

Doneski 37

Memorabilia Locopolitana 26

Posvečeno

fotografoma Škofjeloškega pasijona
TOMAŽU LUNDRU in
PETRU POKORNU st.

desetletnici članstva v EUROPASSIONu

vpisu ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA
na UNESCOv Reprezentativni seznam
nesnovne kulturne dediščine človeštva

KULTURNO-ZGODOVINSKO DRUŠTVO
LONKA STARA LOKA

MUZEJSKO DRUŠTVO ŠKOFJA LOKA

Loški razgledi

Doneski 37

Lonka

Memorabilia Locopolitana 26

PASIJONSKI DONESKI 2017/12

Uredniški odbor: Alojzij Pavel Florjančič (glavni urednik), Blaž Karlin, mag. Hiacinta Klemenčič, mag. Andreja Ravnihar Megušar, dr. Matija Ogrin, mag. Jože Štukl

Fotografije: avtorji navedeni pri fotografijah: Tatjana Splichal, Tomaž Lunder, Peter Pokorn st. in 28 drugih avtorjev

Recenzenta: dr. Metod Benedik, Inštitut za zgodovino Cerkve Teološke fakultete v Ljubljani; dr. Neža Zajc, ZRC SAZU

Oblikovanje: Alojzij Pavel Florjančič

Oblikovanje naslovnice: Studio Miklavc, zanj Barbara Šušteršič

Slika na naslovnici: Zvone Pelko, Loški pasijonski križ

Priprava za tisk: Jože Šenk, Salve d.o.o. Ljubljana

Naklada: 300 izvodov

Izdala: Muzejsko društvo Škofja Loka, zanj predsednik, mag. Aleksander Igličar (www.mdloka.si); Kulturno-zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka, zanj predsednik, Klemen Karlin (www.staraloka.si).

Založila: Občina Škofja Loka, zanj župan, mag. Miha Ješe.

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji.

ISSN 2232-2965

OBČINA ŠKOFJA LOKA

PASIJONSKI DONESKI

2017 | 12

Muzejsko društvo Škofja Loka
&
Kulturno-zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka

Škofja Loka, Stara Loka 2017

KAZALO	
PRO NOTITIA FUTURI SÆCULI	6
PASIJONSKE BESEDE	8
Neža Zajc OČENAŠ	8
PASIJONSKI DONESKI	17
Jože Štukl THE ŠKOFJA LOKA PASSION PLAY - PROCESSIO LOCOPOLITANA	19
Matija Ogrin KAPELSKI PASIJON, VITALEN ČLEN SLOVENSKEGA PASIJONKEGA IZROČILA	33
Luka Lipič OSOBITOST USKRSNIH BLAGDANA / POSEBNOST VELIKONOČNIH PRAZNIKOV	39
Franc Križnar LJUDSKO CERKVENO PETJE V ŠIBENIŠKI ŠKOFIJI	49
Helena in Nejc Ilc PRIŠEL SEM ZATE	57
Alojzij Pavel Florjančič PASIJONSKI IN DRUGI KRIŽI	73
Mojca Ferle MOTIV KRIŽA V KLEKLJANI ČIPKI NA SLOVENSKEM	101
Janez Cerkvenik MOTIV KRIŽA V FILATELIJI	111
PASIJONSKI RAZGLEDI	123
Aleksander Igličar, Agata Pavlovec, Katja Štucin DNEVI ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA 2016	125
Urška Florjančič PASIJONSKI VEČER 2016 V STARI LOKI	128
Blaž Karlin PASIJONKE 2016	130
Janez Žakelj MARKO – PASIJON LJUBEZNI V CERKLJAH OB KRKI	135
Slavko Bohinc PASIJONSKA IGRA V KRIŽAH	137
Alojzij Pavel Florjančič ARMA CHRISTI ALI VSAK SVOJ KRIŽ NOSI	139
Martina Lavrinec Temelj OD KONFINA DO GOVEJKA	140
Jože Štukl POROČILO S KONGRESA EUROPASSIONA V CIESZYNU NA POLJSKEM	144
Jože Štukl POROČILO Z MEDNARODNE KONFERENCE V KRAKOVU NA POLJSKEM	149
Jernej Tavčar ČEŠKA MISIJA – PASIJON V HOŘICE NA ŠUMAVĚ	155
Jurij Svoljšak DARILO KNJIŽNICE P. ROMUALDA MARUŠIČA	169
PASIJONSKE PODOBE	171
Marko Čížman KRIŽEV POT V PODUTIKU	173
Tatjana Splichal KRIŽEV POT ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA	175
ŠKOFJELOŠKI PASIJON IN UNESCO	191
Miha Ješe LOKA (V) SVETU	192
Alojzij Pavel Florjančič, Andreja Ravnihar Megušar UVERTURA ZA UNESCO	195
Jože Štukl ŠKOFJELOŠKI PASIJON OD SLOVENSKEGA REGISTRA DO UNESCA	205
Aleksander Igličar VPIS ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA NA UNESCOV REPREZENTATIVNI SEZNAM NESNOVNE KULTURNE DEDIŠČINE ČLOVEŠTVA	237
Jernej Tavčar ETIOPSKA ZGODBA	279

Pro Notitia futuri Sæculi¹

Škofjeloški pasijon je na Reprezentativnem seznamu nesnovne kulturne dediščine človeštva pri UNESCO vpisan kot 366. po vrsti. Toliko dni je štelo lansko, prestopno leto 2016, ko je bil 1. decembra naš Pasijon v etiopski prestolnici Adis Abebi sprejet v to prestižno kulturno asociacijo. Gotovo pomembna stvar za njegovo razpoznavnost po svetu, istočasno pa tudi obveznost, da mu ta status ohranimo, kar ni samoumevno. V štirih letih, ko se bo zopet na ulicah Škofje Loke zaslišal klic:

*Iz paradiža, tega veseliga luštniga kraja,
poberita se Adam inu Eva, vam angelc šraja!*

bo potrebno, poleg priprav na samo uprizoritev, postoriti še marsikaj. Škofjo Loko je potrebno narediti na zunaj razpoznavno kot pasijonsko mesto. Loški pasijonski križ že sveti na pročelju kapucinske cerkve, trg na Poljanskih vratih pa kliče še po drugem križu, ki je tu že stal nekoč, na primer po sodobno oblikovanem *Arma Christi*. Na krožiščih bi lahko izbrani umetniki pasijonskemu mestu ponudili izvirne in atraktivne kreacije. Europassion naj leta 2021 dobi v Škofji Loki začasni domicil. Da je potrebno do takrat izdati publikacijo s slikami zadnje uprizoritve pasijona v letu 2015, se ve, kaj pa ji je potrebno pridati kot dodano vrednost, pa tudi vemo.

Izdaten obseg letošnje publikacije je namenjen prav tandemu ŠKOFJELOŠKI PASIJON – UNESCO. Ne samo, da vidimo, kako je do tega vpisa prišlo, temveč tudi zato, da se ostali lahko poučijo, kako se takim rečem streže.

Bralca velja še posebej opomniti na prispevek dr. Matija Ogrina o Kapelskem pasijonu, ki je drugi slovenski baročni pasijonski biser. V uvodu prispevka nas avtor spomni, da poteka sto let od izida prvega natisa (lat. *Editio princeps*) celotnega besedila Škofjeloškega pasijona, ki ga je Josip Mantuani v vojnih letih 1916/1917 objavil v reviji Carniola.

Letošnja številka Pasijonskih doneskov bo znana tudi po tem, da v njej objavljamo celoten Križev pot, ki ga je ustvarila fotografinja Tatjana Splichal ob zadnji uprizoritvi Škofjeloškega pasijona. To je prvi znani križev pot s fotografiranimi podobami živih oseb. Podnapisi so izpod peresa Ločana Ahacija Stržinarja, sodobnika kapucina očeta Romualda (Lovrenca) Marušiča, *Magistra processionis*. Verjeli ali ne, tedanji loški dialekt lepše teče Primorcu Romualdu, kakor našemu Ahacu s Suhe pri Škofji Loki. So pa njegovi malce rogovilasti verzi vendarle naš prvi upesnjeni križev pot. Tudi to šteje.

Alojzij Pavel Florjančič

¹ Začetne besede v naslovnem listu kodeksa Škofjeloškega pasijona: *V vednost prihodnji dobi*

Neža Zajc
OČENAŠ

Danetu Zajcu

2002, sidra

Tomaz Lunder

NEŽA ZAJC

Rojena 24. januarja 1979 je svoje življenje od leta 1998 zavestno posvetila urjenju v besedni umetnosti. Odtlej je pisala prozo. Leta 2003 je diplomirala iz ruščine in slovenščine (»Škofjeloški pasijon – med vero in dvomom«). Ob smrti deda Daneta Zajca 20. oktobra leta 2005 se ji je besedni izraz prelil v verze. Leta 2007 je magistrirala iz stare ruske literature, leta 2011 pa doktorirala iz teme o jeziku zgodnje renesanse v Sloveniji in Rusiji (na primerih teološkega jezika Primoža Trubarja in slovanskega idiolektu sv. Maksima Greka). Zaradi raziskav starih rokopisov redno potuje v Rusijo. Od leta 2008 je zaposlena (od leta 2013) kot znanstvena sodelavka na Inštitutu za kulturno zgodovino ZRC SAZU. Je avtorica petih znanstvenih monografij, organizatorica pesniško-znanstvenih simpozijev in urednica knjige *O Danetu Zajcu (1929–2005)*. Revijalne objave svoje poezije načeloma odklanja. Leta 2014 je pri založbi KUD Logos izšel njen pesniški prvenec *Ime gore*.

I. Prekrižanja

Prvo odkrižanje: v kamen

Zdaj obleke, prapor, kri,
vse od mene v zrak leti,
še marmor se odkruši
z obraza, kjer me več ni,
saj blagoslovljenost gola
v steni žalostno ječi,
ko znani pomočnik
me sredi pajčevine
brez zaznamkov drži,
da prevešava se visoko
brez življenja zlita:
hrbet s skalo misli,
v reševanju pesmi dolomita –

Drugo: zarez v les - križna

Obžalovanje vsake besede nove,
da predruženje še vsebine
se nenadoma rima, in
čakanje na up
neznan je zven prerokbe –
natančnost telesnega posluha
lastna bela le je bolečina.

Zdaj snamem blagorodje,
nag vdrem v namen,
se oklepu ognem
oblake zberem v krogzor,
da dosežen je obok
brez besed presežen molk,
kakor zadnje leganje v grob
pravzaprav je spuščanje
na pare – oder, kot
pokropljen desni bok
usahlemu človeku Bog,
teden, preden se spusti,

na obraz, da okameni
 beli pokrov, in
 se v masko izpremeni,
 v eni sonati Bacha,
 za vedno oglušni, in
 mali se pastir
 zgane v vosku
 pred veliko sodbo,
 kjer plešejo kozli –
 in v smreki bor
 čaka te ...

II. ČAKAM TE

Čakam te
 od prvega dne

v očetovem domu,
posvečeno bodi tvoje ime,
 v prostranem krogu,
 kjer osebe ne spe,
 v oblekah iz pisanih
 prekratkih niti
 ob praznih posteljah bdijo,
 ko tebe ni.

Čakam te,
 v izsušenih strugah,
 kjer življenje cveti,
 na potovanjih brez sonca,
 kjer nič več ne oživi,
 čakam te
 v razmerjih iz molka,
 kjer zadnja glasba mre;
 v znanih voljah
 nehrepenenjskih, ko prvi
 sneg naletava v oči,
 in tebe več ni.

Čakam te
 v poslednjem enakonočju
 pod pročeljem hriba
 ob žalostnem vznožju

do belega jesenskega večera,
 kjer Ti si.

III. ČAS

Zdaj čas je nastopil
 uresničevanja besed
 čas hvaležnosti ter
 zadrževanja molka:
zgodi naj se tvoja volja
 in strah povsod –
 lepota kraja mojega
 šumenje iz gozda, in
 utrujenost smrtna.

Pogrešanje besed je novega
 izraza vsevednosti splošne
 zadrege ob milini
 bežno ponovljene nemoči
 zadržanosti v svojini –
 v ljubezni, ki ne mine.

Zdaj začel se je čas previdnosti
 še v iskanju tišine –
 ker trpeti je popolno
 znaš poimenovati
 brez sebe ter
 brez besed,
 kakor bi vse
 žrtvoval negibnosti.

IV. *Kakor v nebesih tako na zemlji*

Zakaj ne – osamljeno polje
 zloglasne čistosti,
 a neomadeževano poreklo misli
 spremlja rast v boljše
 izmamljanje milosti od
 spovedanega obrazka sredi gore –
 ajdovske deklice izpod
 Kranjske gore – iskanje ne novega
 Boga, a razkrinkavanje svojega:
 obstajanja sredi neba končnega –
 saj zdaj ni čas, a očiščenje
 ob nepadlem ščipu.

V. *POD DVOJNO PODOBO*

Zakaj vse bitnosti
 sprijete so bile v podobo
 zdaj uresničevane v lastno prerokbo
 kakor premagovanje samomora –
 daleč stran od upora,
 a naravnost beneške so te maske
 zrcaljenja domačega naslova,
 zgodovinske iz telesa misli
 dvanajsterega konjenika
 trpečega uspeha proti
 raku nepovratne smrti.

Priseganje glasno pred umrlim, odprto
 razpadanje zaklenjenega groba
 naglo izgovarjanje v krču –
 ljubezen do tebe bolna
 dete utelesi se polno

v očeta starega *kruh*
vsakdanji dan nam danes je,
 da skrajno uravnovešen je le duh:
 obvladovanje lastne bolečine,
 ki ne jenja in ne mine.

VI. *Odpusti nam, kakor mi odpuščamo*

Všečnosti preseganja ritem
 ob človeški veri ganotje
 opravičevanja mrtvim
 v strahu njih izginotja
 Tebe večno ljubljenje
 ne znam zamolčati pred Bogom
Očetom tako kakor nebes tudi
 prstenege dna krvi
 sedmega okusa volje
 ogledala, ki ne vrača podobe
 razumevanja dveh besed izgube –
 le vase slepo zazrtje – odpovedi
 od brezosebnosti, zadovoljene v temi
 ter neodpuščanja dopuščanje,

saj kesanje pred skalo, kamnom krstnim
 kesanje pred obrazom tebi smrtnim,
 da izpovem se pred neimenovanim Bogom
 dedovo hrano predsmrtno,
 da življenje ohranjam, pogoltnem,
 saj lačen teh, ki v imenu ne počivajo,
 pozdravim slavčevo vrnitev.

VII. *Ne odpelji nas v skušnjava*

Ne sebe utešenje, a višjega
 v krvavem snu
 z moledovanjem v očeh potešitev
 na razočaranih ustnah
 pena predanosti še v strahu
 nedoumevanja več zakonov
 ljubezni v beli krvi
 pred pogrebom neprazno mrtev
 poklekam pred materjo v prsti
 že pred starozavezno Trojice
 dedovanje je hčerinsko,
 saj padam prek vseh v krsti
 pred nerojenim sinom
 v ljubezni do živih.

VIII. *Reši nas hudega*

Saj zame dete tuje prosi,
neznano meni roko
daleč od sebe nosi,
ko spremlja let Gospoda:
za mesta spočetja potrditev
zre sebe v smrti
sredi morja mrtvega ne čuje
se ne enega vzvalovljenja niti
enega daha ne objokuje.

Saj nihče na gladini
ne plava mrtvaka v brezupu
a hladno zrcali Gilgamešev ključ:
za vračanje med žive
pripravljen si umreti,
spremeniti vid;
še enkrat se roditi;

Zdaj se še praznikov bojiš
z ranami odprtimi
na podplatih hodiš
s koraki pred Bogom
cesto solza tlakuješ
z belimi golobi
v pogrebni noči
dah svetel spet si
v dežju novembrskem
vero premaguješ.

AMEN

Saj ne spomladi
živiš – ena je moč
sveta: na razpotju
vseh luči tebe
ni.
In ni.

12.–22. oktober 2016.

Večer pred lovom. Foto: Tomaž Lunder

Izza Pasijona, foto: Tomaž Lunder, 2009

PASIJONSKI DONESKI

Škofjeloški pasijon. Prizor Raja na prvem prizorišču na Mestnem trgu. Foto: Peter Pokorn st., 2009

Jože Štukl

THE ŠKOFJA LOKA PASSION PLAY - PROCESSIO LOCOPOLITANA

ŠKOFJA LOKA AND THE LOKA FEUDAL ESTATE

Škofja Loka is a small town of 12.000 inhabitants, situated in Gorenjska region, 20 km northwest of Ljubljana, the capital city of the Republic of Slovenia.

In medieval and post medieval times, Škofja Loka was the centre of the Loka Feudal Estate, which was the property of the Bishops of Freising from 973 till the year 1803. The beginnings of medieval town, which was formed at the confluence of the Selška and the Poljanska Sora Rivers date back to the 12th century. Its oldest part is the Town Square or »Plac«, which was formed on the upper terrace in the middle of the 13th century.¹ The Town Square was the hearth of the town's social and economic life. With the expansion of the settlement, on the lower terrace, parallel to the Upper Square, The Lower Square or »Lontrg« was formed, from the 14th century on also called the New Square.² The houses on both, Upper and Lower Squares were built densely to each other so as to allow as many of them as possible to be placed next to the market place. They were long and narrow in shape, with their fronts facing the square and their gardens and outbuildings behind. According to the standard data, the town was first mentioned a market in 1248, while it was granted city rights in 1274.³

POOR CLARES AND URSULINE SISTERS IN ŠKOFJA LOKA

In medieval and post medieval times, Škofja Loka was a rich and flourishing trading settlement whose economic prosperity attracted also different Catholic monastic communities. The first were Poor Clares who settled here as early as 1358 in a convent in the very centre of the old town. Apart from noble girls, there were also many city girls that joined them. They carried out their spiritual mission based primarily on contemplation and prayer, partly also on raising noble girls, until the Josephine reforms. Namely, Austrian Emperor Joseph II. dismissed by patent dated of 12th January 1782 all those orders, especially the contemplative

¹ Avguštin Cene, Škofja Loka. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, Maribor 1988, p. 5.

² Blaznik Pavle, Škofja Loka in Loško gospostvo (973-1803), Škofja Loka 1973, p. 40.

³ Kosi Matjaž, *Začetki Škofje Loke in freisingški škofje kot ustanovitelji mest* [w:] "Blaznikov zbornik, Zbirka Loški razgledi" 2005, no. 11, p. 87-88.

ones, which did not directly benefit the education and social assistance.⁴ However, the convent did not stay vacant long; Ursulines inhabited it already in October of the same year, starting their mission of educating young girls.

CAPUCHINS, THEIR ACTIVITY AND ARRIVAL IN ŠKOFJA LOKA

Capuchins were the only male monastic community to arrive in Škofja Loka. As the youngest of the Friars Minor of Francis of Assisi, their order was founded in Italy in 1528.⁵ The rules of their order were initially focused primarily on poverty, extensive prayer and contemplation; however, in subsequent years they emphasised also biblical studies, preaching and hearing confessions. After Pope Gregory XII. abolished the prohibition on their spreading outside Italy in 1575, Capuchins rapidly spread all over Europe. That was in the late 16th and early 17th century, in the period of Reformation and Catholic Revival. The Catholic authorities requested Capuchins to make their sermons as well as their exemplary life affect the heretics to return to the truth of Catholic faith and that the religious life of the remaining Catholic population would prosper again.⁶ In Slovenian area, Capuchins first settled in Gorica / Gorizia in 1591 and afterwards as follows: in Ljubljana 1606, in Celje 1609, in Maribor 1613, in Ptuj 1615, in Radgona, in Trst / Trieste and Krmin 1617, in Beljak / Villach 1629, in Vipavski križ 1637, in Kranj and Krško 1640, in Celovec / Klagenfurt 1646, in Gradišče ob Soči 1650 and in Novo mesto 1658.⁷ Capuchins were the most numerous monastic community on the territory of Slovenia in the 18th century. They arrived in Škofja Loka relatively late, in 1706. However, they had already been well known here prior to their settling in the town. The reason for this was that Capuchins' activities were not limited merely to the place where they lived, but they offered support to a wider area. It was precisely due to their preaching activities in the surrounding parishes that they eventually became a true people's order in a broader sense of rapprochement and coexistence with the people of all strata. Thus they also came occasionally to preach in Škofja Loka, first from Ljubljana and after the year 1640 from Kranj. Excitement over them by the Loka people eventually reached such proportions that they wanted to build them a monastery in the town so as to always have them in their midst. To this end, a Loka trader Sebastijan Lukančič as early as 1647 left in his will a garden in front of the Selška town gates and a considerable sum of

⁴ Hančič Damjan, *Klarise na Kranjskem*, Ljubljana 2005, p. 15.

⁵ Benedik Metod, *Kristusovo trpljenje v kapucinski duhovnosti* [w:] "Pasijonski doneski" 2015, no. 10, p. 36.

⁶ Benedik Metod, *Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Ane*, Celje-Škofja Loka 2008, p. 16.

⁷ Dolinar France, *Kapucini* [w:] Enciklopedija Slovenije, Zvezek 4, Ljubljana 1990, p. 405-406; Benedik Metod, *Kapucini kot pomemben dejavnik v oblikovanju duhovne podobe slovenskega naroda v 17. in 18. stoletju* [w:] "Loški razgledi" 1999, no. 46, p. 12.

money to Capuchins, with the intention that they would build a monastery there if possible.⁸ Capuchins finally arrived in Škofja Loka on September 7, 1706. The building of their monastery was not completed yet, which is why they settled temporarily in a house next to the Holy Trinity Chapel at the Town Square. The building of the monastery began with the laying of the foundation stone in 1707 and was, together with the church, largely finished until 1709. In the church, which was dedicated to St. Anne in 1713, there had been 1300 masses already in 1710.⁹

Apart from hearing confessions and preaching, there were various other forms of their activity through which Capuchins influenced the spiritual image of the Baroque man. Here belong in particular organising various folk observances, among them being Passion processions which developed from medieval liturgical processions, known practically all over Europe already in High Middle Ages. A big role in the development of processions had the introduction of the feast of Corpus Christi (Festum Corporis Christi), which in the late 14th century started to be celebrated with a procession. In such processions, amidst flowers, flags and banners, religious pictures and sculptures were being carried along, later also consolidated sculptures and finally live scenes with people were added, which were gaining an increasingly theatrical character in the Baroque period. Some people, however, see the beginnings of Passion processions in the Easter plays, commemorating Christ's Resurrection, to which gradually other subject matters such as the scenes from the Passion of Christ were added.¹⁰

THE ŠKOFJA LOKA PASSION PLAY

The Škofja Loka Passion Play (hereafter ŠLPP) is a Good Friday penitential procession which was performed in Škofja Loka. Its text, composed of rhymed verse (863 altogether), arranged in 13 scenes, was written in the Škofja Loka Capuchin Monastery by a Capuchin monk - Friar Romuald (Lovrenc Marušič 1676 - 1748) while he was active in Škofja Loka as a preacher and a procession leader (1715 - 1727). There is very little data about Friar Romuald. The reason lies in that Capuchins did not use to extensively write about themselves in chronicles or elsewhere, which is why we also know so little about the personal lives of many other famous ones. We know that he was born in Štandrež / Sant' Andrea near Gorica / Gorizia and died in his home village at the age of 72. He entered the Capuchin order in 1699. He spent his novice year in Celje. He took his religious vows

⁸ Kovač Primož, *Ustanovitev kapucinskega samostana v Škofji Loki* [w:] "Loški razgledi" 1993, no. 40, p. 41.

⁹ Benedik Metod, *Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Ane*, Celje-Škofja Loka 2008, p. 31-42.

¹⁰ Marin Marko, *Škofjeloški pasijon (signum temporis)* [w:] Škofjeloški pasijon. Diplomatični prepis. Ljubljana 1999, p. 197.

on March 13, 1700. He completed his studies of philosophy in Celje and Maribor, and theology in Ljubljana. He spent 49 years in the order.¹¹

ŠLPP is considered the oldest extant dramatic text in Slovenian language with some additions in latin and german language and with director remarks. It is a unique testimony of the medieval – Baroque dramatisation and of the standard language of the day. The ŠLPP was initially untitled. It was only the piety which has a name – the Good Friday procession. It was this folk piety that inspired the dramatic text and its name. The name ŠLPP was written down for the first time in Koblar's edition of the Škofja Loka Passion Play facsimile in 1972.¹²

Historical depiction of the Škofja Loka Passion Play. Boris Kobe, 1967, oil on canvas. The collection of Slovenski gledališki inštitut, Ljubljana, photo Tihomir Pintar.

¹¹ Benedik Metod, *Ob odkritju spominske plošče patru Romualdu Lovrencu Marušiču (1676-1748)*, 21. marca 1997 [w:] "Loški razgledi" 1999, no. 46, p. 20.

¹² Ogrin Matija, *Oče Romuald, Škofjeloški pasijon*, Znanstvenokritična izdaja, Celje 2009, introduction.

HISTORY OF RESEARCH

The ŠLPP has so far been published in four book editions. The first to publish the entire transcription of the ŠLPP together with an introductory review of the history of Passion processions was Josip Mantuani. His work was published in the journal *Carniola VII - VIII*, 1916/17.

The second scholar dealing with the ŠLPP was France Koblar. He published the ŠLPP facsimile together with an accompanying study in 1972. The edition was intended to celebrate the 250th anniversary of the first performance, wherein the author took the year 1721 as the year of the occurrence of the ŠLPP.

The third edition of the ŠLPP was prepared by Jože Faganel and Primož Simoni. It was published in the *Kondor* collection in 1987 and reprinted and published again in 1999.¹³

The fourth and so far the most comprehensive and extensive scholarly critical edition of the ŠLPP, consisting of 431 pages was prepared by dr. Matija Ogrin with colleagues from the Institute for Slovenian Literature and Literary Studies at ZRC SAZU in 2009. This edition has another special feature: in addition to the printed version it is also published electronically, and is available free of charge at the web address <http://nl.ijs.si/e-zrc>.

APPEARANCE

The ŠLPP is a handwritten book or codex in the size of 19,7 cm x 28,4 cm and contains 51 sheets / folios. Its binding is covered in parchment previously used for a rent roll of the Loka Estate. The folios are made of several kinds of fine, light and thin paper, produced in north Italian paper mills.¹⁴ The text analysis shows that the ŠLPP was written by 6 different hands.

The main part of the ŠLPP from Folio 3r to 40v is a uniform work, written by a hand that we ascribe to Friar Romuald. Due to the fact that just the introductory and accompanying guidelines on the staging of the ŠLPP were written by other hands, the text in a paleographic sense can be perceived as completely uniform. It was recorded in a single, perhaps intermittent but unvarying process of writing. Given that the entire text practically does not contain any errors, which could be ascribed to the process of recording, we conclude that it was transcribed from different templates or versions of the Passion play. It was only later that there appeared a certain fragmentation in the initially uniform manuscript, mainly in the form of some later-hand additions and other interventions such as pasted or cut / torn out sheets and similar.¹⁵

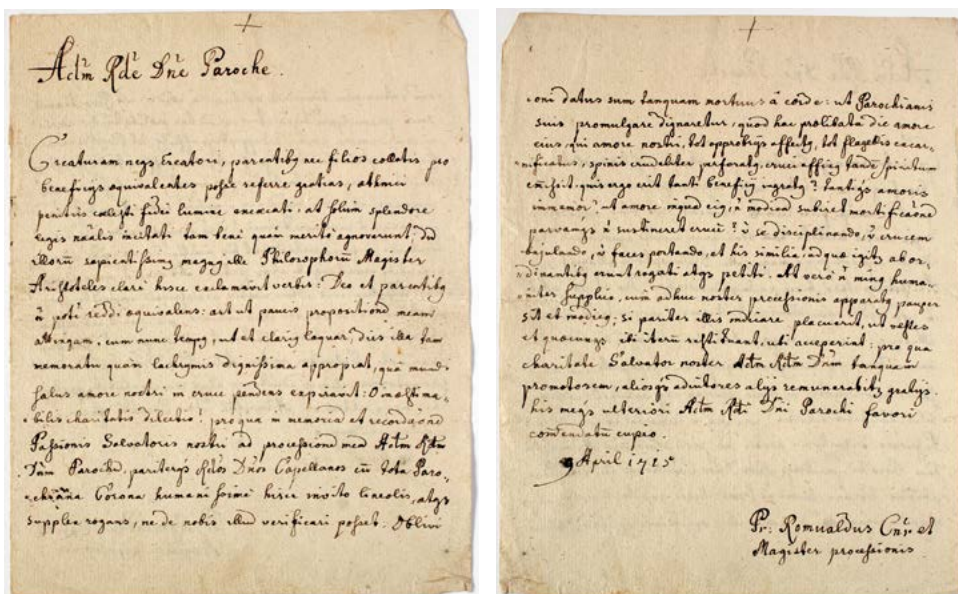
¹³ Ogrin Matija, *Oče Romuald, Škofjeloški pasijon*, Znanstvenokritična izdaja, Celje 2009, p. 325-326.

¹⁴ Ogrin Matija, *Vprašanje tradicije Škofjeloškega pasijona*. Ekdotična perspektiva [w:] "Slavistična revija" 2008, no. 56, p. 291.

¹⁵ Ogrin Matija, *Oče Romuald, Škofjeloški pasijon*, Znanstvenokritična izdaja, Celje 2009, p. 333-

THE DATE OF THE ŠLPP AND THE BEGINNING OF THE PROCESSION IN ŠKOFJA LOKA

The creation of the ŠLPP and the beginning of its staging has until recently been dated to 1721, a year recorded in Folio 2r. New analyses have revealed that the Folio 2r was written separately from the main text and was only subsequently pasted into the Codex, which is why its date cannot be applied to the entire manuscript. The analysis of the introductory legal provisions and of the text as a whole reveals that the ŠLPP was neither composed nor premiered in the year 1721, but was being annually staged prior to this. The extant documents, especially the letters of invitation, with which the procession leader invited people to participate in the procession, is clear evidence that Friar Romuald was staging the Passion procession already in 1715.

A letter of invitation of father Romuald on his procession from April 9, 1715, photo: Marko Zaplatil.

The oldest surviving letter of invitation to the Passion procession in Škofja Loka was written by Romuald's predecessor and dates to 1713. This is clear evidence that the Passion procession in Škofja Loka was at that time already an established event, having been performed in Škofja Loka in the Slovenian language even before the arrival of Friar Romuald. The beginnings of the Passion play tradition are unknown and lost in the darkness of the preceding decades. The letter mentions as many as 16 scenes, which were very picturesque and baroque or

even earlier medieval in character. The high number of scenes, particularly their picturesque and symbolic nature that incorporates medieval and Biblical motifs, are characteristics of the early Passion plays of the 17th and early 18th centuries. However, after 1720 the Capuchin authorities demanded that the Passion plays should be limited to the scenes of the Passion of Christ according to the Gospels. The Passion plays were accordingly made shorter.

Friar Romuald wrote the main text of the ŠLPP in 1715 and later added to it. It is not possible to reconstruct the original 1715 version. It must in places have been similar if not the same as the surviving text, but most certainly it was more picturesque and contained even more scenes. The time span in which Romuald wrote, re-wrote, added and finally concluded his Passion play, extends from 1715 to 1727. The version surviving to this day, with 13 scenes, was presumably created as late as 1727 when Romuald last edited the text. Friar Romuald that year either left Škofja Loka or transferred his role of a procession leader to someone else. On that occasion, he meticulously transcribed the manuscript and added instructions for future performances so as to help his successor. Thus the public announcement of the procession for the following year, 1728, was already written by a different hand, most certainly by a new procession leader whose name is unknown. It must have been him who had all the texts bound into a codex sometime between 1728 and 1730. Afterwards, up to the mid-18th century, several different hands added to the Codex and these later insertions already respected the newly cut edges of the book.¹⁶

STAGING OF THE ŠLPP IN THE PAST AND IN PRESENT DAYS

In the 18th century, the Loka Passion procession was performed annually. Along with similar processions of that kind, it was part of the penitential observance of Good Friday, thus representing an important part of spiritual preparation of people for Easter. By featuring Christ's suffering in a very dramatic way, they clearly aimed at people's recognition of the fatality of sin, their repentance and final betterment. However, after 1767 the Passion procession in Škofja Loka ceased to be performed, being abolished by Karel Mihael Attems, the Archbishop of Gorizia (1752 - 1774) for its inappropriateness and »almost obscene scenes«.¹⁷

From 1767 until the first quarter of the 20th century, there were no performances of the Passion play. It was staged again more than a century and a half later, on the occasion of the Craft-Industrial Exhibition in Škofja Loka in 1936, by Tine Debeljak, with the assistance of the director Pavel Okorn. However, it

¹⁶ Ogrin Matija, *Oče Romuald, Škofjeloški pasijon*, Znanstvenokritična izdaja, Celje 2009, p. 350-351; 354, 406-408; Ogrin Matija, *Tri stoletja pasijonskega izročila*, "Pasijonski doneski" 2016, no. 11, p. 79-85.

¹⁷ Benedik Metod, *Izhodišča Škofjeloškega pasijona*, "Pasijonski doneski" 2006, no. 1, p. 28, 35.

was not performed in the form of a procession along the streets and squares of the medieval town, but as a theatrical performance in the courtyard of the Škofja Loka town school. Here a mighty stage, with an area of 200 square metres was set up, surrounded by a backdrop representing the medieval town which was created by Bara Remec. The performances, which took place successively from July 12 to 16 and in which 165 amateur actors from Škofja Loka and the surrounding villages took part, were attended by more than 5000 spectators.¹⁸

The second world war prevented further stagings of the ŠLPP. After the war, staging was absolutely impossible due to the then communist regime in our country. The conditions changed after 1991 when Slovenia became an independent state and embarked on the path of gradual democratization. Nevertheless, it took several years before the conditions for its staging were ripe. Thus, the entire ŠLPP in its original form was re-staged in 1999, and then again in 2000, 2009 and 2015.

Due to the complexity of its staging, it has been determined that the event should take place only every six years. Modern performances closely follow the script written by Friar Romuald, though the number of the scenes increased from 13 to 20. Romuald's Passion play contained 13 scenes: 1 Paradise, 2 Death, 3 The Last Supper, 4 Samson, 5 Sweating Blood, 6 Flagellation, 7 Coronation, 8 Hieronymus, 9 Ecce Homo, 10 Christ on the Cross, 11 Mother of Sorrows / Seven Sorrows of Mary, 12 The Arc of the Covenant, 13 The Holy Sepulchre. At the re-staging in 1999, the then director Marjan Kokalj, due to the practical feasibility on the platforms and in order to improve the understanding of the Play by the modern spectator, added a foreplay and made some cuts in the scenes. The result was 20 (out of 13) scenes: 1 Paradise, 2 Death, 3 Hell, 4 Guilds, 5 Entering Jerusalem, 6 The Last Supper, 7 Samson and Sweating Blood, 8 Judas and the Judgement, 9 Herod, 10 Flagellation, 11 Coronation, 12 Hieronymus, 13 Ecce Homo, 14 Two Robbers, 15 Stations of the Cross, 16 Crucifixion, 17 Mother of Sorrows, 18 The Arc of the Covenant, 19 The Holy Sepulchre, 20 Music Band. All the subsequent stagings have followed this classification.¹⁹

The founder and preserver of the ŠLPP used to be the Fraternity of the Holy Corpus Christi which was founded at St. Jacob church in Škofja Loka in 1634.²⁰ It was at their initiative that Capuchins in Škofja Loka accepted the task of regularly organising the Passion procession on Good Friday. As an order bound to poverty, the Capucins did not have the means of their own to prepare a procession. Thus

¹⁸ Florjančič Alojzij Pavel, *Kronologija uprizorjanj* [w:] Škofjeloški pasijon 2009, Škofja Loka 2014, p. 189; Planina France, *Škofjeloški pasijon 1936* (ponatis), "Pasijonski doneski" 2016, no. 11, p. 105.

¹⁹ Kokalj Marjan, *Režija Škofjeloškega pasijona v širšem smislu* [w:] "Loški razgledi" 1999, no. 46, p. 117; Golob Milan, *Pasijonski paberki* [w:] Pasijonski doneski 2016, no. 11, p. 17-18.

²⁰ Štukl France: *Drobižki k Škofjeloškemu pasijonu*, "Loški razgledi" 1999, no. 46, p. 107.

the Fraternity of the Holy Corpus Christi provided the necessary funds, while Capuchins took over the entire organisation of the procession and made sure that the event was carried out in an appropriate and decent manner.²¹

In accordance with an agreement of successor rights between the Capuchin Monastery and the Municipality of Škofja Loka, the production role that once belonged to the Fraternity of the Holy Corpus Christi (abolished due to the Josephine Reforms in the late 18th century) was transferred on the Škofja Loka Municipality. The Municipality as the producer of the ŠLPP today, apart from providing a formal, legal and financial framework, is also responsible for establishing a technical committee which appoints a director and a production manager and monitors the preparations for the project. The bearers and practitioners of the ŠLPP are the residents of Škofja Loka and the nearby villages who are preserving the Passion play heritage as individuals, families, local communities, associations, groups and cultural institutions. The most important role belongs to the heads of amateur theatre groups who as a rule are the most respected persons in their local communities. During preparations for the project they cooperate closely with the each-time director and in the non-Passion period they are in charge of maintaining permanent ties between the actors and the other participants in a particular village.

Today the ŠLPP, similarly as in Romuald's time, is still performed during Lent and Easter time and takes place along the streets and squares of the medieval town of Škofja Loka whose architecture provides the best theatrical backdrop. The only illumination are lamps and torches, the only artificial scenery are stationary platforms with the seats for spectators, portable platforms carried by the bearers on which the scenes are enacted and similar platforms pulled by horses. The order of the scenes remained the same as it was in Romuald's time, either. The scenes follow each other with a few minutes' delay. Each scene is enacted at each of the four different locations of the town where there are the platforms with the seats for the spectators. Accordingly, at each of those four venues the entire Passion play can be seen, as one scene after another is being enacted in front of the audience and then proceeds to the next one. Spoken texts are accompanied by music and singing as well as by the sound effects produced by the Flagellants and Cross Bearers, while the accompanying meditations explain the forthcoming scenes.²²

Last year's (2015) staging involved 958 performers, of them 369 women and 589 men. The actors had 106 spoken and 8 prominent silent roles; there were 64 horsemen, 41 horse guides, 100 Adam's children, 53 hermits, 55 penitents, 12

²¹ Benedik Metod, *Izhodišča Škofjeloškega pasijona*, "Pasijonski doneski" 2006, no. 1, p. 33.

²² Kokalj, Marjan: *Uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letu 1999* [w:] Škofjeloški pasijon. Diplomatični prepis. Ljubljana 1999, p. 242.

grenadiers, 10 dragoons, 58 members of guilds and fraternities, 234 choral singers, 9 solo singers, 17 band musicians, 10 drummers, 171 bearers of the platforms etc. However, the residents of the entire town centre regularly participate in the event, by putting lit candles on the windows of their houses.

KEEPING »PASSION VITALITY« DURING »NON-PASSION« YEARS

There are several associations as well as individuals in Škofja Loka who are concerned with preserving the ŠLPP heritage also during »non-Passion« years. They prepare activities, important for keeping »Passion vitality«. Here belong the ŠLPP Days, organised annually during Lent / Easter time and which, besides other events, are primarily characterized by expert meetings and lectures on the topic of the ŠLPP; the Škofja Loka Museum Society annually publishes a comprehensive periodical publication *Passion Journal*; there are several photographic exhibitions at home and abroad; throughout the year, there are numerous evenings and concerts of Passion music; in the Capuchin Monastery there is a permanent exhibition of the ŠLPP with a possibility of seeing the original manuscript, which is kept in the Capuchin library.

LEGAL AND FORMAL FRAMEWORK OF PROTECTION THE LIVING HERITAGE OF THE ŠLPP

In the past decade, a lot of efforts were put in preparing the legislation necessary for the preservation of the ŠLPP and keeping it as an element of living heritage. In 2007, The Municipality adopted a Decree on Staging the ŠLPP,²³ which regulates its permanent staging in a procession form, within the town centre of Škofja Loka, during Lent / Easter time. In 2008, the ŠLPP was inscribed in the Register of Living Cultural Heritage of the Republic of Slovenia at the Ministry of Culture RS.²⁴ In 2012, The Government of the RS declared the ŠLPP Intangible Cultural Heritage of National Importance, with a view to ensuring its public accessibility and its transmission from generation to generation as well as to maintain the protected elements in accordance with the promulgation decree.²⁵ The most important step towards preservation and safeguarding of the ŠLPP heritage was achieved on the 11th session of the Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, which took place in Addis Ababa Ethiopia from November 28 to December 2. On this conference the ŠLPP was successfully inscribed on the Unesco Representative list of Intangible Cultural

²³ Uradni list Republike Slovenije, no. 109, 30.11.2007, p. 15036.

²⁴ http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Razvidi/RKD_Ziva/Rkd-08-629-001-p.pdf (access 16.1.2017); <http://www.zkds.si/filelib/Pasijon.pdf> (access 16.1.2017); <http://www.nesnovnadediscina.si/sl/skofjeloski-pasijon> (access 16.1.2017).

²⁵ Uradni list Republike Slovenije, no. 56, 23.7.2012, p. 5800.

Heritage. This was the historic success not only for Škofja Loka but also for the Republic of Slovenia, because this is the first slovenian inscription on the Unesco representative list.

LAST AND FUTURE PERFORMANCES

The last staging of the ŠLPP was in 2015. There were eight performances, from March 21 to April 12, and it was visited by 23.000 spectators altogether. The next staging will be in 2021 and it will coincide with the Europassion Association Congress which will be held in Škofja Loka at that time.

REFERENCES:

- Avguštin Cene, Škofja Loka. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, Maribor 1988.
- Benedik Metod, *Kapucini kot pomemben dejavnik v oblikovanju duhovne podobe slovenskega naroda v 17. in 18. stoletju*, „Loški razgledi“ 1999, no. 46, p. 11-18.
- Benedik Metod, *Ob odkritju plošče patru Romualdu Lovrencu Marušiču (1676-1748), 21. marca 1997*, „Loški razgledi“ 1999, no. 46, p. 19-21.
- Benedik Metod, *Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Ane Škofja Loka*, Celje-Škofja Loka 2008.
- Benedik Metod, *Kapucinski samostan* [w:] Škofja Loka čas pasijona. Katalog razstave, Škofja Loka 2015, p. 34-37.
- Benedik Metod, *Kristusovo trpljenje v kapucinski duhovnosti*, "Pasijonski doneski" 2015, no. 10, p. 35-42.
- Benedik Metod, *Izhodišča Škofjeloškega pasijona*. "Pasijonski doneski" 2006, no. 1, p. 25-36.
- Blaznik Pavle, *Škofja Loka in Loško gospostvo (973-1803)*, Škofja Loka 1973.
- Florjančič Alojzij Pavel, *Kronologija uprizorjanj* [w:] Škofjeloški pasijon 2009, Škofja Loka 2014, p. 184-201.
- Golob Milan, *Pasijonski paberki*, "Pasijonski doneski" 2016, no. 11, p. 15-26.
- Hančič Damjan, *Klarise na Kranjskem*, "Gradivo in razprave" 2005, no. 26.
- Kokalj Marjan, *Režija Škofjeloškega pasijona v širšem smislu*, "Loški razgledi" 1999, no. 46, p. 115-166.
- Kokalj Marjan, *Uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letu 1999* [w:] Škofjeloški pasijon. Diplomatični prepis, ed. Aleš Berger, Ljubljana 1999, p. 239-244.
- Kosi Matjaž, *Začetki Škofje Loke in freisinški škofje kot ustanovitelji mest*. "Blaznikov zbornik / Festschrift für Pavle Blaznik. Zbirka Loški razgledi" 2005, no. 11, p. 83-110.
- Kovač Primož, *Ustanovitev kapucinskega samostana v Škofji Loki*, "Loški razgledi" 1993, no. 40, p. 39-58.
- Marin Marko, *Škofjeloški pasijon (signum temporis)* [w:] Škofjeloški pasijon. Diplomatični prepis, ed. Aleš Berger, Ljubljana 1999, p. 192-207.
- Ogrin Matija, *Vprašanje tradicije Škofjeloškega pasijona, ekdotična perspektiva*, "Slavistična revija" 2008, no. 56, p. 289-304.

Ogrin Matija, *Oče Romuald: Škofjeloški pasijon. Znanstvenokritična izdaja*. Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede znanstvenoraziskovalnega centra SAZU. Celje-Ljubljana 2009.

Ogrin Matija, *Tri stoletja pasijonskega izročila. K vprašanju začetkov Škofjeloškega pasijona*, "Pasijonski doneski" 2016, no. 11, p. 79-86.

Planina France, *Škofjeloški pasijon 1936 (ponatis)*, "Pasijonski doneski" 2016, no. 11, p. 105-112.

Štukl France, *Drobižki k Škofjeloškemu pasijonu*, "Loški razgledi" 1999, no. 46, p. 105-114.

Uradni list Republike Slovenije, no. 109, 30.11.2007, p. 15036.

Uradni list Republike Slovenije, no. 56, 23.7.2012, p. 5800.

INTERNET SOURCES

Register enote žive kulturne dediščine – Škofjeloški pasijon

http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Razvidi/RKD_Ziva/Rkd-08-629-001-p.pdf (access 16.1.2017).

Živa kulturna dediščina Slovenije – Škofjeloški pasijon

<http://www.zkds.si/filelib/Pasijon.pdf> (access 16.1.2017).

Koordinator varstva nesnovne kulturne dediščine – Škofjeloški pasijon

<http://www.nesovnadiscina.si/sl/skofjeloski-pasijon> (access 16.1.2017)

ŠKOFJELOŠKI PASIJON – PROCESSIO LOCOPOLITANA

Povzetek

Škofjeloški pasijon je spokorna procesija Velikega Petka, ki se je prirejela v Škofji Loki. Njeno besedilo je v Loškem kapucinskem samostanu napisal pater Romuald (Lovrenc) Marušič (1676–1748) iz Štandreža pri Gorici. Velja za najstarejše ohranjeno dramsko besedilo v slovenskem jeziku.

Nastanek Škofjeloškega pasijona in začetek njegovega uprizarjanja je bil doslej umeščen v leto 1721. Nove analize so pokazale, da se pasijon leta 1721 ni šele začel uprizarjati, tudi ni bil tedaj napisan, temveč je bil že pred tem časom redno uprizarjan vsako leto. Pater Romuald je glavno besedilo Škofjeloškega pasijona napisal leta 1715 in ga potem izpopolnjeval vse do leta 1727. Danes znano obliko s 13 podobami je Škofjeloški pasijon dobil ob zadnji redakciji leta 1727, ko je pater Romuald zapustil Škofjo Loko oziroma predal vodenje Pasijona v druge roke.

Loška pasijonska procesija se je v 18. stoletju uprizarjala vsako leto, vse do ukinitve leta 1767. Od druge polovice 18. stoletja pa do prve četrtine 20. stoletja ni bilo uprizoritev. Odrsko uprizoritev je leta 1936 pripravil dr. Tine Debeljak,

nadaljnje uprizoritve pa je preprečila 2. svetovna vojna. V povojnem obdobju in tudi kasneje so bile razmere za uprizarjanje Škofjeloškega pasijona povsem neprimerne. Tako je bil Škofjeloški pasijon v izvirni obliki v celoti uprizorjen šele leta 1999 in potem ponovno 2000, 2009 in 2015.

Škofjeloški pasijon se še danes enako kot v Romualdovem času odvija v postno velikonočnem času po ulicah in trgih starodavnega mesta Škofje Loke, s to razliko da si današnje uprizoritve sledijo na vsakih 6 let. Nosilci in izvajalci Škofjeloškega pasijona so prebivalci Škofje Loke in okoliških vasi, ki pasijonsko dediščino ohranjajo na ravni posameznikov, družin, lokalnih skupnosti, društev, skupin, šol in kulturnih ustanov.

Zadnja uprizoritev Škofjeloškega pasijona je bila izvedena v letu 2015. Od 21. marca do 12. aprila 2015 je bilo izvedenih 8 pasijonskih predstav, ki si jih je skupno ogledalo 23.000 obiskovalcev. Naslednja uprizoritev Škofjeloškega pasijona bo leta 2021, istočasno pa bo v Škofji Loki potekal tudi kongres združenja Euro-passion.

Jože Štukl

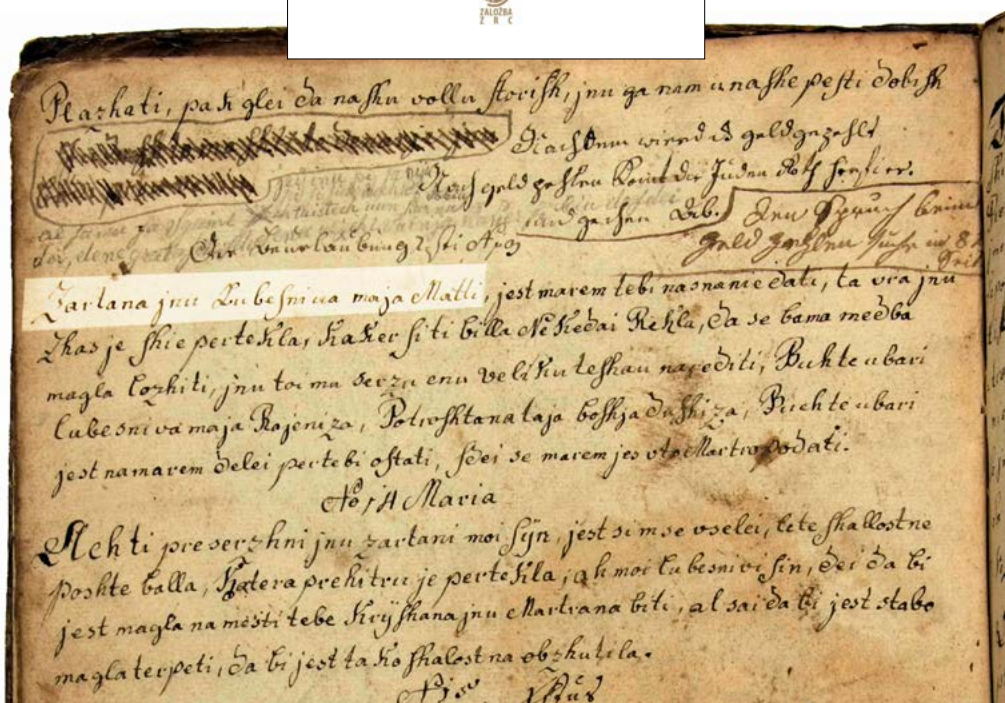
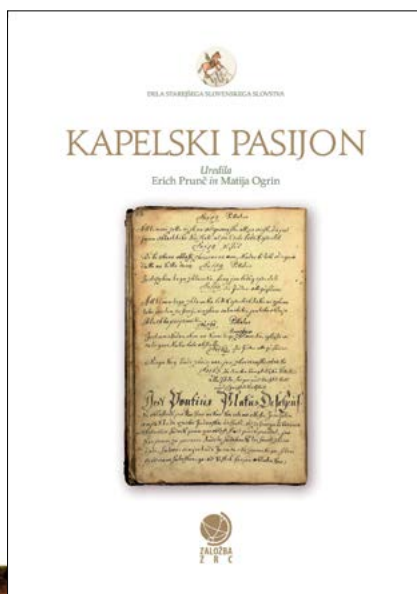
Mag. of Archaeology

Museum counselor

Official representative of Škofja Loka Municipality in EuroPassion Society
The Škofja Loka Museum, Grajska pot 13, 4220 Škofja Loka, Slovenija

Detajl iz uprizoritve Škofjeloškega pasijona 2015. Foto: Patricija Belak

Izrez strani 8 v rokopisu Kapelskega pasijona s prizorom slovesa Jezusa od Marije pred trpljenjem (Zartana jnu Lubefniua maja Matti). Foto: Marko Zaplatil

Matija Ogrin

KAPELSKI PASIJON, VITALEN ČLEN SLOVENSKEGA PASIJONSKEGA IZROČILA

V zgodovini slovenske književnosti je *Škofjeloški pasijon* vse od odkritja do naše sodobnosti veljal za edino baročno dramsko besedilo v slovenščini. Posledica neugodnih okoliščin, v katerih je slovensko slovstvo obstajalo, je bila namreč tudi izguba številnih rokopisnih besedil slovenskega slovstva. Ob koncu 18. in v začetku 19. stoletja, t.j. v dobi jožefinizma in katoliškega razsvetljenstva, je bilo precej dragocenih baročnih rokopisov zavrženih ali prepuščenih propadu; vemo, da so določeni rokopisi obstajali, vendar jih danes ni nikjer, tudi v tistih zbirkah ne, kjer bi po vsej priliki morali biti. Med njimi so vsekakor bila tudi besedila pasijonskih procesij in iger; ti rokopisi so bili še posebej izpostavljeni uničenju, saj so bile pobožnosti in prireditve, katerih besedilo so nosili, prepovedane, njihovi rokopisi pa zato sumljivi ali vsaj brez vrednosti. Velika sreča je bila, da se je v takih okoliščinah rokopis *Škofjeloškega pasijona* ohranil.

V letih 2016 in 2017 mineva natanko 100 let, odkar je bil *Škofjeloški pasijon* prvič objavljen: Josip Mantuani je celotno besedilo znanstveno zanesljivo prepisal in mu z objavo v dveh delih v Carniolii podelil javno slovstveno življenje.¹ V teh sto letih je *Škofjeloški pasijon* postal, zlasti še po zaslugi uprizoritev od leta 1999 naprej, splošna slovenska duhovna in literarna dobrina. In ravno v letu 2016, sto let po njegovi objavi, je izšla kritična izdaja drugega temeljnega baročnega dramskega besedila – *Kapelskega pasijona*.²

Pasijonska igra iz Železne Kaple se je ohranila v rokopisu, ki ima naslov *Komedija od Kristusoviga trplinja, katiro so nekidej na te veliki četrtak inu na te velikonočni pondelak v Kapli špilali*.

Kapelski pasijon nima oblike procesije, ampak je obsežna pasijonska igra, ki je potekala na odru. Vidna zunanja razlika v primerjavi s *Škofjeloškim* je, da je *Kapelski pasijon* trikrat obsežnejši: obsega kar 2.700 verzov in številne odlomke

¹ Josip Mantuani: Pasijonska procesija v Loki. *Carniola* VII–VIII, 1916–1917, str. 222–232, 15–44.

² Erich Prunč, Matija Ogrin (ur.): *Kapelski pasijon. Komedija od Kristusoviga trplinja, katiro so nekidej na te veliki četrtak inu na te velikonočni pondelak v Kapli špilali. Editio princeps*. Ljubljana: ZRC SAZU, Mohorjeva družba Celje, 2016, 558 str.

v prozi. Sestavljajo ga kar tri samostojne predstave: prva je potekala na veliki četrtek dopoldan, druga na veliki četrtek zvečer, tretja z vstajenjskim delom pa na velikonočni ponedeljek.

Rokopis kapelske pasijonske igre je ob koncu 19. stoletja odkril v Kapli koroški duhovnik in zgodovinar Štefan Singer in o rokopisu leta 1938 poročal v monografiji o zgodovini Podjune.³ Kmalu po odkritju ga je posredoval Karlu Štreklju v Gradec, kjer ga je videl in delno prepisal njegov študent Niko Kotnik; tako so nastale prve strokovne objave, bolj novice o obstoju tega rokopisa. Leta 1937 pa je kapelski župnik Aleš Zechner organiziral pobudo za uprizoritev igre in dal Singerjev rokopis prepisati. Tako so koroški pasijonski navdušenci uprizorili *Kapelski pasijon*: dvakrat v letu 1937 – ravno leto dni po Debeljakovi uprizoritvi *Škofjeloškega pasijona* – in trikrat v letu 1950. Za originalnim rokopisom pa se je sled zabrisala in v novejšem času je Jože Koruza pisal o njem kot izgubljenem tekstu. Rokopis je potem dejansko znova našel jezikoslovec Erich Prunč in o njem napisal prvo temeljno študijo za slovenistični simpozij *Obdobja* leta 1986.⁴ Potem, ko sta se Prunč in Ogrin domenila za izdajo, sta delo dokončala čez dolgih sedem let; kritična izdaja pasijona iz Železne Kaple je konec leta 2016 izšla in koroška baročna dragocenost s tem vstopa v celoten slovenski duhovni in kulturni prostor.

Kakor številna druga baročna rokopisna besedila, ki jim je rokopisni medij dal eksistenco in omogočal posredovanje, izposojo in bralsko recepcijo, tako je tudi *Kapelski pasijon* obstajal v več verzijah ali prepisih. V raziskavi, iz katere je nastala kritična izdaja, je bilo to moč zanesljivo dokazati. Toda od bogatega in vsaj deloma raznolikega besedilnega izročila kapelske pasijonske igre se nam je ohranil le en rokopis. Ta rokopis je nastal v zadnjih letih 18. stoletja ali najpozneje leta 1800. Obsega nekaj čez 140 strani velikega formata, popisanih razmeroma na gosto, proti koncu bolj prostorno. V celoti ga je napisala ena glavna roka, vsaj dve roki pa sta dopisali še manjše dodatke. Besedilo je izpisano v odstavkih, na videz torej v prozi. Toda ko tekst skrbno prepisemo, se pokaže, da je v besedilu na stotine lepih verzov z rimo – in tako so tudi predstavljeni v izdaji.⁵

Razmeroma pozen čas nastanka *rokopisa* nas ne sme zavesti. *Besedilo*, ki je v tem rokopisu ohranjeno, je precej starejše. Kapelski pisatelj, ki je rokopis napisal tik pred letom 1800 ali tega leta, je imel pred seboj vsaj eno, verjetno pa dve pre-

dolgi stare baročne pasijonske igre, ki je bila tudi precej bolj obsežna od ohranjene. To starejše besedilo je tedaj zaradi razumljivih razlogov predelal in skrajšal, kar je moč v rokopisu jasno razbrati. Razlogi za to so jasni: jožefinistična cerkvena in posvetna uprava je že precej prej prepovedala pasijonske igre, cesar Jožef II. je ukini cerkvene bratovščine, razpustil mnoge samostane, prepovedal ali omejil romanja, v mnogih župnijah so zatirali češčenje svetnikov in Matere Božje ... Skratka: razsvetljenstvo je ostro nasprotovalo baročni verski kulturi, zlasti njenim ljudskim izrazom v priljubljenih pobožnostih, kakor so bili tudi – pasijoni. Pisec, ki je v Železni Kapli, tedaj se je imenovala le Kapla, napisal rokopis Kapelskega pasijona, je verjetno želel igro rešiti pred popolno prepovedjo. Zato je staro baročno besedilo nekoliko predelal in okrajšal, spreminjal pa je zlasti tiste dele, kjer se izražajo pomembne verske resnice, še posebej prizor zadnje večerje s postavitvijo Svetega Rešnjega Telesa, ter je besedilo tam prevzel iz Svetega pisma. Dramske replike, ki jih govori Jezus, so prevzete večidel neposredno po Evangelijih in listih. Mnoge replike, ki jih govore apostoli, vojaki, farizeji, pa so ostale večidel nedotaknjene – in so precej starejše.

Struktura celotne igre je tridelna, vsak del uvaja prolog. Vsebina je v kratkem takšna.

Predstava na veliki četrtek dopoldan obsega prizore Jezusove zadnje večerje, postavitve svete evharistije in umivanje nog apostolom. Ta del igre je najmlajši, prevzet je po evangeljskih besedilih 18. stoletja. Nato nastopi zbor pismoukov, ki sklene naklep zoper Jezusa; obišče jih Judež in se dogovori, da Jezusa izda. Ta del je lahko ostal baročen in se zdi, da ni bil predelan. Sledi prizor Jezusovega slovesa od Marije, ki je eden od nekanoničnih, tradicijskih elementov, zelo razširjen v baročni duhovni literaturi. Pozna se mu, da je okrajšan, a vseeno zavzema samostojen, dragocen prizor. Nato se vrstijo prizori Oljske gore, kjer Jezusa primejo, njegova pot od Poncija do Pilata, bičanje, kronanje s trnjem in naposled – Pilatova obsodba.

Predstava na veliki četrtek zvečer obsega pasijon v ožjem smislu – prikazuje trpljenje na smrt obsojenega Jezusa. Začne se s prizorom Petra in dekle vratariče, prizor Jezusa v ječi je eden od tradicijskih, nato Jezus nosi križ in sreča svojo žalostno mater, Simon je prisiljen, da mu pomaga, nastopi apostol Peter s svojim ksanjem, sledi prizor žalostnih žena, treh Marij – spet tradicijski prizor – vse do križanja, Jezusovih poslednjih sedmerih besed in Longina s sulico. Ko mrtvega Jezusa snamejo s križa in položijo Mariji v naročje, se prične kratka, vložena misterijska igra o spokorjenem grešniku, ki prosi za odpuščanje grehov, Marija pa mu z mrtvim Jezusom v naročju govori o milosti, zasluženju njegove žrtve in odpuščanju. To je eden od posebej dragocenih odlomkov, saj vsebuje edinstveno ohranjeno besedilo kratke misterijske baročne igre. Večerna prestava bi se mo-

³ Stefan Singer: *Kultur- und Kirchengeschichte des Jauntales. Band III: Dekanat Eberndorf*. Kappel: Im Selbstverlage des Verfassers, 1938. Str. 255.

⁴ Erich Prunč: *Kapelski pasijon*. V: *Obdobje baroka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi* (Obdobja 9). Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1989. Str. 191–208.

⁵ Naslednji odstavki o vsebini prizorov so povzeti po članku M. Ogrin: *Kapelski pasijon*: nosilec koroškega baročnega izročila. *Zvon*, 2016, št. 1, str. 55.

rala skleniti s polaganjem Jezusa v grob – toda tekst je tu pretrgan, nadaljevanje manjka.

Predstava na velikonočni ponedeljek se, zanimivo, začne s prizorom angelov, ki na oder uvedeta – smrt. Ta nastopi podobno, a z nekaj manj ostrine kakor v *Škofjeloškem pasijonu*; smrt poudari, da je božja služabnica, ki vestno opravi svoje delo in ji je vsakdo podvržen. Celó Jezus se ni hotel izogniti njeni oblasti, zato, človek, misli nanjo in boš lažje rasel v krščanski kreposti. Nato farizeji prosijo Pilata za stražo, vojaki pa stražijo grob, pri čemer pride do besede tudi nekaj ljudskega, domačega humorja (vojak reče tovarišu: *Ti koj piti vselej v tojeh misleš imaš / inu z manu vred vse taberne v Kapli dobru poznaš*). Nato sledijo literarno privzdignjeni angelski spevi, ki napovedo vstajenje, vstali Jezus govori z Marijo, svojo materjo, k praznemu grobu pridejo tri Marije in oznanijo novico sv. Petru in Janezu, ki izpovesta vero. Temu velikonočnemu delu pasijona pa je kot posebna dragocenost dodan še kratek sklepni misterij o tehtanju duš: v tej dodatni kratki igri duša pokojnika pride pred sodbo, sv. nadangel Mihael tehta njena dela, tehničnica ji slabo kaže, duša prosi za pomoč Marijo in na prošnjo Božje matere, ki se sklicuje na zasluženje Jezusove žrtve na križu in vstajenja, Jezus sprejme dušo v večno življenje.

Obširna in kompleksna vsebina Kapelskega pasijona vsebuje marsikaj edinstvenega, česar ni najti v nobenem drugem slovenskem baročnem besedilu. Brez dvoma zato, ker v tem besedilu pod prepisom iz razsvetljenske dobe – prav iz let, ko je Valentin Vodnik v Ljubljani že izdajal glasilo razsvetljenskega meščanstva *Lublanske novize* – lebdijo in vztrajajo plasti starejših obdobj, starejši nanosi besedilnega izročila, ki jih je kapelski pisec k sreči ohranil. Preden je bilo zapisano v ta rokopis, je bilo staro baročno besedilo večkrat prepisano, na nekaterih mestih je tudi spremenjeno ali poškodovano. Vsekakor pa v ohranjenem tekstu s konca 18. stoletja diha starejše izročilo. Te starejše plasti se kažejo v tridelni, pravzaprav tridnevni zasnovi pasijonske igre, ki je značilna za srednjeveške pasijone. V to smer kaže tudi naslov *Komedija od Kristusoviga trplinja*, kjer ima pojem *komedija* še enak starinski pomen, kakor pri Danteju: pomeni vsako besedilo, ki ni tragedija, ampak ima lahko vesel iztek – kar z vstajenjskim delom *Kapelski pasijon* vsekakor ima. Srednjeveški element je tudi legenda o Longinu, ki je bil po pasijonskem izročilu slaboviden ali slep na eno oko; ko mu pade na oko kaplja Jezusove krvi iz prebodene strani, ozdravi, telesnemu ozdravljenju pa sledi spoznanje Jezusa in ozdravljenje duše. Prav tako stara prvina je tudi prizor Matere Božje v velikonočnem delu, ki se ji Jezus prednostno prikaže kot prvi človeški osebi, pred Marijo Magdaleno in pred apostoli. Ta Marijina prednostna vloga nima zveze s potridentsko katoliško obnovo in oživljenim češčenjem Marije, pač pa gre za mnogo starejši,

nekanoničen, tradicijski element, ki ga najdemo tudi v srednjeveški epski pesnitvi *Marienleben – Marijino življenje* kartuzijanskega brata Filipa iz Žič.⁶

Ti srednjeveški elementi so vključeni v širšo besedilno kompozicijo, katere poglavitna zasnova izhaja, kot je v izdaji ugotovil Erich Prunč, iz izgubljene jezuitske dramatike 17. stoletja v slovenskem jeziku. Četudi je neznani kapelski pisec to in ono preuredil, da bi pasijon rešil ukinitve in prepovedi, je s svojim rokopisom vendarle ustvaril edini zapis, v katerem se je do danes ohranil vsaj majhen del razvejene slovenske dramatike jezuitskega ljudskega gledališča.

Kapelski pasijon je torej, prav kakor *Škofjeloški*, prvovrstno, vrhunsko besedilo slovenske baročne kulture. Z njim prihaja na plan drobci izgubljenega bogastva našega baročnega slovstva. *Škofjeloški* in *Kapelski pasijon* imata mnogo skupnega, kar bo pokazala raziskava, ki jo bo kdo drug moral vsekakor še narediti. Čeprav ni kaj več kot ugibanje, smemo vendarle dopuščati, da so nekateri besedilni elementi obeh pasijonov morda obstajali nekoč prav blizu eden drugega: v baročni Ljubljani na veliki četrtek v jezuitski spokorni procesiji in na veliki petek v znani kapucinski procesiji; tega zagotovo ne bomo nikoli izvedeli, ker nam preveč gradiva manjka. Eno pa je gotovo: da oba velika slovenska pasijona zajemata iz skupnega pasijonskega izročila nekdanjih stoletij in da v tem zajemu ter oblikovanju tradicije uresničujeta nekaj, kar bomo še dolgo prepoznavali kot izrazito *slovensko* in *naše* doživljanje krščanskega misterija.

Prav zato je pomembno, da tudi *Kapelski pasijon* čim prej zaživi kot gledališki tekst, se pravi, kot tekst odrske uprizoritve, s pomočjo katere bo lahko učinkoval in postal obča slovenska kulturna dobrina. Globoko upam, da bodo škofjeloški pasijonci pri tem s svojim velikim znanjem pomagali koroškimi, saj je na obeh straneh Karavank seme Božje besede in krščanske omike padlo v zemljo istega slovenskega rodu.

⁶ Filip Žički je izhajal iz nemških dežel. Toda pri nas, v kartuziji Žiče, je okrog leta 1300 spesnil znamenito pesnitev v več kot 10.000 verzih, ki je bilo eno najbolj razširjenih srednjeveških besedil o Jezusovem in Marijinem življenju sploh. Glede primerjave z našim baročnim besedilom gl. študijo v: *Kapelski pasijon*, 2016, str. 496 isl. Pesnitev kartuzijana Filipa Žičkega je lepo prevedel štajerski duhovnik Matija Zemljčič: *Kartuzijanskega brata Filipa Marijino življenje*. Prevedel Matija Zemljčič. Maribor: prevajatelj, 1904.

Žudiji v Vidonjah–Mliništu, občina Zažablje v Dubrovniško-neretvanjski županiji, 6. april 2015. Foto: Šime Strikoman

Luka Lipić¹

OSOBITOST USKRSNIH BLAGDANA / POSEBNOST VELIKONOČNIH PRAZNIKOV²

Hrvatske su uskrsne tradicije europska baština. Pogleda li se makar letimično europski folklor, uočava se da gotovo sve hrvatske tradicije imaju analogije negdje u Europi. Od Engleske i Španjolske, preko Francuske, Švicarske i Italije do Austrije, Mađarske i slavenskih zemalja središnje i istočne Europe, ponavljaju se o Uskrsu slični običaji. Time hrvatske tradicije dobivaju položaj srednjoeuropskih, mediteranskih ili općenito europskih tradicija.

Uskrs je središnji događaj kršćanske liturgijske godine - događaj otkupljenja i vrhunac povijesti spasenja ljudskog roda. To je vrijeme milosti kroz koje se kršćani na poseban način pripremaju za slavljenje otajstva Gospodnje muke, smrti i uskrsnuća.

Uskrsno je pak razdoblje ispunjeno različitim tradicijama. Gotovo u cijeloj Hrvatskoj zabilježen je običaj čuvanja Božjeg groba u Svetom trodnevlju o kojem će nešto više riječi biti u sljedećoj cjelini. Spomenimo samo to da su se do 60-ih godina 20. stoljeća u priobalju tijekom cijele korizme, a napose u Velikome tjednu, djeca igrala oponašajući prizore koje su uz Božji grob u crkvi izvodili odrasli muškarci. Oblačili su se kao rimski vojnici, razapinjali su Isusa, glumili stražu na grobu, izvodili prizor s prestravljenim vojnicima na grobu i slično. Te su dječje igre bile pravi mali kazališni spektakli.

Žudiji i uskrsna događanja u kršćanstvu

»Iskonska čovjekova potreba za dramatikom, igrom i kazalištem, našla je svoje mjesto u svim religijama, pa tako i u kršćanstvu. Kada je liturgija postala uniformirana i kodificirana, počele su se stvarati nove »igre« u crkvi, neposredno prije ili poslije liturgije, uz pomoć kojih su se ljudima tumačili osnovni pojmovi kršćanskog

¹ Luka Lipić, rođen 20. 03. 1979. g. u Varaždinu, diplomirao na Visokoj školi za turistički menadžment u Šibeniku. Od 2009. g. do danas zamjenik gradonačelnice Grada Vodica. Voditelj projekta *Završetak Memorijalnog centra Faust Vrančić*, koordinator *CMC festivala*, suorganizator i koordinator *Vodičkog festivala žudija*, organizator festivala kršćanske glazbe *Karmelfest*, raznih koncerata kršćanske glazbe, humanitarnih i sličnih društvenih događanja.

² Izvadak iz diplomskog rada Luke Lipića *Koncept vodičkih događanja s osvrtom na žudije*, Veleučilište u Šibeniku, veljača 2008.

nauka i moralnih zasada ili su se pak ti pojmovi produbljivali. Svoj procvat liturgijska drama doživljava posebno u 12. i 13. stoljeću, a odvijala se u glavnom brodu crkve. U srednjem vijeku postojala su crkvena prikazanja, srednjovjekovni *teatar*, koji je uživo scenski razrađivao pojedine važnije teme i cikluse, kao što su muka i uskrsnuće Kristovo, a nazivali su se *passioni* (lat. Passio, patnja, trpljenje, muka). U hrvatskom se jeziku uvriježio naziv *skazanja* ili *prikazanja*.³

Takve su se crkvene drame sačuvale u mnogim krajevima Europe sve do 18. stoljeća, a ponegdje, u nešto izmijenjenom obliku, i do današnjih dana.

Po pričanju starijih vrlo je vjerojatno da je običaj čuvanja Božjeg groba u naše krajeve stigao iz Italije. Treba spomenuti da ovaj običaj spada u izvanliturgijsko događanje, ali je usko vezan uz liturgiju pod kojom se podrazumijevaju svi kršćanski javni i od Crkve odobreni bogoštovni čini. Postoji podatak da je običaj čuvanja Kristova groba na Uskrs u Metkoviću sredinom 19. stoljeća prenio iz Loretta, u Italiji, Ante Gluščević, a odatle se proširio i po ostalim župama doline Neretve. S vremenom, svaka je župa iznjedrila svoje običaje tako da se danas ti običaji međusobno razlikuju po svojim specifičnostima. Lokalna tradicija pojačava slikovitost liturgije vezane uz obilježavanje Kristove muke i uskrsnuća te iz religijske i etnografske domene prelazi u turističku atrakciju. Statiranje rimskih vojnika prerasta u cjelovitu predstavu u kojoj su podijeljene uloge i razrađena naturalistička scenska i kostimografska rješenja.

Na Veliki petak i Veliku subotu posvuda su uz ukrašen Božji grob u crkvi, po uzoru na rimske vojnike koje spominje Matejevo evanđelje (Mt 27, 62-66; Mt 28, 1-4) stajali *stražari*, osobito u Dalmaciji, na srednodalmatinskim otocima, u Zagori i u neretvanskom kraju. »U kontinentalnim krajevima u prošlosti su to bili vatrogasci odjeveni u vatrogasne uniforme i opremljeni šljemovima: nakon drugoga svjetskog rata uz grob su stražarili dječaci, ministranti.«⁴ »U priobalju su grob čuvali *soldati* (vojnici) i mornari u uniformama ili ljudi odjeveni u stariju nošnju. U neretvanskom kraju, osobito u Metkoviću, stražari su sudjelovali u svim obredima Velikoga četvrtka, petka i subote. Bili su odjeveni u posebne uniforme nalik na rimske, koje su bile crkveno vlasništvo.«⁵ Još se nazivaju i *žudije* ili *žudiji*. Riječ *žudija* je grčko-romanskog podrijetla i znači »Židov.« U Italiji ih, u nekim mjestima koja još njeguju ovu tradiciju, nazivaju »giudei« (čit. džudeji). »Svima je zajedničko da u trenutku kad zvana na Veliku subotu zazvone obznanjujući uskrsnuće stražari koji su do tada čuvali grob od straha padnu na zemlju i pobjegnu.«⁶

U Dalmaciji su danas najpoznatiji Vodički žudiji, koji učestvuju na većim crkvenim blagdanima i svetkovinama. Negdje su čuvari odjeveni u narodne nošnje,

³ Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, str. 379. i 380.

⁴ Čapo, Žmegač, J., *Hrvatski uskrsni običaji*, str. 36.

⁵ Isto, str. 37.

⁶ Isto.

negdje u odore rimskih vojnika, dok su ponegdje to uglavnom čuvari odjeveni u mornarske odore. Tradicija čuvanja Božjeg groba u Svetom trodnevlju zabilježena je i kod Hrvata izvan granica naše domovine.

Iako je u prošlosti bilo mnogo više župa koje su njegovale ovu pobožnu tradiciju, u mnogim su se župama silom prilika te tradicije "ugasile." Raduje činjenica da se u nekim župama u novije vrijeme počinju obnavljati ti stari običaji tako da se čini da je svaku godinu sve više Žudijskih družbi.

Vodički žudiji

Služba Žudija je duboko ukorijenjena u župi Vodice, a vjerojatno traje više od jednog stoljeća. Prva uniforma bila je vrlo jednostavna, a tijekom godina se usavršavala da bi bila što sličnija rimskoj uniformi onoga vremena. Božji grob je također mijenjao svoj izgled i mjesto postavljanja.

Kroz povijest je vođa žudija, *buzdovan* (lokalni naziv *buzdobaj*), bio osoba koja sve kreira i ima glavnu riječ i koga bi on odredio taj bi postao član žudija. Ime je dobio po oružju koje nosi na desnom ramenu, dakle po buzdovanu, i koje mu služi za izdavanje komandi ostalim čuvarima. Sve do 1992. godine nije bilo dobne granice za članove družbe tako da su neki članovi vršili službu i do svoje pedesete, pa čak i šezdesete godine života. Oni su ljubomorno čuvali to svoje mjesto u žudijima i nisu ga olako prepuštali mlađima.

Žudiji u Vodicah, 2.–4. april 2015. Foto: Šime Strikoman

Lik *sulice* je specifičan posebno za Vodičke žudije. Prema *Bibliji*, to je bio vojnik koji je kopljem (*sulicom*) probio Isusov bok dok je već bio izdahnuo na križu i iz boka je potekla krv i voda. On je nosio na ramenu koplje koje se isticalo od ostalih. Koplje je bilo nešto veće u odnosu na ostala, a vrh je obojan crvenom bojom koja je simbolizirala krv. Koliko je taj lik *sulice* bio omražen u Vodicama govori podatak da su mu starije žene, kad god bi prolazio, upućivale pogrde, a bilo je slučajeva da bude i ispljuvan.

Još jedan lik koji je interesantan za ono doba je Juda. Kao što je poznato iz *Biblije*, Juda je bio Isusov učenik koji ga je izdao za novac, a poslije se objesio. Juda je također bio obučen u vojnika, ali nosio je kapu naopako, nosio je pravo koplje sa vrhom od mesinga i na tom koplju je visio feral koji je gorio, oko sebe je bio omotan sa 20 m konopa, a u ruci je držao krpenu vreću. Lik Jude kao čuvara Božjeg groba ukinut je 1966. ili 1967. godine. Danas se lik Jude pojavljuje na procesiji Velikog petka, ali ne kao rimski vojnik nego kao Isusov učenik, ide na čelu procesije, a u ruci drži krpenu vreću sa kovanicama.

Samo oni koji su bili sudionici čuvanja Božjeg groba mogu posvjedočiti koliko je ovaj običaj zahvatio duše Vodičana, a posebno Žudija. Po pričanju starijih, između dva svjetska rata, pa i poslije, nije bilo ulice u Vodicama u kojoj se djeca nisu »igrala Žudija.« U danima bivše komunističke vladavine ovaj je običaj, među ostalim, bio za vjernike Vodica znak otpora i raspoznavanja. Naime, tadašnje mjesne vlasti poduzimale su razne mjere da bi ga iskorijenile, ali bezuspješno.

Žudiji svake godine učestvuju na procesijama za blagdane u Vodicama, ali i u drugim župama. Koliko je ovaj običaj popularan među svim naraštajima Vodičana govori i činjenica da su djeca iz vrtića uz pomoć roditelja i voditelja organizirala svoje žudije, te sada ravnopravno sa »velikim žudijama« sudjeluju u procesiji za dan župe.

Žudiji se sastaju i druže tokom cijele godine, ali ipak najviše kroz korizmu i u uskršno vrijeme. Koliko je ta zajednica mladih ljudi kvalitetna za društvo općenito dokazuje činjenica da su mnogi članovi družbe ujedno i istaknuti članovi *Crkvenog pjevačkog zbora*, *Vodičke limene glazbe*, *Dobrovoljnog vatrogasnog društva*, raznih sportskih klubova, nadalje, tu ima obrtnika, studenata i srednjoškolaca. Posebno treba izdvojiti da je upravo iz Žudijske družbe ponikla i vodička klapa *Bunari* koja godinama bilježi odlične rezultate na brojnim smotrama *klapske pisme* u Hrvatskoj i šire.

Žudiji svojim životom i primjerom svjedoče svoju vjeru u Isusa Krista i stoga je opravdano i nadalje čuvati ovu pobožnu tradiciju i produbljivati njezino duhovno bogatstvo. Na osobit način potrebno je ovu tradicijsku kulturu uključivati u programe turističke ponude Vodica, Šibensko-kninske županije, Dalmacije i čitave Hrvatske.

Zahvaljujući gospodinu Šimi Strikomanu, poznatom vodičkom akademskom snimatelju i fotografu, Vodički žudiji postaju prepoznatljiv dio turističke ponude ovog kraja te svojevrsan brand o kojem se već priča i izvan lokalnih granica, a svoju kulminaciju doživljavaju snimanjem dokumentarnog filma o uskršnim običajima u Vodicama u produkciji *Hrvatske radio televizije*.

Vodički festival žudija

Kulturne atrakcije su bitan motiv za putovanje i često se njima koristi u promociji i kreiranju prestiža destinacije na tržištu. Težnja za otkrivanjem autentičnog nasljeđa gotovo je uvijek na popisu motiva za putovanje. Danas se u svijetu sve veće značenje daje kulturnim sadržajima u turističkoj ponudi, regionalne razlike postaju sve važnije. Gotovo sve turističke destinacije nastoje očuvati tradicijsku kulturu pri čemu se koriste festivalima kao sredstvom njezine promidžbe. Kao i za promoviranje tradicijske baštine, festivali se oduvijek koriste za živo i simbolično promoviranje turizma. Strategija vođenja festivala je usmjerena na povećanje broja posjetitelja u izvan sezonskom razdoblju i usmjerava se prema prethodno identificiranim ciljanim tržištima.

Festival žudija je skup čuvara Kristova groba (događa se svaku godinu na Veliki ponedjeljak; op. ur. FK!) koji njeguju ovaj pobožni običaj u korizmenom vremenu kroz Sveto trodnevlje. *Festival* pokrenut u Vodicama 2001. godine na inicijativu akademskog fotografa Šime Strikomana iz godine u godinu je povećavao broj sudionika, te danas broji preko 30 grupa sudionika. Vodički žudiji je tema koja je Šimu Strikomana od najranijeg djetinjstva svojim dramatskim i vizualnim efektima oduševljavala, te je na najrazličitije načine bio sudionik tog vjerskog događanja. Danas je ta tema prepoznata kao izuzetno vrijedan spektakl hrvatske pasionske baštine koju je Strikoman, kao umjetnik, snimatelj i fotograf, potaknut željom za osnaženjem običaja, svojim radovima otkrio široj javnosti. Tako se Strikomanova fascinacija tom tematikom pretočila u fotoalumske serijale izuzetne umjetničke poetike poznate pod naslovom *Terra Croatica*.

Iz *Terre Croaticae* proizašli su *Milenijski susreti* i *Milenijska fotografija*. Oni iskazuju potrebu jedinstva čovjeka tjelesno, emocionalno, intelektualno i duhovno vezanog za zemlju i druge ljude. One ukazuju na vječnu potrebu ljubavi i slobode čovjeka.

Prvih šest smotri održano je u Vodicama, a onda su organizatori zaključili da bi program mogao postati monoton ako se održava uvijek u istoj župi, te su se 2006. godine predstavnici župa dogovorili da se *Festival* svake godine održava u drugoj župi kako bi svi imali priliku upoznati se sa običajima drugih, s tim da se svake šeste godine održava u Vodicama gdje je sve i započelo. Raspored domaćinstava festivala određen je do 2038. godine:

God. - Župa, domaćin**2001. Našašća Svetog Križa - Vodice**

...

2006. Našašća Svetog Križa - Vodice

2007. Gospe Snježne - Vid

2008. Marijuna Uznesenja - Šepurine, otok Prvić

2009. Svetog Ante - Knin

2010. Svetog Nikole - Metković

2011. Svetog Duha - Tisno

2012. Našašća Svetog Križa - Vodice

2013. Presvetog Trojstva - Rogotin

2014. Gospe od Rožarija - Vrljika

2015. Srca Isusova i Marijina - Vidonje, Mlinište

2016. Svetog Frane - Imotski

2017. Svetog Ante Padovanskog – Komin (Ploče)

2018. Našašća Svetog Križa - Vodice / Marija Bistrica

2019. Svetog Stjepana – Slivno Ravno-Vlaka (kod Opuzena)

2020. Svetog Mihovila – Promina Oklaj

2021. Svetog Stjepana - Opuzen

2022. Svetog Mihovila - Murter

2023. Blažene Djevice Marije – Katuni-Kreševo

2024. Našašća Svetog Križa - Vodice

2025. Svetog Marin – Sumartin, otok Brač

2026. Gospe Karmenske - Bagalovići (općina Kula norinska)

2027. Svetog Stjepana - Brela

2028. Svetog Jurja Mučenika - Desne

2029. Uznesenja Blažene Djevice Marije - Baška Voda

2030. Našašća Svetog Križa - Vodice

2031. Navještenje Blažene Djevice Marije - Vrgorac

2032. Gospe Karmelske - Selca, otok Brač

2033. Svetog Luke - Sitno, Ogorje

2034. Svete Ane - Lobor (kod Krapine)

2035. Uznesenja Blažene Djevice Marije - Dusina (Veliki Prolog, Vrgorac)

2036. Našašća Svetog Križa - Vodice

2037. Gospe od Zdravlja - Jezera

2038. Uznesenja Blažene Djevice Marije - Tribunj

Festival svake godine privlači sve više sudionika i posjetitelja, te je vrijedan dio pasionske baštine hrvatskoga naroda. Cilj *Festivala* je da prikaže uskršnje običaje čuvara Kristova groba čime se doprinosi očuvanju vjere, tradicije ali i kulturnoj i turističkoj promidžbi Dalmacije, Hrvatske pa i šire. Festival nije natjecateljskog duha i u njemu nema pobjednika ni poraženih, u njemu su svi originalni.

Geslo *Festivala* je *Ljubite jedni druge*, a proizlazi iz Isusove zapovijedi ljubavi. On nas poziva da ostanemo u njegovoj ljubavi, da vidimo kakva je to ljubav i da takvom ljubavlju i mi ljubimo jedni druge. To je ljubav koja nikad ne prestaje.

Kroz festivalski okvir pokreće se želja i potreba manjih mjesta da obnove svoje običaje, da istaknu ljepote kojima će se identificirati, da se natječu u originalnosti i skupnim projektima koji povezuju ljude. Poseban adut je različitost svake grupe, koje to trebaju pravilno iskoristiti, pokazati najbolje što imaju, pokazati svoju lokalnu različitost i tradiciju, te razviti svoje priče koje privlače, osvajaju goste, grade imidž i brand mjesta – destinacije.

Žudiji na Festivalu v Imotskem, 28. marec 2016. Foto: Šime Strikoman

Vrijednost i atraktivnost festivala odkrila je i *HRT*, te je 2010. godine izravno prenosila festival.

Povzetek

Hrvaške velikonočne tradicije so del evropske dediščine. Še posebej pa je velikonočni čas obdobje izpolnjeno z različnimi običaji. Tako je zagotovo v vsej Hrvaški znan običaj čuvanja Božjega groba v Svetem tridnevju. Verjetno je običaj čuvanja Kristusovega groba v naše kraje prišel iz sosednje Italije, in tudi zato tak naslov »Žudiji.« Žudiji so mladci, oblečeni v uniforme rimskih vojakov, ki v Svetem tridnevju čuvajo Kristusov grob po vzoru rimskih vojakov, ki spominjajo na Matejev evangelij, posebej postavljen za to priložnost v cerkvi. S časom si je vsaka župnija izmislila svoje običaje, tako da se danes ti običaji medsebojno razlikujejo po svojih posebnostih. Vsem pa je skupno to, da v trenutku, ko se oglasijo (cerkveni) zvonovi na Veliko soboto in napovedo Veliko noč, stražarji, ki so dotlej čuvali (Kristusov) grob, popadajo po tleh in pobegnejo. Lokalna tradicija povečuje slikovitost liturgije, povezane z zaznamovanjem Kristusovega trpljenja in Velike noči, in iz liturgične ter etnografske domene prehajajo v turistično atrakcijo. Statiranje rimskih vojakov prerašča v celovito predstavo, v kateri so razdeljene vloge, pa tudi naturalistične scenske in kostumografske rešitve.

Na Hrvaškem so dandanes najbolj znani *Vodički žudiji*. Pomen in vloga *Žudij* je globoko zakoreninjena v župniji Vodice in samo tisti, ki so bili udeleženi v čuvanju Božjega groba, lahko pričajo, kako je ta običaj prevzel duše Vodičanov in še posebno *Žudij*. V času bivše komunistične oblasti je bil med drugimi tudi za vernike Vodice znak odpora in prepoznavanja. Namreč, tedanje oblasti so sprejele različne ukrepe, da bi ta običaj izkoreninile, vendar neuspešno. Ta tradicija se nadaljuje še dandanes. *Žudiji* s svojim obstankom in primerom izkazuje svojo vero v Jezusa Kristusa. S tem pa je opravičeno nadaljnje ohranjanje te pobožne tradicije in poglobljanje njenega duhovnega bogastva. Na pobudo akademskega fotografa Šima Strikomana je bil l. 2001 prvič v Vodicih organiziran *Vodički Festival žudija* kot srečanje čuvarjev Kristusovega groba. V tem negujejo ta pobožni običaj v velikonočnem času kot Sveto tridnevje. *Festival* vsako leto pritegne vse več udeležencev in obiskovalcev in je s tem vreden del pasijonske dediščine hrvaškega naroda. Danes je vsako leto gostitelj tega *Festivala* druga župnija, razpored organizatorjev pa je že določen vse do leta 2038. Cilj festivala pa je, da prikaže velikonočne običaje in navade čuvarjev Kristusovega groba, s čemer prispeva k ohranjanju vere, tradicije pa tudi kulturne in turistične promocije. Geslo *Festivala* je *Ljubite drug drugega* in izhaja iz Jezusove zapovedi ljubezni. To je ljubezen, ki nikoli ne mine.

Žudiji v Vidonjah-Mliništu, občina Zažablje v Dubrovniško-neretvanjski županiji, 6. april 2015. Foto: Šime Strikoman

Vodiški žudiji, Šibenik 2007. Foto: Šime Strikoman

Franc Križnar

LJUDSKO CERKVENO PETJE V ŠIBENIŠKI ŠKOFIJI

Pučko crkveno pjevanje u Šibenskoj biskupiji

Peta dediščina - Vodice / Pjevana baština

Projekt, ki ga iz leta 2007 sestavlja DVD, dvojezična (hrvaški in angleški jezik) monografija in dve cedejki z vsega skupaj 55 pesmimi (v trajanju več kot dve uri in pol: 2 uri, 31 min. in 14 sek.), predstavlja pravi interdisciplinarni in multidisciplinarni prikaz ljudskega cerkvenega petja v škofiji Šibenik, njihovo, torej hrvaško in dalmatinsko peto dediščino iz Vodice, nedaleč od Šibenika. Obenem pa je to prodor v svet njihove posebnosti v času velikega tedna, tj. »vodiških žudija,« stoletne tradicije mesta Vodice v župniji *Našašća Svetoga Križa*. Bogata monografija nas popelje v svet besede, glasbe in (žive) slike-filma o vseh posebnostih, katerih glavni in poglobitni del je seveda muzika; ne katerakoli, temveč bogato liturgično petje vse od 15. stol. in še preje (od takrat je namreč v Vodicih izpričana župnija *Našašća Sv. Križa*) kot popularno in tudi pri *UNESC-u*¹ zaščitenem *Glagoljaštvu*. V tem gre za liturgično in paraliturgično petje po rimskokatoliškem obredu v cerkvenoslovanskem (staroslovanskem) jeziku hrvaške redakcije, po liturgičnih knjigah v glagolici.² Največ je razširjeno po otokih severnega Jadrana (zlasti na Krku), v Istri, po Hrvaškem Primorju, Liki ter severni in srednji Dalmaciji. Ponekod se je *glagoljaštvo* ohranilo do uvedbe ljudskega jezika v mašni obred (1965). V napevih pa lahko najdemo sestavine *gregorijanskega korala*,³ sledove bizantinskega⁴ liturgičnega petja in značilnosti ljudske glasbe navedenih območij.

¹ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Organizacija združenih narodov za vzgojo, znanost in kulturo).

² Glagolica je najstarejša slovanska abeceda, nastala v 9. stol.

³ Skupna oznaka za vse enoglasne latinske liturgične in polliturgične napeve rimsko katoliške cerkve; imenuje se po papežu Gregorju I. (590-604), ki mu pripisujejo revizijo dotlej obstoječega liturgičnega glasbenega repertoarja in uveljavitev primata rimske liturgije.

⁴ Izhaja iz Bizantinske države, katere staroveško trgovsko mesto ob Bosporju je glavno mesto Bizanc (tj. pozneje Carigrad, danes Istanbul).

Za bizantinsko glasbo je značilno, da je enoglasna in vokalna, predvsem cerkvena (glasba), večinoma z instrumentalno spremljavo; njene himne pa temeljijo na posameznih bizantinskih oblikah *kontakion* (vrsta tematske himne v ortodoksni cerkvi in drugih vzhodnih krščanskih cerkvah; v začetku je bila to *homilija*, tj. pridiga, cerkveni govor, ki razlaga kak odlomek iz biblije) in *kanon* (dvoglasna ali večglasna skladba, v kateri vsi glasovi dosledno posnemajo temo).

V monografiji, torej v njenem knjižnem delu, predstavi (hrvaško) peto dediščino njen idejni vodja (fra) dr. Dragan Nimac. Za Vodiciami so izšle še podobne monografije Šepurina, Stankovičev, Zatona, Jezera, Tisno, Veli Iž in Radovin. Uvede jo s šibeniško molitvijo (iz 15. stol.):

*O blažena, o prislavna, o presvitla svarhu vsih blaženih
Bogom živim uzvišena, s svimi božjimi dari urešena!
O prislavna prije vsega vika, Bogom živim zbrana,
O umiljena divo Marije!*

V prostem prevodu bi se to glasilo:

*O blažena, o preslavna, o presvetla nad vsemi blaženimi,
Z Bogom živim vzvišena, z vsemi božjimi darovi okrašena!
O preslavna najprej kličem, z Bogom živim zbrana,
O usmiljena devica Marija!*

Avtor tega uvoda in glavni ter odgovorni urednik celotne izdaje nato predstavi komplet, ki je nastal pod okriljem *Hrvatske kulturne zadruge Pjevana baština* in v sodelovanju z župnijami in župniki *Šibeniške škofije*, z veliko podporo in prispevkom šibeniškega škofa (+ Ante Ivas) in HRTV, Orfejem, sodelavci *Inštituta za etnologijo in folkloristiko HAZU* kot tudi drugih javnih znanstvenih in kulturnih institucij in posameznikov. Tak je bil njihov začetek s snemanji, strokovno obdelavo in izdajami zvočnega in filmskega gradiva. S posebnim uvodnikom se v brošuri pokloni tej izjemni dalmatinski in s tem posredno tudi hrvaški dediščini že omenjeni (šibeniški) škof Ante Ivas. Pod naslovom svojega članka *Veliča duša moja Gospodina! / Moja duša poveljuje Gospodova!* opozori na dejstvo, s katerim je potem nekako zaokrožen celoten projekt: »Pogojno lahko rečemo, da je krščanska vera 'razpeta' vera. Pesem je tako globoko v njenem samem centru, da posega v celotno ljudsko življenje: osebno in kolektivno življenje, vse njegove vsebine in odnose, časovne in večne, zemeljske in nebeške.« V tem smislu nadaljuje svoj uvodnik tudi župnik župnije sv. Križa v Vodicach Don Frane Šimat z naslovom *Ne človek ne živi samo od kruha*. S tem neposredno nadaljuje misel svojega predhodnika in na tak in drugačen način želi umestiti omenjeni založniški dosežek v nadstavbo človeške in ljudske ustvarjalnosti. Saj je tudi z glasbo tako: ali se je generirala v svojem prazčetku iz izvorne ljudske ustvarjalnosti ali pa je izšla iz (krščanskega) koral. ⁵ Ge-

⁵ Enoglasno liturgično petje katoliške cerkve. Nastalo je v času zgodnjega krščanstva, nato pa se je širilo in bogatilo vse do poznega srednjega veka. Pokrajinsko in liturgično ločimo različne repertoarje, od katerih sta danes v rabi le gregorijanski (po papežu Gregorju I., ki mu pripisujejo revizijo dotlej obstoječega liturgičnega glasbenega repertoarja in uveljavitev primata rimske liturgije) in ambrozijanski (ta velja za milansko škofijo v Italiji kot koral ambrozijanske liturgije s himnusi škofa Ambrozija, ki deloma kaže bolj arhaične elemente z orientalskimi primesmi,

ografski in zgodovinski pregled (današnjih) Vodice (pri Šibeniku) predstavi avtor Šimun Radnić. Relativno zgodnje naselje je dandanes (od Šibenika je oddaljeno ok. 13 km in je torej neke vrste »predmestje« še starejšega in večjega Šibenika) še eden od mnogih turističnih biserov srednjega Jadrana, znano pa prav po slednjih, *žudijih*. To – *Vodičke žudije* – pa so po besedah istega avtorja že stoletna tradicija mesta Vodice. Po besedah dr. Jakše Primorca, enega od vodilnih preučevalcev hrvaške pevske dediščine, *glagoljaštva*, je ena od njegovih zibelk prav v Vodicach. Župnija *Našašća Sv. Križa* beleži tovrstni zgodovinski razvoj iz davnega 15. stol. Gre za bogastvo liturgičnega življenja in ljudskih pobožnosti v Vodicach, starodavni in najštevilčnejši župniji zahodnega primorskega dela Šibeniške škofije. Avtor navede tudi nekaj najbolj izpostavljenih naslovov repertoarja *glagoljaškega*, ljudskega petja na obeh cedejih, ki sta sestavni del tega projekta. Tako lahko na prvi plošči prislunemo pesmim iz Velikonočnega časa, posebno še iz Velikega tedna: od petka do nedelje je to *Pot križa*, *Križev pot s psalmom*⁶ *Usmili se me, o Gospod* in pesem *Moj Bog, žal mi je*. V Vodicach se temu času, velikemu tednu priklanjajo enakovredno z glasbenim bogastvom, likovno umetnostjo, dramo in (drugimi) običaji. V liturgičnih in paraliturgičnih pobožnostih so prav *žudije* ena od posebnosti v hrvaški kulturni dediščini. Med velikotedenskimi napevi je tudi *Puče moj / Ljudstvo moje*, ki kaže na zelo velik odmik od napevov gregorijanskega koral.

verjetno pa so njegove melodije večinoma mlajše od gregorijanskih). Enak izraz pa poznamo tudi še za preprosto enoglasno ali večglasno protestantsko cerkveno pesem v ljudskem jeziku, ki jo pejejo (pri obredu) vsi verniki.

⁶ V grščini pomeni to »ubirati strune,« oznaka za 150 starih hebrejskih duhovnih pesmi, zbranih v psalteriju stare zaveze. Ti se delijo v hvalnice (himne), žalostinke, zahvalne ali didaktične pesmi ipd.

Zdravo zvijezdo mora (začetek); Pjevana baština-Vodice, Šibenik, 2007; str. 100-101). Foto: Franc Križnar

V Vodících cerkveni pevci na poseben način spoštujejo Gospo Karmelsko s tem, da za njen praznik berejo *lekcije*⁷ na starodavne napeve. Lekcije sestavljajo štirje psalmi, himna *Zdravo zvezda morja* in *Tebe Mati Božja hvalimo ...*

Skozi leto pojejo tudi druge Marijine pesmi s posebnimi vodiškimi napevi. V opravljenih za pokojne pa Vodičani ohranjajo lastne glasbene tradicije. V sprevednih mašah in obredih pojejo starejše pesmi in napeve. Navada je, da se na večer pokopa pokojnika moli *krunica/rožni venec* v hiši pokojnika. V osmini Duhovnega dneva pa se vsak večer iz *Jutranjice za pokojne* poje uvodni psalm in po ena *nočnica* oz. trije psalmi in tri *štenja*.

V brošuri so natisnjeni tudi vsi pevke in pevci, ki so sodelovali na snemanjih. Pod dirigentskim vodstvom s. Klare Pavlović prepeva v (mešanem) zboru 12 sopranistka, 6 altistk, 9 tenoristov in 7 basistov, tj. 34-članski zbor, kar je verjetno za eno takole bolj ali ne »obrobno« župnijo, kar dovolj velik zbor. Ta je seveda v prvi vrsti namenjen že omenjenim liturgičnim namenom, njihove ambicije pa so verjetno večje, vsaj tako lahko slišimo in vidimo v omenjenem projektu. Natisnjena so še besedila in note za njihove najbolj popularne in tudi na obeh zvočnih ploščah prisotne pesmi iz repertoarja *glagoljaštva*: *Kraljeve idu zastave*, *Oj djetišce moje*

⁷ Tj. element krščanske liturgije, ki izhaja iz sinagoge (tj. judovska molilnica, shodnica): branje evangelijev in beril, ki se je zavaljo večje učinkovitosti kmalu združilo s preprostim pevskim recitiranjem.

drago, *Vesel' mo se ovčas*, *Puče moj*, *Zdravo zvijezdo mora* in *Veliča duša moja Gospodina*. Knjižica je tudi slikovno in notografsko bogato ilustrirana; v črnobeli in barvni tehniki.

Po kolofonu v brošuri je projekt izdala in založila *Hrvatska kulturna udruga Pjevana baština*, glavni in odgovorni urednik je fra (dr.) Dragan Nimac, ki je obenem načeloval tudi uredniškemu odboru: dr. Jakša Primorac, dr. Joško Čaleta, don Frane Šimat in s. Klara Pavlović. Avtorji tekstov so: nadškof msgr. Ante Ivas, don Frane Šimat, dr. Jakša Primorac in Šimun Radnić. Transkripcijo notnih zapisov je opravil dr. Joško Čaleta, fotografije pa so prispevali: Šime Strikoman, *Arhiv Strikoman Film*, *Muzej Mesta Šibenik* in družinski arhiv Ante Janjca. Glasbeni urednik je bil dr. Jakša Primorac, grafično oblikovanje pa opravil Igor Krstičević. Prevodi so delo Ivone Grgurinović in dona Damirja Stojića. Lektorja sta bila Ivan Botica in Ivona Grgurinović, notografijo za objavljene skladbe pa je opravila dr. Irena Miholić. (Glasbeni) Producent za obe priloženi cedejki je Mladen Magdalenić (*HRTV*), režiserji in scenaristi DVD-ja pa so bili: Neno Kužina, Dragutin Siladi, Ljiljana Šišmanović in Vlatka Vorkapić (*HRTV*), mastering za cedejki je opravil Vito Gospodnetić, mastering DVD-ja pa Lana Gospodnetić. Tisk je opravila *Slobodna Dalmacija-Orfej*.

Na prvi od obeh cedejk (CD-1) so pesmi adventnega in božičnega časa (4 pesmi), postne pesmi in pesmi velikega tedna (18) in velikonočnega časa in pesmi Jezusu (6), vsega skupaj 28 del v skupnem trajanju skoraj 75 min. Prevladujejo ali so za to vrsto petja izključno v uporabi mešani zbor a cappella.⁸ Izstopajoči so še soli, dui, terceti, ... zlasti še moških pevskih glasov. Enostavne melodije in harmonije so skrajno povezane z več kot enakovrednimi besedili, pride celo do recitacij. Taki so tudi ritmi in oblike, med katerimi prevladujejo 1 do 3-delne pesemske oblike. Barva te glasbe je že določena z zasedbo mešanega pevskega zbora (soprani, alti, tenorji in basi). Nepomembne tudi niso uporabe čistih intervalov tako v melodijah kot harmonijah: od prime⁹ in kvarte¹⁰ do kvinte¹¹ in oktave.¹² Pa še kaj bi se našlo v tej analitiki, vse tisto kar najmanj kar je, teži k blagolasju. Zaradi že omenjene prevlade moških (solističnih) glasov v vseh teh pesmih se le-ti nekako izpojejo v

⁸ Od 1600 dalje oznaka za glasbo pevskih kapel. Gre za polifoni kompozicijski slog za zbor, pri katerem pa tudi lahko sodelujejo inštrumenti (bolj kot izjema). Najčistejše je ta slog izoblikoval G. P. d. Palestrina, od 19. stol. dalje pa to pomeni izključno petje brez (inštrumentalne) spremljave.

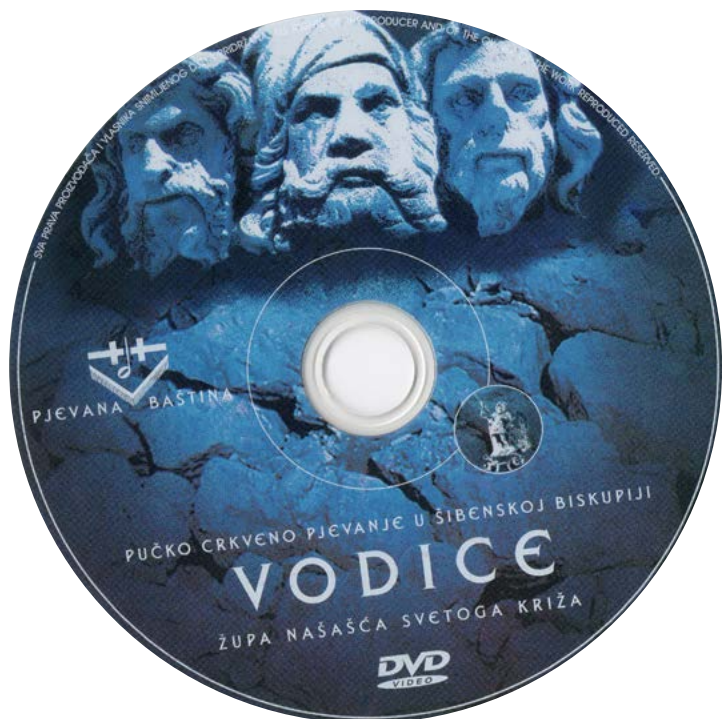
⁹ Prva stopnja (v glasbi v diatonskem nizu): interval med dvema enakima tonoma, od katerih lahko enega zvišujemo ali znižujemo, npr. c-c, c-cis (zvečana prima).

¹⁰ Četrta stopnja (v glasbi v diatonskem nizu): interval z obsegom dveh celih tonov in enega poltona (čista kvarta).

¹¹ Peta stopnja (v glasbi v diatonskem nizu): interval z obsegom 3 celih tonov in enega poltona (čista kvinta).

¹² Osmo stopnja (v glasbi v diatonskem nizu): interval z obsegom 5 celih tonov in dveh poltonov (čista oktava).

posebnost v dalmatinskih glasbi, v klapsko petje. Druga plošča obsega 9 Marijinih pesmi in 18 pesmi za obredja za pokojnimi, skupaj torej 27 del v trajanju nekaj več kot 76 min. Tudi za ta vokalni repertoar so značilne že navedene posebnosti, to pa je prav vse tisto, kar *glagoljaštvo* pravzaprav je. Dolžine posamičnih pesmi so različne: od tistih, ki trajajo komaj dobre pol minute pa vse do tiste, ki je dolga skoraj 8.00 min. Tonski posnetki za obe omenjeni plošči so nastali v Vodichah (pri Šibeniku) v cerkvi Sv. Križa (okt. 2006) in Sv. Nikole Tavelića v Lišanih (feb. 2007). Celoten repertoar tokratnega *glagoljaškega* petja torej seže od uvodne in popularne (iz adventne in postne maše) *Gospod usmili se* do božičnic *Vesel'mo se ovčas* in *Oj, djetesce moje drago*, velikonočnih *Ljudstvo moje* in *Kraljeve idu zastave* (veliki petek; slednja je procesijska) do dveh Marijinih pesmi: *Zdravo zvezda morja* (devetdnevica in lekcija za Gospo Karmelsko) in *Veliča duša moja Gospodina*.

Pjevana baština-Vodice, Šibenik, 2007. Foto: Franc Križnar

Tudi priloženi DVD je bogat in raznolik. Na enem samem mestu prikaže neke vrste logičen in organski spoj tako video (vidne) zaznave pričujočih *žudij* kot tudi prevladujočega *glagoljaškega* petja in obredja (maše) z avdio razsežnostmi. DVD obsega troje po eni strani divergentnih vsebin v določenih časovnih razsežnostih

(1997-2007) na enem samem mestu-v Vodichah. V prvem spoznamo (vidimo in slišimo) s pomočjo dokumentarnega filma župnijo *Našašća Sv. Križa* (7.09 min.; 1997), v drugem sveto mašo v isti župniji (78.45 min.; 16. 2. 1997) in v tretjem *Vodičke žudije* (33.20 min.; Vodice, 2007). Skupna minutaža celotnega DVD projekta je nekaj manj kot dve uri (119.14 min.). Šele sedaj lahko ugotovimo, da smo slišali in videli *Vodičke žudije*, tradicionalno in edinstveno *Glagoljaštvo*, ne da bi ali obiskali katero od dalmatinskih cerkva med velikima četrtkom in soboto, ali ne da bi videli in slišali enega od vsakoletnih festivalov *Žudija* vsakič na veliki ponedeljek (2001-2016), ali morda celo načrtovali enega od obiskov napovedanih (2017-2038): Vodice, otok Prvić, Knin, Metković, Tisno, Imotski, Ploče, Marija Bistrica, Opuzen, otoka Murter in Brač, Brela, Baška Voda, Vrgorac, Ogorje, Jezera, Tribunj, ...

Zaključni prizor zadnje uprizoritve ribniškega pasijona leta 2016. Foto: Matjaž Maležič

Helena in Nejc Ilc

PRIŠEL SEM ZATE

DESET LET RIBNIŠKEGA PASIJONA

Povzetek

Ribniški pasijon je gledališko-glasbena uprizoritev trpljenja Jezusa Kristusa, ki ga v Ribnici in njeni okolici uprizarjamo neprekinjeno od leta 2007. Gre za enega največjih kulturnih projektov zahodne Dolenjske, saj pri njem sodeluje okrog 200 prostovoljcev iz 16 župnij od Kostela do Ljubljane. Pasijon je bil sprva postavljen na oder letnega gledališča ribniškega Gradu, zadnja leta pa smo ga zaradi neugodnih vremenskih razmer predstavili v športno dvorano. Izdelani so bili lastni scenski elementi in kostumi za več kot 90 igralcev, kasneje tudi za 30-članski priložnostni pasijonski zbor. Scenarij za gledališki del je povzet iz svetopisemskih odlomkov vseh štirih evangelistov, zadnja tri leta pa smo Jezusovo življenje prepletli z zgodbami sodobnega človeka. S tem želimo obiskovalcem pokazati, da Jezus ni zgolj zgodovinska osebnost, ampak da je še vedno med nami. Preplet dveh vzporednih zgodb je ena izmed posebnosti Ribniškega pasijona, podobno kot avtorska glasba, ki se je iz (trdega) rocka zadnja leta prelevila v pop-rock zvrst. Gre za enega redkih pasijonov v Evropi, kjer se med igro v živo izvaja takšna zvrst avtorske glasbe, za katero poskrbi sextet godal in band. Vse sodelujoče povezuje amaterska ljubezen do igre oziroma glasbe, prostovoljno delo za skupen cilj, dobro vzdušje in močna medsebojna vez. Najpomembnejša pa je ljubezen do Jezusa in veselje do prenašanja radostnega oznanila ljudem.

Spočetje in rojstvo ideje o pasijonu

Učilnica, v kateri smo imeli mladinski verouk, je od številčnosti in razigranosti mladih pokala po šivih. Bili smo raznolika ekipa, polni idej in prepričani, da je vse mogoče. Igrali smo božičnice, z Mladinsko glasbeno skupino I.K.S. peli in igrali v domači in v drugih župnijah, imeli različne intenzivne vikend priprave, ki so nas še bolj povezale. Po več letih pripravljanja božičnic smo si zaželeli narediti »nekaj večjega«.

Takrat mladinka Anja Starič (dekliški priimek Trdan) se takole spominja začetkov: »Pasijon se je začel pravzaprav eno leto preden se je 'zares začel'. Super ekipa – šele zdaj dojemam, kako zelo mladi smo bili – ki je pripravljala božičnice,

se je začela spraševati, kako bi kaj podobnega pripravila za še večji, največji praznik, Veliko noč. Raziskovali smo možnosti obogatitve pasijona, ki se ga bere pri sveti maši na cvetno nedeljo in pri obredih velikega petka. Ugotovili smo, da tam ni prostora za variacije, za kakšne drugačne obogatitve pa smo bili za tisto leto prepozni. Vseeno smo zbrali skupaj nekaj različnih pasijonskih besedil, takoj se seveda nismo dali, jih malo predelali, nato pa odložili in pozabili nanje. Slabo leto kasneje sem, bi rekla "slučajno", če bi "verjela v slučaje", besedilo našla nekje na disku računalnika. Vzhičena sem takoj v tistem trenutku prepričala cimro Lucijo, da odloži študijsko gradivo in lotili sva se dela. Lucija je pisala, nadaljevala z osnutkom prvega scenarija, jaz pa sem medtem brskala po Svetem pismu in primerjala opise Jezusovega trpljenja, kot so ga zapisali evangelisti. Moje malo Sveto pismo se je še dolgo samo odpiralo prav na tistih straneh. Ko je bil scenarij končan in prve ideje sprejete, smo se obrnili na župljane. Njihov odziv je bil, milo rečeno, neverjeten. "Zelenim mladincem" se je pridružila številčna ekipa sposobnih, zaganih, izkušenih ljudi srednje generacije. Zdelo se je, da se njihove ideje rojevajo hkrati s praktičnimi rešitvami in včasih smo koordinatorji samo sedeli in se čudili. Že prvi Ribniški pasijon je daleč presegel popolnoma vsa pričakovanja in morda tudi sanje, ki jih niti nismo upali sanjati.«

Lucija Grižonič (dekliški priimek Gelze), ki je prvo leto prevzela vodenje projekta in režisersko paličico, pa o začetku ideje pravi: »Vsako leto smo na cvetno nedeljo poslušali pasijon. Kar se da udobno smo se zleknili na trdih klopeh in z mislimi tu pa tam odpotovali kam drugam, kot da se nas zgodba, ki jo poslušamo, ne tiče. Ampak »Križaj ga!« niso vpili samo takrat, križamo ga vsak dan, vsak od nas. Na križ je šel vendar zaradi vsakega izmed nas, mi pa samo hladno poslušamo "zgodbo iz davnih časov". Želela sem, da se nekaj v nas premakne, da se zavemo, da je vsak od nas del zgodbe, da smo vsi nastopajoči. Najprej se je porodila zamisel, da množico, ki vpije »Križaj ga!«, razporedimo po cerkvi med "poslušalce"... Kako bi se počutila jaz, če bi poleg mene človek vstal in glasno zaklical: »Križaj ga!«... zagotovo bi me pretreslo...«

»To je bilo dovolj, da je ideja zdržala do naslednjega leta, ko smo nagovorili ljudi pri vseh nedeljskih mašah v župniji Ribnica in Dolenja vas ter jih povabili k sodelovanju. Česa takšnega še nismo delali, a nihče se ni spraševal ali obremenjeval, ali nam bo uspelo, preprosto verjeli smo v idejo, kot da bi nas vodila Božja roka. In ljudje so se javili, želeli so sodelovati, cele družine so se pridružile projektu, pa mizarji in direktorji podjetij. Prvo leto smo imeli v mislih nekaj minimalističnega, a vsak, ki se je pridružil, je prispeval ne samo ideje, pač pa tudi material, svoje delo in čas. Zgodilo se je nekaj večjega kot smo načrtovali,« se spominja Lucija.

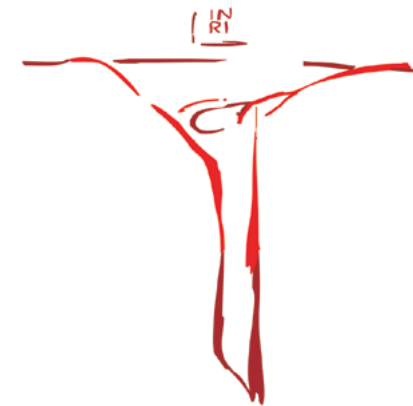
Iz leta v leto se je Ribniški pasijon bogatil in dokončno zasidral v srca sodelujočih (ki so pravzaprav vse drugo kot igralci) in gledalcev, ki so ga vzeli kot

del priprave na Veliko noč. »Ker zaradi oddaljenosti že več let ne sodelujem pri Ribniškem pasijonu, pa ga vsako leto z na široko odprtim srcem gledam in se me dotakne... in me pretrese... Prav, kakor sem si zamislila pred 11 leti,« je današnje vezi s pasijonom opisala Lucija.

Postaviti se na noge ...

Že v idejni zasnovi je bil pasijon mišljen kot preplet gledališke igre in glasbe, zato sta se priključila tudi Župnijski pevski zbor pod vodstvom Alojza Osvalda in MGS I.K.S. pod vodstvom Lucije Grižonič. Med igro so bile kot prehodi med prizori ali namesto povedanega besedila vključene v živo izvajane že poznane postne pesmi, kot npr.: *Oljska gora* (Franc Kimovec), *Bodi tu* (Jacques Berthier), *Ecce quomodo moritur iustus* (Jakob Petelin Gallus). Instrumentalisti I.K.S.-a so že za prvi pasijon napisali tudi prvo avtorsko instrumentalno skladbo: *Bičanje* (Tadej Trdan).

Vzporedno z gledališkimi vajami so potekale priprave kostumov in scene. Obleke za vse vloge – preko 50 – sta sami skrojili in izdelali Sabina Vučemilović in Slavka Drobnič. Ker obleka veliko pove, sta se skušali čim bolj približati nošam tistega časa, zato sta ideje zbirali iz različnih filmov s podobno tematiko iz tistega obdobja ali v drugih dostopnih virih (knjige, slike, splet). Uporabljenih je bilo preko 200 metrov blaga, neprespanih noči pa ni štel nihče. Podobno se je dogajalo z nastajanjem scenskih elementov. Par domačih obrtnikov je zavihalo rokave in iz skic v 3D spravilo najpomembnejše rekvizite, s katerimi smo ponazarjali posamezne prizore. Izdelana je bila 4,2 metrska lesena miza za zadnjo večerjo, 13 lesenih stolčkov, stebrišče iz stiropora za palačo velikih duhovnikov, stebrišče rimske palače, velik steber za bičanje in trije trimetrski leseni križi s kovinskimi podstavki, ostale rekvizite pa si jih sposodili. Ribpostavili na letno ga Gradu, zato smo glavno kuliso upokon gradu, s svojimi pa smo le še poudarila in različnih krazanimivost lahko pasijon uprizorjen z le par dodatnimi tistih, ki so bile že

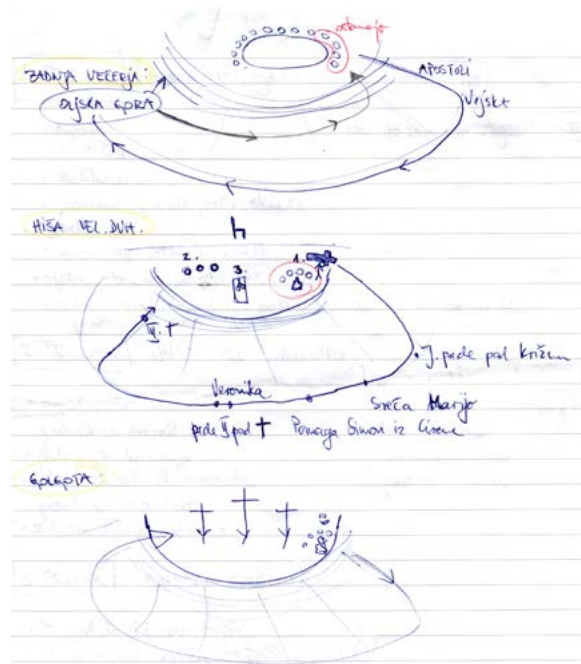
Logotip Ribniškega pasijona, ki ga je oblikovala Ana Bojc Vir: arhiv RiP

smo našli doma ali niški pasijon smo gledališče ribniškev vseh prizorih kot rabili arkade in bal-scenskimi elementi rili občutek prostojev dogajanja. Kot dodam, da je bil prvi brez mikrofona in lučmi, poleg nekaj na prizorišču.

Zaradi velikega števila sodelujočih so vaje potekale kar na samem prizorišču letnega gledališča. Ker pa je le-to na prostem, je to pomenilo, da smo vadili v različnih vremenskih pogojih, ki so vplivali tudi na samo uprizoritev. Že prvo leto smo morali tik pred zdajci prvo napovedano uprizoritev zaradi močnega dežja odpovedati, vendar nam je vsa leta pasijon vendarle uspelo odigrati vsaj enkrat.

... in postaviti Pasijon na oder (leto 2007)

Gledalci so v dogajanje vstopili pri zadnji večerji, dogajanje pa se nato preseli na drugo stran prizorišča, Jezus z apostoli pa si prvič pot utre mimo gledalcev. Prav ta element – stik igralcev z gledalci – se nam je zdel zelo pomemben, saj na ta način gledalec lahko še bolj začuti dogajanje in čustva posamezne vloge. V vrtu Getsemani se odloča o usodi človeštva, ko Jezus sprejme kelih in s tem omogoči, da se zgodi Božja volja. Mir, ki ga ob tem občuti gledalec, se hitro razblini, ko se zaslišijo koraki vojakov, ki po Judovi izdaji primejo Jezusa in ga mimo gledalcev odvedejo do Kajfe. V palači smo priča zaslišanju velikih duhovnikov, vzporedno pa se dogaja zaslišanje apostola Petra ob ognju pri mestnih vratih. Sprevod z vojniki in velikimi duhovniki se ponovno poda med gledalce, da na poti k Pilatu privabijo tudi priče in drugo ljudstvo, ki je bilo do tedaj pomešano med gledalci.

Shematični prikaz poteka dogajanja Ribniškega pasijona 2007, ki je bil osnova za vse nadaljnje uprizoritve. Vir arhiv RiP

Ambient ribniškega Gradu nam je omogočal slikovite kulise in možnosti uprizorjanja na več višinskih nivojih. Tako je bil prizor Pilata postavljen na balkon, s čimer je bila tudi vizualno prikazana nadmoč rimskega okupatorja. Po bičanju, zaslišanju in dokončni obsodbi rimski vojaki Jezusu naložijo križ in sprevod si še zadnjič utre pot mimo gledalcev, kjer že čakajo Marija, Simon iz Cirene (kot civilist) in Veronika, ki odigrajo vidno vlogo v križevem potu. Marsikomu pove izraz obraza več kot vse besede, zato je gledalce bližnji stik z igralci težko pustil ravnodušne. Ko se je karavana vrnila na glavni oder, je bila že pripravljena scena Kalvarije z dvema velikima križema (enega je nosil Jezus), na katere so pribili dva razbojnika in Jezusa. Po dopolnjenem trpljenju se je s smrtjo Kristusa prvi pasijon tudi zaključil. Pospremili smo ga z besedami: »Ko mislimo, da je že vsega konec, se pravzaprav vse šele začne.«

Si res zaman umrl, Gospod? (leto 2008)

Misel, s katero smo zaključili prvi pasijon, smo vzeli nadvse resno in dobesedno, zato naslednje leto ni bilo več dvomov, ali začeti s pripravami za novi pasijon ali ne. »Bili smo zadovoljni in odločeni, da naslednje leto nadaljujemo in pasijon še izboljšamo,« se ponosno spominja Lucija. Dodaten zagon so pomenili zelo dobri odzivi gledalcev in veliko zanimanje za sodelovanje pri tem prostovoljnem projektu. Scenaristična zgodba prvega pasijona je bila osnova in jedro vseh nadaljnjih pasijonov, saj predstavlja bistvo in zajema vse najpomembnejše elemente Kristusovega trpljenja, vsako leto pa je pasijon doživel kakšno spremembo ali novost.

V letu 2008 je vlogo režiserja prevzel takratni ribniški kaplan, Jure Ferlež, ki je nastopil tudi v vlogi igralca. Gledališkemu delu pasijona smo spremenili zaključ-

Jezusov križev pot med gledalci. Foto: Erik Vider, 2008

ček: križanju in Jezusovi smrti je namreč sledil prizor snemanja Jezusa s križa, Pieta – Jezus v Marijinem naročju – in položitev v grob.

Pevskima zasedbama iz prvega pasijona se je pridružilo pet solistov, ki so s solo pevske vložki poskrbeli za še bolj občutene prizore. Tako na primer mlado dekle poje pred prebičanim Jezusom in ga sprašuje, kako naj mu pomaga (*Moj Bog* (Marija in Silvester Bukovec)), pod križem z umrlim Jezusom pa se otrok sprašuje »Si res zaman umrl, Gospod?« (Franc Juvan), kar je bil tudi naslov drugega pasijona. Predstavljene so bile štiri nove avtorske skladbe: *Od Kajfe do Pilata* (Nejc Ilc), *Pilat* (Nejc Ilc), *Epilog* (Tadej Trdan) in tudi prva napisana za zbor – *Zakrament izdaje* (Nejc Ilc). Skozi leta smo tudi nekoliko spreminjali aranžmaje skladb in iskali pravi zvok. Ta se je z ostrim nastopom kitar in močno poudarjenim ritmom čedalje bolj približeval moderni trdi rock glasbi, s katero smo hoteli zelo jasno izraziti trpljenje, sovraštvo, mističnost in težo dogodkov, ki so pisali zgodovino odrešenja. Kontrast sami glasbeni podlagi pa so vokalne skladbe, ki so bile praviloma izbrane iz zakladnice resnejše cerkvene glasbe.

Ker te imam rad... (leto 2009)

Tretje leto je prineslo spremembo na začetku pasijonske igre, saj je bil dodan prizor Judovega izdajstva, ki nam prikaže sklenjeno kupčijo med Judo in velikimi duhovniki v zameno za izdajo Jezusa. V ta namen je nastala tudi nova instrumentalna avtorska pesem *Jezus za 30 srebrnikov* (Nejc Ilc). Med prizorom Pieta – v tem letu je prišlo tudi do spremembe igralka za vlogo Marije – pa je zazvenela druga instrumentalna noviteta istega avtorja: *Meči bolečine*.

Poudarek tega leta je bil na Jezusovi ljubezni do svojih učencev, do matere in drugih njemu bližnjih oseb, pa tudi do vseh nas. Skozi vse prizore, od zadnje večerje, preko vrta Getsemani do zasliševanja, predvsem pa smrti na križu, nam je Jezus skušal povedati, da je vse to storil za nas iz čiste ljubezni, ker nas ima tako neskončno rad in ker za vsakega od nas želi zveličanje.

Pasijon se je razvijal naprej, povečevalo se je število sodelujočih (ok. 180), poskrbeli smo tudi za dodatno ponudbo, s katero smo želeli združiti vrvež jeruzalemskih tržnic in pridih domačega, ribniškega. Tako se je od tega leta naprej ohranila navada, da pred in po pasijonu gledalce pričakajo ribniško-jeruzalemske branjevke, ki jim na stojnicah ponujajo manjše prigrizke in izdelke domače obrti. Zavedamo se, da ima pristna dobrodošlica pomembno vlogo pri zadovoljstvu obiskovalcev.

Kaj je resnica? (leto 2010)

Četrto zaporedno leto uprizorjanja pasijona s scenarističnega vidika ni prineslo veliko sprememb. Najbolj očitna novost je bil dodan lik Pilatove žene, s

čimer smo želeli še bolj poudariti in izpostaviti vlogo Pilata, ki tudi nas še danes izzivalno vprašuje: »Kaj je resnica?«. Čeprav se pasijon na prvi pogled ni veliko spremenil od prejšnje uprizoritve, naj poudarim, da se je vsako leto nekoliko spremenilo dialoge ali se uporabilo besede drugega evangelista, ves čas pa se je delno spreminjal tudi izbor pesmi. Napisani sta bili dve novi instrumentalni skladbi: *Judov poljub* (Nejc Ilc) in *Pieta v C-molu* (Tadej Trdan).

Pasijon je bil prvič organiziran pod okriljem Društva katoliške mladine Ribnica.

Zgled sem vam dal (leto 2011)

Leto 2011 je bilo za pasijon prelomno iz več vidikov, saj je doživel kar nekaj sprememb. Prvič se predstavimo kot Ribniški pasijon – do sedaj se je uporabljal samo naziv "Pasijon" ali "Pasijon v Ribniški dolini". Čeprav je naš pasijon v prvih štirih letih že močno prerasel meje župnije in občine Ribnica – sodelujoči namreč prihajajo iz širšega območja od Kostela do Ljubljane – se je vendarle ohranilo ime kraja, od koder projekt izvira in kjer se je ves čas tudi izvajal.

Velika sprememba se je zgodila na glasbenem področju, saj se je namesto dveh zborov, ki sta sodelovala do tega leta, oblikoval priložnostni zbor, ki smo ga poimenovali P-zbor. Gre za glasbeni sestav, ki vključuje pevce iz različnih glasbenih zasedb, ki jim je skupno veselje do ustvarjanja dobre glasbe in sodelovanja pri tem velikem projektu. Instrumentalistom Mladinske glasbene skupine I.K.S. pa se je pridružilo še nekaj glasbenikov in so tako prvič v tej zasedbi nastopili kot P-band. Zborovodja 24-članskega P-zbora je postala Petra Ilc (dekliski priimek Likar), vodenje 6-članskega P-banda pa je prevzel Nejc Ilc. Sprememba sestava pevcev je prinesla tudi spremembo oz. poenotenje v zvrsti izvajane glasbe, predvsem vokalnih pesmi, saj je izbor poleg avtorskih del vključeval še mladinske duhovno-ritmične pesmi, ambientalna instrumentalna glasba pa je nadgrajevala začrtano idejno zasnovo mladih glasbenikov, ki je slonela na rocku. Dr. Franc Križnar je v svoji raziskavi z naslovom *Glasba Škofjeloškega pasijona in poskus njene primerjave z nekaterimi drugimi pasijoni* (Pasijonski doneski, 2011) svojo primerjavo pasijonov zaključil z ugotovitvijo, da »Ribniški pasijon prav tako razpolaga z živo scensko glasbo, kjer pa je najpomembnejše to, da edini od vseh doslej obravnavanih pasijonov glasbeno »stoji in pade« na t. i. punku, (trdem) rocku. To je za zdaj edini primer vseh glasbenih obravnav pasijonov doma in v svetu.«

Vidnejše spremembe so se zgodile tudi med igralskimi vrstami, omenim naj le tisto najbolj očitno. Po štirih zaporednih uprizoritvah Jezusa je Alen Prelesnik glavno vlogo predal svojemu nasledniku – Franciju Debeljaku, ki mu je bila ta vloga zaupana vse naslednje pasijone do danes. Predaja je bila narejena tudi na stolčku režiserja: po Luciji Grižonič (2007) in Juretu Ferležu (2008–2010) je z režijo pasijona nadaljeval Mladen Pahović, ki se je pridružil tudi skupini scenaristov.

Ambient ribniškega gradu ter nove obleke in oprema rimskih vojakov. Foto: Matjaž Maležič, 2012

Dramskemu delu pasijona je bil dodan prizor, ko Jezus pred zadnjo večerjo svojim apostolom umiva noge. Jezusove besede iz tega prizora – zgled sem vam dal – so bile tudi rdeča nit pasijona tistega leta. Prizor je bil odigran nemo, saj je bilo celotno besedilo pretvorjeno v novo pesem z naslovom *Zgled sem vam dal* (Franci Zabukovec, Nejc Ilc, Tadej Trdan). Prvič se je med avtorje pasijonske glasbe vpisala tudi Petra Ilc s skladbo *Na Golgoti*, ki je spremljala Jezusa na križevem potu. Novost tega leta je bil tudi zaključek pasijonske igre, in sicer je bilo sploh prvič nakazano vstajenje. Pasijon se je namreč zaključil s pogledom na zaprt grob, iz katerega je ob spremljavi pesmi *Luč iz groba* (Jure Zabukovec) posvetila luč in naznanila vstajensko jutro.

S poljubom izdajaš (leto 2012)

Čeprav velja, da je Ribniški pasijon vsako leto drugačen, saj mu spreminjamo glasbeno podobo ali gledališke prizore, pa je bilo leto 2012 izjema, saj je scenarij skupaj z glasbenim delom ostal skoraj enak kot leto prej. Spremenili smo le pou-darek, ki je bil tokrat na Judi in njegovem poljubu izdajstva, gledalcem bolj vidna sprememba pa je bila v sestavi P-zbora, saj je dirigentsko paličico prijela Bernarda Kogovšek, v zboru pa so sodelovale tudi druge pevke noneta Vitra.

Pridite k meni (leto 2013)

Po zatišju v letu 2012 je naslednje leto ponovno prineslo vrsto novitet. 30-član-ski P-zbor deluje spet pod vodstvom Petre Ilc, njihov repertoar pa se razširi z

dvema priredbama in dvema novima skladbama: *Prihaja Jezus, hozana!* (Petra Ilc, Andreja Likar) in *V objemu bolečin* (Petra Ilc, Nejc Ilc). Popolnoma na novo je sestavljen tudi P-band, ki je že za svoj prvi pasijon napisal novo ambientalno glasbeno spremljavo *Bičanje* (Žiga Lovšin, Marko Petrič, Peter Vesel, Luka Drobnič). Glasba je iz trdega rocka postala nekoliko mehkejša in jo lahko uvrstimo med pop oz. pop-rock zvrst.

Štirje scenaristi (Nuša Dedo Lale, Nejc Ilc, takratni ribniški kaplan Matevž Mehle in Mladen Pahovič) so prenovili gledališki del scenarija. K pasijonu se je vključila večja skupina otrok, ki so svojo vlogo odigrali že v prvem prizoru, ki je ponazarjal Jezusov slavnostni приход v Jeruzalem. Na eni strani spremljamo Jezusa, ki k sebi vabi otroke in jih blagoslavlja, na drugi strani pa velike duhovnike, ki provocirajo in kujejo načrt proti Jezusu. Pasijon se nato nadaljuje z zadnjo večerjo. Med Pieta je bil ločeno od tega prizora dodan še prizor Jezusovega darovanja v templju, ko se Marija spominja prerokbe, ki jo je Gospod dal starčku Simeonu. V zaključku igre ponovno pridejo na oder otroci, ki v velikonočnem jutru iščejo Jezusa v praznem grobu, nato pa ga zagledajo med občinstvom, kako jim prihaja naproti in vse vabi k sebi.

Skica novega kostuma tempeljskega vojaka. Vir arhiv RiP

Najlepša zgodba vseh časov (leto 2014)

Nova prelomnica v zgodovini Ribniškega pasijona, saj se zaradi neprimernih vremenskih razmer poslovimo od dosedanjega ambienta ribniškega Gradu in pasijon prvič postavimo v športno dvorano. Od začetnih skeptičnih obrazov se je kasneje izkazalo, da nam tam nič ne manjka in da lahko izkoristimo veliko prednosti, ki nam jih dvorana ponuja.

Prelomnico je pomenila tudi dvojna zgodba, ki se odvija v pasijonski igri. Prvič je bil scenarij zasnovan kot preplet Jezusove pasijonske zgodbe in zgodbe sodobnega človeka. V ospredju je bila mlada družina, kjer oče svojim otrokom bere – kot jo sam poimenuje – najlepšo zgodbo vseh časov, pripoveduje jim odlomke iz življenja Jezusa. Med tem pripovedovanjem se odvijajo prizori Jezusovega trpljenja, mlado družino pa srečamo tudi med kakšnim drugim pasijonskim prizorom – npr. med bičanjem oče otrokom bere del Jezusovega govora na gori, ko govori o ljubezni do sovražnikov. Da obe zgodbi ne potekata popolnoma ločeno, ampak da smo tudi mi del te najlepše zgodbe, nam prikaže zaključek igre, ko se vstali Jezus pojavi ob družini in sredi njih postavi velikonočno svečo – luč, ki jo prinaša Vstali. Popolne preobrazbe je bil deležen tudi prizor v vrtu Getsemani. Scenaristi so Jezusovo molitev nadgradili z Njegovim pogledom v prihodnost, ko vidi vso hudobijo in sovraštvo, ki bo vladalo svetu. V vsej tej agoniji in nemoči k Njemu pride angel, ki Ga prek pesmi tolaži in krepča. Besedilo za pesem *Tolažba iz nebes* je delo Nejca Ilca, glasbo pa je napisala Petra Ilc.

Tolažba z nebes

(zbor potího, v vlogi Boga Očeta)

Nič se ne boj ...

Ti si moj ljubljeni Sin,

ti, vse moje veselje.

Klical si me, mož bolečin,

tvoj glas je napolnil veselje.

(angel pride na oder, zapoje)

S teboj smo, nismo odšli.

Tvoj Oče nikdar ne zaspi.

Nič se ne boj.

Ustavi svoje misli za hip, počasi zadihaj, umiri utrip.

Prinašam ti kelih, to čašo z nebes,

v njej bolečina je, smrt in trepet.

Prinašam ta kelih, tolažbo z nebes,

je tvoje poslanstvo, rešitev za svet.

(nadaljuje zbor, v vlogi človeštva)

Vzemi ta kelih, z njim reši ljudi.

Ti edini lahko, ti Božji si Sin.

Sprejmi ta kelih, z njim rane umij,

ti edini lahko, usmili se nas.

(angel)

Nič se ne boj, tema bo prešla.

Nič se ne boj, luč posije z neba.

Nič se ne boj, sin Najvišjega.

Če smo prvi pasijon začeli z eno avtorsko skladbo, pa je v osmem pasijonu zvenela le ena »sposojena«, pa še ta prirejena pesem, in sicer je bila prvič na pasijonu zapeta Aleluja!

To leto so imele veliko dela tudi šivilje, saj so oblekle vse pevce P-zbora. Prvič se je namreč celoten zborovski sestav pridružil igralcem – skupini ljudstva – ki so pri Pilatu zahtevali Jezusovo smrt. Del njihovega skandiranja je bil s tem namenom tudi spremenjen v pevske vložke, kar je še pripomoglo k ustvarjanju napetega ozračja.

To delajte v moj spomin (leto 2015)

Pozitivni odzivi na dvojno, prepletajočo se zgodbo, so bili potrditev prave odločitve in nov navdih za scenariste. Začne se z vzporednico med Jezusovo zadnjo večerjo in povzdigovanjem med sveto mašo, pri kateri se vsakič spomnimo Jezusovih besed »To delajte v moj spomin«. V tem prizoru tudi spoznamo mladega fanta Adama, ki se upre mami, češ da je maša brez veze. Po že poznanih prizorih Jezusove agonije v vrtu Getsemani in zaslišanja pri Kajfi, smo priča ponovni vzporednici med zatajivijo Petra, ko ga pred Kajfovo palačo sprašujejo, ali je Jezusov učenec, in zatajivijo Adama, ko ga prijatelji zbadajo, ker so ga videli v cerkvi. Tako oba skupaj trikrat zatajita in petelin zapoje. Nato spremljamo Adama, ko pride ves potrto domov, kjer ga čaka mama, vendar se prepir med njima le še stopnjuje in Adam ves jezen odvihra, mama pa skrušena ostane sama pod križem. Po Pilatovi obsodbi spremljamo Jezusa na križevem potu, hkrati pa spremljamo Adama, ki se na ulici tolaži s steklenico alkohola in kmalu omaga na tleh. Prav tam, poleg Adama, pade tudi Jezus tretjič pod križem, prime Adamovo mlahavo roko, jo položi na svoj križ in vstane skupaj z njim. Adam se še ne zaveda, kaj se dogaja. Pod križanega Jezusa pride Adamova mama, ki s pesmijo izlije svojo bolečino, kasneje pa se ji pridruži tudi Adam, ki z gesto objema že nakaže svojo spreobrnitev. Mrtvega Jezusa položijo v naročje Mariji, nato pa ga odnesejo v grob. Nadaljuje se z Adamovim kesanjem v spovednici, v katero iz groba pride vstali Jezus, ki Adama

Ko se spogledata preteklost (Jezus) in sedanjost (Adam). Foto: Matjaž Maležič, 2015

odveže grehov. Prerajeni Adam zapoje hvalnico in konča v Jezusovem objemu usmiljenja.

Glasbeni del je prinesel prvi poskus uvedbe elementov muzikla v pasijon – prepir med Adamom in mamo – pesem *Odtujena* (Nejc Ilc, Petra Ilc). Prvič se je kot avtor besedila in glasbe pod pesem *Prerajen* podpisal Rok Osojnik. Nove avtorske pesmi tega leta so bile še: *Svet* (Nejc Podobnik), *Kaj si mislil, Jezus?* (Nejc Ilc, Nejc Podobnik), *Aleluja* (Nejc Podobnik). Prvič je bil oblikovan tudi sestav šestih godal (viola, violine, violončelo) – P-godala, pod vodstvom Ksenije Abramovič Grom, spremembe v sestavi pa je doživel tudi P-band.

Izkušnja nastopanja v športni dvorani nam je odprla tudi možnosti gostovanja v drugih krajih, v drugih dvoranah. Tako smo se na povabilo odpravili na prvo gostovanje v Velike Lašče.

Prišel sem zate (leto 2016)

Niz gostovanj se je nadaljeval tudi na jubilejno deseto leto Ribniškega pasijona – povabili so nas v Velike Lašče in Kočevje, Ribnica pa je bila deležna dveh uprizoritev.

Vzporedna zgodba sedanjega časa je prikazovala delo svetovalca Primoža v telefonski svetovalnici TEVS (Telefon V Stiski). Prva klicateljica je bila punčka, ki žalostna kliče, ker ji je poginila zlata ribica, med pogovorom pa izvemo tudi za njeno osamljenost, ker cele dneve preživlja sama. Naslednji kličoči, najstnik Jošt, ne kliče zaradi problemov, ampak da Primožu pove zabavni vic na račun vina. Ta motiv nas vpelje v dogajanje na svatbi v Kani Galilejski, kjer smo priča veselju, živahnemu petju – *Naj vname vino te močno* (Nejc Podobnik, Nejc Ilc) – igranju otrok, dokler ne nastopi stiska s pomanjkanjem vina, ki ga reši Jezus s svojim pr-

vim čudežem. V tem prizoru spregovori tudi mati Marija, ko prosi Jezusa, naj pomaga, kar so tudi njene zadnje besede v Svetem pismu do Jezusove smrti. Iz svatbe se prizor prelevi v zadnjo večerjo, nato pa poslušamo pogovor med Primožem in ostarelo gospo Rozalijo, ki zadnjič kliče na TEVS, saj čuti, da se njeno življenje izteka. Še pod vtisom poslovnih besed smo že z Jezusom sredi vrta Getsemani. Prizor je bil v večji meri spremenjen in nam prikazuje hudiča, kako skuša Jezusa, da bi ga odvrnil od načrta, ki ga je imel Bog s svojim Sinom.

Odlomek iz prizora Getsemani:

JEZUS

Večni Oče, naj bo Tvoje ime slavljeno, zahvaljujem se Ti za vse, kar si mi v svoji dobroti podaril. Zahvaljujem se Ti za to uro in za Tvoj popoln načrt ljubezni.

(Za hrbet Jezusa neopazno pride postava v beli obleki, s kapuco na glavi. To je njegova priložnost, da uniči Božji načrt in uporabiti mora vse svoje zvijače, vse taktike, da Jezusa spravi v dvom in zavrnitev Očetove volje. Na začetku se pretvarja, da mu hoče samo dobro, skriva svojo pravo naravo, zato je v belem.)

HUDIČ

Načrt ljubezni — kako se to lepo sliši, kajne Jezus? Načrt, ki ga je Vsemogočni koval toliko časa, je sedaj tu, pred tabo. Pa poglejva ...

(pride mu bližje in se skloni k njemu)

Tvojo obleko bo razceftral bič — bič, ki ima na koncu zakrivljene nože. Kar zagrabi ... *(počaka)* odtrga! Ko ne bo več obleke, bo trgal tebe, košček za koščkom.

Si res tega želiš?

JEZUS

Moj Oče, hvala Ti, da smem izpolnjevati Tvoj načrt ljubezni.

HUDIČ

Ampak tu še ne bo konec, ne, ne. To je šele začetek. Ostudni pljunki te bodo prekrili, ostudne besede, kletvice, posmeh. S palicami te bodo topli po kosteh, po glavi, brcali te bodo v trebuh, metali ob zid.

Razbili te bodo kot lončeno posodo, poteptali v prah Jeruzalema. To je Očetova ljubezen, to je Njegov načrt. Si res prepričan, da je to tvoja pot?

JEZUS

(glas se mu trese, vidno je prestrašen)

Dragi Oče, na to uro si me pripravljaj celo življenje. Daj, da bom vreden Tvoje svete volje. Daj mi moči, daj mi poguma, daj mi ljubezni. Ljubi moji bratje, zakaj ne molite z mano? Pomagajte mi, ne pustite me samega!

Sledi Judova izdaja in zaslišanje pri velikih duhovnikih, vmes pa klic mlade ženske, ki Primožu zaupa svojo stisko ob zapustitvi partnerja in narejenem splavu. Po Petrovi zatajitvi Jezusa, ko se zave svojega greha in odide z odra z besedami »Kaj

sem naredil?!«, se z istimi besedami na odru pojavi razburjen voznik, ki Primožu prizna, da je zbil kolesarja in nato pobegnil s kraja prizorišča. Primožu s težavo uspe prepričati klicatelja, da pokliče pomoč, nato pa sam doživi šok, ko ga pokliče žena in mu pove, da ga zapušča, ker se boji tega, kar bo prinesla prihodnost. Šele po prizoru Jezusovega sojenja pri Pilatu prek pogovora z novim operaterjem na TEVS izvemo, da je Primož zbolel za rakom in končuje s kemoterapijo. V tem ga ponovno pokliče najstnik Jošt, ki mu tokrat ni do vicev, saj prizna, da ima tudi on probleme in da ne vidi več izhoda. Sledi Jezusov križev pot in križanje na Kalvariji. Pod križ pride Primož, ki s pesmijo *V tvoje roke* (Nejc Ilc, Petra Ilc) Jezusu izroči vse svoje težave in težave vseh klicateljev:

V tvoje roke (Nejc Ilc, Petra Ilc)

Enkrat je konec, enkrat prideš na ta kraj.
Tu sem, Jezus, na svojem koncu, ne gre več naprej.
Tu sem, Jezus, bolan in strt, za vrat mi diha smrt,
[Primož sname lasuljo in jo vrže pred križ]
pred tabo sem, Gospod, usmili se.

Poznaš me kot nihče, vajen gledat' si mi v srce,
očisti, prosim, ga, s krvjo operi in odkupi me.

Jezus med angelom in hudičem v vrtu Getsemani. Foto: Matjaž Maležič, 2016

Izročam ti vse: grehe, zmote in dni,
ko nisem bil tvoj vesel otrok.

Sprejmi zdaj ta dar, moje delo in moj trud,
[Primož vzame beležko in jo položi pred križ]
to zgodbe so ljudi, ki so v stiski me klicali.
Sprejmi jih v srce, ki ljubi, utripa,
bije za vse – za nas umrlo je.

[Jezus in Primož pogledata proti nebu]
Oče, Oče, poglej na me,
zapuščen sem, sam prenašam to gorje.
Kaj sploh slišiš me, kako trpi moje srce?
Pred smrtjo strah, obupa boj, kaj čaka me?
Med nebom in zemljo,
par vdihov in nato
svojo dušo izročim tebi v roke,
prosim sprejmi me, dvigni me, oživi me.

Ko Jezus umre na križu, ga snamejo, položijo Mariji v naročje in ga odnesejo v grob, vendar skale groba ne zavalijo. Spremljamo še prizor Primoževih zadnjih trenutkov, po smrti pa k njemu stopi angel in ga odpelje v isti grob, kamor je bil položen Jezus. Nato s skalo zaprejo grob. Čez čas v pisarni TEVSa zazvoni telefon, oglasi se novi operater, iz slušalke pa se zasliši vesela *Aleluja* (Nejc Podobnik). Iz groba posije močna luč, nato pride vstali Jezus in z njim vsi pokojni v belih oblačilih (Primož, gospa Rozalija, splavljen otrok). Jezus potem vsakega od ostalih klicateljev pokliče po imenu in ga povabi k sebi, povabi pa tudi vse sodelujoče in obiskovalce z besedami »Prišel sem za vse vas, ker vas tako zelo ljubim« in nato roko stegne tudi proti Judi.

10 let Ribniškega pasijona

Praznovali smo obletnico, za katero si leta 2007 ni nihče upal napovedati, da jo bomo dočakali. 10 let zaporednega uprizarjanja Kristusovega trpljenja. 10 let prostovoljnega sodelovanja. 10 let združevanja številnih župnij (zadnje leto je bilo zastopanih 16 župnij). 10 let druženja v pasijonski družini, v kateri je bilo že okrog 400 ljudi. 10 let poglobljene priprave na velikonočno tridnevje. 10 let oznanjevanja in prinašanja vesele novice ljudem. 10 let ljubezni do Jezusa. 10 let ljubezni Jezusa. Hvala Bogu za teh 10 let!

Foto: Jaril Lavrenčič

Na Ljubljanskih Žalah se nad grobnico ljubljanskih škofov pne impresiven granitni križ. Grobnico je leta 1936 zasnoval slovenski arhitekt Jože Plečnik. Bil je še posebno pozoren na likovno simboliko krščanstva, zato si je za mogočno razpelo izbral križ v obliki črke T (gr. Tau, hebr. Taw), imenovan tudi križ sv. Antona puščavnika. Korpus na križu (kipar Božidar Pengov, 1910 – 1985) je v drži usmiljenega Kristusa. Nad prečko križa je Davidova zvezda, ki simbolizira starozavezno peteroknjižje pod njim pa je Kristusov monogram I.N.R.I. (lat. *Jesus Nazareus Rex Iudaeorum*) – „Jezus Nazarenčan Kralj judovski«. Kamnit kelih s hostijo v vznožju križa in na hostiji monogram HI-RO iz črk hi in ro (X in P), prvih dveh črk Kristusovega imena (gr. Hristos), ki predstavljata novozavezno evharistijo, središče vsega življenja Cerkve.

Naš projekt križa v Pasijonskih doneskih je nastajal v izrednem jubilejnem letu Božjega usmiljenja, ki ga je 11. aprila 2015 napovedal papež Frančišek z bulo *Misericordiae vultus* (Obličje usmiljenja). Trajalo je od 8. decembra 2015 do 20. novembra 2016. Zato ga v tem svojstvu posvečamo spominu arhitekta Jožeta Plečnika ob 145. obletnici njegovega rojstva in ob 60. obletnici njegove smrti.

Alojzij Pavel Florjančič

PASIJONSKI IN DRUGI KRIŽI

*Naj nekaj ostane po meni,
par spominov na dela,
katera so zvečine molitev.*

Iz pisma, ki ga je Plečnik pisal svojemu bratu Andreju.

Križ je najbolj splošen, viden in izpostavljen simbol krščanstva kot znamenje trpljenja in smrti Jezusa Kristusa, torej pasijona. Kristjanom je postal tudi znamenje Kristusovega vstajenja, njegove slave in drevo novega življenja. Zaradi tega, pa tudi zaradi svoje izjemne in univerzalne povednosti, je bil križ vseskozi, je še in bo neizčrpen izziv za njegove snovalce in ustvarjalce.

Leta 2015, v letu zadnjih uprizoritev Škofjeloškega pasijona, smo na Škofjeloškem dobili pet novih pasijonskih križev. Tem smo v našem prispevku dodali še nekatere, ki smo jih v zadnjih letih srečevali in opazili na svojih poteh in romanjih. To so novejša dela izbranih slovenskih umetnikov od Jožeta Plečnika dalje.

V prispevku spregovorimo nekaj o vzniku krščanskega križa in o križih na splošno.

Ko govorimo o Pasijonskem križu, mislimo pri tem na običajni krščanski križ, tako imenovani »Latinski križ« (lat. *Crux immissa*, tudi *C. ordinaria*). Latinski križ, pri katerem je spodnji krak navpične grede (lat. *patibulum*) daljši od zgornjega kraka, se razlikuje od »Grškega križa« (lat. *Crux quadrata*), kjer se prečna greda (lat. *antenna*) seka z navpično gredo po sredini.

Kot Pasijonski križ se včasih razume tudi različica latinskega križa, imenovana *Arma Christi*. Ta ikonografski simbol se ob zatonu srednjega veka in preko renesanse uveljavi predvsem za časa protestantizma, ki ni naklonjen podobam in kipom v cerkvah in drugih verskih objektih. Pravzaprav jih tam sploh nimajo.

Vse do baročne dobe in še čez se je za razpela, velike lesene križe postavljene izven cerkva, uporabljala prav varianta *Arma Christi*. »Arma Christi« (orodja Gospodovega trpljenja) velja za znak Jezusovega mučeništva ter opisuje postaje in dogodke njegovega trpljenja in smrti. Namesto telesa Križanega so na križ nameščeni mučilni steber, trnjeva krona, Veronikin prt, kladivo, klešče, žebli, sulica, lestve, vrč s kisom, Jezusov plašč, tri kocke, bakla ali svetilka, vrček za

maziljenje, možnja s V baroku se iz štirinajstih vije klasični Križev pot, škem sta iz baročne dobe Eden je stal pred vhodom jinega oznanjenja v Crndi loškega kapucinskega sv. Ane. Slednji je tam stal vojne. Prav bi bilo, da sorazpelo z ikonografijo svoj prostor na istem

Podobica križa brez Kristusa

s simboli, orodji, »orožji« mučenja, imenovana Arma Christi, je iz historične knjižnice kapucinskega samostana v Škofji Loki. Vabljava je misel, da so take »pildke« pred tremi stoletji dobili s sabo udeleženci Loške procesije (Škofjeloški pasijon), ki se je prvotno začnela prav izpred matičnega samostana njegovega avtorja, p. Romualda (Lovrenca) Marušiča.

srebrniki, petelin in še kaj. orodij Arma Christi raz-Via Crucis. Na Škofjelo-poznana dva taka križa. božjepotne cerkve Mari-grobu, drugi pa na plošča-samostana pred cerkvijo še vse do druge svetovne dobn, morda bronasto Arma Christi, zopet dobi mestu.

KRIŽ – DREVO ŽIVLJENJA

Glejte, les križa, na katerem je Zveličanje sveta viselo

Križanje je ključni dogodek razodetja božje ljubezni do človeka. Božji Sin se popolnoma izroči človeku; pusti, da ljudje storimo z njim, kar hočemo. Glejte, les križa – glejte, razodetje Očetove ljubezni! Tako nas ljubi, da nam daje svojega edिनorojenega Sina (prim. Jn 3,16)! Oče nam daje Sina in dopusti, da se na Njem razbesni vse zlo, ki ga človeštvo nosi v sebi. A prav tedaj, ko ga pribijemo na križ, odkrijemo, kako dober je Gospod. Človeško srce je do dna presunjeno, ko odkrije od greha izmaličenega in ranjenega Boga. Končno lahko vzklikne: »Okusite in glejte, kako dober je Gospod« (Ps 34,9). Pred tako ponižanim Bogom človeka ni strah in lahko mu razodene vso svojo umazanost.

Vendar, kako naj vemo, da ta Križani, Jezus iz Nazareta, ni samo človek, samo eden mnogih, ki so bili križani? Ni samoumevno, da v tem dogodku odkrijemo razodetje božje ljubezni. Mnogi so dejansko videli Kristusa umreti na križu, pa so preprosto šli dalje ali ga sramotili (prim. Mt 27,39). Še več jih je gledalo Kristusovo trpljenje v filmu, ki je sam po sebi zvest zgodovinskim dogodkom, pa se morda niso zavedli, da gre za Božjega Sina. Brez božje dimenzije križanje ostane samo kriminalno dejanje, samo strahotna muka brez vsakega smisla ne za križanega Jezusa ne zame, ki ga zrem. Samo v moči Svetega Duha lahko rečem, da je Jezus Gospod (prim. 1 Kor 12,3) in da torej lahko tudi premaga smrt. Križanje je Cerkev začela upodabljati šele tedaj, ko se je – predvsem z oblikovanjem in izpovedovanjem nicejsko-carigrajskega Creda – vera v Kristusovo božjo naravo že povsem utrdila in ni

Marko Ivan Rupnik, Križ in križanje z mozaika cerkve sv. Marka na Markovcu nad Koprno, 2003, izrez.

Kristus je razpet na »Križu življenja« (lat. *Crux virescens*) oziroma na »Drevesu življenja« (lat. *Arbor vitae*) in z odprtimi očmi mirno gleda na svet. Umetnik je želel pokazati, da se je Bog dopustil ubiti zato, da bi nam pokazal, kako nas ljubi. Križ je podoben drevesu. Prav tistega zla, ki je prišlo po drevesu v raj, nas je Kristus odrešil s svojo smrtjo na križu. Foto: Centro Aletti

bilo več dvoma, da je upodobljen prav Božji Sin ter da zaradi njega križ ni več samo pohujšanje in norost, ampak sredstvo odrešenja. V prvem tisočletju krščanstva so podobe Križanja ohranjale jasna znamenja Božje navzočnosti: Kristusovo glavo je obdajal nimb oziroma svetniški sij – simbol božanskosti – in njegove oči so bile odprte kot znamenje, da Življenje premaga smrt. Umetniki se niso trudili za realistično upodobitev križanja, ampak so Križanega upodobili tako, da bi tisti, ki ga zre, mogel skupaj s stotnikom reči: »Resnično, ta človek je bil Božji Sin!« (Mr 15,39).

p. Marko Ivan Rupnik

Za dr. Marka Ivana Rupnika, teologa, misiologa, slikarja, inventivnega mojstra mozaika je dr. Ivan Bahovec dejal, da »ustvarja sintezo v bogoslužni umetnosti s Centrom Aletti, to je umetnost simbola in dialoškega srečanja vzhoda in zahoda, preteklosti in sedanjosti.« Do sedaj je Rupnik ustvaril več kot sto mozaikov v 18

državah Evrope, Amerike in Bližnjega Vzhoda. Med največjimi, s površino 115 m² je prav v župni cerkvi sv. Marka nad Semedelo pri Kopru. S Centrom Ezio Aletti, ki ga vodi od samega začetka leta 1991, uresničuje duhovni in ekumenski prenoviteljski proces, ki sta ga sprožila papež Janez Pavel II. in kardinal p. Tomáš Špidlik. Rupnik je velik humanistični mislec in iskan mednarodni predavatelj. Do sedaj je napisal 18 knjig z bogato duhovno, teološko in likovno vsebino. Za svoje delo je prejel vrsto akademskih in mednarodnih priznanj, med njimi tudi prestižno Prešernovo nagrado.

KRIŽ SVETEGA DAMIJANA, TUDI ASIŠKI KRIŽ

Albina Nastran, replika Damijanovega križa, ikonopis, vezana plošča, olje, tempera, zlato, 118 cm x 86 cm, 2011. Foto: Jure Nastran

Originalni tabelni križ predstavlja veliko, dvometrsko bizantinsko ikono, ki simbolizira Kristusa kot »Alfo« in »Omega«, središče zgodovine. Kristus je po tedanji tradiciji uprizorjen kot zmagovalec nad smrtjo in grehom. Glavo mu obdaja zlat nimb, krona - križ Odrešenika, ki z odprtimi očmi priča o svojem vstajenju. Bogata ikonografija križa, na ikoni je kar 33 figur, temelji na Janezovem evangeliju, je rodila številne izvedenke v srednji Italiji in tudi drugod po sredozemskem prostoru. Nekaj jih poznamo tudi iz dalmatinskih cerkva.

Ikone so se pojavile v krščanskih cerkvah na vzhodu v 6. stoletju. Izdelane so lahko v tehniki voska, enkaustike – ta je bila znana že v starem Egiptu – kot prave slike, freske ali v mozaiku. Zaradi starozavezne prepovedi uprizarjanja Boga je prišlo v 8. stoletju do ikonoklazma, prepovedi in uničevanja svetih podob. Ohranile so se na vzhodu do danes, ker v pravoslavju v cerkvah ni niti klasičnih slik, niti reliefov ali kipov.

Križ sv. Damijana je iz orehovega lesa, prevlečen je s platnom in narejen v bizantinski maniri v tehniki jajčne tempere. Izdelal jo je med 11. in 12. stoletjem ikonopisec, nepoznan sirski menih. Prvotno je križ visel v cerkvici sv. Damijana v Assisiju. S tega križa je leta 1105 Bog nagovoril sv. Frančiška: »Frančišek, ali ne vidiš, da se moja hiša podira? Pojdi in jo popravi!« Leta 1260 so križ prenesli v baziliko sv. Klare v Assisiju, v cerkvi sv. Damijana pa visi sedaj kopija izvirnega križa.

V novejšem času se ikone zopet uveljavljajo tudi v zahodnem katoliškem svetu. Posebno se je na prehodu zadnjega stoletja oziroma tisočletja razvila umetnost sodobnega mozaika v bogoslužnih prostorih na Papeškem vzhodnem inštitutu, konkretno v Študijsko raziskovalnem centru Ezio Aletti v Rimu.

Naš Križ sv. Damijana je delo priznane domače ikonopiske Albine Nastran iz Škofje Loke. Svoje znanje je pridobivala pri priznanih mojstrih in se istočasno seznanjala tudi teoretično, tako, da lahko to prakso uspešno posreduje drugim. Za sabo ima že več samostojnih in odmevnih razstav. Njeno ikono so podarili prejšnjemu papežu Benediktu XVI., njeno veliko, štiridelno ikono z dvema pasijonskima motivoma iz samostana sv. Katarine na Sinaju, pa hranijo v zbirki Škofjeloškega pasijona v kapucinskem samostanu Škofja Loka. Za novo kapelo sv. Frančiška v cerkvi sv. Cecilije Kapucinskega samostana v Celju, ki sedaj služi za pastoralne potrebe župnije v samostanskih prostorih, je umetnica križ prilagodila manjšemu prostoru. Izdelan je zelo skrbno in mojstrsko. Križ je nastal leta 2011 ob 400-letnici samostana.

PLEČNIKOV SPOMENIK NOB V VIPAVI

Jože Plečnik (1872 – 1957), je po drugi vojni zasnoval kar nekaj spomenikov padlim med vojno. Zanje je uporabljal predvsem različne arhitektonske elemente, lokalno gradbeno gradivo, tedaj »obvezno« zvezdo je podredil ali pozabil nanjo, kot na primer v Selški dolini pred Dolenjo vasjo. Je pa tam, v spominsko kapelo, lopo z žrtvenikom, pod strop obesil kole, ob katerih so bili ustreljeni talci in do spomenika speljal peščeno pot skozi brezov drevored.

Plečnik je oba spomenika mojstrsko zasnoval, ju domiselno umestil v prostor in se pietetno poklonil žrtvam in verjetno naredil dva najboljša pomnika NOB.

Malo se še ustavimo pri našem največjem arhitektu, ki je križ še posebno cenil, spoštoval in ga z veliko skrbjo uporabljal pri svojih delih. Do njega je stopal poln

Leta 1952 so na Glavnem trgu v Vipavi odkrili spomenik NOB po zasnovi arhitekta Jožeta Plečnika. Celotna arhitektonska kompozicija daje vtis masivnega krščanskega križa, lahko govorimo o tako imenovanem »Prikritem križu« (lat. *Crux dissimulata*), poudarjen z grozdi na kapitelu. Vinska trta in vino imata v Svetem pismu in bogoslužju poudarjeno simboličen pomen. Ta Plečnikov grozd je po osamosvojitvi prišel v vipavski občinski grb. Spomenik stoji, slučajno ali pa tudi ne, pred občinsko stavbo, nekdanjim Zadrudnim domom, ki je bil zgrajen po vojni v veliki meri z obdelanimi kamni najstarejše in po vojni porušene cerkvice sv. Marka, ki je stala za Lanthierijevo graščino. Foto: Tone Mlakar, 2010

vere ponižno in odgovorno. Res pa je bolj cenil oblike enakokrakega, torej grškega križa. Kjer pa je smatral, da je primeren običajni, to je latinski križ, je njegovo varianto »Bizantinskega križa«, kateremu se konci navzven konkavno širijo, krasil s kabošoni, poliranimi okrasnimi kamni, običajno kar domačega izvora. Take »Biserne križe« (lat. *Crux gemmata*) opazujemo v mnogih Plečnikovih cerkvah, ki jih je ustvaril ali pa prenavljal. Eden takih je na slavoloku šentjakobske cerkve v Škofji Loki, kjer imajo tudi Plečnikove lestence in imeniten Božji grob, skoraj tako dober kot je v Stranjah, le da je prostor bolj utesnjen. Ni se obotavljal uporabiti niti tako imenovanega »Viličastega križa« (*Crux patibulata*) v obliki grške črke Y, imenovanega tudi »Razbojniški križ«.

Za svoj nagrobnik na Žalah je Plečnik uporabil enega od Krizmonov, Kristusovih monogramov, to je Tau – Rho (staurogram), ki ga je obdal s cvetličnim vencem. Istočasno pa je staurogram potegnjen iz začetnic njegovega imena, J, ki ju je upodobil na spomeniku kot tanek grški križ z zlato začetnico v priimku, P (grška črka Ro). Pripomnimo, da je Plečnik ta svoj preprost nagrobnik, ki stoji na Žalah, tudi sam obklesal iz nekega »odvrženega« kamna. Veličina mojstra je tudi v preprostosti, skromnosti in ponižnosti. Branje nešteti Plečnikovih simbolov je vedno bogata, zanimiva in razburljiva pustolovščina.

Jože Plečnik je bil velik arhitekt, zagotovo največji in najpomembnejši slovenski arhitekt. Če bi hotel najti zunaj še kakšnega njegovega kova, bi bil to lahko Katalonec Antoni Gaudi. Po vojni je bil Plečnik dolgo časa prezrt od oblasti in stroke, z izgovorom, da ni sodoben in da je obremenjen s historicizmom. Pozabili pa so, da je bil prav on pionir moderne arhitekture, ne samo pri nas, ampak v svetu, o čemer pričajo njegova prva dela na Dunaju in zatem v Pragi. Res pa se ni odpoval tradiciji, vendar je prav zato aktualen še danes in bo vedno, kar že vseskozi vedo po svetu. Le pri nas smo morali čakati na to razodetje vse do leta 1986, ko so odmevi Podreccove razstave o Plečniku v Parizu dosegli dolino šentforjansko. Sedaj se vsi kitijo z njim, tudi kolegi s Fakultete za arhitekturo, ki niso uspeli do sedaj ustvariti ničesar drugega kakor le brezizrazen »moderen« urbanizem. Plečnik pa je provincialno avstro-ogrsko mesto spremenil v slovensko prestolnico, ki jo lahko s pravico imenujemo Plečnikova Ljubljana. Ne moremo si je predstavljati brez Kongresnega trga, Vegove, NUK-a, obrežij Ljubljaničice, Tromostovja, galerij tržnice, Tivolskega drevoreda ... Ni čudno, da pravi poznavalci v svetu njegovo delo vrednotijo kot vrhunsko arhitekturo. Če mu po vojni ne bi preprečili dokončati Baragovega semenišča in bi zgradili Katedralo svobode – Slovenski parlament, ki mu ga je oblast celo naročila, on pa je zanj pripravil načrt in maketo, bi bilo naše mesto morda res najlepše na svetu. Najmanj, kar lahko še storimo pa je, da ne uničimo do kraja njegovega Stadiona za Bežigradom in ga vendarle obnovimo.

Kakšnega žlahtnega kova je bil Plečnik, govori tudi mednarodna pobuda, da se Plečnikova arhitektura pri Unescu pripozna za arhitekturno dediščino človeštva.

OTMARJEV NOVOMAŠNIŠKI KRIŽ

France Kralj, Razpelo, les, cca 35 cm, 192?

Kralj je Kristusa upodobil kot vstajenjskega, saj so visoko dvignjene roke z zapetimi in žebli v njih nad prečko križa. Latinski križ pa je ekstremno zožil, in tako poudaril nebeško vertikalo. Skulptura nosi s sabo še nekaj secesijskega sentimenta. Foto: Lucijan Bratuš

Otmar Črnilogar (1931–1999), duhovnik, klasični filolog, biblicist, alpinist je bil tudi nadarjen slikar. Med študijem v ljubljanskem semenišču (1951–1957) se je likovno privatno izpopolnjeval pri umetniku Francetu Kralju, od katerega je dobil mašniški križ. To Kraljevo vrhunsko rezbarsko delo bi prisodili v njegovo zgodnje ekspresionistično obdobje začetka dvajsetih let 20. stoletja.

France Kralj (1895–1960), kipar, slikar, grafik, likovni pedagog. V prvi polovici prejšnjega stoletja je bil najbolj izvirna, progresivna in ustvarjalna osebnost v slovenskem likovnem svetu. Bil je naš najpomembnejši ekspresionist in pionir abstraktnega slikarstva in kiparstva. Skratka, velja za očeta in vodilno osebnost slovenskega likovnega modernizma. V 20. letih je združil umetnike svoje generacije v Klubu mladih, ki se je sredi desetletja preimenoval v Slovensko umetniško društvo. Bil je tudi vodilna osebnost tako imenovane Nove stvarnosti z motiviko

vsakdanjega življenja. Prvi vrh je dosegel že v 30. letih z oblikovnim mojstrstvom in poudarjenim kolorizmom. Zaradi svoje dosledne drže je žel nasprotovanje predvojne vodilne likovne in družbene srenje, še hujše pa po drugi vojni od nove. Kljub temu doživi malo pred smrtjo njegova umetnost drugi vrhunec ustvarjanja, v kateri prevladuje motivika kmečkega življenja, akti in portreti, skratka umetnikova hvalnica življenju in naravi. Velika zbirka njegovih del je se nahaja v Galeriji Božidarja Jakca v Kostanjevici ob Krki. Pred palačo Univerze v Ljubljani (nekdanji Deželni dvorec) na Kongresnem trgu pa stoji fontana Evropa z bronastim kipom Kraljeve Ugrabitve Evrope. Fontana simbolično predstavlja priključitev Slovenije Evropi. Betonski izvornik kipa je v Kostanjevici.

KRIŽNA KOMPOZICIJA SLIKE KRISTUSA KRALJA V KAPELI VIPAVSKEGA SEMENIŠČA

Lucijan Bratuš, Kristus Kralj, platno, olje, kompozicija 300 cm x 180 cm, 1979.

Križna kompozicija centralne slike Kristusa kralja je še potencirana z bočno postavljenimi liki štirih evangelistov.

V centru slike kraljuje Kristus Kralj, obdajajo pa ga simboli evangelistov. Slikar hoče že s samo kompozicijo povedati, da so Kristusovo podobo ljudem najprej naslikali evangelisti, da pa je tudi njih same oblikoval Tisti, ki so ga kasneje sami predstavili v besedi v Evangelijih. V kompoziciji je torej nakazano nekakšno vzajemno delovanje, vzajemno vplivanje. Umetnik je v tej kompoziciji tudi izpeljal njemu tako priljubljeno križno postavitev centralne figure, tokrat Kristusa Kralja, tako da cela slika vzbuja vtis križa. V tej kompoziciji je to dosegel dvakrat: najprej je že sam Kristus oblikovan tako, da razodeva presek horizontale in vertikale. Sle-

dnja je pomembnejša, ker se neustavljivo pne v višave – iz težke materije; potem pa se ta ista zasnova ponovi še v razmestitvi simbolov, ki spričo Kristusove veličine morajo biti zamegljeni, manj dognani, kakor je pač vsaka človeška svetost le motna slika Svetosti same.

Otmar Črnilogar,
Otmar Črnilogar, človek mnogih talentov,
Podraga, Celje, Ljubljana, 2013, str. 166

Lucijan Bratuš je redni profesor za vizualne komunikacije na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje Univerze v Ljubljani. Kot gostujoči profesor sodeluje s tujimi akademijami v okviru programa CEEPUS (Cluj, Skopje, Krakov, Zagreb).

Ukvarja se s slikarstvom, umetniško grafiko, kaligrafijo, grafičnim oblikovanjem in teorijo likovne umetnosti. Tipografski in oblikovalski opus obsega oblikovanje črkovnih vrst, znakov, grbov, logotipov in knjižno oblikovanje. Izstopa njegovo oblikovanje knjižnih edicij KUD Logos.

Od leta 1970 razstavlja samostojno in sodeluje na razstavah slikarstva, grafike ter oblikovanja doma in v tujini. Izbor obsega sedemdeset samostojnih in več kot sto sedemdeset skupinskih razstav doma in v tujini. Za svoje delo je prejel petnajst nagrad in priznanj. Udeležil se je tudi številnih likovnih kolonij in simpozijev.

Organizira in vodi mednarodno tipografsko delavnico Tipo Brda, kjer je od leta 1997 sodelovalo mnogo domačih in tujih študentov ter predavateljev. Kot somentor je deloval tudi na mednarodnih delavnicah na Kaverljagu v okviru programov ALUO in CEEPUS.

KRIŽ V GORENJAH PRI POSTOJNI

Prvo srečanje naših daljnih prednikov s prostorom vsekakor ni moglo biti ravno prijetno. Surovost in nepredvidljivost naravnega prostora, polnega človeku nerazumljivih naravnih pojavov, kot so neurja, vulkanski izbruhi, premoč divjih zveri, ga je silila v iskanje naravnega zavetja, s katerim je vsaj nekoliko izboljšal svojo varnost, z njo pa tudi kakovost bivanja. Domala sočasno z izoblikovanjem najpreprostejšega zatočišča smo priča človekovi potrebi, da tak prostor na njemu lasten način zaznamuje in ga s tem preoblikuje v svoj dom, v svoj kozmos, ki se je radikalno razlikoval od kaosa zunaj njega. V njegovem tisočletja trajajočem razvoju je odnos do prostora dobival najrazličnejše pomene, ki zarisujejo vsebinsko barvito pahljačo med strahospoštovanjem na eni strani in brezbrizno zlorabo na drugi. Razlikost pomenov je in še vedno določa tudi čutnozaznavni izraz človekovega obvladovanja prostora.

Leon Debevec, Gorenjski križ, kraški apnenec, 230 cm, 1994, izrez
Kraški križi so trilitno zaključeni kot »Deteljasti križ« (fr.: *Croix treflée*). Foto: Leon Debevec

V nepregledni raznolikosti tovrstnih izrazov prepoznavamo posebno skupino tako imenovanih verskih znamenj, ki so na eni strani izraz človekove religioznosti, na drugi pa njegove želje, da prostor s postavitvijo takih znamenj ne samo 'udomači', napravi obvladljiv, temveč da ga tudi sakralizira ter na ta način dá svojemu ravnanju v takó zaznamovanemu prostoru povsem novo dimenzijo, dimenzijo brezčasja.

Slovenski prostor je z več kot dva tisoč devetsto cerkvami in nešteti verski znamenji izjemen primer sakraliziranega prostora, katerega prave vrednosti še nismo doumeli. V raznolikosti verskih znamenj, v kateri se razkriva ustvarjalna iskrivost slovenskega ljudskega genija, prepoznavamo posebno skupino kamnitih križev, značilnih predvsem za prostor Pivške kotline. Postopno dograjevanje mreže tovrstnih znamenj, katerega začetki segajo po do sedaj znanih podatkih v 17. stoletje, je odločilno zaznamovalo ta prostor ter ga z njim lastnim oblikovnim bogastvom doživljajsko obogatilo. Dograjevanje tako dragocene plasti prostora postavlja slehernega ustvarjalca pred zahtevno nalogo; doseči prepoznavnost novega kot sestavine celote, ki jo dograjujemo, in ohraniti svežino interpretacije – vedno izraz

avtorjeve 'poetike,' globine njegovega razumevanja vsebin, povezanih z obravnavanim problemom ter časa, v katerem delo nastane. Križ v Gorenjah je eden takih poskusov. Ogiblje se posnemanju, da bi v izčiščenju prvin istovetnosti te dragocene dediščine prepoznal vzgibe za njihovo svežo arhitekturno interpretacijo. S svojo postavitvijo ob glavno dostopno pot določa Križ v Gorenjah rob vaškega prostora. Po prvotni zamisli je bil postavljen na trato, od katere je bil ločen s šesterokotno kamnito ploščo. Zasnovan je kot rahlo koničen slop šesterokotne oblike, katerega vrh se razraste v trilistni zaključek, v katerega so včrtani trilistno zaključeni kraki križa. Kompaktnost celote spominja na brsteči poganjek, ki se bo šele razrastel. Pod trilistnim zaključkom je na ploskvah slopa izpisanih šest resnic krščanstva. Stičišče krakov križa je oblikovano v medaljon. Na prednji strani je v njem vklesan simbol IHS, na njegovi hrbtni strani pa letnica postavitve križa (1994).

Križ iz repenskega apnenca je visok 230 cm, izklesal ga je mojster Stanko Bele iz Prestranka.

PAPEŽEV KRIŽ V ZALOGU PRI POSTOJNI

Modro nebo skozi belino jeklene konstrukcije Papežev križ arhitekta Leona Debeveca nas ob vožnji po avtocesti spominja na obisk svetega očeta Janeza Pavla II. v Sloveniji leta 1996. Foto: A. P. Florjančič

Križ, ki stoji pri cerkvi v Zalogu, je bil zasnovan kot del ureditve prireditvenega prostora za srečanje papeža Janeza Pavla II. z mladimi na Rakitniškem letališču

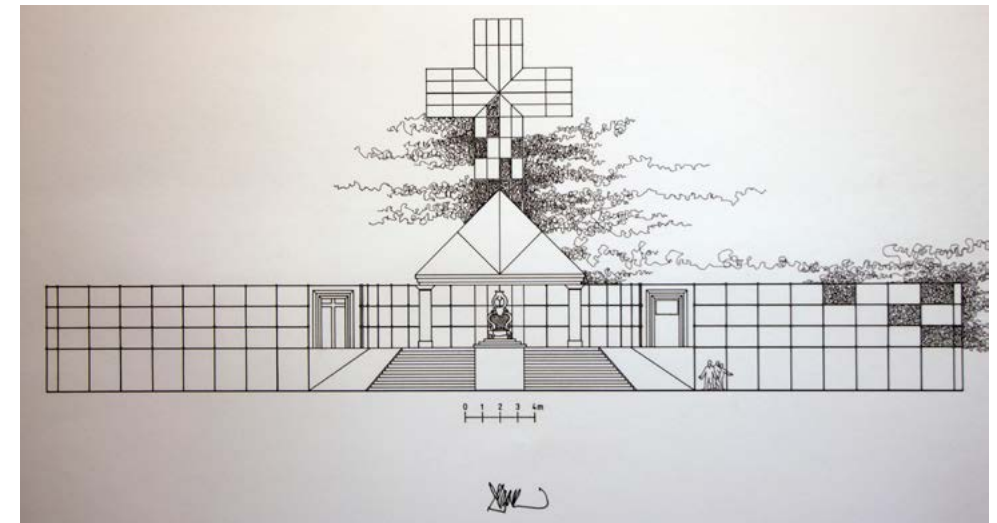
pri Postojni. Križ je izdelan iz jeklenih cevi različnih profilov. Visok je 19 metrov. Po avtorjevi zamisli bi bila konstrukcija krakov križa zaprta z belimi ploščami. Sama realizacija je bila (mimo avtorjeve volje) spremenjena.

Križ je bil izdelan v delavnicah Litostroja v Ljubljani.

Križ ni bil zasnovan za kasnejšo stalno postavitvev. Do te odločitve je prišlo po papeževem obisku. Prestavitev na sedanjo lokacijo je izpeljal naročnik v sodelovanju z drugim projektantom.

Leon Debevec

Leon Debevec, slovenski arhitekt in pedagog. Predava na Fakulteti za arhitekturo in Teološki fakulteti v Ljubljani. Leta 1997 je doktoriral iz arhitekturnih znanosti.

Leon Debevec, izvorni načrt za Papežev križ v Postojni. Foto: Leon Debevec

KRIŽ V APOSTOLSKI NUNCIATURI V LJUBLJANI

Lojze Čemažar, Križ, olje na platnu (lesna podlaga), 90 cm x 100 cm, 1996. Foto: Jože Šenk

Slika Križ je bila narejena za darilo svetemu očetu Janezu Pavlu II., ko nas je prvič obiskal. V premišljevanju Jezusovih besed s križa, izrečenih svoji materi in učencu, se nam odkriva tudi lepota daru služenja sv. papeža Janeza Pavla II. Bogu, sveti Cerkvi in človeštvu pod Marijinim varstvom. V tem se kaže tudi resničnost gesla njegovega pontifikata, »ves Tvoj«. Podoba mu je bila izročena v letu papeževega zlatomašnega jubileja na njegov rojstni dan, 18. maja 1996, na srečanju z njim v Stožicah pri Ljubljani.

Darilo svetemu očetu je sprva služilo kot oltarna podoba v nekdanji kapeli Apostolske nunciature na Krekovem trgu v Ljubljani. Sedaj pa, ko ima ustanova sedež v ulici Janeza Pavla II., je slika Križ nameščena v mali kapeli na steni za daritvenim oltarjem.

Lojze Čemažar

KRIŽ V KOČEVSKEM ROGU

Metod Frlic, Križ, bron, 2005, (original, les 1986), 250 cm x 546 cm x 73 cm. Foto: Metod Frlic

Metod Frlic, kipar in slikar, je likovni ustvarjalec širokega spektra. Ustvarja v kamnu in lesu ter rad eksperimentira z drugimi umetniškimi tehnikami, pogosto z vsebinsko radikalnimi sporočili. Je družbeno likovno kritičen, zaradi nasilja, krivic, izkoriščanja, kršitev človekovih pravic in drugih grehov posameznikov ali velikih sistemov tudi provokativen. Za svoja dela je dobil več pomembnih pri-

znanj doma in na tujem. Je redni predavatelj na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje v Ljubljani.

Od leta 1986, torej tri desetletja (s prekinitvami) pa se ukvarja tudi s križi. Prvega, velikega, je naredil še kot študent in je sedaj postavljen na Kočevskem, pri grobišču povojnih pobojev pod Krenom.

V času demokratizacije med leti 1989 do 1992 je ustvaril nekaj deset lesenih stenskih križev. Ti so enostavne oblike, običajno v obliki Antonovega križa, včasih v kombinaciji s tako imenovanim ločnastim križem (lat. *Crux ansata*), pogosto z izjedami na spodnjem delu stebra križa. Vdolbine so običajno v zlati, rdeči in modri barvi. Križe je razstavljal v osamosvojitvenem letu 1991 pri župniku Alojzu Uranu v Šentvidu nad Ljubljano.

Leta 2001 je Frlic za župnijsko cerkev sv. Martina v Poljanah nad Škofjo Loko naredil velik Vstajenski (post postni) prt. Ta med velikonočno vigilijo – od večera pred praznikom Velike noči do binkoštnega ponedeljka prekriva glavni oltar, veliko fresko Vstajenja Staneta Kregarja. Dve leti priprav, osemnajst likovnih predlog in mesec in pol slikanja v bližnjem prosvetnem domu je vzburkalo javnost. Ljudje so se s slikarji seznanili in kiparjev sorodnik jo je komentiral: »Bog ni nobena mogla!«. Župnik Bonča pa na svojo prošnjo za dovoljenje z Nadškofije ni dobil nobenega odgovora, kaj šele, da soglašajo z delom. Ko so po jutranji vigiliji ljudje v temi prišli v cerkev, in ko se je ob globoki tišini in počasnem osvetljevanju pokazala slika, je bilo tiho le nekaj časa. Nato buren aplavz! Po maši je gospod Bonča kiparju dejal: »Trikrat smo ploskali v cerkvi, kar ni običaj. Bilo je vredno za odkritje tvoje slike.« Tudi kiparjev zlahtnik je bil zadovoljen in dejal, da se je motil.

Foto: Metod Frlic

Foto: A. P. Florjančič

Slika Vstali Jezus Kristus, velika je 670 cm x 450 cm in v velikonočnem času visi nad glavnim oltarjem – med velikonočno soboto od velikonočne vigilije, večera pred praznikom Velike noči do binkoštnega ponedeljka. Foto: Metod Frlic

Slika, velikosti 7 m x 5 m, je največji in verjetno edini Velikonočni (postpostni) prt – Vstajenje, ki ga ima kaka slovenska cerkev. Sestavljen je iz petih segmentov, ki se po posebnem mehanizmu pripeljejo izza oltarja. Delo je sad volje inovativnega poljanskega župnika Mira Bonče in kreativnosti njegovega mlajšega rojaka, umetnika Metoda Frlica in še vedno žanje občudovanje. Avtor svojega dela ne razlaga in meni, da je bolje, da vpliva na vsakega posameznika drugače. Pove le, »da se upanje, luč dviga iz krutega, krvavečega sveta. Kakšne podobe, ki so skrite v sliki, so nastale slučajno, podzavestno.«

Začetna verzija slike Vstali Jezus Kristus, gvaš, 100 cm x 65 cm, 1998. Foto: A. P. Florjančič

V zadnjem obdobju pa Metod Frlic, kritično odziven nad krivicami in grozotami po svetu in domačimi tegobami, tudi zaradi izkušnje s »križi«, križ večkrat uporabi, da opozori na slaba, zavržena dejanja naravnost, včasih poredno, tudi izzivalno in provokativno.

Metod Frlic, Multi Culti (Papež Frančišek prihaja v miru), instalacija, 2016, Maribor. Foto: Metod Frlic

KRIŽI S KOČEVSKIM KRIŽEM

Prvotno je križ naročil župnik iz Videm Dobropolja, da bi ga postavili na mesto nekdanje kapelice, ki so jo razstrelili (mislim, da partizani). Povezavo za naročilo je naredil Andrej Misson. Naredil sem maketo iz mavca višine okrog 180 cm in bili so navdušeni. Dogovorili smo se, da bodo les pripravili oni in to do konca maja leta 1986. Z dobavo so zamujali dva meseca in ko so ga pripeljali, so to bili zobotrebci, ne pa hlodi za kiparjenje. Oče je videl mojo nesrečo in rekel: »Pojdi ti na Malenski vrh k kmetom po les, bom jaz dal denar!« To se je tudi zgodilo. Križ sem naredil do zime. Ker se je župniku zdel križ zelo dober, ga je hotel dati na fasado župnijske cerkve. Prostor razstreljene kapelice je namreč malo odmaknjen od glavne ceste. Potem so stekli pogovori o ceni. Ker so bila o ceni velika razhajanja, sem videl, da je bolje, da odstopim od prodaje. In križa nisem prodal.

Čez čas zazvoni telefon in na drugi strani Jože Hudeček vpraša, ali še prodajam križ. Na pogovore so prišli trnovski župnik Janez Pogačnik, ljubljanski podžupan Marjan Vidmar in Jože Hudeček. Dogovorili smo se za ceno, ni bila visoka, vendar sem pristal zaradi razvpitosti dogodka. Obljubili so mi še atelje v Ljubljani in še kakšno naročilo. Vendar se je na to kmalu pozabilo. Čez nekaj dni so odpeljali križ v Ljubljano, da mu pripravijo podnožje za postavitve. Tik pred datumom pravne maše, na turoben, deževen dan, so kip zabetonirali na določenem mestu v Kočevskem Rogu, mene so samo pripeljali, da sem se strinjal z narejenim. Postavljali so ga tako pozno zato, ker so bila v ozadju še politična prerekanja. Spravna maša je bila 9. julija 1990.

Plačilo za kip sem dobil mukoma. Hoteli so mi dati denar, brez pogodbe, da so avtorske pravice moja last. Po dolgem pregovarjanju z Janezom Grilom je on podpisal in sprejel sem honorar.

Križ ni imel pravega podstavka, bolje rečeno temelj je bil betonski. Ker ni bilo hidro izolacije ali zraka med betonom in križem, je ta začel počasi trohneti. Leta 2001 so se oglasili z Nove Slovenske zaveze s pobudo, da kip odlijejo v bron. S tem sem se strinjal, seveda s plačilom avtorskih pravic. Potem je bila tišina do leta 2004. Enako vprašanje, enak odgovor! Pomladi 2005 me pokliče livar, kako naj nekaj naredi na križu, ker je odlomljeno. Jaz začuden, ker nisem nič vedel o odlivanju, sem šel k livarju Romanu Kamšku na Goro pri Komendi in popravil vse napake. Ko je bil kip odlit v bron in patiniran, sem zaključil s svojim sodelovanjem, ker itak nisem bil povabljen zraven. Tako, da ne vem, kdo je arhitekt podstavka, niti nisem bil povabljen na slavnostno odkritje odlitega križa, niti nisem prejel honorarja za avtorske pravice. Imel sem sestanek na NSZ s Stanetom Štrbenkom in Antonom Drobničem, pri njima sem prav tako naletel na mnogo praznih obljub. Za tožbo se še nisem odločil. Zanimivo je to, da s strani cerkve nisem dobil nobenega naročila. Kdor pravico išče, je ne najde in si zapre vrata, s tem si jih odpre pa drugje.

Originalni križ sedaj domuje v Muzeju novejših zgodovine v Ljubljani.

Metod Frlic

KRIŽ NA KANONIŠKEM VRTU V LJUBLJANI

Foto: Zvone Pelko

Kdor hoče v resnici pričati za Kristusa, mora združevati obe postaji, postajo Kalvarije in Vstajenja. Kdor se ustavi pred vzponom na Kalvarijo, zamudi Živega.

Kdor pa ne sprejme križa, ne bo mogel nikoli prepoznati Vstalega. Križ ima nenadomestljivo vlogo pri gradnji novega človeka. Trdo pribite noge na križu so v hipu prepotovale ves svet, da bi nam prinesel Odrešenje. Pribite razširjene roke so s svojo strašno negibnostjo objele ves svet.

Zato je srečanje s križem v bistvu srečanje z ljubeznijo in življenjem.

Jožef Lap

UMETNIŠKO VSTAJENJSKO OZNAILO

Na nivojsko zasnovanem vrtu, ki se v Ljubljani razprostira nasproti stolniškega župnišča za kanoniško hišo na Ciril Metodovem trgu št. 7 pod grajskim pobočjem kot naraven amfiteater, je od letos vključena v razgled kot simbolična scena, oprta na ozadje kamnite škarpe, poraščene z bršljanom, nova kiparska kompozicija, poimenovana s svetopisemskimi besedami *Mir vam bodi*. Na vrhu amfiteatra, ki ga je prostorsko zasnoval Ivo Cifrek, se na gornji terasi oziroma nanjo nameščenem betonskem zidnem »podstavku« z navedenim napisom dviga masiven lesen križ, postavljen v diagonali kot krščansko znamenje, učinkovito s samo v lebdanju ustavljeno dinamiko. Za njim pa je kipar Drago Mom iztesal mogočno ekspresivno figuro Kristusa z dvignjeno roko in izrazito poudarjeno dlanjo.

Kristusova figura je vsa vpeta v izraznost in je najbolj učinkovita s svojo večličastno razsežnostjo, ostro sunkovite rudimentarne zareze kiparjeve žage pa jo oživljajo z vseh strani v krčevitost, iz katere se poganja oznanjenje Kristusovega zmagovalstva. Simbolika pa živi tudi v njenem izvoru, saj je orjaški Kristus iztesan iz hrastovega debla, ki je padlo v neurju pod kamniškimi planinami, in se, preobraženo v zmagovalni kip, znova prerodilo v simbolično oznanjenje vstajenja, na katero s svojo ekstatično kretnjo opozarja iz njega porojena postava, vzravnano stoječa za simboličnim poševnim križem.

Kontrast med izglajenim masivnim, a lebdečim mizararskim križem, ki se že sam po sebi simbolično manifestira s svojo monumentalnostjo, in med grobo izoblikovanim počlovečenim deblom, v katero sta vtisnjena bolečina in človeški nemir, razviden v več ekspresivnih stopnjah telesa in obličja iz vseh smeri, povzroča še dodatno dinamiko in pomensko usklaja v dinamično napetost obe likovni sestavini, ki ju razbiramo in doživljamo med »scenskim« gibanjem po prostorsko razčlenjenem prizorišču, ko ju gledamo od daleč ali lahko dobesedno hodimo med njima.

V motivnem ozadju kiparske kompozicije je zamišljen prizor iz Janezovega evangelija, v katerem se Jezus prikaže učencem v Jeruzalemu pri zaklenjenih durih in jim reče: »Mir vam bodi!« Kot motiv komentira ljubljanski stolni župnik in prošt Jožef Lap, prihaja vstali Jezus tudi k nam z dvignjeno desnico v pozdrav skozi zaprta mestna vrata pred naš Križ upanja. Tako zamišljen prizor, katerega vsebinsko zasnovu in arhitektonsko izvedbo je opredelil in nadzoroval Zvone Pelko, je uprizorjen kot simbolično sožitje Boga in Križa pod zelenečim ali zasneženim hribom z grajsko utrdbo, spremenjeno v zgodovinsko dogajanje, ki se lahko simbolično dogaja kjerkoli, in zato je lahko enako otipljivo kot v Jeruzalemu oživel tudi na ljubljanskem proštovem vrtu, posvečenem meditaciji, ki naj bi jo odslej spodbujal tudi oživeli kip, kipeče rastoč ob težkem, a hkrati breztežnem križu, usmerjenem v položaju, v kakršnem ga je bil nosil nevidni trpin Jezus, ki zdaj stoji za njim kot nesporni zmagovalac. Konkretno prizorišče s pobočjem in utrdbo v ozadju pa po-

vezuje krščanski simbol, živo kiparsko izraznost in inscenacijo narave v spremenljivosti letnih časov v scensko enovitost, ki daje dogajanju tudi učinek resnične živosti in povezuje njegovo ustvarjalno misel z živo naravo. Zato bo ustvarjalno posvečeno prizorišče odslej lahko živo tudi kot spodbuda za kontemplacijo, v likovnem pogledu pa prepričljivo kot izvirna povezava ustvarjalnosti in narave, v skladu s svojim teološkim namenom uresničeno v znamenju oživljanja oziroma trajnega oznanjanja svetopisemskega sporočila. Križ, ki ga je nekoč nosil po pobočju Golgote trpeči Kristus, ostaja na ljubljanskem vrtnem prizorišču le še zavezujoč spomin na križev pot in krščanski simbol upanja. Trpljenje je za Kristusa prestano. Na njegov grob, ne le na zaprta vrata, spominja le še odprtina v ozadju škarpe, v kateri so bila nekdanj v resnici nameščena stara vrata; njegova živo pozdravljajoča postava pa stoji ob križu zravnana in vznesena po čudežnem vstajenju, ki ga, na novo vstala, antropomorfno preoblikovana postava padlega drevesa, zmagoslavno oznanja z vsem svojim bistvom. Zato je lahko pod kiparjevo žago tako ekstremno vzkipela v neustavljiv vzgon in zanosen pozdrav, v eno samo ekspresijo, porojeno iz bolečine, spremenjene v izraz dokončne ponotranjenosti, in se zravnala v ekstatičen zanos, kakršnega je ustvarjalcu omogočil izrazit ekspresionistični ustvarjalni zamah, ki se mu je avtor prepustil z vso hlastnostjo, že kar pravo ustvarjalno ihto. V njej je zajet odtis njegovega zaupanja v ustvarjalno idejo, ki mu jo pooseblja vstali Kristus, ko se, umeščen v naravni ambient, vključno z grajsko naravo, povezuje z vsem, kar zaobjema pogled s tako premišljeno oblikovanega in hkrati docela naravnega vrta, v enovito pomensko celoto: v trajno predstavo, v kateri naj bi se spomin iz pasijonske preteklosti spreminjal tudi v zavezo za večno prihodnost, ki jo Momov Kristus oznanja z odločno, v nebo kažočo gesto, v večni mir.

Milček Komelj, Ljubljana, 2007

LOŠKI PASIJONSKI KRIŽ

Foto: Zvone Pelko

ŽARČENJE PASIJONKEGA KRIŽA

Govorica simbola je z intuicijo spoznavanje drugega pojma, ki ga hkrati izraža in skriva za bodočnost univerzuma, v katerem se nahaja. Izposoja si predmete in oblike za jasno in hitro prepoznavanje pojmov in njihovih vsebin. Spoznavanje simbolov človeka, skupine ali naroda pomeni prodiranje v samo bistvo civilizacije, tako kot lupljenje čebule proti njeni sredini do jedra spoznanja.

V Kristusovem času je bil lesen križ sodno določena mučilna naprava Rimljanov. S Kristusovo obsodbo in smrtjo na Križu postane Križ povzdignjen simbol krščanstva. Sv. Janez uporablja za križanje in vstajenje isti glagol – POVZDIGNITI. Skozi vse štiri evangelije Križ pooseblja skrivnost časa in prostora v žarčenju k večnemu življenju. Ni bolj živega Kristusovega simbola. Z njim se bo pojavil, ko bo prišel sodit žive in mrtve. Trnova krona v središču Križa simbolizira višek trpljenja in poniževanja v spokorniškem podoživljanju za pasijonsko pot do zveličanja. V nebo se vpenjajoč korpus Križa nakazuje Njegovo pot k nebesnim širinam za kraljevanje v univerzumu.

Starološki svetlobni Križ sem zasnoval kot edino scensko in svetlobno telo, lebdeče nad prireditvenim prostorom pasijonskih recitalov pod stopniščem nedograjenega župnijskega doma. 45° kotni prečni in vzdolžni razrez nerjaveče industrijske jeklene cevi omogoča enostavno in ceneno montažno sestavo. Štiri tanke jeklene vrvi Križu določajo lebdeč položaj v prostoru. V središče Križa je nameščena kovaško prepletena trnova krona. Skovali so jo pleterski kartuzijani. Kovinar Štremfelj Marjan iz Stare Loke je vse skupaj izdelal in montiral v Luč za žarčenje pasijonske pripovedi.

Povzdignjena pasijonska prizadevanja v Škofji Loki so v ožjem smislu kultura kraja za sodelovanje med božjim stvarstvom in odrešenjskim delom. Skupno gradimo novo zemljo in novo nebo. Vsaka nova rojena Lepota postane seme za kalitev novega sveta.

Ljubljana, četrta adventna nedelja 2016

Zvone Pelko

SLOVENSKI SPOMINSKI KRIŽ

Lesen, črno prebarvan križ s tablico Stara Loka, številko žrtev druge svetovne vojne in revolucije s slovensko trobojnico in žalnim trakom. Križ z kroglastimi zaključki krakov, tako imenovani »jabolčni križ« (fr. *Croix pommetée*), je visok 150 cm. V ozadju starološka farna plošča. Foto: A. P. Florjančič

Na shodu ob 70. obletnici konca druge svetovne vojne in povojnih pobojev se je 30. maja 2015 v središču prestolnice, na Kongresnem trgu, zbralo nekaj sto ljudi s farnimi spominskimi križi, ki jih je blagoslovil ljubljanski pomožni škof Anton Jamnik. »Spomnili so se vseh žrtev komunističnega nasilja in na govor Josipa Broza Tita, ko je pred sedemdesetimi leti prav na tem mestu na zadnjo soboto v maju 1945 napovedal genocid, ki je nato Slovenijo spremenil v največje morišče v Evropi.«

TEMELJEV PASIJONSKI KRIŽ

Križ, velikosti 103 cm x 121 cm je izdelan iz vezane plošče, na njej je nalepljenih 14 črno belih fotografij velikosti 16 cm x 23 cm. Foto: Franc Temelj

V letu 1935 je bil v Ljubljani drugi evharistični kongres. V ta namen je bilo po raznih krajih naše domovine postavljenih več križev. Med njimi je bil tudi ta, ki so ga postavili na manjšem platoju v sredini Žirka, od koder se, razen Račeve in Osojnice, vidi celotna žirovska kotlina. Križ je stal do konca vojne, ko ga je, v duhu časa, nekdo požagal. Na tem mestu so potem za prvi maj kurili kres. Ko so se začeli časi spreminjati in na tem mestu kresa niso več kurili, je Tone Beovič prišel na idejo, da bi zopet postavili križ. 25. maja leta 1989 je s pomočjo Lojza Žaklja, Alberta Oblaka in ostalih župljanov to tudi storil. Križ ni ostal neopažen, saj so omenjeni postali tarča mnogih pohval in negodovanj. Matevž Pečelin je o njih v tovarniškem glasilu *Kladivar* objavil celo satiro. (Naj omenim, da tudi tega križa ni več, pa ne zaradi žage, ampak ga je podrlo neurje v letu 2010. Tako so leta 2011 na istem mestu postavili že tretjega.)

Moram priznati, da tudi sam nisem bil posebno navdušen nad njim. Seveda me ni motil križ kot tak, ampak to, da je bil izdelan brez oblikovalskih ambicij. Od

daleč se to res ni videlo, toda, če si prišel do njega, je bil veliko bolj zanimiv pogled na Žiri, kakor na križ sam. Iz tega nezadovoljstva se mi je porodila ideja, da bi križ uporabil kot motiv za izdelavo križevega pota. Tako sem dobro leto hodil do njega, iskal pravo mesto, čakal na primerno svetlobo in napravil precejšnje število fotografskih posnetkov, takrat še na črno beli film. Izmed vseh sem izdelal štirinajst fotografij in vsaka med njimi je ponazarjala eno postajo križevega pota. Tako izbrane fotografije, opremljene z molitvijo svetega Leonarda, je potem v obliki knjižice velikosti 10 cm x 14 cm založil Župnijski urad Žiri. Te so v spomin na žirovski misijon v letu 1991 brezplačno razdelili župljanom.

Ker je bilo to moje prvo samostojno izdano delo, sem bil knjižice seveda zelo vesel. Ko sem eno dal Vlastji Simončiču, jo je prelistal, nekaj časa premišljeval in vprašal: »Ali ta križ še stoji?« Potem o knjižici nisva nikoli govorila in še danes ne vem, ali je razmišljal, kako bi lahko delo bolje opravil, ali je imel v mislih že kaj drugega. (Ko sem mu pokazal naslednje svoje delo Šmarnična romanja, je bil njegov edini komentar: »Imaš uč.«.) Sem bil pa toliko bolj vesel mamine kritike, ki tudi ni bila čisto običajna. Takrat je bila ravno bolna, tako da sem ji knjižico nesel v posteljo. Takoj jo je vzela v roke in začela listati. Nič ni rekla, jaz pa tudi ne. Nekaj dni sem še videl, da jo je imela na nočni omarici, potem pa nič več. Čez čas sem ugotovil, da jo je shranila v predal, kjer je imela shranjen kovanec za pet kron, ki ga je dobila pri birni, dekliški prstan z njenim monogramom in še nekaj podobnih, njej ljubih stvari. Danes je ta izvod še edini, ki ga hranim.

Po začetnem navdušenju sem originalne fotografije shranil in počasi na vse skupaj pozabil. Čez čas pa sem začel razmišljati, kako bi fotografije, namesto, da mi ležijo v omari, primerno opremil in jih obesil na stopnišču, ki bi tako simbolno postalo križev pot. Imel sem kar nekaj idej, toda z nobeno nisem bil povsem zadovoljen, zato iz vsega tega ni bilo nič.

V letošnjem postnem času sem si v Stari Loki ogledal Pasijonski večer, ki ga že nekaj let zapored po idejni zasnovi Pavla Florjančiča priredijo v Stari dekaniji. Na njem so letos predstavili tudi Loški pasijonski križ, ki ga je zasnoval Zvone Pelko. Po tem dogodku sem se zopet spomnil na fotografije in začel razmišljati, da bi lahko iz njih napravil pasijonski križ. Pričakoval sem, da mi bo pri tem v pomoč ogled pasijonske predstave, toda namesto na tribuni za gledalce, sem se znašel v bolnišnični postelji na Golniku.

Križ sem vseeno napravil. Moram pa priznati, da sem se največ ukvarjal z vprašanjem, kakšne barve naj bo, dokler nisem ugotovil, da so pasijonske barve črna, bela in rdeča. Ker so fotografije črno bele, je bilo potem samoumevno, da bo križ rdeč. To mu da svoj čar, pa še za tiste, ki prisegajo bolj na rdeče kakor na križ, bo mogoče takšen bolj zanimiv.

Franc Temelj

JARMOV KRIŽ KRISTUSOVEGA OBLIČJA

Foto: Janez Konečnik

Kipar Stane Jarm (1911–2011) se je v svojem poznem obdobju posvečal predvsem upodobitvam Kristusovega obličja v risbi, grafiki, in zlasti v lesu, svojemu najbolj priljubljenemu materialu. Po besedah Milčka Komelja Jarm »ustvarja neposredno iz prvobitne življenjske moči, v katero je kot boleča rana zadrt zavest o smrtni teži življenja, povezana z vdano neomajnim zaupanjem v Boga.«

Z Jarmovim križem Kristusovega obličja zaključujemo naš prispevek o križih. Kipar je še posebej povezan s Škofjeloškim pasijonom in Loko. V času priprav na prvo Koka-ljevo uprizoritev Loške pasijonske igre, je leta 1989 v Kočevskem Rogu nastal Jarmov pretresljivi in mogočni Slovenski križev pot Slovencev, pobitih po drugi svetovni vojni. Ko se je leta 2006 v Škofji Loki zalomila ponovna uprizoritev Škofjeloškega pasijona, smo med aktivnostmi, ki so opozarjale na zlorabljanje Pasijona za osebno promocijo, za ideološko in kulturno obračunavanje med pristaši in nasprotniki Pasijona, pripravili v Stari Loki razstavo Jarmovih Kristusovih obličij. Tedanje aktivnosti so verjetno pomirile strasti, začeli smo izdajati periodično pasijonsko publikacijo za ohranjanje pasijonske kondicije, čez dve leti pa je bil Pasijon obnovljen in kmalu za tem tudi zaščiten.

Prizor Raja na četrtem prizorišču pri Kašči, 2015. Foto: Peter Pokorn st.

Mojca Ferle

MOTIV KRIŽA V KLEKLJANI ČIPKI NA SLOVENSKEM

Klekljanje čipk je bilo letos v Sloveniji deležno velike pozornosti, razlogov je več. Klekljanje idrijske čipke je bilo leta 2013 vpisano v Nacionalni register nesnovne kulturne dediščine, leta 2015 mu je v register sledil vpis klekljanja slovenske čipke. Leta 2016 je bilo klekljanje čipk razglašeno za živo mojstrovino državnega pomena, za kar si je prizadevala strokovna javnost. Pozornosti širše javnosti je bil deležen 17. svetovni čipkarski kongres OIDFA (Mednarodne organizacije za klekljano in šivano čipko), ki ga je gostila Slovenija, od 24. do 26. junija 2016, na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani. V vsa prizadevanja so bili aktivno vključeni tudi klekljarice, čipkarski šoli v Železnikih in Žireh, klekljarska društva in sekcije, trgovci ter muzeji s širšega loškega območja, kjer je klekljanje doma že skoraj poldrugo stoletje.

Prispevek je nastal v poklon vsem anonimnim klekljaricam in klekljarjem, ki so za skromen zaslužek izdelovali »špice«, za lasten estetski užitek pa jih niso obdržali. Zahvala za ohranjanje in nadaljnji razvoj klekljane čipke na Loškem in širšem slovenskem prostoru gre risarkama vzorcev za klekljano slovensko čipko Miri Kejžar in njeni hčerki Vidi, ki čipko uspešno promovira tudi v svetu. Konec novembra 2016 smo se razveselili vpisa Škofjeloškega pasijona na Unescov reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva. Upamo, da se bomo lahko, tudi na podlagi pasijonskih izkušenj, čez leto ali dve veselili še vpisa klekljanja čipk v Sloveniji na ta seznam.

Prvo omembo klekljane čipke v Ljubljani in na Slovenskem najdemo v delu Janeza Vajkarda Valvasorja, Slava vojvodine Kranjske, leta 1689. Omenja izdelovanje čipk in trgovanje z njimi. 17. stoletje je tudi čas, ko je bila poleg plemstva, in v 18. stoletju tudi poleg meščanstva, cerkev med največjimi naročniki in porabniki čipk. Originalni fragmenti čipk za cerkvene namene iz tega obdobja mi niso znani, lahko pa čipke vidimo na portretih cerkvenih dostojanstvenikov. Tu omenimo upodobitev ljubljanskega knezoškofa Tomaža Hrena, ki ga je neznani slikar v škofovskem roketu portretiral proti koncu njegovega škofovanja (1599–1630). Rokete, krajša bela duhovniška oblečila, ob spodnjem robu krasijo široke čipke. Žal Hrenovega roketa ne vidimo v celoti, zanimive pa so čipke, ki so všite

na ramenih, saj so prav take še do nedavnega klekljali tudi pri nas.¹ Škofovski roketi, ki jih lahko vidimo na ohranjenih portretih ljubljanskih škofov, Hrenovih naslednikov, so okrašeni z dragocenimi, verjetno uvoženimi, čipkami, na katerih lahko prepoznamo stilizirane rastlinske motive. Med rastlinskim obiljem pa križa ne zasledimo.² Drugače je z roketi in albami nižje duhovščine, ki so krašeni tudi z domačimi klekljanimi čipkami. Med oblačili in drugim tekstilom za liturgične namene (klekljane) čipke lahko krasijo še zaščitni ovratnik na štoli, palo in velum za kelih ter oltarne prte. V Železnikih lahko občudujemo bogoslužni tekstil, ki ga večkrat razstavijo v sklopu vsakoletnih Čipkarskih dni, zanj pa že vrsto let skrbi Tončka Šuštar. Starejše prte, ki časovno sodijo v prvo polovico 20. stoletja, krasijo bogate in široke čipke, motiva križa pa, z izjemo na prtju za božji grob, ni. Podobno lahko zapišemo tudi za čipke v cerkvah na Žirovskem.³

Križčevke

Prvenstvo v čipkah (tako po motivu in iz njega izpeljanem poimenovanju) zavzemajo *križčevke*, čeprav jih na tekstilijah za cerkveno rabo redko zasledimo. Osnovni motiv spominja na križ, zato so v ljudskem poimenovanju tudi dobile to ime.⁴ Motiv je značilen za metrske čipke, ki so se klekljale v prvi polovici 20. stoletja, v neskončnih količinah za obrobe hišnega tekstila za široko množično uporabo. Izdelane so največkrat s sedmimi pari klekljev, v tehniki širokega risa. Ris (»platenc/e« v Poljanski dolini) oblikuje motiv križa, ki se ciklično ponavlja. Križčevke so bile tudi del učnega načrta za tračno čipko na čipkarskih šolah. Učenke so jih usvojile že s prvimi klekljarskimi koraki, saj so razmeroma enostavne za izdelavo. Križčevke so se kot klekljarska tehnika poučevale in klekljale še po drugi svetovni vojni, najdemo jih na vajenicah Oddelka za klekljarstvo Šole za umetno obrt v Ljubljani (danes SŠOF) in v prodajnih katalogih DOM Ljubljana. Klekljarice so križčevke, izdelane iz lanenega ali bombažnega sukanca, po sredini risa rade poživile s klekljano verižico iz rdeče in modre prejice.

Križčevke v širokem risu so doživele preobrazbo v ozki ris (kleklja se s petimi pari klekljev) do konca 30. let 20. stoletja. Spremembe so povezane z družbeno-političnimi spremembami po koncu velike vojne, ko je bil zahodni del slovenskega etničnega ozemlja, vključno z Idrijo, priključen Kraljevini Italiji. Italijanski trg je zahteval finejšo in tanjšo čipko v ozkem risu in videz čipke je s tem postal še bolj krhek, transparenten in luknjičast. Vzorce za take križčevke je za preživetje dru-

¹ Žmuc, Ko je obleka (še) naredila človeka, str. 24, 27.

² Več o tem glej: Ana Lavrič (ur.), Upodobitve ljubljanskih škofov.

³ Primožič, Čipka v cerkvah na Žirovskem, str. 65–72.

⁴ Klekljane čipke na Slovenskem slovijo po izredni pestrosti elementov in tehnik in razvitem samoniklem izrazju za poimenovanje čipk. Bokal, str. 8.

Križčevke v širokem in ozkem risu

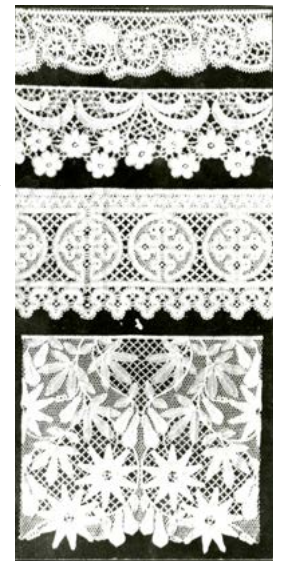
žine risal Idrijčan Albin Mažgon. V svoj zvezek naročil je konec leta 1939 med drugim zapisal: »1 rom v 4 vogle iz križčevk (prazn po sredi) 30 x 30 cm«; pa tudi naročila za kroge, ovale, manšete, krstne oblekice (»oblekce« in »avbca«) z motivom križčevk v ozkem risu. Njegove vzorce je poznala tudi Zorka Rupnik, risarka vzorcev za idrijsko čipko, ki je tudi sama zrisala veliko vzorcev v tej tehniki.⁵ Za prodajo so se križčevke v širokem risu klekljale še v drugi polovici 20. stoletja za obrobe namiznih prtov in garnitur, kot okviri različnih oblik in dimenzij, v ozkem risu pa kot samostojni čipkasti prtji.

Cerkvene čipke

V Mestnem muzeju Ljubljana hranimo starejšo vzorčno predlogo za »cerkveno čipko« iz prve polovice 20. stoletja. S svinčnikom je na vzorcu zapisano 21. 4. 22, verjetno je to datum naročila za izdelavo čipke, sam vzorec pa je zagotovo starejši.⁶ Čipka je lahko služila za obrobo albe ali roketa, mogoče tudi oltarnega prta. Med linijo rogličkov ob zgornjem robu in križčevk ob spodnjem robu se v osre-

Vzorčna predloga in fotografija s cerkvenimi čipkami. Hrani Mestni muzej Ljubljana (MGML).

⁵ Gnezda Bogataj, *Stari kovček razkriva*, str. 18 in istoimenska razstava v Mestnem muzeju Idrija (20. 6.–31. 8. 2014).

⁶ Inv. št.: 510:LJU;0060812, v *Ilustriranem Slovincu* (leta 1929) je fotografija cerkvenih čipk objavljena v članku, nastalem ob 10-letnici Državnega osrednjega zavoda za žensko domačo obrt v Ljubljani.

dnjem delu ponavlja enakokraki križ v krogu. Podobne, a motivno še bogatejše (križ obkroža tudi razkošno olistana rastlinska vitica) so čipke na roketu in albi, ki sta del starejše bogoslužne tekstilne opreme v župnijski cerkvi Trata - Gorenja vas.⁷

Križ kot samostojna kompozicija

Križ kot samostojni osrednji motiv se pojavi v čipkah zaključenih oblik od začetka 20. stoletja naprej. Danes so to okvirjene slike za stenski okras modernega interjerja, v domovih vernikov tudi znak krščanske vere.

Klekljan križ, ki je bil tudi povod za nastanek tega članka, je izdelala Anica Peternej iz Vincarij. V domačem arhivu sem našla vzorec, enak tistemu, po katerem je bila čipka izdelana, a je brez podpisa avtorja. Križ s trolistnimi deteljastimi zaključki na prečkah, ki simbolizirajo sv. Trojico, obdaja stiliziran venec (z ritmično ponavljajočimi se palmastimi listi, praznino med križem in vencem zapolnjuje mrežasta polnitev – satovje). Križ je izdelan v tehniki širokega risa in kitic, listnat venec pa v tehniki ozkega risa. Po teh značilnostih bi vzorec lahko pripisali izjemni risarki vzorcev za idrijsko čipko Zorki Rupnik (1905–1989), ki je kot polnitev zelo pogosto uporabljala prav satovje.⁸ Anica Peternej (roj. 1934) je bila doma v Hotovlji, klekljati pa je začela, iz velike nuje, že kot štiriletna deklica; bila je nezakonski otrok, klekljala je pod prisilo. V odrasli dobi je s klekljanjem zaslužila skromen dodatek k revni plači. Naredila je ogromno manjših čipk, »ravne in kotne« za všivanje prtov, zaves in podobno. Po naročilu je delala tudi figure; rože, ženske obraze v profilu, cvetlice, monštrance ter križe. Zaradi težav z vidom zadnji dve leti ne kleklja več.

Avtorica vzorca je domnevno Zorka Rupnik. Klekljarica: Ana Peternej, okoli 2011

Čipkast križ je sklekljala pred približno petimi leti.⁹ Čipki se pozna, da so jo klekljale oslabele oči in utrujene roke, česar pa ne bi mogli trditi za križ, ki ga je

⁷ Razstavljen na razstavi ob 100-letnici čipkarske šole Trata - Gorenja vas.

⁸ Zapuščino Zorke Rupnik hrani Mestni muzej Idrija; več o njej glej: Pust, Koder, *Vzorci Zorke Rupnik*.

⁹ e-pošta A. P. Florjančič, 27. 8. 2016.

pri šestinosemdesetih (!) letih za svojega nečaka naklekljal Andrej Fortuna (1919–2012).

Duhovnik Andrej Fortuna, krstni boter nečaku Simonu Fortuni (stricu je sledil na duhovniški poti, nova maša leta 1977), mu je klekljan križ podaril za njegovo 50. letnico. Sklekljal ga je sam, ko se je začel s to dejavnostjo ponovno ukvarjati

»Fortunov križ«, izpeljava vzorca domnevno po vzorcu Zorke Rupnik. Klekljar: Andrej Fortuna, 2005

po odhodu v pokoj. V Poljanski dolini so do druge svetovne vojne in še nekaj let po njej klekljali tudi številni moški in si s tem vsaj malo izboljšali gmotni položaj. Pri Fortunovih v Sestranski vasi (Gorenja vas) je poleg matere France in sestre Francke od petih sinov klekljal samo Andrej. Delali so pozimi, ko ni bilo dela na polju. Tudi po odhodu v pokoj si je zimske dneve krajšal s klekljanjem. Bilo mu je v ponos, da je tudi njegov krščenec postal duhovnik in ob praznovanju 50-letnice mu je želel podariti nekaj, kar je izdelal z lastnimi rokami.¹⁰ Križ je izdelan s povsem mirno roko, natančno speljan in enakomerno širok ris pa bi Fortuni zavidalo veliko precej mlajših klekljaric.

Motiv križa navdihuje tudi sodobne oblikovalce klekljane idrijske in klekljane slovenske čipke. V albumih slovenskih risark vzorcev za klekljano čipko so prisotni vzorci, ki bi lahko služili za čipkaste obrobe ali všite bordure na liturgičnih oblačilih,¹¹ več pa je križev kot samostojnih kompozicij.

Mira Kejžar (1926–2002), vodilna risarka vzorcev in strokovna učiteljica klekljanja na Loškem, bi bila letos stara 90 let. Mira ima veliko zaslug, da je klekljana čipka preživela krizno obdobje od 60. do 90. let 20. stoletja.¹² Njeno delo z avtorsko klekljano čipko danes uspešno nadgrajuje hčerka Vida Kejžar. Po naročilu je Vida tudi zrisala več vzorcev za čipkaste križe. Letnica in obletnica Mirinega rojstva sta sovpadli z organizacijo svetovnega čipkarskega kongresa v Sloveniji in Kejžarjevima je bila ob tej priložnosti v Groharjevi galeriji na Mestnem trgu v Škofji Loki posvečena razstava v organizaciji Loškega muzeja.

Poglejmo si dva vzorca Mire Kejžar, datirana z letnico 1994 (po enem je sklekljana tudi tu objavljena čipka). Osnova obeh je enostaven latinski križ. Njegov

¹⁰ Prav tam.

¹¹ Manjše vzorce za všitke najdemo med vzorci Irme Pervanja, nekoliko starejši je znan vzorec avtoriziran z M., še neidentificirane avtorice.

¹² Več o Miri Kejžar: Primožič, *Življenje s klekljano čipko*.

obris je izdelan v širokem risu in ustvarja vtis masivnega križa. Stroge linije latinkega križa mehča enakomerno vijugasta rastlinska vitica, ki jo dopolnjujejo listki, v središču križa je v polnosti razcveten cvet, prastar simbol življenja. Površino križa zapolnjuje mrežasta polnitev v tehniki satovja, izdelan iz tanjšega sukanca, da ne preglasi vodilnega rastlinskega motiva.

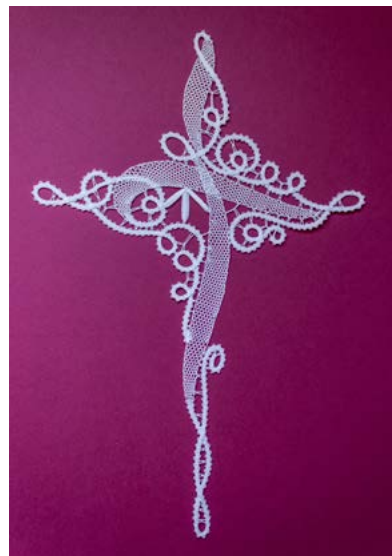

Klekljan križ, avtorica vzorca: Mira Kejžar, 1994. Klekljarica: Mara Ferle, 2013

Zorko Rupnik (1905 – 1989), izjemno in plovito risarko vzorcev, smo že omenili. Na nje-roko spominja tudi Fortunov križ in še nekaj vzorcev križa, ki pa so žal brez podpisa. Vzorec, po katerem je bil sklekljan Fortunov križ, je poenostavljen vzorec križa, ki je postavljen na širši podstavek, v spodnjem delu pa ga obdajata dve cvetoči in olistani rastlinski veji.

Več vzorcev za idrijsko čipko je oblikovala tudi Irma Pervanja, ki danes živi in ustvarja na Krasu. Med povsem klasičnimi in tradicionalnimi vzorci izstopa vzorec križa, po katerem je naklekljana čipka.¹³ Zdi se, kot da so križ oblikovali ognjeni plameni, ki silijo v nebo, oklepa pa jih razgibano razrasla in vrtinčasta vitica,

Avtorica vzorca: Irma Pervanja, klekljarica: Mara Ferle, 2016

¹³ <http://www.lacepatterns.eu/si/vsi-vzorci/1467-509501-kriz-28-cm.html> [dostop: 19. 8. 2016].

izdelana v slepem risu, postavki na robu risa delujejo kot drobni trni. Križ, trnje (trnova krona) in žebliji, s katerimi je bil Kristus pribit na križ, so že sami po sebi močni simboli trpljenja, ki ga slutimo v celotni umetniški kompoziciji čipke.

Simbolika križa v novejših klekljarskih projektih

V zadnjem času so slovenske klekljarice izpeljale več skupnih projektov, ki so odmevali tudi v svetu. Odlikuje jih predvsem moč povezovanja in sodelovanja, z izjemno energijo pa jih usmerja Tanja Oblak, samostojna pedagoginja v kulturi iz Ljubljane. Največji in najodmevnejši med njimi je bil Klekljan oltarni prt za Lurd, leta 2012. Pri klekljanju čipkastih kvadratov, 10 x 10 cm, ki so bili nato sešiti za obrobo prta, je sodelovalo več kot 600 klekljaric, iz več kot 100 držav sveta, različnih narodov in verstev. Veliko kvadratov je bilo unikatnih, mnogi tudi z motivom križa. Prt so v Lurd ponesli slovenski romarji na romanju bolnikov in invalidov, konec junija 2012. Leta 2013 so podobni prti nastali v projektu Marijin prt, bela nit povezovanja za cerkev v Strunjanu, kjer je sodelovalo več kot 350 slovenskih klekljaric in klekljarjev.¹⁴

Omenimo tudi nove oltarne prte v župnijski cerkvi sv. Jurija v Stari Loki, ki so avtorsko delo domačinke Vide Šubic, rojene Fortuna (nečakinja Andreja in sestra Simona Fortune). Izrisala je vzorce in sklekljala čipke za oltarne prte, v osrednjih čipkastih poljih prepoznavamo attribute svetnikov, ki so jim oltarji posvečeni. Križ kraljuje v čipki na prtju oltarja Srca Jezusovega in na prtju, ki krasi oltar sv. Štefana.

S projektom Živeti čipko so na Čipkarski šoli Žiri ustvarjalno praznovali njeno 110-letnico. V projektu so želeli predstaviti žirovsko čipko kot stalno spremljevalko vsakdanjega življenja Žirovcev. Projekt je bil razdeljen v več sklopov, za našo temo pa je zanimivo oblikovanje vzorcev na podlagi motivov zgodb iz ustnega izročila Žirovcev. Nekaj vzorcev je narisala že omenjena Vida Kejžar, v risanju in oblikovanju vzorcev po žirovskih zgodbah pa so se preizkusili tudi učenci. Na spletni strani so objavili primer zgodbe, vzorca in čipke, kjer imajo osrednjo vlogo izrezljani križi.

Bog ima mlade

Popotnik je hodil od vasi do vasi. Bil je mizar in je kdaj tudi komu kaj izrezljal. Najraje križe. Nekoč je moral pri eni hiši prespati. To je bilo v Brekovicah, kjer je spal na skednju. Ta večer se ga je napil in ni vedel, da je izgubil par križev v senu, niti ko je odšel od hiše. Ko so se otroci odšli igrat na skedenj, je najmlajši opazil razmetane križe v senu. Hitro je stekel k materi in ji povedal: "Mama, mama, pojdite gledat. Na skednju je imel Bog mlade". Vir: Tončka Oblak, zapisal Rok Oblak, 9. A.

¹⁴ <http://www.oblaktanja.com/foto.htm> [dostop: 19. 8. 2016].

Čipko z istim naslovom je domiselno izrisala in sklekljala Nina Cankar, 7. A.¹⁵

Klekljarice iz Žirov in Železnikov so v letošnjem letu sklekljale več kot 150 čipk z motivom križa in čebeljega satja, ki krasijo albe 13 letošnjih novomašnikov. Ob svetovnem čipkarskem kongresu so v kapeli Male Cvetke pri cerkvi sv. Martina v Žireh pripravile razstavo S čipko skozi cerkveno leto – razstavo klekljanih izdelkov, povezanih z bogoslužjem skozi cerkveno leto. Dopolnile so jo z mašniškimi oblačili, bogato vezeni in krašeni s klekljano čipko. Med motivi so, zlasti na štolah, sijali križi, od preprostega tezejskega do križev različnih oblik.¹⁶

»Keltski križ«, klekljarica: Hilda Pečelin, 2014

Prispevek zaključujemo s kompozicijsko uravnoteženo in izjemno dekorativno čipko. Osrednji motiv spominja na keltski križ, ima bogato zlato pleteninasto ornamentiko. Trikotni okvir s polkrožnimi okraski obdaja križ, ki deluje plastično kot izklesano okrasje in nam zlahka nadomesti krog v sečišču križa, ki sicer določa originalni keltski križ. Avtor vzorca je neznan,¹⁷ čipka pa je delo Hilde Pečelin, Žirovke, članice klekljarskega društva Cvetke. Razstavljena je bila leta 2014, na društveni razstavi, v okviru slovenskih klekljarskih dni v Žireh.

Povzetek

V preteklih stoletjih so naročniki čipk iz višjih družbenih cerkvenih in posvetnih plasti posegali po dragocenih uvoženih čipkah, kjer motiva križa ne zasledimo. Domače klekljane čipke slovijo po izredni pestrosti klekljarskih elementov in tehnik ter izvirnem čipkarskem izrazoslovju. Ljudsko poimenovanje je dalo ime križčevkam, tračnim čipkam, ki s svojo obliko posnemajo motiv križa. Vse do konca 20. stoletja so se križčevke množično sklekljale v širokem risu za obrobe namiznih prtov in garnitur, kot okviri različnih oblik in dimenzij, v ozkem risu pa kot samostojni čipkasti prti.

Motiv križa v klekljani čipki se na liturgičnem tekstilu redko pojavi, bolj pogosti so čipkasti križi kot samostojne kompozicije za različne namene, največ kot stenski okras. Vzorce zanje so, zlasti po naročilu in željah naročnikov, risale slovenske avtorice Zorka Rupnik (1905–1989) in Irma Pervanja iz Idrije ter Mira Kejžar (1926–2002) in Vida Kejžar iz Škofje Loke. V članku je predstavljen izbor čipkastih križev, ki so izdelani po vzorcih omenjenih avtoric.

Motiv križa kot osrednji krščanski simbol se pojavlja tudi v čipkah novejših klekljarskih projektov: Klekljan prt za Lurd (mednarodni projekt, 2012), Marijin prt, bela nit povezovanja za cerkev v Strunjanu (slovenske klekljarice, 2013), oltarni prti Vide Šubic za cerkev sv. Jurija v Stari Loki (2015), Živeti čipko (Čipkarska šola Žiri, 2016), S čipko skozi cerkveno leto (člani klekljarskega društva Cvetke iz Žirov, 2016).

Klekljanje čipk pri slabi svetlobi, v prisilni sključeni drži več kot deset ur na dan je bilo včasih naporno – pravi križ, skromen, a reden dodaten zaslužek pa pravi blagoslov za številne družine na širšem loškem območju. Klekljanje čipk danes pomeni preživljanje prostega časa in sprostitve, tudi s terapevtskim učinkom. Klekljanje čipkastega križa je lahko tudi meditacija in pogovor z Najvišjim, čipka, ki pri tem nastane, pa dragoceno darilo prijateljem in najbližjim ob življenjskih in cerkvenih praznovanjih.

Viri in literatura:

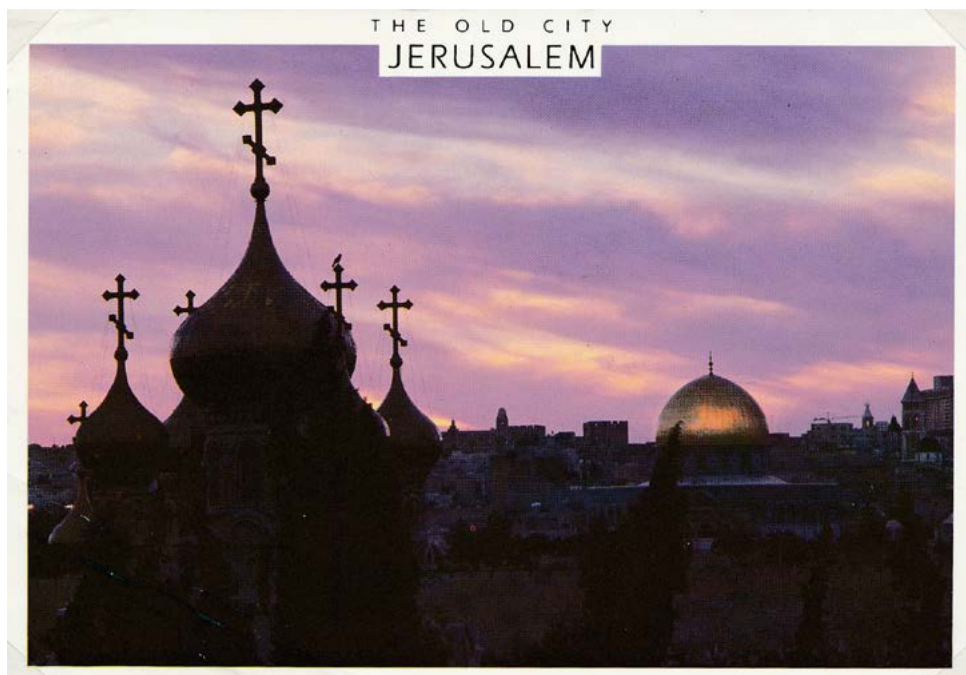
- Bokal, Ljudmila: *Mali klekljarski slovar iz žirovskih del Tončke Stanonik*. – Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2013.
- Florjančič, Alojzij Pavel: elektronsko pismo avtorici članka, 27. 8. 2016.
- Gnezda Bogataj, Mirjam, Terpin Mlinar, Marija: *Stari kovček razkriva. Albin Mažgon in njegove čipke*. – Idrija: Mestni muzej, 2014.
- Lavrič, Ana (ur.): *Upodobitve ljubljanskih škofov*. – Ljubljana: Narodna galerija, 2007.
- Primožič, Tadeja: Čipka v cerkvah na Žirovskem. V: *Čipka na oltaru. U čast jubileja 2000*. Zbornik radova sa znanstveno-stručnoga skupa Čipka na oltaru. Lepoglava, 2001, str. 65–72.
- Primožič, Tadeja: Življenje s klekljano čipko. V: *Loški razgledi 47*, Škofja Loka: Muzejsko društvo, 2000, str. 153–168.
- Pust, Klemen, Koder, Tina: *Vzorci Zorke Rupnik*. – Idrija: ICRA, 2004.
- Žmuc, Irena: Ko je obleka (še) naredila človeka. V: M. Ferle (ur.), *Čipka, enim drobiž, drugim prestiž*. – Ljubljana: MGML, 2016, str. 17–51.
- <http://www.lacepatterns.eu/si/vsi-vzorci/1467-509501-kriz-28-cm.html> [dostop: 19. 8. 2016].
- <http://www.oblaktanja.com/foto.htm> [dostop: 19. 8. 2016].
- <http://ziveticipko.splet.arnes.si/vzorci-nastajajo/> [dostop: 17. 10. 2016].
- <https://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/za-bozjo-sluzbo-najlepsa-oblacila> [dostop: 17. 10. 2016].

Fotografije: Mojca Jenko

¹⁵ <http://ziveticipko.splet.arnes.si/vzorci-nastajajo/> [dostop: 17. 10. 2016]

¹⁶ <https://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/za-bozjo-sluzbo-najlepsa-oblacila> [dostop: 17. 10. 2016]

¹⁷ Matrico za čipko hrani MGML.

Potovalna razglednica starega dela Jeruzalema s cerkvijo Marije Magdalene s petimi stolpiči in prav toliko ruskimi križi.
V ozadju je Kupola na skali ali Omarjeva mošeja.

Janez Cerkvenik

MOTIV KRIŽA V FILATELIJI

Povzetek

Filatelisti Filatelističnega društva »Lovro Košir« Škofja Loka smo v okviru Škofjeloškega pasijona leta 2015 pripravili filatelistično razstavo z naslovom »Krščanstvo«. S filatelističnim gradivom (poštne znamke, poštni žigi, dopisnice, maksimum karte, priložnostni in drugi ovtiki, ilustrirane dopisnice, razglednice) smo v razstavnih eksponatih prikazali celotno zgodovino krščanstva od Stare zaveze (judovstva), rojstva, delovanja, smrti na križu in vstajenja Jezusa Kristusa v Palestini, ustanovitev prvih krščanskih skupnosti, delovanje apostolov in njihovih naslednikov povsod po svetu s poudarkom na Rimskokatoliški cerkvi (RKC), tudi nastanek islama v 7. stoletju, ter oba razkola v RKC, prvega v 11. stoletju z nastankom pravoslavja in drugega v 16. stoletju z nastankom protestantizma.

Filatelistična zbirka »Krščanstvo« na razstavi v Sokolskem domu v Škofji Loki, s katero smo se filatelisti FD »Lovro Košir« Škofja Loka vključili v mesec prireditvev Škofjeloškega pasijona leta 2015, je obsegala 38 razstavnih vitrin z več kot 600 razstavnimi listi, ki so sledili zgodovinskim dogodkom, ključnih za več kot 2000-letno zgodovino krščanske religije, ki je mimogrede med 12. glavnimi svetovnimi religijami najštevilnejša z več kot dvema milijardama vernikov po celem svetu.

Iz tega obširnega filatelističnega gradiva so v tem članku obdelani le detajli z motivi križa, ki je dobil simbolni pomen za krščanstvo šele po križanju in smrti Jezusa Kristusa na križu med dvema razbojnikoma na Golgoti.

Rdeča nit članka je torej križ, geometrijska figura, ki jo tvorita dve sekajoči bruni, lahko tudi ploskvi v različnih izvedbah, prikazan tudi kot razpelo.

Pestra zgodovinska dogajanja v Sveti deželi, zlasti v Jeruzalemu, se poznajo še danes z nešteti verskimi objekti, cerkvami, ki pripadajo različnim krščanskim skupnostim.

Ovitek prvega dne iz leta 1984 je nemška pošta skupaj s priložnostnim poštnim žigom izdala ob 350-letnici pasijonskih iger v Oberramergau. Motiv ovitka so orodja mučenja in trpljenja Jezusa Kristusa – Arma Christi (v sredini latinski križ, kelih zadnje večerje, petelin, znak Petrove zatajitve, bič, žebli, klešče, kladivo, trs z gobo, sulica, s katero je rimski vojak prebodel Jezusovo srce, oštevilčene kocke, s katerimi so vojaki žrebali za Jezusovo obleko, in lestev, s katero so sneli s križa Jezusovo truplo in ga položili Materi Mariji v naročje).

Leta 1999 je bila v Škofji Loki prva uprizoritev Škofjeloškega pasijona v samostojni državi Republiki Sloveniji. Za to priložnost je oblikovalec Jure Miklavc oblikoval znak, simbol ali logotip pasijona (prt, obkrožen s trnjevo krono in poševen latinski križ) z datumom in z napisom Škofjeloški pasijon v latinščini.

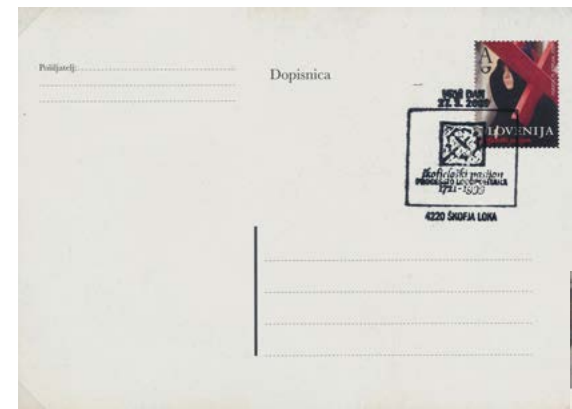

300-letnico (1706–2006) prihoda bratov kapucinov v Škofjo Loko je Loški muzej ovekovečil z izdajo tiska na poštni dopisnici, ki ga je oblikoval

skupaj s priložnostnim poštnim žigom g. Miljenko Licul v simbolni obliki latinskega križa.

Tiskana poštna dopisnica z odtisom priložnostnega žiga, ki sta motivno usklajena. Na dopisnici je tudi odtis dnevnega žiga pošte v Škofji Loki.

Leta 2009 je Pošta Slovenije izdala ilustrirano poštno dopisnico ob ponovni uprizoritvi Škofjeloškega pasijona po mestnih ulicah Škofje Loke. Na reverzu dopisnice so prikazani različni pasijonski prizori, na averzu dopisnice pa tiskana znamka z motivom nosilca latinskega križa, oblečenega v črno kuto z odtisom žiga prvega dne izdaje dopisnice in žiga 27. 3. 2009. Motiv žiga je logotip Škofjeloškega pasijona.

Averz ilustrirane poštno dopisnice iz leta 2009.

Reverz ilustrirane poštno dopisnice iz leta 2009.

Ob ponovni uprizoritvi Škofjeloškega pasijona leta 2015 smo filatelisti pripravili filatelistično razstavo z naslovom »Krščanstvo«. Turistično društvo Škofja Loka je izdalo osebno poštno znamko in razglednico, Občina Škofja Loka pa več razglednic, tako da smo filatelisti lahko pripravili dve maksimum karti. Maksimum karta (MC) je razglednica z nalepljeno znamko na averzu in uničena z odtisom poštnega žiga.

MC z delom teksta Škofjeloškega pasijona, ki ga je leta 1721 zapisal kapucin pater Romuald (Lovrenc) Marušič. Razglednico je izdala Občina Škofja Loka (oblikovanje: Barbara Šušteršič in Jure Miklavc, foto: Jure Nastran), osebno poštno znamko, uničeno z dnevnim žigom pošte v Škofji Loki, je izdalo Turistično društvo Škofja Loka, foto: Marko Pleško.

MC z motivom Kristusa, ki je padel pod težo križa. Vsi podatki o avtorjih MC so identični kot na prejšnji sliki, z eno izjemo, da je osebna poštna znamka uničena z odtisom priložnostnega poštnega žiga z datumom 27. 3. 2015, ob prvi uprizoritvi pasijona na Veliki petek.

Kartica (podobica) z odtisom priložnostnega poštnega žiga in motivom Kristusa, ki na svojem križevem potu (IX. postaja križevega pota) tretjič pade pod težo križa.

Priložnostni ovitek z logotipom Škofjeloškega pasijona, tiskom pasijonskega prizora, osebna poštna znamka in odtis priložnostnega poštnega žiga iz leta 2015. Ovitek in poštni žig je izdala Pasijonska pisarna, foto Jana Jocič, osebno poštno znamko je izdalo Turistično društvo Škofja Loka, foto Marko Pleško.

Ob filatelistični razstavi v Sokolskem domu je bila tudi razstava tapiserij križevega pota – 14 postaj in Kristusovo vstajenje od mrtvih, delo g. Radovana Rakovca (Zgornje Bitnje). Za to priložnost je g. Rakovec pripravil zanimive kartice. Iz ene izmed njih smo filatelisti naredili filatelistični eksponat z znamko in dvema odtisoma priložnostnega in dnevnega poštnega žiga.

Na poštnem okencu na Trati je bil v času pasijonskih uprizoritev leta 2015 na razpolago tudi t.i. strojni žig. S tem žigom je žigosana ilustrirana dopisnica z motivom razpela in v ozadju Mestni trg v Škofji Loki. Avtor dopisnice je filatelista g. Franček Romih, član Filatelističnega društva Portorož.

Snemanje Jezusovega trupla s križa je motiv na razglednici kranjskega slikarja I. Layerja.

Križa obeh razbojnikov, ki so ju križali skupaj z Jezusom, imata pogosto obliko grške črke »tau«. Te vrste križ se imenuje tau križ ali križ sv. Antona Puščavnika.

Po Kristusovem vstajenju in vnebohodu so Jezusovo delo (širjenje krščanske vere) po svetu nadaljevali njegovi apostoli, njihovi učenci, misijonarji.

Pričevalcem, oznanjevalcem božje besede in zavetnikom Evrope, sv. Benediktu iz Nursije v 6. stoletju, bratoma sv. Cirilu in sv. Metodu v 9. stoletju in sv. Brigiti Švedski v 14. stoletju (te tri je kot sozavetnike Evrope proglasil papež Janez Pavel II.), je bil križ svetilnik na njihovi poti širjenja Jezusovega nauka po Evropi, kar je motiv na ikoni Paskvala Zuanella iz Benečije na MC, ki jo je izdal leta 2009 Slovenski filatelistični klub »Lovrenc Košir« iz Trsta ob odprtju filatelistične razstave »Sveta Ciril in Metod«.

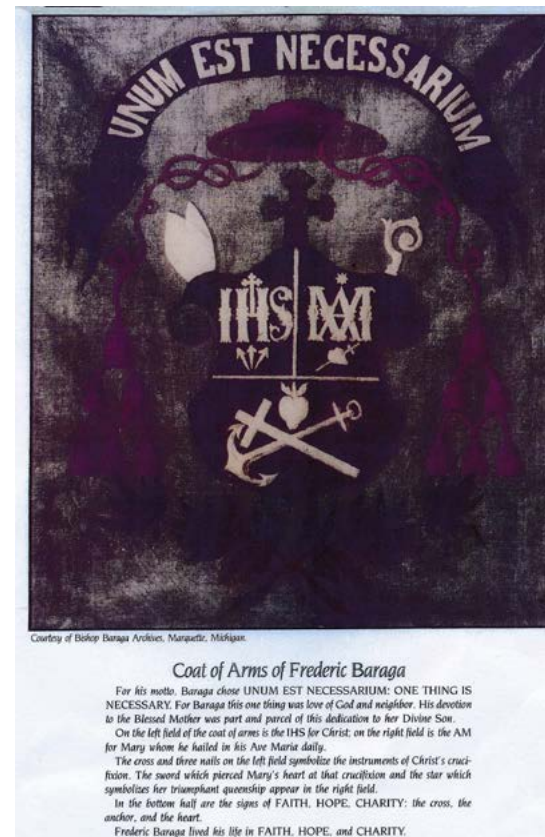
Svojevrsten spomenik pravoslavlja je v Sloveniji ruska kapelica na prelazu Vršič ob ruski cesti. Ob 100-letnici njene postavitve (1916 – 2016) sta pošti Slovenije in Ruske Federacije izdali priložnostni ovitek, priložnostno znamko in priložnostni poštni žig. Na obeh stolpičih cerkvice sta ruska križa, kar pa sta naročnik in oblikovalec spregledala, tako, da imata stolpiča na ovitku latinski križ.

Na sliki je priložnostni ovitek, serija dveh znamk in priložnostni poštni žig, ki jih je nemška pošta izdala leta 1961 za evangeličanski dan v Nemčiji. Na tisku ovitka in na obeh znamkah je prikazan jeruzalemski križ. Jeruzalemski križ sestavljajo štirje »tau« križi, ki se s svojimi daljšimi kraki stikajo in pri tem oblikujejo tako imenovani kladivasti križ. Ta, sredinski križ, je simbol Stare zaveze, manjši križi med kraki velikega pa simbolizirajo Novo zavezo, štiri evangelije oziroma štiri evangeliste.

Na sliki je prikazana MC z motivom Dalmatinove Biblije iz leta 1584. Zanimivost naslovnice te knjige je, da ni nikjer križa, največjega simbola krščanstva. Nasploh lahko filatelisti ugotavljamo, da ni do danes, ko sta PTT podjetje nekdanje Jugoslavije in Pošta Slovenije izdali precej znamk na temo protestantizma, niti na eni od teh znamk upodobljen križ, temveč le svetne zasluge slovenskih protestantov (Primoža Trubarja, Jurija Dalmatina, Adama Bohoriča in Sebastijana Krelja) za pisano slovensko besedo, s katero so oznanjali božjo besedo vsem Slovincem. Skrajni čas bi že bil, da se predstavi slovenske protestante kot duhovnike, zlasti pridigarje, tudi na poštinih znamkah, ki so Biblijo razlagali Slovincem v maternem jeziku.

Na sliki je v seriji znamk – znamenite osebnosti, Pošta Slovenije leta 1997 izdala znamko s portretom škofa Friderika Ireneja Barage. Škofovski grb misijonarja, slovničarja in škofa severno-ameriških Indijancev F. I. Barage (1797 – 1868), ki je na poti kanonizacije, z drugimi insignijami, se nahaja v arhivu v Marquettu, kjer je Baraga domoval, delal in je tudi pokopan.

Poleg križa je na kartici vidno tudi njegovo škofovsko geslo »Unum est necessarium« (samo eno je pomembno) in to je bilo bistveno za škofa Barago, ljubezen do Boga in do bližnjega. Za ameriške Indijance je bil Baraga duhovnik, zdravnik, jezikoslovec, pisatelj in še kaj.

Coat of Arms of Frederic Baraga
 For his motto, Baraga chose UNUM EST NECESSARIUM: ONE THING IS NECESSARY. For Baraga this one thing was love of God and neighbor. His devotion to the Blessed Mother was part and parcel of his dedication to her Divine Son. On the left field of the coat of arms is the IHS for Christ; on the right field is the AM for Mary whom he hailed in his Ave Maria daily. The cross and three nails on the left field symbolize the instruments of Christ's crucifixion. The sword which pierced Mary's heart at that crucifixion and the star which symbolizes her triumphant queenship appear in the right field. In the bottom half are the signs of FAITH, HOPE, CHARITY: the cross, the anchor, and the heart. Frederic Baraga lived his life in FAITH, HOPE, and CHARITY.

Pošta Slovenije je leta 2008 izdala ovitek prvega dne, priložnostno znamko in priložnostni žig v seriji znamk – znamenite osebnosti v čast dr. Alojzija Šuštarja (1920 – 2007), ljubljanskega nadškofa in slovenskega metropolita, častnega meščana mesta Ljubljane, nosilca zlatega častnega znaka svobode Republike Slovenije, tajnika Sveta evropskih škofovskih konferenc s sedežem v St. Gallnu (Švica) in resničnega povezovalca med Cerkvijo in oblastjo v mladi slovenski državi. Neprecenljiv je bil njegov prispevek za mednarodno priznanje »odcepljene« Slovenije leta 1991/92 tako pri Svetem sedežu kot pri najvplivnejših cerkvenih dostojanstvenikih po Evropi in v ZDA. Njegovo škofovsko geslo je bilo »Božjo voljo spolnjevati« in v duhu tega gesla je storil prve korake k spravi v Kočevskem Rogu, ko je s takratnim predsednikom države Milanom Kučanom izmenjal pozdrav miru. Žal smo Slovenci danes še bolj razklani, ker po besedah govorca v Dražgošah (8. 1. 2017) nekdanji partizani sprave sploh ne potrebujejo, čeprav so bili med borci NOB tudi po večini verni slovenski fantje in možje. Spravo potrebujemo mi vsi Slovenci in naši zanamci.

Na koncu tega prispevka je potrebno predstaviti še katoliško Cerkev, zlasti s pogledom dandanašnjega katoličana. Prvega papeža je postavil sam Jezus Kristus in sicer apostola Petra, ribiča na Genezareškem jezeru, ki je imel obilo težav z rimsko oblastjo, zlasti v času cesarja Nerona (v letih 54 – 68), ki je preganjal kristjane. Šele cesar Konstantin je leta 313 z milanskim odlokom razglasil versko svobodo za kristjane. Žal je rimski imperij začel pokati po šivih svojih meja, ko so se začeli premiki in vpadi različnih narodov po Evropi. Zgodnji srednji vek je tudi v Cerkvi

pustil že opisane razpoke, prvo v 11. stoletju in drugo v 16. stoletju. Cerkev je bila vse do današnjih dni kot najštevilnejša svetovna religija vedno vpeta v vsa svetovna zgodovinsko – politična dogajanja tudi med I. in II. svetovno vojno. Posebno zadnji papeži od Pija XII. dalje (leta 1939) so pustili velik pečat, zlasti Janez XXIII. (skllical II. vatikanski vesoljni cerkveni zbor, povzdignil ljubljansko škofijo v nadškofijo in umestil prvega nadškofa msg. Antona Vovka), Pavel VI. je dokončal II. vatikanski koncil, sledil je pontifikat Janeza Pavla I., ki je trajal le 33 dni, in leta 1978 je svoj pontifikat začel poljski kardinal in krakovski nadškof Karol Wojtyła (1920 – 2005), ki si je izbral ime Janez Pavel II. V času pontifikata se je poljski papež srečal z več kot 150 predsedniki držav in vlad po celem svetu, kar je imelo močan vpliv na naslednje dogodke:

- leta 1989 padec berlinskega zidu,
- razpad komunističnega družbenega sistema v Sovjetski zvezi in vseh državah Varšavskega sporazuma,
- združitev Nemške demokratične republike in Zvezne republike Nemčije v enovito državo,
- razpad Jugoslavije,
- in navezava stikov Svetega sedeža z najvišjimi predstavniki pravoslavne, anglikanske cerkve, judovske veroizpovedi in islama. Mimogrede, to dejavnost je še bolj poglobil sedanji papež Frančišek, ki je zlasti okrepil sodelovanje z evangeličansko cerkvijo po svetu.

Papež Janez Pavel II. je opravil več kot sto potovanj po celem svetu, med drugimi je bil tudi dvakrat v Sloveniji. Prvič je leta 1996 prišel na Brezje, v Ljubljano in Postojno, drugič pa leta 1999 v Maribor, ob razglasitvi škofa Antona Martina Slomška za blaženega. Poljski papež s slovansko dušo je svoj pravi obraz pokazal tudi januarja leta 1992, ko je Sveti sedež priznal samostojnost in neodvisnost Slo-

Papež Janez Pavel II. s palico in z razpelom kot motiv na MC, ki jo je izdala Pošta Slovenije leta 1996 ob njegovem prvem obisku v Ljubljani v Stožicah.

venije in Hrvaške. Prav to priznanje je bilo vzrok, da se je »omehčala« administracija ZDA, ki se je najdlje zavzemala za enovitost nekdanje Jugoslavije.

Blok znamk, ki so razporejene v obliki latinskega križa in ga je avstrijska pošta izdala leta 2004 ob katoliškem dnevu srednjeevropskih držav, Avstrije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Poljske, Madžarske, Slovenije, Slovaške in Češke republike, ko je papež Janez Pavel II. obiskal 100.000 romarjev iz naštetih držav v romarskem svetišču Mariazell na avstrijskem Zgorjem Štajerskem.

Za zaključek

Filatelisti oblikujemo vsako filatelistično razstavo s filatelističnim gradivom tako, da se na čim bolj izviren način predstavi rdeča nit zgodbe, kot je v našem primeru križ, simbol krščanstva, ki je največkrat prikazan prav v Škofjeloškem pasijonu.

Viri in literatura

Benedik Metod: Razgled po zgodovini cerkve (Poslovenil in dodal slovensko cerkveno zgodovino), Mohorjeva družba, Celje, 1984,
 Rupert Matthews: Papeži, Odgovori na vsa vprašanja, Cankarjeva založba, 2016,
 Smith Huston: Svetovne religije, Založba Obzorja, Maribor, 1996,
 Katalog, Škofja Loka Čas pasijona, Loški muzej, Škofja Loka, 2006,
 Slovenika, Slovenska nacionalna enciklopedija, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana, 2011,
 Perko Franc: Verstva v Jugoslaviji, Mohorjeva družba, Celje, 1978,
 Fock I. Mihael: Sveta dežela Zlati Jeruzalem, Filatelistična zveza Slovenije, Ljubljana, 2011,
 Krajnc Silvin: Sveta dežela, Mohorjeva družba, Celje, 1980,
 Velikanje Martin: Slovenika, Katalog poštних znamk, celin in doplačilnih znamk, 2014.

DNEVI ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA

Razstavljalca Peter Jovanovič in Janez Plestenjak v avli Sokolskega doma 11. marca 2016. Foto: Aleksander Igljičar

Koncert zboru *Consortium musicum* na Romualdovem dnevu, v soboto 23. aprila 2016, v okviru Dnevov Škofjeloškega pasijona 2016. Izvedli so delo Andreja Missona - Slovenski vojni requiem. Foto: Aleksander Igljičar

Recital Tomaža Hostnika, Križu pot, spremljal ga je Jernej Hostnik na kromatični harmoniki.
Pasijonski večer 12. marca 2016 v Stari Loki. Foto: Aleš Jezeršek

PASIJONSKI RAZGLEDI

Okrogla miza o tristoletnem izročilu Škofjeloškega pasijona. Dr. Matija Ogrin, dr. Metod Benedik, povezovalc Alojzij Pavel Florjančič, dr. Monika Deželak Trojar. Foto: Aleksander Igličar

Aleksander Igličar, Agata Pavlovec, Katja Štucin

DNEVI ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA 2016

Dnevi Škofjeloškega pasijona 2016 so se pričeli v petek, 11. marca 2016, s predstavitvijo zbornika *Pasijonski doneski 2016/11* v Sokolskem domu. Osrednja vsebina predstavitve je bil pogovor o tristoletnem izročilu Škofjeloškega pasijona, v katerem so sodelovali dr. Metod Benedik, dr. Matija Ogrin in dr. Monika Deželak Trojar. V kulturnem delu večera je Tomaž Hostnik ob spremljavi harmonikarja brata Jerneja Hostnika prebral svoj avtorski *Križu pot*, ki je zapisan v suškem narečju. *Križu pot* je zapisan ob postajah Križevega pota, ki ga je v zanj značilnem slogu v les urezal umetnik Peter Jovanovič, in je objavljen v *Pasijonskih doneskih 2016/11*.

Pasijonski doneski 2016/11 so posvečeni osemdeseti obletnici uprizoritve Škofjeloškega pasijona 1936, ki ga je priredil in na oder za sedanjo osnovno šolo Škofja Loka-mesto postavil dr. Tine Debeljak.

Po predstavitvi je bilo odprtje petih tematskih razstav, ki so bile na ogled do 30. marca 2016:

Peter Jovanovič - Križev pot: Za Petra Jovanoviča je značilna ljudska ekspresivnost. Likovni prostor lesenih reliefov gradi z jasnimi volumni trdih in mehkih oblik, med katerimi izstopajo človeške figure, ki s svojo anatomsko nepravilnostjo in perspektivičnimi zasuki dajejo značilne dramatične poudarke.

Kulturno-zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka je ob tej priložnosti v omejeni nakladi izdalo ličen katalog razstave (*Memorabilia Locopolitana 25*), v katerem so Jovanovičeve podobe, pospremljene z verzi Hostnikove pesnitve.

Janez Plestenjak - Risbe s Škofjeloških pasijonov: Janez Plestenjak se je že ob prvi uprizoritvi ŠP leta 1999 odločil, da bo v risbi beležil pasijonsko dogajanje. Vse risbe, ki so bile na ogled, so nastale na licu mesta. Vizualno pripoved avtor zgosti v nekaj nemirnih potez z risalom, sledi ustvarjalnemu navdihu in tako ohranja svežino in neposrednost zapisa.

Tone Mlakar - Znamenja: Tone Mlakar je predstavil ciklus barvnih in črno-belih fotografij, na katerih so motivi cerkva, razpel s križanim Kristusom, kapelic in cerkvenih pokopališč. S tem se je približal temeljni misli pasijona – Jezusovemu trpljenju in njegovemu žrtvovanju. Na Jezusovo smrt opozarja križ, ki je kot motiv in simbol prisoten na večini fotografij.

Jasmin Suljanović - Škofjeloški pasijon skozi objektiv fotografa: Jasmin Suljanović, član Fotokluba Jesenice, je s fotografskim aparatom zabeležil najbolj slikovite in ključne prizore, skupine nastopajočih in osrednje akterje Škofjeloškega pasijona. Na ogled je bilo 21 fotografij, posnetih na Škofjeloškem pasijonu leta 2009.

Pasijonski spominki: Okno Loške hiše je neke vrste »izložba« Občine Škofja Loka in kot takšno ob določenih posebnih priložnostih opozarja na dogajanje v Škofji Loki. S tem namenom je bil v postnem času na ogled izbor kakovostnih pasijonskih spominkov, ki jih je leta 2015 izbrala strokovna komisija.

V avli Sokolskega doma je bil na ogled predstavitveni film o Škofjeloškem pasijonu snemalca in fotografa Marjana Cerarja.

V soboto, 12. marca 2016, je Kulturno-zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka v Stari dekaniji v Stari Loki pripravilo *Pasijonski večer 2016 v Stari Loki:* poezija Charlesa Péguyja in *Križu pot* Tomaža Hostnika ob spremljavi harmonikarja Jerneja Hostnika, kar je predstavljeno v posebnem prispevku.

Na cvetno soboto, 19. marca 2016, je Prosvetno društvo Sotočje na Mestnem trgu organiziralo *Pasijonske delavnice* z izdelavo butaric.

Na velikonočno soboto, 26. marca 2016, ob 17. uri je bil na 2. programu TV Slovenija prikazan dokumentarni film o uprizoritvi Škofjeloškega pasijona 2015.

V soboto, 23. aprila 2016, je bil na Cankarjevem trgu pred loško cerkvijo sv. Jakoba načrtovan *Romualdov dan*, namenjen popularizaciji Škofjeloškega pasijona pa tudi druženju pasijoncev. Zaradi neugodnega vremena je bil prestavljen v Sokolski dom Škofja Loka. Slovesnost ob obletnici smrti očeta Škofjeloškega pasijona patra Romualda in zaključku dnevov Škofjeloškega pasijona 2016 se je začela z delavnicami in igrami za otroke, ki jih je Občina Škofja Loka pripravila v sodelovanju z Loškimi skavti in s Prosvetnim društvom Sotočje oziroma kiparko Marijo Bizjak. V Kristalni dvorani Sokolskega doma Škofja Loka pa je v okviru osrednje prireditve zbor Consortium musicum pod vodstvom dirigenta Gregorja Klančiča izvedel delo loškega skladatelja Andreja Missona *Slovenski vojni requiem*, ki je bil napisan ob 70. obletnici konca druge svetovne vojne.

»Spomin na zadnjo veliko vojno, ki so jo doživeli naši predniki in starši, je zaradi nenavadne, boleče in težke dediščine še vedno zelo živ. To je bil zelo strašen, nedoumljiv čas, ki je mnogo ljudem prinesel neizmerno trpljenje in žalost. Naši pesniki, ki so med vojno umrli na različne načine in na različnih straneh, so se me zelo dotaknili s svojimi verzi o cvetju, rožah in pomladi. V pesmih, ki so jih zapeli France Balantič (1921–1943), Anica Černejeva (1900–1944), Lojze Grozde (1923–1943), Karel Širok (1889–1942) in Karel Destovnik Kajuh (1922–1944), je veliko ljubezni in lepote. To resnično dediščino miru in ljubezni, ki so nam jo zapustili, sem izbral za slovenski vojni rekviem,« izpostavlja avtor in dodaja: »Z njim vsem umrlim iskreno želim svetlobo večne luči, živim pa globine in širine stvar-

stva. Te pesmi sem uokviril v stare molitve za umrlimi, ki jih iz roda v rod prenaša krščanstvo. V njih so teme večne luči, večnega miru, usmiljenja, odpuščanja ... V izbranih molitvah pa se kot rdeča nit vije napev slovenske ljudske *Gozdič je že zelen*. Delo končujem z odlomkom iz *Razodetja sv. Janeza*, njegove znamenite apokalipse, besedila z naslovom *Slavje v nebesih: Et requiem non habebant*, brez prenehanja so štiri bitja govorila noč in dan, od vselej, za večno: *Svet ...*«

Zbor se je izpostavljen v besedah, v glasbi rahločutno približal občinstvu. V vlogi solistov so bili Lucas Somoza Osterc (bariton), Renata Vereš Klančič (sopran), Klavdija Jarc Bezljaj (violina) in Tatjana Kaučič (klavir).

Zbrane so sicer uvodoma nagovorili br. Jožko Smukavec, gvardijan loških kapucinov, ki je povedal nekaj besed o Romualdu ter njegovem delu in skupnem poslanstvu, župan mag. Miha Ješe, ki je izpostavil pomen Škofjeloškega pasijona ter se predvsem zahvalil številnim prostovoljcem, brez katerih se uprizoritve ne bi dalo izpeljati. Mag. Matjaž Eržen, vodja pasijonske skupine iz Žabnice, pa je poudaril povezovalno vlogo tega velikega projekta, ki vedno znova združuje in združuje številne prostovoljce in očara mnogo gledalk in gledalcev. V dvorani se sicer ob tej priložnosti ni zbralo veliko poslušalk in poslušalcev, so bili pa ti toliko bolj navdušeni nad tako vrhunskim delom v res kakovostni izvedbi. Prav tako je skladatelj Andrej Misson, ki je koncert pozorno poslušal med ostalim zbranim občinstvom, nastopajočim ob koncu čestital za vrhunsko izvedbo skladbe.

Skladatelj dr. Andrej Misson. Foto: Aleksander Igličar

Urška Florjančič

PASIJONSKI VEČER 2016 V STARI LOKI**Charles Péguy & Tomaž Hostnik***Vera, ki jo imam najraje, govori Bog, je upanje.¹*

Pasijon in njegova sporočilnost je živa zgodba, ki v človeku vedno znova poraja temeljna bivanjska vprašanja in pomaga iskati odgovore nanje. Govori nam o norosti križa, ki odrešuje in daje upanje. Križ je navdihnil tudi Tomaža Hostnika, domačina s Suhe pri Škofji Loki, da je med svojim bivanjem v Avstriji leta 2014 bolečino pretil in nastal je KRIŽU POT v maternem dialektu - po rovtarsko - v jeziku, ki je še živ na Suhi. »Dialekt je zelo poetičen jezik in zame edini naraven, čutim ga, kako me tišči v grlu in hoče na papir. V dialektu sem tako odkril nek svoj izraz, neko groteskno, neposredno, naivno, preprosto govorico, oblečeno v svetopisemski, zajčevski ritem«, pove avtor.

Na drugem koncu Evrope, v Franciji, je sto let pred tem, o veselju upanja občuteno pisal in pesnil Charles Péguy. V svoji pesniški knjigi PREDDVERJE SKRIVNOSTI DRUGE KREPOSTI je med drugim takole zapisal: »Vera je preprosta in ne verovati skoraj ni mogoče. Ljubezen je preprosta in ne ljubiti skoraj ni mogoče. Upati pa je težko. ... Ljubezen ljubi, kar je. V času in večnosti. Boga in bližnjega. Kakor Vera vidi. Boga in stvarstvo. Upanje pa ljubi, kar bo. V času in večno. ... Upanje vidi, česar še ni in kar bo. Ljubi, česar še ni in kar bo. V prihodnosti časa in večnosti.«

Ustvarjalci Pasijonskih večerov v Stari Loki smo povezali ti dve pesniški duši v času in prostoru, da nam v prvem letu medpasijonskega obdobja do naslednje uprizoritve Škofjeloškega pasijona, ki bo leta 2021, spregovorita na srce po besedi in skozi glasbo. V sklopu Dnevoev Škofjeloškega pasijona smo v soboto, 12. marca 2016, ob 19.00 oz. po večerni maši na Fari prisluhnili poeziji Charlesa Péguyja iz pesniške knjige 'Preddverje skrivnosti druge kreposti', ki nam jo je interpretiral Staroločan Klemen Karlin, in recitalu 'Križu pot', ki ga je v rovtarskem dialektu prebral njegov avtor Tomaž Hostnik, ob glasbeni spremljavi na harmoniko njegovega brata Jerneja Hostnika.

Odrpte in neogrevane prostore nekdanje starološke dekanije smo scensko obogatili s Križem upanja, ki ga je mesto Štandrež pri Gorici, rojstni kraj patra

¹ Charles Péguy (1873–1914), Preddverje skrivnosti druge kreposti, prevod in spremna beseda Gorazd Kocijančič, Mohorjeva družba, Celje - Ljubljana 2012, str. 9

Romualda, ki je zapisal besedilo Škofjeloškega pasijona, skupaj z Društvom Skulptura 2001 v pasijonskem letu 2015 podarilo mestu Škofja Loka. Lesen križ, ki mu v Škofji Loki še nismo našli primerne javnega mesta, je tokrat poromal v Staro dekanijo, da bi nam s svojo nemo govorico spregovoril o treh krepostih: veri, upanju in ljubezni. Nad vhodom v stavbo nekdanje dekanije smo s treh oken izobesili tri pasijonske zastave, ki nam jih vsako leto prijazno posodi ga. Minka Krajnik, skrbnica pasijonske garderobe v prostorih vojašnice. Ob zaključku večera smo se zadržali v prijateljskem druženju ob postnem prigrizku in loški medli, za kar prijazno poskrbi domačinka Tončka Trilar.

S tradicijo Pasijonskih večerov v Stari Loki, ki jih pripravljamo v postnem času, že peto leto zapored utrjujemo pasijonsko kondicijo na Loškem in širimo glas o Škofjeloškem pasijonu tudi izven meja našega domačega kraja. V procesu snovanja in izvedbe dogodka stopimo skupaj ljudje dobre volje in damo drug drugemu na razpolago svoje talente in pripravljenost narediti nekaj dobrega za skupnost, v kateri živimo.

Recitatorja Tomaž Hostnik, *Križu pot*
Klemen Karlin, *izbrani verzi iz Preddverja skrivnosti druge kreposti Charlesa Péguyja*

Glasbena spremljava za Križu pot Jernej Hostnik na kromatično harmoniko

Tomaž Hostnik o svojem delu prebrala Urška Florjančič

Scena Križ upanja, dar mesta Štandrež mestu Škofja Loka

Pozdravna beseda in zahvala starološki župnik mons. dr. Alojz Snoj

O Charlesu Péguyju in Križu upanja Alojzij Pavel Florjančič

Tehnična ekipa Luka Bošnjak, Peter Grzetič, Aleksandra Høivik, Marcel Kokelj, Luka Megušar, Matej Miklavčič, Aleš Mohorič, Andraž Sovinec, Jaka Zarnik, Krištof Zarnik, Tone Zarnik

Osvetlitev Marcel Kokelj

Ozvočenje Srečko Klančar

Pogostitev Tončka Trilar

Idejna zasnova dogodka Alojzij Pavel Florjančič

Tajništvo in komunikacija, zloženka Urška Florjančič

Dogodek v sodelovanju pripravila Župnijski zavod sv. Jurija Stara Loka, Kulturno-zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka

Blaž Karlin

PASIJONKE 2016**Pesmi o trpljenju v vojni in miru**

Ko smo se na topel večer bližajočega se poletja zbrani v vrtu Loškega gradu počasi začeli posedati na svoja mesta in je v krošnjah lip nad nami že zahajalo sonce, je v nas raslo pričakovanje po intimnem zlitju besedne in glasbene umetnosti. Simbolno moč toneče svetlobe je krepilo medlenje po stopnicah amfiteatra razporejenih drobnih svečk, uvodna skladba pa nas je vabila k zbrani tišini. S podarjenim panoramskim razgledom proti Stari Loki in hribom v ozadju smo bili pripravljeni, da ponovno izkusimo zdravilno moč poezije.

Pesniški recital *Pasijonke – pesmi o trpljenju v vojni in miru* je bil v Škofji Loki in okolici prvič izveden na pet majskih večerov leta 2015, ko smo se spominjali 70-letnice konca druge svetovne vojne in povojnih pobojev. Njegov uspeh nas je prepričal, da smo ga pripravili tudi leto dni kasneje, v petek, 27. maja 2016, ob tej priložnosti tudi v počastitev 25-letnice samostojne slovenske države. Tako smo lahko prisluhnili izbranim pesmim Tineta Debeljaka, Pavleta Borštnika, Milene Šoukal, Toneta Pavčka, Toneta Kuntnerja, Braneta Senegačnika in drugih, v katerih se je misel na trpljenje tematsko prepletala s hrepenenjem po domovini.

Foto: Peter Pokorn ml.

S svojim nastopom so recital ponovno oblikovali mladi – dva recitatorja in dve glasbenici –, ob koncu pa nas je z zanj tako značilnim ekspresivnim podajanjem poezije počastil tudi pesnik Tone Kuntner, ki je bil med gosti večera.

Organizatorja Pasijonk: Muzejsko društvo Škofja Loka (zanj predsednik mag. Aleksander Igličar) in Kulturno-zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka (zanj predsednik Klemen Karlin)

Idejna zasnova in uvodni nagovor: Blaž Karlin

Izbor pesmi: Helena Janežič in Klemen Karlin

Recitatorja: Neža Bohinc in Andrej Høivik

Glasbena meditacija: Jelena Trebaticki in Nikolina Vukoja (flavta)

Fotografija: Peter Pokorn ml.

Ozvočenje: Srečko Klančar in Jože Šturm

Spletna stran projekta: www.pasijonke.si

UVODNI NAGOVOR (Blaž Karlin)

*Jokal je Jeremija
ob vòdah babilonskih,
harfo obesil na vrbo.
Jokam jaz, o Marija,
sam v velemestih milijonskih,
pojoč na struno trdo.*

— —
*Kje si, o Domovina?
Po tebi mi srce umira!*

— —
*Jokal je Jeremija,
pojem jaz svoje joke,
tresoč se kot vrh evkalipta ...*

S temi verzi je slovenski Jeremija, naš narodni pesnik izgnanstva dr. Tine Debeljak, v *Prošnji pesmi za vrnitev* izpovedal svoje hrepenenje po eni temeljnih vrednot, ki določajo človekovo dostojanstvo¹ –, po domovini.

Domovina za človeka, iztrganega iz domače zemlje, prerašča v svetinjo, v referenčno točko za osmišljanje trpljenja, v vogelni kamen intimne zgradbe hrepenenja. Poezija mnogih slovenskih pesnikov in pesnic, ki jim je bilo mirno in svo-

¹ Irena Avsenik Nabergoj, Hrepenenje po domovini v poeziji slovenskih avtoric v zdomstvu, Dve domovini / Two Homelands, Ljubljana 2005, str. 126.

Foto: Peter Pokorn ml.

bodno bivanje v domovini nasilno odvezto, je prepojena s pristnim in globokim domotožjem. Njihova izpoved raste iz korenin osebne izkušnje in v zdovski skupnosti navzočega razpoloženja, da so po krivici zamolčani del narodovega telesa, v slepi ulici tuzemske rešitve pa hrepenenje pogosto prestopa v metaforo iskanja človekove domovine v najglobljem, presežnem pomenu.²

Pasijonke imajo kot pesmi za razumevanje tragike naše polpreteklosti pred drugimi zgodovinskimi dokumenti tega zgoščenega in nečloveško krutega časa to prednost, da je vanje zajeto čustvovanje, čutenje in doživljanje enkrat za vselej ohranjeno – dr. Stanonikova pravi – nekako zamrznjeno.³ Kako globoka in trajna je bila povezanost z doma pregananih z domačo zemljo, je pred leti pretresljivo ubesedil pisatelj akademik Zorko Simčič:

»... tisti pogrebi v tujini ... ko so trudni javni delavci drug za drugim legali v grob ... tisti žalostni pogrebi v tujini, ko so po zadnjih molitvah ustnice onemele in je kdo od žalujočih, kdaj kakšen otrok ... odprl zavitek ali škatlico, vzela iz nje prgišče slovenske zemlje, prinesene preko oceana, in jo stresel na krsto ... ko si začutil, da z mrtvim odhaja v grob del Slovenije. Kdor ni videl teh prizorov, ne ve, ne more vedeti, kaj pomeni domača gruda človeku, ki je bil prisiljen umakniti se v tujino, ne more razumeti desetletja trajajočega domotožja ...«⁴

Sramotni 27. maj 1945, ko so britanski zavezniki z avstrijske Koroške v Tito-vo Jugoslavijo – v mučenje in smrt – s prevaro poslali prve konvoje razoroženih pripadnikov slovenske narodne vojske in civilistov, je bil uvodni akord v zenit slo-

² Prav tam.

³ Marija Stanonik, Tih spomin vsem žrtvam boja: diferenciacija in interference v slovenskem pesnjenju med drugo svetovno vojno 1941-1945, ZRC SAZU, Ljubljana 2016, str. 9.

⁴ Zorko Simčič, Meditacija ob postavitvi spomenika dr. Tinetu Debeljaku, Škofja Loka, 25. 11. 2003, v: Loški razgledi, 2013, letnik LX.

Foto: Peter Pokorn ml.

venskega pasijona, s kajnovskim dvigom roke brata nad brata spočet že ob zori vojne. Medtem ko so narodi po Evropi praznovali zarjo svobode, se je na našem domačem vrtu s civilizacijskim padcem zmagovalcev v barbarstvo razcvetela nepregledna množica rož pasijonk. Tudi na vrtu Loškega gradu, ki je bil po koncu vojne spremenjen v koncentracijsko taborišče za nasprotnike nove revolucionarne oblasti.⁵ Škofjeloški pasijon patra Romualda, ki ga je tik pred vojno morijo po skoraj 170-letni prekinitvi uprizarjanj na oder ponovno postavil prav Tine Debeljak, je v razmiku le nekaj let dobil naslednika v grozljivem *narodovem pasijonu*.

Slovenska tragedija je nato svojo dolgo senco vrgla tudi na tiste, ki so si s srečnim begom v tujino pred maščevalnimi besmi uspeli rešiti vsaj golo življenje. Trpljenje v vojni in neposredno po njenem koncu se je dopolnilo z dolgoletnim tihim trpljenjem v miru, neuresničeno hrepenenje po vrnitvi domov pa so mnogi morali odnesti s seboj v grobove. Ponovno se je potrdila prastara napoved, da bodo tisti, ki so dali skozi rdeče morje, umrli na tujem, v puščavi, vstop v obljubljeni deželni svobode – domovino –, pa bo dovoljen šele njihovim otrokom in otrok otrokom.

Naj torej usoda pobitih in pregananih v nas utrdi zavest, da njihova žrtev ni bila zaman. Da je njihovo hrepenenje po zemeljskem pribežališču pred krivicami, tesnobami, nesrečami, osebnimi in narodnimi razklanostmi svoj odgovor vendarle dobilo – ga s krvjo in trpljenjem izprosilo – z rojstvom samostojne in svobodne slovenske države. Prav zato letošnje branje *pasijonk* posvečamo 25-letnici naše domovine Republike Slovenije.

Spoštovani, dovolite si, da se vas *pasijonke* – pesmi o trpljenju, prepletene s hrepenenjem po domovini – dotaknejo.

⁵ Milko Mikola, Dokumenti in pričevanja o povojnih koncentracijskih taboriščih v Sloveniji, II. del, Študijski center za narodno spravo, Ljubljana 2008.

SEZNAM PESMI

- Brane Senegačnik:* Temno znamenje
Vladimir Kos: Tajna
Milena Šoukal: Na vrhu stojiš in nimaš imena
Karel Rakovec: Domotožje
Tine Debeljak: Velika črna maša za pobite Slovence
Tone Pavček: Take dežele ni
Ivan Hribovšek: Pesem o deklicah, pesmi in smrti, 5.
Alojzij Grozde: Domovini
Pavle Borštnik: V mraku
Severin Šali: Spev rodni zemlji
Branko Rozman: Mama, kako je doma?
France Balantič: Sen o vrnitvi
Odon Peterka: Domovina
Tone Kuntner: Ta luč
Tone Kuntner: Zahvaljeni
Tine Debeljak: Poljub

*S poljubom tvojim šel sem v blodnje sveta,
 držim na ustnah ga kot méd metulja:
 z rož Tvojih sél je v trpek grm trnulja –
 ne dam mu odleteti ... noče s cvéta ...*

*Vihar me trese – Tvoj metulj ne odleta,
 žar tropski žge – sem v sencí kril iz tulja,
 grom vdarja v mé – ne ospém cvetov s kobulja:
 čimbolj je méd grenkost – bolj sva zažeta ...*

*Kaj, žena, trni ostric so: domovina ...
 razpor sveta ... tujina ... črtov hrup!
 Najbolj boli ta cvet ... cvet ... slast edina,
 v pasijonki ustnic mojih – Tvoj poljub:*

v dan – mrzel žar ... v noč – žgoča mesečina ...

Trpim pod zvezdo Križ: Ljubezen, Vera, Up ...

Tine Debeljak, *Poljub*
 Loma Negra, 14. februar 1951

Janez Žakelj

MARKO – PASIJON LJUBEZNI V CERKLJAH OB KRKI

Evangelist Marko je bil eden izmed tistih, ki so med prvimi popisali Jezusovo življenje za pogane. Preseneti nas s svojo neposrednostjo in realnostjo. Jezus uči, ozdravlja, vendar kljub temu mnogi dvomijo vanj. Posebej se v učence zasidra strah ob Jezusovem trpljenju in celo v poročilih o Jezusovem vstajenju je dvom še vedno prisoten. Jezus s svojo ljubeznijo, ki jo je pokazal na križu in ob vstajenju, daje gotovost našemu življenju.

Pred vami je pasijon. Kristusov pasijon in hkrati Markov pasijon, saj je bil v tej zgodbi tudi sam izdan in prevaran. Poleg Jezusa in Marka doživljajo v pasijonu verbalno ponižanje tudi ženske in to od Jezusovih učencev, kakor da še niso doumeli Jezusovega naročila ljubezni. Jezusovo vstajenje in pričevanje zanj vse potolaži in zbliža. Apostola Janeza v igri ni in tako v vrtu Getsemani kot pod križem lahko gledalec prevzame njegovo vlogo. Tudi ti si del iste žive Cerkve, ki jo gradijo apostoli po vstajenju na temelju Jezusovega darovanja.

Brez Jezusove ljubezni ni odrešenja. Iz navdušenja, ki ga imajo učenci ob prihodu v Jeruzalem, se pri zadnji večerji hitro pojavijo dvomi. Marko, ki sledi Judu Iškarijotu, je v nevarnosti, da ne spozna pravega Jezusa. Do preobrata pride, ko Marko izgubi „umazano“ obleko in ga Peter ogrne z velikim belim oblačilom, ki predstavlja katehumene (pripravnike na krst). Ob križanju dobiva Marko novo poslanstvo. Cerkev brez Jezusa je neenotna in v njej ostaja strah. Jezus prinaša mir. In ko učenci oznanjajo Jezusovo vstajenje, izginja strah, ne bojijo se niti umreti za njegovo ime.

Foto: Barbara Špiler

Nastopajoči:

MARKO Blaž Kerin
 JEZUS Andrej Pungerčar
 PETER David Špiler
 ANDREJ Matjaž Špiler
 KLEOPA, SMRT Marjan Lopatič
 OČE MARKO Franc Ilc
 JUDA Dušan Bevc
 JAKOB Zdravko Vegelj
 MARIJA MAGDALENA Maja Kerin
 DEKLA ANA Andreja Dvornik
 VOJAK Fonzi Duhanič
 MARIJA Anamarija Merljak / Sandra Gerzina
 JANEZ ti, kot gledalec

zbor MPZ Cerklje ob Krki
zborovodja Andrej Resnik
pianist Jernej Fabijan
scenografija Gregor Smukovič in Sandra Gerzina
kostumografija Metka Špiler
luči Samo Marinček
plakat in spletna stran Barbara Špiler

besedilo in režija Janez Žakelj

nedelja, 28. 2., ob 17. uri (premiera)
 sobota, 5. 3., ob 18. uri
 nedelja, 6. 3., ob 18. uri
 velikonočni ponedeljek, 28. 3., ob 18. uri
 sobota, 16. 4., ob 19. uri
 nedelja, 24. 4., ob 19. uri

Vse predstave so bile v kulturni dvorani
 v gasilskem domu v Cerkljah ob Krki.

Slavko Bohinc

PASIJONSKA IGRA V KRIŽAH

»Človek, ko tukaj živiš, uči se umreti vsak dan!«

Škofjeloški pasijon, duhovna in dramska mojstrovina p. Romualda iz 1. polovice 18. stol., je bil razglašen za živo mojstrovino državnega pomena. Tržičani podobnega besedila sicer nimamo, vendar v zakladnici slovenske literature najdemo obilico sorodnih besedil, po katerih smo v postnem času posegli gledališčniki KD Kruh Križe.

Spomnimo se, da se je gledališče od antičnih časov razvijalo kot del bogočastja, v katerem so ustvarjalci gledalcem in njihovem življenju nastavljali ogledala in jih usmerjali h katarzi, tj. duhovnemu očiščenju. Podobno vlogo je oder igral tudi v srednjeveški Evropi, ko je posegal predvsem po zgodbah iz Svetega pisma in življenjepisa svetnikov, tudi zato, da bi jih približal nepismenemu prebivalstvu. Naša uprizoritev tako morda ne bo le v umetniški užitek, pač pa bo tudi poziv k poglobitvi osebne in družbene odgovornosti.

Precejšnjo pozornost smo namenili izboru odlomkov, analizi starega slovenskega jezika in zakonitosti takratne duhovne literature. Poleg besedil nam je v veliko pomoč bogata bera slovenske likovne dediščine, kjer je upodobitev motivov Poslednje sodbe, Mrtvaškega plesa in Pregreh in kreposti brez števila. Stari so bili namreč prepričani, da stalna misel na poslednje stvari, na smrt, izjemno učinkuje na človekovo odločanje in delovanje. Nekega dne se bomo poslovili od tega sveta – in kaj bomo takrat pustili za seboj?

Kulturno društvo KRUH Križe
 Gledališka skupina
 in združena pevska zbora KD Kruh Križe
 Postni čas 2016

Nastopajo:

JUDA IŠKARIJOT David Ahačič
 KRISTUS Vid Primožič
 IZRAELEC Roman Teran
 MARIJA MAGDALENA Tereza Gosar

SMRT Jana Kus
 MRLIČ Slavko Bohinc
 RECITATORJI Draga Heijden Bajt, Alenka Golmajer
 Terziev, David Ahačič, Lojze Markič

Mladinski in Mešani pevski zbor
Zborovodja Tina Bohinc
Organistka Urška Krese
Tehnika Iztok Ahačič
Izbor besedil in režija David Ahačič

PROGRAM

H. Zimmer: Davy Jones Theme

1. prizor: Smrt Juda Iškarijota (Škofjeloški pasijon)

A. Foerster: Očitanja

2. prizor: Zasmehovanje trpečega in skesanost Marije Magdalene
 (Škofjeloški pasijon)

F. Chopin: Pogrebni marš (op. 35)

3. prizor: Mrtvaški ples (*Janez Vajkard Valvasor*)

L. Mav: Zemlja in nebo žaluje

4. prizor: Mrličev opomin (*nemški Mrtvaški ples / Totentanz*)

Neznani poljski skladatelj: Preambulum in a

5. prizor: Priznanje grehov (*Brižinski spomeniki*)

D. Močnik: Himna svetega leta 2000

PREDSTAVE

sobota, 19. marec, ob 19. uri župnijska cerkev Križe
 torek, 22. marec, ob 19. uri župnijska cerkev Bistrica pri Trziču
 četrtek, 24. marec, ob 20. uri župnijska cerkev Križe

Alojzij Pavel Florjančič

ARMA CHRISTI ALI VSAK SVOJ KRIŽ NOSI

V Knežjem dvoru Pokrajinskega muzeja Celje so v postnem času, 22. marca 2016, odprli razstavo *Arma Christi ali Vsak svoj križ nosi*, ki jo je kustosinja Barbara Trnovec oblikovala iz treh poznosrednjeveških ikonografskih motivov, *Arma Christi*, *Kristus trpin* in *Maša sv. Gregorja*. Prva dva motiva sta bila predstavljena z lastnimi muzealijami. Za tretji motiv, *Maša sv. Gregorja*, ki je poznan predvsem po grafiki Israhela Van Meckenema (1440–1503), pa smo izvedeli, da se kot fragmentalno ohranjena freska nahaja tudi v Sloveniji. Odkrita je bila leta 2007 in v cerkvi sv. Miklavža na Vimperku nad Podvinom pri Polzeli do leta 2010 temeljito raziskana. To je edinstvena upodobitev srednjeveške *Maše sv. Gregorja* na Slovenskem, ki je izjemna najdba tudi v evropskem merilu. Pomembno je tudi to, da razstave, posvečene vsem trem pozno-srednjeveškim motivom, pri nas še ni bilo.

Odprtje razstave je pospremil pogovor s patrom kapucinom prof. dr. Metodom Benedikom, upokojenim profesorjem cerkvene zgodovine na Teološki fakulteti v Ljubljani. Z Barbaro Trnovec sta se pogovarjala o različnih interpretacijah in razsežnostih pasijona, vključno Škofjeloškega.

Dogodek je glasbeno obogatil nastop Koralnega zbora ter instrumentalistov Akademije za glasbo v Ljubljani pod vodstvom prof. Toneta Potočnika.

Foto: Zvone Pelko

Martina Lavrinec Temelj

OD KONFINA DO GOVEJKA

Čeprav letošnje leto za Škofjo Loko ni bilo pasijonsko, sem si po srečnem naključju ogledala dva pasijona in tako vsaj malo sodelovala pri pasijonskem romanju.

Aprila 2014 smo v sklopu priprav na Škofjeloški pasijon peš romali v Ribnico na ogled pasijona. Takrat nam vreme ni dovolilo, da bi si ga ogledali, a v meni je še naprej tlela želja, da bi ga videla. Zato je bilo še toliko bolj vabljivo, ko nama je v prvih dneh letošnjega aprila Pavel Florjančič poslal vabilo: »Ali gresta v soboto na mini pasijonsko romanje in ogled Ribniškega pasijona v Kočevje?«

Za prvo postajo našega romanja je izbral Konfin, ki je bil včasih zgolj mejnik med gozdnimi parcelami, danes pa je ob njem parkirišče, od koder smo se peš odpravili do bližnjega brezna. Za vodnika je Pavle naprosil svojega prijatelja ing. Tonea Prelesnika, ki je vse življenje posvetil tistemu delu Kočevskih gozdov, v katere mu je bil dovoljen dostop, zato si boljšega vodnika ne bi mogli zamisliti. Ob njegovem pripovedovanju pri breznu, kamor so po drugi svetovni vojni zmetali bolne, ranjence, invalide, se mi je utrnula misel, da bi lahko bila to ena izmed pasijonskih postaj slovenskega naroda tik po koncu druge svetovne vojne. Šlo je namreč za kruto maščevanje zmagovalcev nad poraženci. Še danes, pol stoletja po dogodku, se uradna politika močno trudi, da ne bi nikoli prišlo do epiloga. Gospod Prelesnik nam je pokazal tudi lepe stvari, saj je poznal vsako rožo, ki je že naznanjala pomlad, toda v mojem spominu je ostala edinole devetolistna mlaja (*Cardamine enneaphyles*).

»Veste, kočevski gozdovi so pravi biser narave, toda njihova zgodovina ne bi mogla biti bolj kruta.«

Kaj več mu zdravje ni dopuščalo, da bi še pešačil z nami, nas pa je zapeljal naprej do Kočevske Reke, kjer smo pustili avto. Sredi gozda smo začeli pešačiti po dobri makadamski cesti, markacije so nas pripeljale do Koče pri Jelenovem studencu, kjer nas je zopet pričakal Tone. Tako smo se skupaj vzpeli na Nagelbihel, se spustili do brezna, v katerem smo videli še veliko količino ledu, šli mimo enega izmed vodnih virov (Tone jih je predstavil v knjigi *Vodni viri na Kočevskem*, 2007) in se vzpeli na najvišjo točko našega pešačenja, Mestni vrh. Z njega se nam je odprl lep pogled na Kočevje in širšo domovino. V koči, kjer smo se po romarsko okrepčali, nam je Tone, predno nas je odpeljal nazaj do avta, povedal še marsikatero zanimivost iz njegovega pestrega gozdarskega dela.

Nato smo se odpeljali do športne dvorane v Kočevje, v kateri so prvič izven domače Ribnice uprizorili Ribniški pasijon. Pavel je takoj stopil v stik z avtorjem in igralci, da so se dogovorili za njihov prispevek v pričujočih Doneskih, midva pa sva si do začetka predstave ogledala okolico.

Glede na to, da predstavo spremlja živa rock glasba, ki jo vsako leto skomponirajo na novo, je Ribniški pasijon nekaj posebnega, saj nobenega ne pusti ravnodušnega. Ker bo izvedba podrobneje opisana v drugem prispevku, naj omenim samo to, da se je mene najbolj dotaknil prizor, kako se je Jezus v vrtu Getzemani boril za sprejetje očetove volje.

Ko smo Šmarničarji na belo nedeljo romali na Vrh svetih treh kraljev, mi je sestra Janeza Žaklja, ki župnikuje v Cerkljah na Dolenjskem, povedala, da je spisal in na oder postavil Markov pasijon. Tudi on vestno skrbi za ohranjanje pasijonske tradicije. Letos se je odločil za pasijon po Marku, saj je evangelist Marko zavetnik njihove župnije.

Tokrat bova midva presenetila Pavla in mu vrnila lep dan. Res se je z veseljem odzval z ženo in odpotovali smo na Dolenjsko.

V Leskovcu pri Krškem smo si najprej ogledali propadajoči grad Šrajbarski turn, ki je bil včasih ponos Auerspergov. Nad gradom je mavzolej Antona Aleksandra Turjaškega, pesnika pod psevdonimom Anastasius Grün. Ko sta Pavel in Franci ogledovala strohnele krste v njegovi zanemarjeni kripti, sva midve z Ano pridno nabirali zdravilne rožice. Po ogledu nas je pred župnijsko cerkvijo že čakalo dekle, ki nam je odprlo cerkev, v kateri smo najprej zagledali kip Marije begunke, delo pleterskega meniha Koglerja, ki so jo v Stari Loki izbrali za motiv na božični voščilnici.

Po naključju smo se tu srečali z Alfonzom Grojzdkom, nekdanjim škofjeloškim župnikom, ki sedaj upravlja krško župnijo. Pokazal nam je leskovško cerkev, ogledali pa smo si še njegovo faro v Krškem. Po ogledu cerkve in župnišča, ki je pravi dvorec iz obdobja baroka, smo se v pogovoru dotaknili nekaterih tem iz loške zgodovine.

Foto: A. P. Florjančič

Foto: A. P. Florjančič

Na poti v Cerklje smo si pri Drnovem spotoma ogledali še ostanke rimskega Nevioudunuma. Ob prihodu v Cerklje smo pozdravili avtorja in režiserja pasijona Janeza Žaklja.

Pasijon je bil nekoliko drugačen. Prikazal je, kako je evangelist Marko gledal na odrešenijske dogodke, saj je bil v tem pasijonu, skupaj s Kristusom, tudi on izdan. Človeška ustvarjalnost je res neizmerljiva, saj se ista tema lahko pove na toliko načinov. Njihov pasijon je imel tudi dobrodelno noto, saj so bili prostovoljni prispevki namenjeni obnovi zvonika župnijske cerkve, ki je bil poškodovan v potresu. Da trud ni bil zaman, sem poleti ugotovila, ko smo se Šmarničarji na romanju v Marijo Bistrico ustavili tudi v Cerkljah in videli, da so dela na zvoniku v polnem teku.

Za ohranjanje pasijonske kondicije skrbi tudi Prosvetno društvo Sotočje. Zadnja leta organizira pod vodstvom Janeza Urha romanja v kraje, povezane s patrom Romualdom. Cilj letošnjega romanja je bila Gorica, kjer je pater Romuald pokopan. Na pot smo se podali na prvo oktobrsko soboto.

Kakor dan ni enak dnevu, se tudi pot, čeprav ista, vselej pokaže v drugačni luči. Zato mi je bilo vseeno prijetno, ko smo po maši in blagoslovu v kapeli patra Pija pri kapucinih odšli po Poljanski dolini do Žirov, čeprav jo prehodim vsaj enkrat letno. Hodili smo pretežno ob bregovih Sore in le dvakrat smo zavili na glavno cesto in sicer na Logu in Hotavljah. Prijetno jesensko vreme in polno dobrotnikov ob poti so poskrbeli, da je čas do Žirov hitro minil. Največje presenečenje nas je čakalo na

Selu, saj smo se čez Soro prepeljali s splavom. Na Ledinici smo se razšli, saj sva midva z možem prespala doma, ostali pa po romarsko v mežnji na Ledinici. Oddolžila sva se jim zjutraj, ko sva jih povabila na zajtrk.

V žirovski cerkvi smo se udeležili maše in otvoritve razstave o cerkvenih zvonovih, ki so jo odprli v Galeriji v tamkajšnjem zvoniku. V deževnem nedeljskem dopoldnevu smo nadaljevali pot proti Idriji. Čeprav je bilo prvotno mišljeno, da bi hodili po manj znanih poteh in stezah, smo se raje odločili za cesto. Nobeden od romarjev ni več ravno mlad in tako razmočena steza, ki se iz Ledin strmo spusti v Spodnjo Idrijo, nobenemu ni prijala.

Do tja grem, kjer bomo molili opoldansko molitev, potem pa se bom obrnila nazaj domov, sem sklenila in to se je zgodilo na Govejku.

Priznam, da sem jim bila malo nevoščljiva, ko sem morala v ponedeljek zjutraj v službo, medtem ko so ostali, pretežno upokojenci, lahko nadaljevali pot čez Trnovski gozd do Gorice. Tja so prispeli v sredo in se še isti dan z vlakom, polni novih doživetij, vrnili domov.

Foto: A. P. Florjančič

Pripis: *Prespali smo v Spodnji Idriji, šli po dolini Kanomlje in nato prespali na Vojskem v obnovljenem župnišču »hostlu«. Mimo Mrzle Rupe – »partizanskega kolodvora« se vzpeli do Suhega polja, si v temačnem Trnovskem gozdu ogledali mogočno vrtačo, Smrekovo drago, nekateri pa so se spustili prav do brezna Parajana. V vasi Trnovo, oziroma Rijavci, smo prenočili. Zadnji dan smo se spustili do prisojne vasi Loke, šli skozi Kromberg, se v Novi Gorici okrepčali, se na Travniku dobili s Pavletom Florjančičem in Jožičinim sorodnikom. Slednji nas je vodil do kapucinskega samostana v Gorici, kjer so nam razkazali cerkvi. Po slovesu smo bruhnili proti domu.*

Franc Temelj

Jože Štukl

POROČILO S KONGRESA EUROPASSIONA V CIESZYNU NA POLJSKEM

V dneh od 31. marca do 4. aprila 2016 sem se kot uradni predstavnik Občine Škofja Loka udeležil 32. letnega kongresa Europassiona, ki je potekal v Cieszynu na Poljskem.

Na pot smo se odpravili iz Škofje Loke v četrtek, 31. marca, v jutranjih urah. Prvi dan je skoraj v celoti minil v znamenju vožnje. Tako smo v poznih popoldanskih urah prispeli v mesto Cieszyn s 36.000 prebivalci, ki leži na desnem bregu reke Olze, v južnem delu Poljske, oziroma neposredno na Poljsko - Češki meji. Mesto ima staro tradicijo, saj se v pisnih virih prvič omenja že v listini papeža Adriana IV. v sredini 12. stoletja.

Poljaki so nam že ob prihodu v hotel Mercury pripravili prisrčen sprejem. Po nastanitvi in kratkem oddihu je sledila skupna večerja s prvo priložnostjo za spoznavanje in druženje med delegati. Med prijetnimi pogovori v sproščenem ozračju smo izmenjevali ideje, videnja in občutke. Presenetilo me je, koliko delegatov in njihovih spremljevalcev si je že ogledalo Loški pasijon. Med njimi so bili tudi številni visoki gostje, ki so si ga ogledali v letu 2015 in pohvalili organizacijo, izvedbo in gostoljubje loškega župana Miha Ješeta, ki so ga bili deležni med bivanjem v Škofji Loki. Še pred zaključkom prijetnega druženja sem stopil v kontakt z organizatorji in izrazil željo po predstavitvi Škofjeloškega pasijona na uradnem delu kongresa.

Naslednji dan, v petek 1. aprila, sem takoj zjutraj dobil potrditev organizatorjev, da so predstavitev Škofjeloškega pasijona uvrstili na dnevni red uradnega dela kongresa, kar mi je polepšalo dan, ki je bil za ta letni čas sicer zelo mrzel in deževen. Po zajtrku smo se odpravili v Czestochowo, ki velja za eno največjih romarskih središč ne le na Poljskem in v Evropi ampak v celotnem krščanskem svetu. Letno ga obiše kar 4,5 milijona ljudi, ki prihajajo iz osemdesetih držav sveta in vseh kontinentov. Mesto je nastalo v 13. stoletju v neposredni bližini samostana na Jasni Gori in danes šteje četrto milijona prebivalcev. V spremstvu vodnika smo si ogledali celoten samostanski kompleks z monumentalno baročno baziliko in ostalimi samostanskimi stavbami, v katerih se nahajajo muzej, zakladnica, viteška dvorana ter bogata knjižnica, ki hrani 14.000 starih tiskov. Največja dragocenost samostana na Jasni Gori, ki se nahaja v kapeli Naše Gospe, je čudodelna podoba

Device Marije z detetom Jezusom v naročju, znana tudi kot Črna Marija. Prav v tej kapeli pred čudodelno podobo smo se v popoldanskem času udeležili svete maše in doživeli pristno romarsko izkušnjo. Sledilo je še nekaj prostega časa za individualni ogled in nakup romarskih spominkov, nato pa smo pot nadaljevali proti dvorcu Goralski v Lodygowicach. Tu so organizatorji za vse udeležence kongresa pripravili razkošno skupno večerjo s spoznavnim večerom, katerega namen je bilo prijetno druženje in kratke predstavitve delegacij po posameznih državah udeleženkah. Druženje smo zaključili v poznih večernih urah in se prijetno utrujeni vrnili v hotel, kje smo le še odšli k počitku.

Sobota, 2. aprila, je minila v znamenju 32. kongresa Europassiona. Takoj po zajtrku smo odšli v center Cieszyna, kjer se je v gledališču Adama Mickiewicza ob 9. uri začel kongres. V gledališče sem prišel že nekoliko prej, ker smo imeli delegati možnost, da v preddverju predstavimo svoje kraje, knjižne publikacije in pasijonske igre. Tako sem v neposredni bližini glavnega vhoda v gledališče pripravil »loški razstavnici paviljon«, na katerem sem predstavil knjige od Pasijonskih doneskov, zloženk o Škofjeloškem pasijonu in mestu Škofji Loki, Loškem muzeju, pa vse do monografije o pasijonu, ki je izzvala največ zanimanja.

Na prvem delu kongresa, ki so ga zaznamovali govori župana, državnikov, cerkvenih dostojanstvenikov, evropske poslanke in nepogrešljive sestre Jadwige, je sledil še drugi del kongresa, ki je bil namenjen delovanju združenja Europassion in posameznim predstavitvam po državah udeleženkah. Poleg madžarske in romunske delegacije smo se predstavili še Ločani. Na kratko sem predstavil Škofjeloški pasijon, skupaj s sedem minutnim predstavitvenim filmom. Hkrati sem zbrani avditorij seznanil z vsemi aktivnostmi in naporji za vpis Škofjeloškega pasijona na Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine pri UNESCO.

Po končanem kongresu je v popoldanskem delu programa sledila veličastna pasijonska predstava, ki jo vse od leta 1984, v izvedbi amaterske gledališke skupine pod umetniškim vodstvom sestre Jadwige Wyzozumske, uprizarjajo v gledališču Adama Mickiewicza. Predstava, ki jo vsako leto igrajo 10 dni, pritegne množice gledalcev iz vse Poljske, kakor tudi iz sosednje Češke, Slovaške ter Avstrije in Nemčije. V predstavi nastopa 150 igralcev, med katerimi so tudi posamezne družine, kjer nastopajo cele generacije od starih staršev do njihovih otrok in vnukov. Prepričljiva igra skupaj z bogato in dodelano scenografijo, čudovitimi barvitimi kostumi, izdelanimi v Izraelu, nam je ob izjemni glasbeni spremljavi pričarala nepozabno gledališko doživetje Kristusove zmage nad smrtjo.

Po predstavi je sledila slovesna zahvalna sveta maša v cerkvi sv. Elizabete, kjer je ob koncu potekala tudi simbolna predaja lesenega kipca združenja Europassion v roke Madžarom, ki bodo gostili 33. kongres Europassiona v Kecskemétu od 8. do 11. junija 2017. V večernem delu programa smo se odpravili v češki del mesta

»Loški razstavnji paviljon« s predstavitvijo različnih knjižnih publikacij. Foto: Mirjam Jezeršek

Kongres Europassiona v gledališču Adama Mickiewicza. Foto: Jože Štukl, Tadeusz Maciejczek

z imenom Český Těšín. Nekoč enotno mesto je leta 1920 razdelila nova državna meja med Poljsko in Češkoslovaško, ki sta nastali na ruševinah Avstroogrške monarhije. Manjše zahodno predmestje Cieszyna na levem bregu reke Olze je tako postalo Český Těšín. Obe mesti povezujejo trije mostovi. Po vstopu Češke in Poljske v Evropsko unijo in ukinitvijo meja med državama lahko prebivalci zopet svobodno in neovirano prehajajo med češkim in poljskim delom mesta. V Českem Těšínu so nam organizatorji kongresa v restavraciji Cieszynska–Tesinska ob izbranih tradicionalnih jedeh pripravili prijeten večer, popestren z glasbo, s petjem in z nastopi folklornih skupin.

Nedelja, 3. aprila, je bila rezervirana za obisk zloglasnega koncentracijskega taborišča Auschwitz, ki so ga nacisti ustanovili 20. maja 1940 na okupiranem Poljskem ozemlju. Taborišče je delovalo do 27. januarja 1945, ko so ga osvobodili vojaki ruske rdeče armade. V tem času je v njem umrlo 1,1 milijona ljudi, med katerimi je bilo kar 90 % Judov. V spremstvu lokalnega vodnika smo si ogledali obsežen muzej in se sprehodili po celotnem taboriščnem kompleksu. Po povratku iz Auschwitza je sledilo skupno kosilo v hotelu Merkur. Druženje po kosilu se je s skupinskim slikanjem, pogovori in izmenjevanjem kontaktov med udeleženci zaključilo v poznih popoldanskih urah. Končni vtis ob zaključku 32. kongresa Europassiona je bil izjemno dober, saj so se Poljaki zelo potrudili in za delegate ter spremljevalne ekipe pripravili nepozabno doživetje.

Veličastna gledališka pasijonska predstava. Foto: Jože Štukl

Po slovesu je sledila le še vožnja proti domu, v Škofjo Loko smo se srečno vrnili v ponedeljek, 4. aprila, v zgodnjih jutranjih urah.

V družbi s sestro Jadwigo Wyzumsko in generalnim sekretarjem združenja Europassion Josefom Langom.

Skupinska slika dela udeležencev skupaj z organizatorji 32. kongresa v Cieszynu na Poljskem. Foto: Tadeusz Maciejczek

Jože Štukl

POROČILO Z MEDNARODNE KONFERENCE V KRAKOVU NA POLJSKEM

International Academic Conference: *Intangible Heritage of the City. Musealisation, Preservation, Education.*

V dneh od 30. maja do 3. junija 2016 sem se kot predstavnik Loškega muzeja in uradni predstavnik Občine Škofja Loka udeležil mednarodne konference *Intangible Heritage of the City. Musealisation, Preservation, Education*, ki je potekala v prostorih Zgodovinskega muzeja mesta Krakova (Museum Historyczne Miasta Krakowa) na Poljskem.

Ponedeljek, 30. maj: Dan je minil predvsem v znamenju vožnje. V večerni urah smo dosegli mesto Krakov. Po nastanitvi v hotelu Ibis ob glavni krakovski železniški postaji smo se sprehodili po mestu in poiskali stavbo Mestnega muzeja, kjer bo v prihodnjih dneh potekala konferenca.

Torek, 31. maj: Dan se je začel ob 8.30 uri z registracijo udeležencev konference. Konferenca se je začela ob 9. uri z uvodnim nagovorom in s predavanjem direktorja krakovskega Mestnega muzeja Michala Niezabitowskega. Potem so sledili referati udeležencev, ki so prihajali iz vse Evrope. Konferenca je potekala v poljskem in angleškem jeziku ob simultanjem prevajanju. Vsak od udeležencev je imel na voljo 20 minut za predstavitev svoje teme. Moje predavanje je bilo na sporedu prvega dne, v drugem tematskem sklopu med 12.20 in 12.40 uro. V besedi in sliki sem predstavil Škofjeloški pasijon. Z organizatorji konference sem se dogovoril še za prikaz 7 minutnega filma o pasijonu, ki so ga predvajali v času, predvidenem za diskusijo med 13.20 in 13.40 uro. Zanimanje za Škofjeloški pasijon je bilo veliko, sam fenomen pa je presenetljivo dobro poznan strokovnjakom širom Evrope.

Konference sta se iz Slovenije udeležili še Nena Židov in Anja Jerin iz Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani, ki sta prav tako predstavili vsaka svoj prispevek. Nena Židov je predstavila Posavsko Štehanje – konjeniško igro in prireditvev, na kateri jezdec med dirom s kovinskim kijem razbijajo na drog nasajen lesen sodček. Anja Jerin pa je predstavila pregled slovenskega registra nesnovne kulturne dediščine s posebnim poudarkom na elementih iz slovenskih urbanih področij. Prvi dan konference se je po večerni strokovni diskusiji zaključil ob 19. uri.

Predstavitve Škofjeloškega pasijona na mednarodni konferenci v Krakovu. Foto: Mirjam Jezeršek

Ogled filma o Škofjeloškem pasijonu na mednarodni konferenci v Krakovu. Foto: Jože Štukl

Ob 19.30 uri je sledil voden ogled mesta Krakova, ki je eno od najstarejših in drugo največje mesto na Poljskem. Leži v južnem delu države ob reki Visli in je središče Malopolskega vojvodstva. Srednjeveško mestno jedro je eno izmed najbolj ohranjenih v Evropi in je bilo že leta 1978 uvrščeno na seznam UNESCOve svetovne kulturne dediščine. Krakov je bil med leti 1038–1596 prestolnica Poljske, ki jo je nato kralj Sigismund III. iz strateških razlogov prenesel v Varšavo. Mesto je kljub vsemu ostalo pomembno poljsko gospodarsko in kulturno središče. V spremstvu muzejskega vodnika smo se sprehodili po ulicah starega mestnega jedra, dokler se ni pred nami odprl prostran glavni trg, ki sodi med največje srednjeveške trge v Evropi. Obkroža ga niz razkošnih mestnih hiš in bogatih rezidenc, ne manjka pa niti številnih lepo urejenih gostinskih lokalov, ki vabijo na pokušino tradicionalne poljske kulinarike ali zgolj na prijeten oddih ob pijači. Sredi trga smo si ogledali znamenito tržnico, kjer poleg nakita iz jantarja prodajajo tudi najrazličnejše izdelke domače obrti. Ob tržnici se nahaja monumentalni spomenik romantičnemu poljskemu pesniku in borcu za svobodno Poljsko Adamu Mickiewiczu (1798–1855). Na trgu smo si poleg mogočne cerkve sv. Marije, katere glavna posebnost sta različno visoka zvonika, ogledali še cerkvi sv. Barbare in sv. Vojteha. Z glavnega trga smo krenili proti griču Wawel, kjer se nahajata razkošen kraljevi dvorec in stolnica sv. Stanislava in Vaclava, kjer so pokopani

Pogled na glavni krakovski trg s cerkvijo sv. Marije in tržnico. Foto: Jože Štukl

poljski kralji in mnogi drugi ugledni Poljaki. Ob povratku smo si v mestu ogledali še dominikansko cerkev ter se sprehodili mimo Jagelonske univerze, ki je ena od najstarejših na svetu. Tu sta med drugimi znanimi osebnostmi študirala tudi Nikolaj Kopernik in Karel Wojtyła. Ogled je v celoti trajal približno dve uri in pol in po koncu smo polni vtisov in prijetno utrujeni odšli v hotel k počitku.

Sreda, 1. junij: Drugi dan mednarodne konference se je začel ob 9. uri. Ob spremljanju referatov je čas zelo hitro mineval. Med odmorom za kosilo in po njem smo se srečali z nekaterimi rokodelci tradicionalnih poljskih obrti, ki so na ogled razstavili svoje izdelke. Tako smo imeli priložnost pokramljati z izdelovalcem orožja, s klekljaricami tradicionalne poljske čipke in z izdelovalci poljskih jaslic. Drugi dan konference se je zaključil podobno kot prvi ob 19. uri. Po koncu konference je bil vsem zainteresiranim omogočen tudi ogled bogatih zbirk Mestnega muzeja.

Četrtek, 2. junij: Dan je v celoti minil v znamenju Lajkonične procesije. Žal nam je malo zagodlo vreme, saj je že dopoldne začelo močno deževati. Kljub temu so se že zjutraj po mestu začele zbirati množice ljudi, ki so navkljub slabemu vremenu želele prisostvovati edinstvenemu dogodku. Procesijo po ulicah mesta Krakova prirejajo enkrat letno in sicer prvi četrtek po prazniku Svetega rešnjega telesa. Lajkonik – bradat mož, oblečen v živo pisana vzhodnjaška oblačila, na majhnem umetnem belem konju, skupaj s svojim pisanim spremstvom glasbenikov, vojakov in zastavonoš, »jaše« po mestu, zbira denarne prispevke in z lesenim kijem blagoslavlja darovalce. Lik Lajkonika je še vedno zavrt v tančico skrivnosti in raziskovalci si o njegovem izvoru niso enotni. Nekateri njegove začetke iščejo v zgodovinskem dogodku, ko so v 13. stoletju Krakov oblegali Tataři, drugi so mnenja, da je mnogo starejši in naj bi se ohranil kot relikvija iz poganskih časov. Spet tretji menijo, da moramo podobo Lajkonika razumeti kot prežitek srednjeveških misterijev in cehovskih predstav. Procesija, ki se začne ob deseti uri dopoldan, ves dan potuje po mestnih ulicah in doseže vrhunec v poznih popoldanskih urah s prihodom na glavni trg, kjer jo pričaka tisočglava množica. Lajkonik krene na oder in pobere denarne prispevke od mestnih oblasti. Nato z županom mesta spi-je čašo vina, zapleše s praporom ter se s tem pokloni meščanom in se jim zahvali za gostoljuben sprejem. Uradni del procesije se je ob plesih in nagovorih župana, mestnih veljakov in predstavnikov Mestnega muzeja zaključil v večernih urah. Uradnemu delu je kljub slabemu vremenu sledilo še vseljidsko rajanje.

Petek, 3. junij: Dopoldne smo izkoristili za ogled še nekaterih Krakovskih znamenitosti, nato pa smo se podali proti domu. V Škofjo Loko smo se srečno vrnili petnajst minut po polnoči – bila je že sobota.

Končni rezultat mednarodne konference je obsežen zbornik z naslovom *Niematerialne dziedzictwo miasta / Intangible Heritage of the City*, ki ga je izdal Mu-

zej mesta Krakova. V njem so objavljeni vsi referati, predstavljeni na konferenci, med njimi tudi prispevek o Škofjeloškem pasijonu. Zbornik je v PDF različici v celoti dostopen na spletu povsem brezplačno in sicer v poljskem (<http://www.mhk.pl/niematerialne-dziedzictwo-miasta>) in angleškem jeziku (<http://www.mhk.pl/intangible-heritage-of-the-city>).

Lajkonik s spremstvom na glavnem trgu v Krakovu blagoslavlja darovalce. Foto: Jože Štukl

PRVA LIPA EVROPASIJONA V HOŘICAH NA ŠUMAVĚ NA ČEŠKEM

Skupinska slika pred pravkar posajeno »*Tilio Europassionis*«. Med njimi: pokojni Peter Pokorn st. (prvi z leve), Roman Weixler iz slovenskega veleposlaništva v Pragi (peti z leve), Martin Madej, župan Hořic na Šumave (deveti z leve) in naš gostitelj Miroslav Kutlak (trinajsti z leve).

Foto: Arhiv Peter Pokorn st.

Jernej Tavčar

ČEŠKA MISIJA – PASIJON V HOŘICE NA ŠUMAVĚ

Pot v Hořice¹

Češko imam rad. Morda pa je temu krivo tisto prvo pravo, pravzaprav kar iniciacijsko potovanje v tedanjo Čehoslovaško, poleti leta 1989, ki se je potem za nazaj izkazalo za zadnje poletje realnega socializma, saj ga je že jeseni odplavila zmagovita *žametna revolucija*....

Tudi zato sem bil vesel povabila na romarsko pot v Hořice na Šumavě, kjer naj bi si ogledali tamkajšnji pasijon.²

Pot nas je vodila mimo Salzburga in Linza, kjer smo sredi prijetne sredogorske pokrajine prešli češko mejo. Valovita gozdna pokrajina Šumave se tod izmenjuje z bolj odprtimi travnatimi površinami. Sredogorska veriga Šumave predstavlja naravno mejo med Češko na eni, Bavarsko in Avstrijo na drugi strani. Je naravna, in simbolna ločnica med slovanskim in germanskim svetom. To simbolno mejo še poudari dvojno poimenovanje: češki Šumavi Nemci pravijo Böhmerwald. In seveda, do jeseni leta 1989, je tudi tod potekala železna zavesa, realna in simbolna ločnica med evropskim Vzhodom in Zahodom.

Po prečenu obsežnega akumulacijskega jezera Lipno na reki Vltavi smo se počasi že približevali našemu cilju.

Na enem izmed blago zaobljenih pobočij ugleđamo naselbino kar precej strmo vraščeno v pobočje. To so Hořice na Šumavě, cilj našega tokratnega pasijonskega popotovanja.

Hořice so vaško naselje, ki ležijo na 675 metrih nadmorske višine in štejejo nekaj nad 800 duš. So samostojna občina v okraju Češki Krumlov v regiji Južna Češka. Hořice na Šumavě pa so tudi znan češki pasijonski kraj.

¹ Škofjeloško pasijonsko odpravo smo sestavljali: mag. Aleksander Iglčar, predsednik Muzejskega društva Škofja Loka in ambasador za sodelovanje s pobrateno občino Tabor na Češkem; Peter Pokorn st., priznani mojster fotografije in eden od pobudnikov in začetnikov sodelovanja med Škofjo Loko in večimi češkimi mesti ter sajenja lip Češko-slovenskega prijateljstva, skupaj s soprogo Marušo; Alojzij Pavel Florjančič, urednik Pasijonskih doneskov in pasionirani ljubitelj in poznavalec pasijonske tematike s soprogo Ano; Minka Krajnik, dolgoletna članica PD Sotočje in predana varuhinja kostumskega depoja Škofjeloškega pasijona; Milan Golob, režiser uprizoritve Škofjeloškega pasijona 2015 in moja malenkost v vlogi kronista

² https://en.wikipedia.org/wiki/Bohemian_Forest, str. 1

Hořice so eno izmed najstarejših naselij na območju Češkega Krumlova. Naselje je bilo prvič omenjeno leta 1274, leta 1290 pa postanejo last cistercijskega samostana iz Vyšíga Broda, v čigar posesti ostanejo vse do sredine 19. stoletja.

Naselje obvladuje cerkev sv. Kateríne, prvotno gotsko cerkev iz 13. stoletja so temeljito prezidali na prelomu iz 15. v 16. stoletje, leta 1771 je pogorela, v letih 1834 in 1900–1901 so jo prenovili, ko so ji dozidali tudi zvonik. Trg obvladuje še ena grajena dominanta – vaški pranger iz leta 1549.

Ozadja in historial hořiškega pasijona

No, pomembnejša kot fizične dominante so bila duhovna obeležja – stoletna duhovna in cerkvena administrativna oblast cistercijanov. Ti pa so bili nosilci najstarejše tradicije uprizarjanja ljudskih pobožnosti. To so bile verske igre s starozavezno tematiko (tako imenovana Rajska igra) in novozavezno tematiko (Jezusovo rojstvo). Najpomembnejšo temo nove zaveze – življenje, trpljenje, smrt in vstajenje Jezusa Kristusa – pa uprizarjajo pasijonske igre.

Verske in spokorne igre so v evropski katoliški cerkveni tradiciji zelo star fenomen. Ti verski misteriji izvirajo iz Španije in Francije, od koder so se širile v druge evropske dežele. Prvotno so jih igrali v cerkvah, sčasoma pa so jih obogatili s popularnimi ljudskimi (posvetnimi) simboli in z motivi ter jih začeli igrati izven cerkva.

Verske vojne so zavrle razvoj in širjenje pasijonskih iger. V Hořicah so bile za pasijon usodne husitske vojne v 15. stoletju. Posledice tridesetletne vojne so pomembno vplivale na verske delitve in duhovno življenje ljudi 17. stoletja. Pasijonske igre so namreč bile pomemben sestavni del katoliške verske prenovne v katoliških deželah.³

³ Ali kot navaja dr. Metod Benedik, da je nekaj katoliška Praga na prelomu iz 16. v 17. stoletje vse bolj izgubljala značaj katoliškega mesta: "Po nekaterih poročilih tega časa je v Pragi bilo od skupno okoli 140 cerkva le še 13 katoliških, vse druge so imele v rokah razne sekte, od katerih je kar dve tretjini Husitov, privržencev Jana Husa". Prim. Arturo da Carmignano, San Lorenzo da Brindisi, II, Padova 1960, 38.

Benedik, Izhodišča Škofjeloškega pasijona, str. 25.

Morda je prav, da na tem mestu, s pomočjo dr. Benedika, že poizkusimo vzpostaviti prve vzporednice s Škofjeloškim pasijonom: "...vedno pa je prisotno tudi vprašanje, kje naj iščemo ozadje, izhodišče za to procesijo. Pri slednjem se raziskovalci največkrat ustavljajo ob pasijonskih procesijah, ki so jih v nekaterih evropskih mestih prirejali od 15. stoletja naprej; naj navedemo le nekatere: Perugia, Dunaj, švicarski St. Gallen, francoski Arras, Salzburg, Bologna itd. Nikjer pa ne najdemo omenjene procesije, ki so jo v povezanosti s kapucini od leta 1604 prirejali na veliki petek v Pragi. Gre namreč za nekatere zanimive in vidne povezave med procesijami velikega petka v Pragi, Ljubljani in Škofji Loki. V vseh treh primerih so v ozadju in ključnih vlogah bratovščine in kapucini teh treh mest. Poglejmo stvar nekoliko bližje.

V Prago, ki je proti koncu 16. stoletja vse bolj izgubljala značaj katoliškega mesta, je tamkajšnji škof Zbynek Berka povabil kapucine, da bi sodelovali pri poskusih rekatolizacije v mestu samem in širše v čeških deželah. Jeseni 1599 je v Prago prispela skupina dvanajst kapucinov, ki so bili doma

In ni nepomembno, če omenimo, da so bile v svetu gotovo najbolj poznane pasijonske igre v bavarskem Oberammergau prvič omenjene leta 1634 – prav v času intenzivnih vojnih konfliktov.

Na širšem območju Šumave je obstajala bogata tradicija uprizarjanja pasijonskih iger, vendar se je le-ta ohranila zgolj v Hořicah.

Verske igre so bile v teh krajih zelo priljubljene, saj so bogatile običajno življenje tamkajšnjemu prebivalstvu, ki so ga povečini sestavljali preprosti kmetje, obrtniki in trgovci.

Po Napoleonskih vojnah leta 1816 je domačin iz Hořic, tkalec Paul Gröllhesel s pomočjo duhovnika zapisal besedilo pasijonske zgodbe, ki so jo nato skupaj s še 15 prebivalci Hořic tudi uprizorili. Igro je naslovil "Trpljenje in smrt Jezusa Kristusa – Tragedija/žaloigra v petih dejanjih s preludijem".

Igra je temeljila na takrat zelo priljubljeni knjigi kapucina P. Martina Cochemata⁴ "Veliko življenje in trpljenje Jezusa Kristusa" in fragmentih starih pasijonskih iger, ki so se prenašali po ustnem izročilu.

iz različnih italijanskih pokrajin, vodil pa jih je sloviti pridigar, kasneje tudi vrhovni predstojnik kapucinskega reda in papeški diplomat pater Lovrenc iz Brindisija. Naslednje leto so ustanovili samostane v Pragi, na Dunaju in Gradcu. Prav te ustanove pomenijo začetek kapucinov in njihove dejavnosti v prostoru od Češke do slovenskih dežel."

Benedik, Izhodišča Škofjeloškega pasijona, str. 25-26.

Mar to pomeni, da sta tako škofjeloška kot hořiška pasijonska procesija imeli isto izhodišče, isti (iz)vir? Škofjeloški pasijon sledi praški (1604) in ljubljanski (1617) spokorni procesiji, hořiški pa preko patrov cistercijanov sledi praškemu kapucinskemu vzoru?

⁴ Spet smo pri še eni pasijonski referenci in pomembni povezavi med obema pasijonoma: Duhov-

Igro so od leta 1816 pred Veliko nočjo uprizarjali v gostilnah, igralci pa so nastopali brez gledaliških kostumov in le z najnужnejšo scensko opremo. Sčasoma je zanimanje za igro raslo, število nastopajočih se je povečevalo in sredi 30-tih letih 19. stoletja so jo že uprizarjali na odru, igralci pa so bili oblečeni v gledališke kostume.

Gröllheselovo besedilo je bilo nato sicer večkrat spremenjeno, leta 1864 je Paul Gröllhesel umrl, vodenje gledališke skupine je prevzel njegov sin Josef, vendar so igro z nekaj prekinitvami in s številnimi spremembami igrali vse do leta 1887.

V tistem času je v Hořice prišel profesor Josef Johann Ammann, ki je od leta 1883 opravljal profesuro na nemški srednji šoli v Češkem Krumlovu. Bil je izobražen mož, na univerzi v Innsbrucku je študiral germanistiko, zgodovino in filozofijo, predvsem pa je bil navdušen etnograf. Z veliko predanostjo je raziskoval etnološko izročilo na nemško govorečem območju Šumave, tako da ga pogosto imenujejo kar "oče Šumavske etnologije". Posebej se je posvečal ljudskemu ustnemu izročilu, zlasti so ga očarale ljudske igre. Tako mu je kmalu prišlo na uho, da v Hořicah tamkajšnje ljudsko gledališče uprizarja pasijonsko igro!

Ko je v roke dobil Gröllheselovo besedilo, je brž spoznal, da ta pasijonska igra predstavlja izjemno duhovno bogastvo in vrednoto za celotno skupnost in da bi s smeješo gledališko postavitvijo vaška skupnost lahko precej pridobila.

Tako se je odločil, da Gröllheselovo predlogo preoblikuje do te mere, da bodo igro lahko uprizarjali v veličastnem novem gledališču, katerega izgradnjo je goreče podpiral.

Ammann je kot Tirolec namreč poznal uprizoritve pasijonskih iger v Oberammergauu in Brixleggu, zato je hotel tudi hořiški pasijon dvigniti na prav takšen nivo.

Za tak zahteven podvzem je uspel pridobiti tudi nemško društvo Deutscher Böhmerwaldbund, s čigar zajetno finančno pomočjo so v letih 1892-1893 uspeli zgraditi novo gledališče! In 25. junija 1893 so na njegovem odru uspešno uprizorili premiero pasijonske igre.

Foto: A. P. Florjančič

Od tedaj so hořiške pasijonske igre postale zelo poznane. Prva leta so jih uprizarjali vsako leto: 1893, 1894, 1895, 1896. Samo v prvih dveh letih si je pasijon ogledalo več kot 80.000 ljudi in že po prvem letu so kapaciteto gledališča povečali na dandanes nedoumljivih 2.000 sedežev. Med gledalci pa so lahko našli člane cesarske družine, člane znanih plemiških družin, visoke cerkvene dostojanstvenike in mnoge druge pomembne ljudi.

Leta 1897 so ameriški filmski ustvarjalci prav tu posneli prvi dolgometražni film. Do začetka I. svetovne vojne so pasijon uprizorili še v letih 1898, 1903, 1908 in 1912. Po koncu I. svetovne vojne – in ustanovitvi nove države Čehoslovaške – pa še v letih 1923, 1927, 1930, 1933 in 1936. Vse naštete uprizoritve so bile odigrane v originalnem nemškem jeziku. Pravzaprav je bila hořiška pasijonska igra šele leta 1923 prvič prevedena v češki jezik in objavljena v knjižni obliki, ki je potem izšla kar v šestih izdajah.

Nato se je z nacistično okupacijo Češke začel žalostni preludij II. svetovne vojne. Nacistični okupatorji so prepovedali uprizarjanje hořiškega pasijona, gledališče pa so uporabljali za skladišče.

To je bil zares tragičen obrat zgodovine: igro so prepovedali, gledališče pa onečastili nemški nacisti, čeprav so nemško govoreči prebivalci Hořic in tega dela Šumave tudi s to igro tradicionalno uprizarjano v nemškem jeziku pričevali o stoletni nemški prisotnosti in bogatem nemškem kulturnem izročilu v teh krajih!

ni pisatelj, ki so ga kapucini zelo pogosto jemali v roke kot osnovo za premišljevanje, je bil kapucin iz renske province p. Martin iz Cochema. V red je stopil 1653, umrl je 1712. Kot pridigar, pisatelj in škofjski vizitator je deloval v domači provinci, potem pa vrsto let v tirolski in zatem še v češki provinci. Napisal je okoli 30 knjig, ki so izšle v številnih izdajah. Najbolj znano in najbolj razširjeno njegovo delo je *Das Leben Christi* (Mainz 1677–1679), v katerem največ strani posveča premišljevanjem Kristusovega trpljenja. Kot pisatelj duhovnih knjig in svetniških biografij je postal pravi "oblikovalec ljudske pobožnosti". Njegov stil, njegov živahen jezik, nabit s čustvi in obogaten z mnogimi prisposodobami, se je izprieval kot zelo primeren za posredovanje verskih resnic ljudem, ki so mu zelo radi prisluhnili; njegov vpliv na ljudsko pobožnost v deželah srednje Evrope je bil res izreden in enkrat. Poznavalci so mnenja, da v tem prostoru ni bilo dela, ki bi "tako učinkovito pospeševalo poznanje in ljubezen do Kristusa, in sicer med kristjani vseh slojev", kot *Das Leben Christi* p. Martina iz Cochema.

Benedik, *Kristusovo trpljenje v kapucinski duhovnosti*, str. 41.

Foto: Peter Pokorn st.

Ko se je leta 1945 končala II. svetovna vojna, so po več stoletjih življenja na tem območju nemško govoreči prebivalci Hořic morali zapustiti svoje domove.

Na njihove domove so praktično z vseh vetrov prišli novi prebivalci: Čehi, Slovaki, Romi. In glej: na pobudo Jaroslava Tomáša Vetešníka ter duhovnika iz Kájova Jana Václava Straka so sklenili obuditi tradicijo uprizarjanja predvojnih pasijonskih iger.

Za osnovo uprizoritve jima je služil nov prevod pasijona, ki ga je v češki jezik prevedel monsinjor Antonín Melka. Novi prebivalci Hořic so izvedli tudi nujna popravila gledališkega poslopja, odrskih rekvizitov in gledaliških kostumov.

Prve gledališke vaje so se začele že leta 1946, nato so leta 1947 v nekoliko skrajšani obliki uprizorili premiero češke pasijonske predstave, njena ponovitev je sledila tudi leta 1948. Obe postavitvi sta bili zelo uspešni: skupaj so pred vselej polnim avditorijem odigrali kar 12 predstav!

Po letu 1948, ko je oblast na Češkoslovaškem prevzela komunistična partija, se je vladajoča partija močno potrudila, da je v Hořicah prepovedala in zatrla tradicijo uprizarjanj pasijonskih iger.

Ljudska oblast je gledališko poslopje poslej namenila za ovčjo stajo in skedenj. Gledališče je postalo – živalska farma. Kasneje so podrli leseni del gledališkega poslopja, leta 1966 – torej le dve leti pred Praško pomladjo – pa so skupaj z bližnjo romarsko cerkvico, podrli še zidani del opuščene gledališča...

Dolga pasijonska tradicija Hořic se je tako ohranila le v poročilih in dokazih zasebnih in cerkvenih zbirk ter arhivskih in muzejskih depojih... a le za dobrih 20 let...

Spremembe so se zgodile z *žametno revolucijo*, novembra 1989. Zahvaljujoč nepopustljivi iniciativi prvega župana Hořic ing. Miroslava Čuňáka, ki je bil izvoljen na prvih svobodnih volitvah, in številnih drugih navdušenih ljudi, kot so bili ing. Karel Fila in Růžena Hotová, je bila že konec leta 1990 ustanovljena Družba za rekonstrukcijo pasijonskih iger v Hořicah na Šumavě.

Potem so si stvari sledile kar druga za drugo: doktor filozofije Jindřich Pecha je napisal nov češki pasijon, skladatelj Jaroslav Krček je napisal glasbo in jo priredil skupaj z glasbeno skupino Musica Bohemica. Izkušeni režiser Antonín Bašta je prevzel režijo in zbral amaterske igralce iz Hořic in okolice. Gledališke vaje so se začele v mesecu juliju 1992 in so bile kar precej zahtevne. Alena Strašrybková, učiteljica iz Hořic, je zrisala gledališke kostume, ki so jih nato sešila dekleta in žene iz vasi. Blago za kostume je doniralo podjetje Jitex Písek.

Prav vse pa je po malem vznemirjalo vprašanje – kje naj uprizorijo to novo pasijonsko igro. Odločili so se za zunanjo ambientalno postavitve v gozdnem parku, ki se nahaja v neposredni bližini nekdanjega gledališča. Visokošolski študent je sceno postavil na gozdnato pobočje, za pokritje avditorija pa si je zamislil posebej

Foto: Peter Pokorn st.

oblikovano streho. Prizadevni krajanje Hořic so zatem opravili vsa potrebna zemeljska dela, postavili so garderobe in sanitarije ter avditorij za 500 obiskovalcev.

Medtem se je Pasijonska družba iz Hořic srečevala in povezovala s številnimi domačimi in tujimi kolegi ter donatorji. Pri tem so bili zagotovo najpomembnejši stiki, ki so jih stkali s prijatelji iz tujih pasijonskih združenj. Zahvaljujoč njim, je Hořicam na Šumavě pripadlo častno mesto v mednarodnem združenju Europassion.

Potrebno je poudariti, da so se pri tem vzpostavile prijateljske vezi s pasijonskimi skupnostmi v avstrijskem St. Margarethnu in Mettmachu in francoskem Loudeacu.

Nova etapa v zgodovini čeških pasijonskih iger v Hořicah na Šumavě se tako začena s premierno uprizoritvijo novega pasijona 29. junija 1993.

Že v prvih štirih letih je bilo tako skupaj odigranih 36 predstav, ki si jih je ogledalo okoli 10.000 gledalcev iz vse Češke, Slovaške, Avstrije, Nemčije, Francije ter mnogih drugih držav.

Med obiskovalci so bili pomembni predstavniki pasijonskih združenj iz vse Evrope, kot tudi mnogi drugi predstavniki javnega življenja. Pasijonske igre so obiskali tudi številni predstavniki Cerkve: papeški nuncij v Češki Republiki Giovanni Coppa, praški nadškof, kardinal Miroslav Vlk, škof iz Čeških Budějovic Antonín Liška in mnogi drugi ...

Foto: Peter Pokorn st.

Hořice s svojimi pasijonskimi igrami so leta 1997 prejele pomembno nagrado. Na posebni slovesnosti, ki je potekala na praškem gradu (Hradčanih!), so njihovi predstavniki prejeli Nagrado za razvoj lokalnih državljskih aktivnosti. Nagrado jim je podelila fundacija, poimenovana Patria and A Place in the Heart.

Hořice so tako postale prvi prejemnik te nagrade, za katero se je potegovalo kar 149 projektov, ki jih pripravljali povsem običajni ljudje. Tako dokazujejo močno pripadnost kraju, v katerem živijo.

Vendar pa pasijonske igre v Hořicah na Šumavě ne bogatijo le življenja tamkajšnjih prebivalcev in okoličanov. Številni odprti, dojemljivi ljudje iz celotne Češke in tujine radi prihajajo v to malo vasico v Šumavo, kjer jih, ne glede na svoje poreklo in nacionalnost, prevzame ta biblijska zgodba in sporočilo, kar dokazuje njihovo razumevanje in moč sporočila. Sporočila, ki pravi, da bomo po trnovi poti skozi puščavo in goščavo našli svojo pot skozi Kaanan, kjer bomo v daljavi uzrli svetlikajočo se luč. Ki postaja vse bliže in vse bolj svetla. Luč upanja.

No, med obiskovalci, ki od vsepovsod prihajajo v to prijetno hribovsko vasico na Južnem Češkem, smo bili tiste poletne dni 2014 tudi mi, mala pasijonska karavana iz Škofje Loke.

Z velikim zanimanjem smo si ogledali predstavo, ki jo je z izjemno predanostjo in notranjim žarom odigral sleherni od okrog petdeset igralcev hořiškega pasijonskega ansambla.

In kakšno je sporočilo Hořiškega pasijona?

Pomen in sporočilo Hořiškega pasijona

Hořiški pasijon ni tako veličastna, spektakelska uprizoritev, kot je naš Škofje-loški pasijon. Tudi dramaturško je manj intenziven, igra pa manj ekspresivna, tu ne iščite mimohoda pasijonske konjenice ali silnih nebeških zborov in diabolčnih kreatur. To tudi ni procesijska igra, pač pa ambientalna postavitev s prizoriščem, postavljenim na rob gozda med sloka drevesa in visoko gozdno praprot, ki kupaj s scensko osvetlitvijo deluje naravnost čarobno, skoraj fantastično. Ime pove vse: pasijon v Hořicah na Šumavě je gozdni pasijon!

Toda najpomembnejšega sporočila tokratnega pasijona nisem našel v vsebini pasijonske igre, pač pa v sami igri kot druženju, ustvarjanju, igri kot vezivu, pasijonski igri, kot strasti in misteriju, ki je na novo vzpostavila, povezala in osmislila skupnost. Kaj hočem reči?

Hořiški pasijon je bil del kulturne tradicije nemško govorečih prebivalcev Šumave. Nato sta se nad te kraje sredi 20. stoletja zgrnila dva totalitarizma: nemški nacizem in sovjetski komunizem, ki sta želela na veke vekov izbrisati to večnostno zgodbo o trpljenju, upanju – in odrešenju.

Najprej so uprizarjanje pasijona prepovedal nacisti. Med II. svetovno vojno so iz posvečenega prostora gledališča naredili navaden "magacin".

Po koncu II. svetovne vojne so se ti prvotni nemško govoreči prebivalci Hořic – tako kot domala vsi Nemci iz Čehoslovaške – morali izseliti. In igra, ki je kot izjemna nesnovna kulturna dediščina kraju v teku stoletij vtisnila posebno kulturno identiteto, bi kaj kmalu lahko utonila v pozabo. Toda njihov pasijon ni bil pozabljen. Na njihove domove so se priselili prebivalci iz vse takratne Čehoslovaške: Čehi, Slovaki, Romi. Postavili so svoj, češki pasijon. Neki poprejšnji tradiciji so dodali novo, svojo identiteto. Svoj (lastni) pasijon. Mar ni to najboljši dokaz, kako univerzalno – zgodba vseh zgodb – je pasijonsko sporočilo. Ta njihov *novi* pasijon je tokrat prepovedal komunistični režim. In znova je tu moč izluščiti novo univerzalno sporočilo: sleherni totalitarni režim se boji razkrivanja, pripovedovanja in uprizarjanja zgodb o (človeškem) trpljenju, večn(ostn)em upanju in odrešenju. To je subverzivna moč pasijona. In tudi zato je sleherni totalitarni in diktatorski režim zapisan propadu.

Po padcu železne zavese zopet nastopi čas svobode in novega upanja. Tudi to je univerzalna zgodba, mar ne?

In pasijon je, kakopak prav zgodba in prilika o upanju! Medvojni in povojni čas trpljenja ni ugasnil strasti za uprizarjanje pasijona.

Prav nasprotno. Prebivalci Hořic zdaj vnovič obujajo starodavno krajevno ljudsko pobožnost - uprizarjanja pasijonske igre. In ta novi pasijon je zato res ne-

Pisec prispevka v družbi z Tomášem Francům, *Ježíšem*. Foto: Peter Pokorn st.

kaj posebnega. Je hkrati vez med avtentično tradicijo, vez s krajevnim kulturnim izročilom, a obenem nekaj povsem novega.

A to starodavno izročilo kraja obudijo, oživijo novi prebivalci vasi: tako rekoč prišleki, "pritepenci" uprizorijo igro in s tem ohranjajo "tuje" izročilo, ki pa s tem postane tudi njihovo lastno!

Na hořiške pasijonske igre sedaj prihajajo nekdanji prebivalci Hořic in njihovi potomci, ki se morda prav zaradi pasijona vračajo v rojstne kraje svojih prednikov, k svojemu izvoru in izviru. Pasijon v Hořicah vse skupaj poveže v eno samo skupnost. Sporočilo pasijona – ki ni od tega sveta – transcendirata, preči celo sam jezik in kulturo, ki je stoletja predstavljala domala nepremostljivo ločnico med dvema narodoma in jezicoma, ki sta stoletja sobivala drug ob drugem. Hořice pa postanejo poseben, milostni kraj pomiritve in sprave. To je ta neverjetna moč in sporočilo tega novega češkega pasijona.

Tako pasijon poveže v pravo "živo" pasijonsko skupnost tudi vse udeležence pasijona. To izjemno predanost in notranji žar je čutiti domala pri slehernem od okrog petdeset igralcev hořiškega pasijonskega ansambla.

Tudi nas, ki prihajamo iz slovenskega pasijonskega mesta, so sprejeli zelo odprto, prijateljsko in iskreno gostoljubno. Kot del iste (pasijonske) skupnosti. Skupaj s Miroslavom Kutlakom, režiserjem tamkajšnjega pasijona, Jezusom in drugimi člani pasijonske družine, smo se prijateljsko povesečili in proslavili uspešno predstavo v edini vaški gostilni.

Tudi zato smo pred pasijonskim prizoriščem v Hořicah skupaj posadili prvo lipo posvečeno Europasijonu poimenovano "Tilia europassionis", kot živ in trden simbol prijateljstva dveh pasijonskih mest, dveh slovanskih narodov in žive ter rastoče (Euro)pasijonske skupnosti.

V tamkajšnji občinski stavbi pa smo odprli razstavo fotografij Škofjeloškega pasijona Petra Pokorna mlajšega.

Mislím, da jih je vse naštetó prepričalo. Začutili so naše iskreno navdušenje, odprtost, dobro voljo in pozitivno energijo. Tudi našo profesionalnost in predanost. In svojevrstno strast. Passion for pasion. Začutili s(m)o, da smo si v marsičem podobni. Vzeli so nas za svoje. Zato obljuba o vnovičnem snidenju pred slovesom, ni bila prazna marnja.

Spomladi leta 2015 smo se znova srečali. Tokrat v Loki. Na eni od zadnjih uprizoritev Škofjeloškega pasijona 2015, ki je povsem prevzela naše češke prijatelje.

Po predstavi smo šli skupaj še v pasijonski tabor, kjer so v noči goreli taborni ognji. Ob slovesu smo jim obljubili, da spet obiščemo Južno Češko, Tabor, Češki Krumlov - in Hořice.

Drži, Hořice so pravo in živo pasijonsko mesto.

Viri in literatura

https://en.wikipedia.org/wiki/Bohemian_Forest, str. 1-4

http://www.ckrumlov.info/docs/en/region_histor_pasije.xml, str. 1-8

Benedik, Metod: Izhodišča Škofjeloškega pasijona, v: *Škofjeloški pasijon 2006*. Zbirka Loški razgledi, Doneski 12, Škofja Loka, Muzejsko društvo, 2006, str. 25-35.

Benedik, Metod: Kristusovo trpljenje v kapucinski duhovnosti, v: *Pasijonski doneski 2015/10*. Muzejsko društvo Škofja Loka & Kulturno-zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka, 2015, str. 35-42.

Pripis

V skupini pasijoncev iz Hořic, ki je obiskala Škofjo Loko, je moja pozornost pritegnil vesel in prijazen gospod. Pozdravljeni, sem Jan (Honza) Červ, doma sem iz Češkega Krumlova in sem predsednik tamkajšnje ribiške družine. Čisto pravo ime za strastnega ribiča, sem pomislil. S Sandijem sva mu polaskala, da živi v enem najlepših mest in, da v Krumlovu pozna imenitno ribjo restavracijo pri mostu čez Vltavo, v kateri se vselej radi ustavimo po obisku prečudovitega mesta...

Ja seveda, to je kakopak naša restavracija, naju je ujel gospod Červ. Uh, če je tako, se ob prvi priliki spet srečamo pri vas na tolstem krapu ali somu... Gospod Červ mi je narekoval svoj e-mail, čez kak dan sem mu poslal sporočilce, on pa mi je v odgovor poslal šegavo pesmico, s katero se mi je le še bolj prikupil...

Tisto leto nisem več šel na Češko. Jeseni 2016 pa je ob 10-letnici pobratenja med Škofjo Loko in Taborom na Češko odpotovala številčna delegacija Muzejskega društva Škofja Loka. Na poti nazaj smo se nameravali ustaviti tudi v Češkem Krumlovu. Dan pred odhodom, sem gospodu Janu Červu poslal mejl, da bomo v nedeljo opoldan v Krumlovu in da bi bili zelo veseli, če bi se spet srečali...

Po končanem ogledu mesta, sva jo s Sandijem mahnila proti priljubljenemu ribiškemu lokalu, za nama sta nekoliko nezaupljivo stopala Jože in Mirjam. Zunaj je deževalo, zato smo vstopili v notranjost restavracije. Notri je bilo temno in turbobno, videti ni bilo žive duše, le dve natakariči sta zgrbljeno sedeli za eno od miz. Tole danes pa bolj slabo kaže, zgleda, da še niso *zalaufali* kuhinje, sva se spogledala s Sandijem, in gospod Červ, kot kaže tudi ni uspel priti...

Sandi je vendarle stopil, do natakarič in povprašal za gospoda Červa... tedaj pa je ena od natakarič molče vstala, stopila v kuhinjo in mu v roke potisnila – osmrtnico! Mar niste vedeli, gospod? Pana Jana Červa smo ta petek pokopali, bila je nesreča pri ribičiji...

S Sandijem sva osupnila. Šla sva v sosednjo gostilno, naročila beherovko in jo na dušek izpila. Za prijatelja Honzo... potem sva dolgo molčala...

Nato je v gostilno prišel eden od članov Muzejskega društva, in rekel, da me zunaj išče neka gospa. Razumel sem. Zunaj sta bili Janova žena, gospa Danuša in njuna hči. Prisedli sta, bili sta žalostni in potrti, pa vendarle nekako presenečeno

zadovoljni, ko sta videli, da smo ga imeli radi. Povedala sta, da se je nesreča zgodila med nočnim ribolovom na jezeru Lipno. Tisočkrat je že bil na ribičiji, pa se mu ni nikoli nič zgodilo. Umrl je v elementu, ki ga je poznal do obisti in imel najraje... V spomin na nadvse prijaznega in prijetnega človeka ter za večni mir njegove duše, smo vsi skupaj dvignili kozarce...

Polkovnik in inženir Jan Červ je tragično preminil 22. septembra 2016, star je bil 70 let.

Počivaj v miru, dragi Honza!

Češki in loški pasijonci v Pasijonskem taboru pred uprizoritvijo ŠP 11. aprila 2015. Na desni pokojni Jan Červ. Foto: Peter Pokorn st.

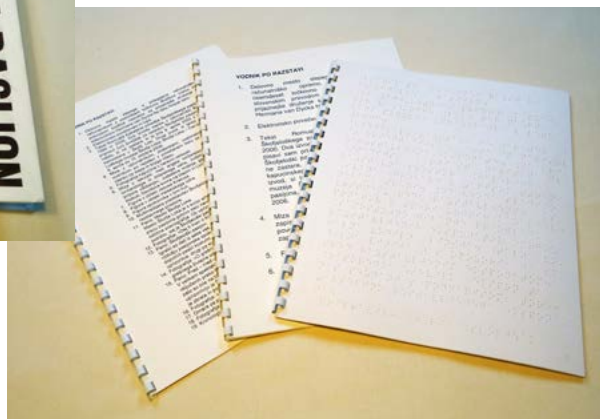
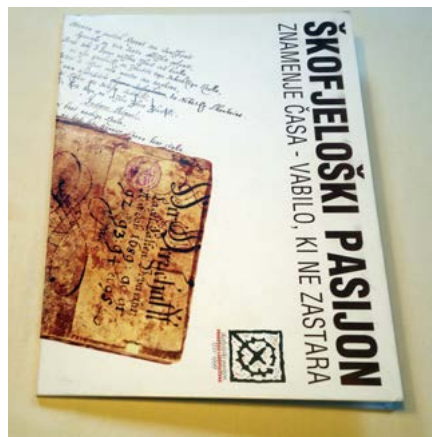
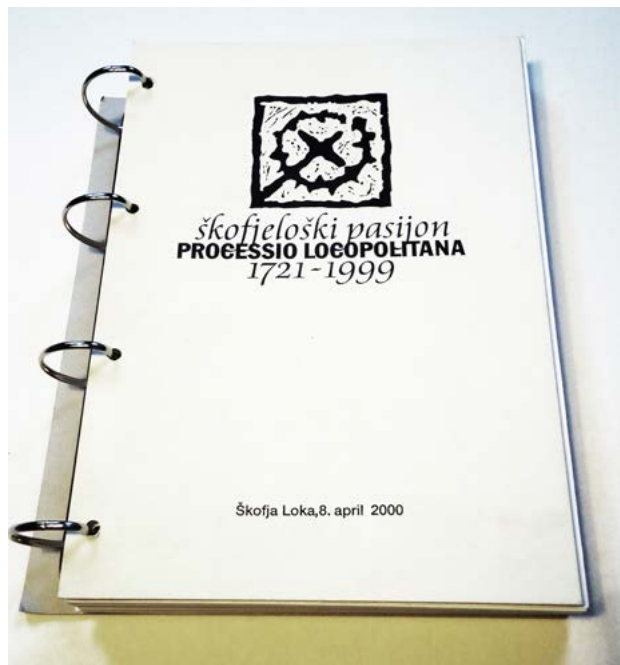

Foto: Jure Svoljšak

Jurij Svoljšak

DARILO KNJIŽNICI P. ROMUALDA MARUŠIČA

s popravki naslovnice Romuald - Kokaljeve priredbe Škofjeloški pasijon in dopolnitev prispevka Svetloba v temi¹

Jurij Svoljšak je enega od dveh svojih unikatnih izvodov Romuald – Kokaljeve priredbe Škofjeloškega pasijona v brajici, ki sta 8. aprila 2000 izšla v Škofji Loki v okviru razstave Škofjeloški pasijon – vabilo, ki ne zastara, 20. februarja 2015, podaril škofjeloškemu Kapucinskemu samostanu. Ob tej priložnosti je donator pomajkljivemu zapisu o izdaji na naslovnici dodal manjkajočo vejico, tako da se pravilni zapis glasi: Škofja Loka, 8. april 2000.

Zapis o popravku je bilo potrebno narediti zato, ker je bila v prispevku Svetloba v temi, na strani 88, objavljena fotografija naslovnice z napako.

Prav tako je podaril mapo, ki jo je uporabil pri vodenju in povezovanju programa slovesnega odprtja omenjene razstave, ki je bila odprta od 8. do 24. aprila 2000 v kapeli kapucinskega samostana. Mapa je unikatna in je izdelana iz plakata, ki je vabil na razstavo.

Predstavitveni tekst za Potujočo razstavo in Vodnik po razstavi je napisal v normalnem tisku in povečanem tisku za slabovidne. Za slepe pa je napisal oba teksta v brajici. Odslej hrani vse izvode Kapucinska knjižnica v Škofji Loki.

V obe mapi je vložil preglednico za pisavo slepih - brajico, ki jo je razvil v času službovanja na Srednji šoli za slepe in slabovidne v Centru slepih in slabovidnih v Škofji Loki, ročno izdelani loški papir z lanenimi nitmi in vodnim odtisom Zamorca s krono, ki ga je razvil Janez Jocif, in knjižico *Ne tako, ampak tako*, nekaj prijetnih napotkov za druženje s slepimi, za katero je opravil vsa potrebna dela, da je bila izdana v 80 000 izvodih, v slovenskem jeziku.

¹ V: Škofjeloški pasijon 2006, Muzejsko društvo Škofja Loka, Škofja Loka 2006

Trije režiserji Škofjeloškega pasijona: Marjan Kokalj, Borut Gartner in Milan Golob. V ozadju Križev pot Tatjane Splichal.
Foto: Tatjana Splichal

PASIJONSKE PODOBE

Cerkev sv. Rešnjega telesa in krvi, župnija Ljubljana-Podutik. Foto: Jože Šenk

Marko Čižman

KRIŽEV POT V PODUTIKU

Ni mi znano, da bi kje imeli fotografski križev pot iz žive uprizoritve Kristusovega pasijona. Vse se je začelo pred leti, ko sva s fotografkinjo, Tatjano Splichal sodelovala pri izdelavi kuharske knjige. V tistem času smo postali pravi prijatelji in nedolgo po tem, ko je knjiga izšla, me je Tatjana vprašala, če bi lahko v cerkvi postavili razstavo fotografij križev. Fotografije so bile od vsepovsod - meni je bila še najboljša fotografija raznobarnih križev, narisanih na čelu mladih, ki so bili zbrani na srečanju mladine v Stični. Slike so bile velikega formata in so bile med ljudmi lepo sprejete. Že takrat je Boštjan Bokal, eden od faranov, dal idejo, da bi nekoč lahko naredili v podobni obliki tudi križev pot. Ker smo v tistem času imeli v cerkvi lečasne slike križevega pota, je Tatjana predlagala, da bi jih nadomestili s fotografijami iz Škofjeloškega pasijona. Ideja je bila dana v idealnem času, saj so ustvarjalci po nekaj letih premora tisto leto zopet pripravljali pasijonsko igro v Škofji Loki. Beseda je dala besedo in tako smo se odločili, da poizkusimo. Ideja je bila, da se posamežne fotografije, ki bi kar najbolje uprizorile bistvo posameznih postaj. Fotografinja Tatjana je stopila v stik z Blažem in s Klemenom Karlinom, ter Andrejo Megušar. Kasneje pa je predstavila idejo tudi režiserju Milanu Golobu. Režiser in igralci so nam šli res na roko, saj so uprizoritve nekaterih postaj križevega pota morali zaigrati prav za namen fotografiranja. V pasijonu jih namreč ni bilo. Malo pred koncem pasijonskih iger se je pred mano znašel zajeten kupček fotografij. Začelo se je izbiranje in odločanje, katere fotografije bodo najprimernejše. Nekatero sliko je bilo lahko izbrati, pri drugih je bilo potrebno več časa in pogovora, da smo izbrali najprimernejše. Za mnenje smo se obrnili še na nekaj drugih ljudi in tako se je počasi oblikoval izbor slik, kot jih imamo sedaj. V istem času smo se odločili, da izberemo tako velikost slik, kot so bile slike z razstave križev. Videli smo namreč, da so šele tiste slike dovolj velike, da se jih je dalo videti s katerega koli mesta v cerkvi. Za izdelavo okvirjev sem se obrnil na mizarstvo Ravnohrib, ki je izdelalo tudi ostalo leseno opremo za našo cerkev. Vodila nas je želja, da je okvir preprost, dovolj lep, a ne preveč vpadljiv. Le tako bi lahko slike zares zasijale v svoji sporočilnosti. Okvirji so bili izdelani kvalitetno in pravočasno. V času izdelave okvirjev smo prosili Božidarja Kolariča za pozlato okvirjev. Pozneje smo se skupaj odločili, da obogatimo fotografije še z delno po-

zlato trnove krone na trpečem Kristusu. Ker je podutiška cerkev novejša zgradba, je bil tovrsten križev pot vanjo lepo umeščen.

Nov križev pot smo predstavili in blagoslovili konec aprila 2016. Na ta dogodek smo povabili župljane in vse ustvarjalce Škofjeloškega pasijona. To je bil edini trenutek do sedaj, ko so bili na istem mestu zbrani tudi vsi trije dosedanji režiserji pasijona: Marjan Kokalj, Borut Gartner in Milan Golob.

V posebno zadovoljstvo mi je, da so ob tem križevem potu poleg odraslih nagovorjeni tudi otroci. Hvaležen sem gospodu Alojziju Pavlu Florjančiču, ki je ta dogodek umestil tudi v Doneske.

Tatjana Splichal

KRIŽEV POT ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA

1. postaja*

*Ta prvi Križ nam pomeni
Pilatušovo hišo
Kir¹ on čez Jezusa sklene
To sodbo tega Križa:
Kir Jezus k te sodbi movč²
Nas govárja na dówžnost³
Nas velíku tugent⁴ vuči
Ner več⁵ poterpežlívost
Nas velíku tugent ...*

2. postaja

*Da kosti so gole rame
Pred velikim gajžlanjam
Vender Jezus gori vzame
Ta teški Križ z veseljam;
To pak je sturov⁶ z lubézni
Nášiga⁷ zveličanja
Deb' ta Svet skuz Križ biv rešen
Od tega ferdámanja.
Deb' ta Svet ...*

3. postaja

*Jezus s' Križam prvo pade
Od velike slabósti
Križ potáre ude slabe
Na kolénah da⁸ kosti:
Kir⁹ pade, al gori vstane
Križ ga udari na glavo
Vselej ponovi te rane
Z leto¹⁰ Krono trnovo.
Vselej ponovi ...*

4. postaja

*Kir Jezus Križ dalej vleče
V te veliki britkósti
Svojo lubo Mater sreča
V te nerveči¹¹ žalosti:
Nihdar ni obéna Mati
Sinu toku lubíla
K taki Martri ga pelati
Tudi nihdar vídila.
K'taki ...*

5. postaja

*Kir Jezus s'Križam namóre¹²
Hitru jeti¹³ po cesti
Simon Cireneus more
Pomágat ta Križ nesti:
To niso s' prave mílosti
Jezusa pomágali
Ampak s' foušh navošlívosti
Debi ga pred Križali.
Ampak ...*

6. postaja

*Sveta Veronika Serčnu
 Jezuso podá ruto
 Zatu je dobila srečnu
 To veliko dobrúto:
 Dokler je Jezus svoj obraz
 Z ,leto ruto obrísov
 Kervávo obličje ta čas
 Na to ruto zarísou.
 Kervávo ...*

7. postaja

*Jezus s 'Križam drugu pade,
 Kdu je tega nerveč kriv?
 Koker te grešne naváde
 Kir je grešnik spet grešiv:
 Te so sturíle težávo
 Na te žalosti cesti
 De je Jezus tulkrat padov
 Vender ottov Križ nesti.
 De je ...*

8. postaja

Čez Jezusa se plākajo
Tě hčere Jeruzalem,
Milu se čezen jókajo
Kir je toku režálen¹⁴
Jezus da odgóvor taki
Čezme se na plākajte
Čezvas, nu vaše otróke
Čez grehe se jókajte.
Čez ...

9. postaja

Jezus s' Križam treku¹⁵ pade
Per Kalvarje začétku
Brez vse milosti nu gnade
Mo na dajo počitka:
Spet ga postávjo na noge,
Križ dénejo na ramo,
Na rami po poti dovgi
Sture globóko rano.
Na rami ...

10. postaja

*Kir Jezusa perpélejo
Gori na hrib Kalvarijo
Njega gvant doli sléčejo
Žovč⁶ nu jesih pit dajo
De je Jezus nag, kdu je kriv
Koker naša nasrámnost,
De je pak žolčnu jesih piv
Uržoh je ta požréšnost
De je pak ...*

11. postaja

*Kir je Križ predéleč zvertan
Bo Jezus na Križ rezpet
Na živóto ves pretergan
Glih koker struna napet:
V taki grozovitni viži
Za roke nu za noge
Perbit nu rezpet na Križu
Terpi smertne nablóge.
Perbit ...*

12. postaja

*To bo s Križam vz(d)ignen gori
 Jezus Križanu Jagne
 Na Križu zadnič govori
 Um(e)rje, nu glavo nagne:
 Tukej očitnu spoznámo
 Jezusovo lubézen
 K(o) tako martro nase vzame
 De b ta svet biv odréšen.
 K(o) tako ...*

13. postaja

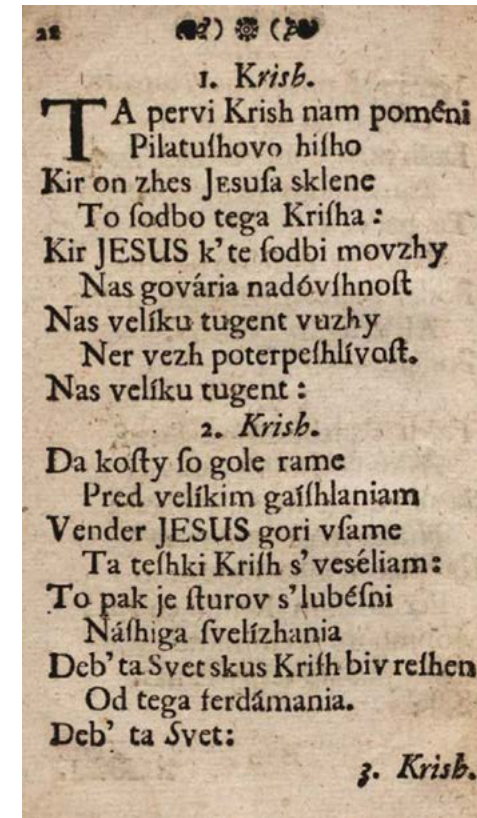
*Po smrti Jezus na čuti
 Sulca na desni strane,
 V Mátérnim serco pak teči¹⁷
 Sulca, meč, nu vse rane:
 Zlasti kir so nje na roče¹⁸
 Mértviga položili
 Čudu, de Serze na spoči¹⁹
 Od žalosti nu²⁰ sile.
 Čudu ...*

14. postaja

*Kir so Jezusovo telu
Noter v' grob položili
Tudi skuz to zadno delu
Zadno žalost sturili:
Žalostno Mater prosimo
Skuz nje veliko žalost
De odpustike dobimo
Nu večno Božjo milost.
De odpustike ...*

* Ludvik Kaluža, Kritični prepis »Križa«, originalnega Križevega pota Ahacija Stržinarja.

Ahacij Stržinar iz Suhe pri Škofji Loki (1616–1741), duhovnik in nabožni pisec, je leta 1729 natisnil prvo slovensko katoliško pesmarico. Med 30. upesnjeneimi besedili sta tudi prva slovenska peta maša in prvi slovenski pesemski križev pot. Njegove pesmi so okorne, bil je bolj pesmar kot pesnik. Zanimiva je jezikovna primerjava obeh piscev, pravega Ločana, ki pa je večino življenja prebil na Štajerskem, in sodobnika, očeta Romualda (Lovrenca) Marušiča, avtorja Škofjeloškega pasijona, primorskega prišleka z Goriškega.

¹ kir = ker

² molči, op.

³ nas nagovarja na dolžnost

⁴ tudent, nem. tudent, žalost

⁵ verjetno narveč, torej največ

⁶ storil, op.

⁷ i uporabljajo tedanji pisci tudi kot polglasnik, op.

⁸ verjetno pomeni do, op.

⁹ verjetno pomeni kjer, op.

²⁰ inu – in, op.

¹⁰ s to, op.

¹¹ največji, op.

¹² ne more, op.

¹³ hitro iti, op.

¹⁴ razaljen, op.

¹⁵ tretjič, op.

¹⁶ žolč, op.

¹⁷ tiči, op.

¹⁸ naročje, op.

¹⁹ ne počij, op.

ŠKOFJELOŠKI PASIJON IN UNESCO

Listina o vpisu Škofjeleškega pasijona na UNESCOv Reprezentativni seznam nesovne kulturne dediščine človeštva.
Foto: Peter Pokorn ml.

LOKA (V) SVETU

Škofja Loka je lepo mesto. Morda bi bilo bolje reči slikovito, barvito mesto. Pisana Loka. Slikovita, dramatična je že njena fizična, urbanistična postavitvev. Njegova kompozicija. Utrjeno mesto pod dominantno Loškega gradu na sotočju dveh Sor. Nad gradom se kot mogočna piramida dviga Lubnik. Mogočno mesto, mesto s prezenco. Mesto, čigar razvoj je vselej poganjala obrt, trgovina, tradicionalna vera, žlahtni lokalpatriotizem in odprtost v svet.

Loka je mesto stoterih podob – pisanih hišnih pročelij, barvitih fresk in slik na in v njegovih posvetnih in cerkvenih prostorih. Kdo vse je ustvarjal v Loki in njeni okolici: Jernej iz Loke, Giulio Quaglio, rodbina Šubicev, Ivan Grohar skupaj s trojico nesmrtnih impresionistov, Gvidon Birolla, Jože Plečnik, Ive Šubic...

A to vse skupaj v eno zgošča Škofje Loški pasijon. V tem verskem misteriju in ljudski igri hkrati so baročne podobe dobesedno oživele in na trgih in ulicah Škofje Loke je shodilo slovensko gledališče!

Kapucinski pater Romuald Marušič leta 1721 spiše prvo režijsko knjigo škofjeloške procesije, *ki jo je s svojim trudom in prizadevnostjo iz temeljev postavil in storil, da je prišla na svetlo v podobah in upodobljenih skupinah vpričo silne množice ljudstva na stroške dobrotne bratovščine presvetega Rešnjega telesa 11. Aprila 1721 ...*

In vse od tedaj kar (vz)traja to prvenstvo Škofjeloškega pasijona.

Škofjeloški pasijon je bil kot prva enota leta 2008 vpisan v Register in leta 2012 razglašen za nesnovno kulturno dediščino posebnega državnega pomena. In 1. decembra 2016 je bil na zasedanju Medvladnega odbora za varovanje nesnovne kulturne dediščine v Adis Abebi v Etiopiji, kot prvi element nesnovne kulturne dediščine Slovenije uvrščen na *UNESCOv Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva*.

To je velik uspeh in hkrati velika zaveza za našo državo, kot za samo Škofjo Loko - mesto nastanka in uprizarjanja Škofjeloškega pasijona.

Osebnostno sem prepričan, da bomo s skupnimi močmi kos tudi tej odgovorni nalogi. V to verjamem zaradi vseh naših loških pasijoncev, ki so iz temeljev prostovoljno postavili Škofjeloški pasijon. Naši pasijonci so nosilci in nadaljevalci plemenite tradicije, ki jo je pred davnimi 300 leti s svojim trudom, vero in prizadevnostjo začela in ohranjala dobrotna bratovščina presvetega Rešnjega telesa, katerih izročilo je prevzela Občina Škofja Loka.

Brez bratovščine pasijoncev ne bi bilo Škofjeloškega pasijona. Ne v onih davnih časih, ne sedaj in ne v letih, ki prihajajo. Predvsem to je opazila, začutila in upoštevala stroga UNESCOva komisija. To posebno skupnost in energijo začutijo tudi vsi obiskovalci našega škofjeloškega misterija ...

Ja, Škofjeloški pasijon je res misterij, je čudež. Pasijon je vez, je povezanost, je skupnost. Pasijon je hkrati nesebična prizadevnost in predanost. Je strast. Je del škofjeloške identitete, del njene DNK, njen integralni in integrativni moment. Je trpljenje in istočasno vir neizmerne zadovoljstva.

Lepo je biti župan (v) takšni skupnosti.

Mag. Miha Ješe
župan Občine Škofja Loka

Državna sekretarka z Ministrstva za kulturo Damjana Pečnik predaja Listino o vpisu županu občine Škofja Loka, mag. Mihu Ješetju. Foto: Peter Pokorn ml.

Mag. Aleksander Igličar je iz etiposke Lalibele za spomin na uvrstitev Škofjeloškega pasijona na UNESCOv Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva prinesel uredniku Pasijonskih doneskov razglednico z motivom cerkve sv. Jurija, vklesane dvanajst metrov globoko v vulkansko kamnino. S tem mogočnim kamnitim križem je avtor prispevka o pasijonskih in drugih križih simbolično zaključil svoje enoletno raziskovalno delo.

Alojzij Pavel Florjančič, Andreja Ravnihar Megušar

UVERTURA ZA UNESCO

Lanskoletni vpis Škofjeloškega pasijona na UNESCOv Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva je priznanje pomembnosti Romualdove loške procesije in priznanje tistim posameznikom in skupinam, ki so to pot Škofjeloškega pasijona nakazali, jo zasnovali in začeli, pa seveda tistim, ki so jo zaključili. V našem prispevku se posvečamo prvim trem fazam tega pomembnega projekta.

PRVA FAZA – DOMAČA ZAŠČITA ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA

Po prvih uspešnih uprizoritvah Škofjeloškega pasijona (v nadaljevanju ŠP) v letih 1999 in 2000 so bile naslednje uprizoritve ŠP načrtovane v letu 2006. Priprave zanj so se začele leta 2004, v prvi polovici leta 2005 pa so se zaključile, ker je postal ŠP poligon za politična ideološka in osebna obračunavanja med občinskimi svetniki zaradi priprav na lokalne volitve Občine Škofja Loka v letu 2006. Strokovni odbor, voditeljica zagonskega elaborata (poslovnega načrta) projekta ŠP 2006, dr. Tadeja Primožič, in režiser Borut Gartner so odstopili. ŠP je bil prestavljen v povolilno leto, vendar je bil uprizorjen šele leta 2009. Da ŠP nebi bil vedno tarča takih in drugačnih obračunavanj, in da ŠP ne bi morda celo zamrl, kar so nekateri želeli, so Jurij Svoljšak, p. Marjan Kokalj, Borut Gartner in dr. Tadeja Primožič iz Strokovnega odbora za izvedbo ŠP 2006, 15. aprila 2005 vložili na Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije (v nadaljevanju MK) pobudo za razglasitev ŠP za spomenik državnega pomena.¹ Prijavo na MK sta leta 2008 pripravila Romana Bohinc, vodja projekta ŠP 2009, in Jure Svoljšak, vodja Oddelka za družbene dejavnosti občine Škofja Loka. ŠP je bil 15. decembra 2008 kot prva enota vpisan v slovenski Register žive kulturne dediščine - del enotnega registra kulturne dediščine na podlagi Zakona o varstvu kulturne dediščine (Ur. list RS, št. 16/08 in 123/08; ZVKD-1).

¹ Tadeja Primožič, Projekt Škofjeloški pasijon 2006, (Razglasitev Škofjeloškega pasijona za spomenik državnega pomena), v: *Škofjeloški pasijon 2006*, str. 108, Muzejsko društvo Škofja Loka, Škofja Loka 2006. Podlaga zanj je bil Zakon o varstvu kulturne dediščine (Ul. RS, št. 7-287/1999) in Jure Svoljšak, Moj medpasijonski čas, v: *Škofjeloški pasijon 2009*, str. 149, Muzejsko društvo Škofja Loka, Škofja Loka 2009.

DRUGA FAZA – TEMELJENJE MEDNARODNE ZAŠČITE ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA (UNESCO)

Ko smo leta 2007 na pobudo dr. Franca Križnarja in Petra Hawline s ŠP postali člani mednarodnega združenja Europassion, smo pri seznanjanju z evropskimi pasijonskimi igrami ugotovili, da imajo nekatere države svoje pasijonske teme vpisane na UNESCOvem seznamu. Sosednja Hrvaška je imela na primer na tem seznamu že leta 2009 vpisanih kar šest (6!) enot, med njimi svojo pasijonsko procesijo z otoka Hvara, *Za križen*.

Konvencija o varovanju nesnovne kulturne dediščine je bila sprejeta na 32. konferenci UNESCO v Parizu, oktobra leta 2003. V Sloveniji je bila, nerazumljivo, ratificirana šele leta 2008. Petletna zamuda, pa še takrat niso uradni državni in občinski organi ugotovili, da je mesto ŠP v UNESCO.

Po uprizoritvi ŠP leta 2009 je bila 30. novembra 2009 ustanovljena Skupina za pasijon, ki med drugimi nalogami v medpasijonskem času pod točko 9 skrbi za »**pripravo vseh aktivnosti in postopkov v zvezi z razglasitvijo enote Škofjeloški pasijon za živo mojstrovino na nacionalni ravni. Razglasitev enote Škofjeloški pasijon za živo mojstrovino na nacionalni ravni pa predstavlja pogoj za pripravo nominacije za vpis na UNESCOv Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva**«² (podčrtal APF). Občina Škofja Loka je leta 2011 (17. do 20. marca) v Sokolskem domu organizirala mednarodni znanstveni simpozij *Pasijoni v Evropi – Bogata dediščina za prihodnost*. Sodelovali so referenti iz Avstrije, Češke, Hrvaške, Italije, Nemčije in Slovenije.³ Med njimi tudi Josef Lang, predsednik združenja Europassion in celo župan Arno Nunn⁴ iz slovitega pasijonskega mesta Oberammergau. Mag. Andreja Ravnihar Megušar je kot pobudnica in organizatorica mednarodnega simpozija, ki je bil financiran s strani EU (program Evropa za državljane), povabila tudi predstavnici MK, Špelo Spanžel iz Direktorata za kulturno dediščino MK in Marjutko Hafner, direktorico urada za UNESCO na Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport. Na simpoziju so se tako spletle pomembne socialne mreže, ki so umestile ŠP na pravo mesto in ga prepoznale kot možno enoto za kandidiranje na UNESCOv seznam. Država se je v tem času ukvarjala predvsem s pripravo vlog Rudnika živega srebra Idrija in kolišč ljubljanskega barja za vpis na UNESCOv seznam **snovne kulturne dediščine**. ŠP pa je spadal v področje **nesnovne kulturne dediščine**, kjer niti država niti občina nista imeli nobenih izkušenj.

² Marta Gartner, Andreja Ravnihar Megušar, Skupina za pasijon: v: *Pasijonski doneski 2011/6*, str. 146

³ *Pasijonski doneski 2011/6*, (ur. A. P. Florjančič), str. 145, 146, *Muzejsko društvo Škofja Loka*, Lonka, Škofja Loka, Stara Loka 2011

⁴ Župan Arno Nunn je Škofjo Loko zopet obiskal leta 2012, ko si je ogledal glasbeno izvedbo *Pasijon po Janezu* skladateljca Damijana Močnika.

TRETJA FAZA – ZAČETNA ELABORACIJA UNESCO (ICH-02) OBRAZCA ZA REPREZENTATIVNI SEZNAM NESNOVNE KULTURNE DEDIŠČINE ČLOVEŠTVA

Po marčevskem mednarodnem simpoziju 2011 o Pasijonih v Evropi so se začele stvari hitro odvijati. Spomladi 2011 se je iz Skupine za pasijon oblikovala Delovna skupina za pripravo dokumentacije za vpis ŠP na Unescov Reprezentativni seznam. S strani Občine so jo sestavljali: dr. Metod Benedik - Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, dr. Matija Ogrin - Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, Alojzij Pavel Florjančič - Muzejsko društvo Škofja Loka in urednik revije *Pasijonski doneski*, Marta Gartner - Kapucinska knjižnica Škofja Loka in mag. Andreja Ravnihar Megušar - Občina Škofja Loka. V delovni skupini sta sodelovali tudi Špela Spanžel - MK in mag. Adela Pukl - Slovenski etnografski muzej/Koordinator varstva žive kulturne dediščine (v nadaljevanju Koordinator).

Prvega uradnega sestanka, ki je bil 6. aprila 2011 na Ministrstvu za kulturo, se je v imenu Občine Škofja Loka udeležila mag. Andreja Ravnihar Megušar.⁵ Sprejete so bile naslednje naloge:

- Ministrstvo za kulturo je na iniciativo Delovne skupine iz Občine Škofja Loka in na podlagi dosedanjih aktivnosti v zvezi s ŠP (mdr. nedavnim mednarodnim simpozijem) pristopilo k pripravi nominacije Škofjeloškega pasijona za vpis na Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva pri UNESCO.
- Koordinator varstva žive dediščine bo Slovenski etnografski muzej.
- Delovna skupina za pripravo nominacije iz Občine Škofja Loka bo v sodelovanju z dr. Metodom Benedikom pripravila strokovno in dokumentarno gradivo za nominacijo. Pri tem se neposredno uporabi obrazec ICH-02 (angl. Kratica ICH – Intangible Cultural Heritage) ter sledi izhodiščem Konvencije.
- Ministrstvo poskrbi za čimprejšnji prevod obrazca in navodil za izpolnjevanje.
- Končno redakcijo prijave in dopolnitev s strokovnim gradivom opravi MK v sodelovanju z Koordinatorjem.
- Prav tako MK v sodelovanju s Koordinatorjem in Občino pripravi gradivo za izvedbo javne obravnave in odloka, ki je podlaga za razglasitev ŠP za živo mojstrovino na državni ravni.

Občinska delovna skupina⁶, ki jo je koordinirala mag. Andreja Ravnihar Megušar, strokovno pa pasijonski starosta, dr. Metod Benedik, je začela z intenzivnim

⁵ Prisotni: dr. Bojana Rogelj Škafar in Nena Židov - Slovenski etnografski muzej, Ksenija Kovačec Naglič in Špela Spanžel - Ministrstvo za kulturo, Andreja Megušar – koordinatorica Delovne skupine za pripravo nominacije iz Občine Škofja Loka

⁶ Pri pripravi nominacije so strokovno pomagali še: Borut Gartner, Romana Bohinc, Marjan Kokalj, Alojzij Pavel Florjančič, Mojca Šifer Bulovec, Klemen Štibelj, Tomaž Paulus, dr. Franc Križnar. Podpora pri nominaciji z dopisi in pisnimi izjavami so podala še številna društva in institucije iz loškega območja.

delom in pripravila delovno gradivo za naslednje srečanje, ki je bilo 25. oktobra 2011 na MK v Ljubljani.

Še pred pošiljanjem vloge za vpis ŠP na UNESCOv seznam je bilo potrebno izvesti postopek za razglasitev ŠP na državni ravni za živo mojstrovino državnega pomena in pripraviti potrebno dokumentacijo za prijavo na UNESCO, za kar je bil rok 31. marec 2012. Vlada Republike Slovenije je šele na seji 19. julija 2012 sprejela Odlok o razglasitvi Škofjeloškega pasijona za živo mojstrovino državnega pomena.⁷ S tem je bil postavljen temelj za vpis Škofjeloškega pasijona na UNESCOv Reprezentativni seznam nesnovne dediščine človeštva. (Glej prilogo)

⁷ Odlok o razglasitvi ŠP za živo mojstrovino državnega pomena je bil sprejet 19. julija 2012. Javna obravnava Odloka je potekala 24. maja 2012 v Škofji Loki. (Prisotni: mag. Gojko Zupan - Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, Damjana Pečnik - v.d. generalne direktorice Direktorata za kulturno dediščino, dr. Bojana Rogelj Škafar - predstavnica koordinatorja za živo dediščino, direktorica Slovenskega etnografskega muzeja, mag. Adela Pukl - kustodinja, mag. Ksenija Kovačec Naglič - vodja INDOK centra direktorata, vodja registra nepremičnin in žive dediščine, Špela Spanžel - koordinatorica vpisa na UNESCO reprezentativni seznam nesnovne dediščine človeštva in dr. Metod Benedik. S strani Občine Špela Justin - direktorica občinske uprave in Andreja Ravnihar Megušar - koordinatorica za ŠP na Občini, Klemen Štibelj - svetnik, Marta Gartner - Kapucinska knjižnica, Alojzij Pavel Florjančič in Minka Krajnik - Skupina za Pasijon).

REPREZENTATIVNI SEZNAM NESNOVNE KULTURNE DEDIŠČINE

ICH-02 – obrazec

(Osnutek)

A. Država pogodbenica (države pogodbenice)

Republika Slovenija

B.1. Ime dediščine v angleščini ali francoščini

The Škofja Loka Passion Play

B.2. Ime dediščine v jeziku in pisavi vpletene skupnosti, če je to primerno

Škofjeloški pasijon

B.3. Drugo ime (druga imena) dediščine, če obstajajo

Processio Locopolitana in Die Parasceves

Processio Locopolitana

Loška procesija na Veliki petek

Škofjeloška pasijonska procesija

Romualdov Škofjeloški pasijon

C. Ime skupnosti, skupin ali vpletenih skupnosti, če je to primerno

Občina Škofja Loka

D. Geografsko območje in obseg predlagane dediščine

Predlagana dediščina izvira z območja nekdanjega Škofjeloškega gospostva Freisinških škofov (973 – 1803) ob porečju rek Poljanske Sore in Selške Sore, ter Sorškega polja do Medvod in Kranja. Ta prostor statistične regije Gorenjska sedaj oblikujejo občine, Škofja Loka, Gorenja vas – Poljane, Železniki in Žiri v Republiki Sloveniji. Prireditev sama pa poteka v zgodovinskem jedru osrednjega mesta Škofje Loke.

E. Oseba za stik pri dopisovanju

mag. Megušar

Andreja

Kabinet župana

Koordinatorica kulturnega centra Škofja Loka, Sokolski dom

Občina Škofja Loka

Mestni trg 15

SI 4220 Škofja Loka

Tel.: 386(0)4 51 12 312

Fax: 386(0)4 51 12 318

<http://www.skofjaloka.si/>

1. Prepoznavanje in določitev predlagane dediščine

(Odkljukamo prve tri kvadratke)

(i) Kratak opis dediščine, ...

Škofjeloški pasijon je pasijonska procesija (igra), ki je dediščina srednjeveških misterijev, miraklov, renesančnih triumfov in baročnih moralitet, podob ali alegorij. V letih 1715 do 1727 jo je po predhodnih predlogah napisal kapucin Romuald, Lovrenc Marušič (1676-1748). Besedilo sestavlja 844 verzov in je razdeljeno v štirinajst slik (prizorov) in je prvo celovito ohranjeno slovensko gledališko besedilo (najstarejše v celoti ohranjeno dramsko besedilo v slovenščini). Uvod, priloge in napotki so v latinskem jeziku, opombe in didaskalije v nemškem jeziku. Zaradi trojezičnosti

literarne predloge velja za medkulturni model sožitja kultur. Škofjeloški pasijon je skupaj z drugimi slovenskimi pasijoni pomemben ohranjevalec narodove identitete in vpetosti v evropski kulturni prostor. Rokopisni kodeks *je nastal in se hrani v kapucinskem samostanu v Škofji Loki* Pasijon združuje zgodnjo pasijonsko procesijo mediteranskega tipa (Italija, Hrvaška, južna Francija) s pasijonsko odsko igro srednjeevropskih dežel (Avstrija, Nemčija, Češka, Švica) do atlantskega prostora (Nemčija, Francija, Belgija, Španija, Portugalska). Slikovit in imeniten baročni gledališki spektakel se odvija po ulicah srednjeveškega mesta peš, na konjih, na vozovih, prenosnih odrih in na štirih fiksnih prizoriščih. Raznolike konjenice (turška, nemška, dragonska, grenadirska) pričajo o dramatičnih trenutkih turških vpadov *na slovenska tla*. Nekateri prizori iz stare in nove zaveze potekajo kot procesija izvorno kostumiranih oseb peš ali na konjih, posamezne slike se igrajo na štirih stabilnih odrih, premične odre z osebami in scensko opremo nosijo nosači v kutah. Dogajanje bogatije skupine barvitih *bratovščin*, cehov (krojaški, čevljarški, lončarski, pekovski, mesarski). Pasijon so igrali vsak velikonočni *petek popoldne do konca 18. stoletja, ko je bil ukinjen (petek popoldne do leta 1768, ko je bil ukinjen)* ob reformah cesarice Marije Terezije in cesarja Jožefa II. Nekoliko prirjejen je bil ponovno odigran leta 1936 v Škofji Loki. Vse do demokratičnih sprememb leta 1991, pasijona ni bilo mogoče uprizarjati. Režiser Marjan Kokalj ga je v letih 1999 in 2000 v izvorni obliki zopet dal na oder. Sodelovalo 570 igralcev, med njimi šestdeset v vlogah na konjih. V velikonočnem času si ga je v šestnajstih predstavah, ogledalo 53.000 ljudi.

Postavitev leta 2009 je pokazala, da se je Škofjeloški pasijon »prijel«, da so ga ljudje iz cele Slovenije vzeli za svojega. Sodelovalo je 890 nastopajočih, vseh sodelujočih pa je bilo preko tisoč. V osmih predstavah si ga je ogledalo 24.000 gledalcev. Režiser Borut Gartner je še posebej izpostavil mlado populacijo kot ljudstvo in okrepil glasbeno sceno.

Lokalne oblasti in država so ga zaščitile kot premično kulturno ustanovo in določile, da se ga igra vsakih šest let. Naslednje uprizoritve so načrtovane leta 2015 in leta 2021.

Poudariti velja, da se Škofjeloški pasijon igra dosledno skladno po ohranjeni režijski knjigi, edini ohranjen iz tega časa v Evropi in svetu, s kompletnim besedilom v izvornem jeziku v istem obsegu dobesedno in v celoti, kot je bil napisan.

(ii) Kdo so nosilci in izvajalci dediščine? ...

Nosilec dediščine je Občina Škofja Loka.

Izvajalci Škofjeloškega pasijona so civilna združenja, kot so kulturna društva, gledališke skupine, pevski zbori, instrumentalisti in posamezniki iz štirih občin nekdanjega Škofjeloškega gospostva, kot sledi:

- Prosvetno društvo Sotočje, Škofja Loka
- Gledališke skupine: Bukovica, Godešič, Gorenja vas, Gorenja vas pri Retečah, Poljane, Loški oder, Pevno, Puštal, Reteče, Selca, Sorica, Stara Loka, Sv. Jošt, Virmaše – Sv. Duh, Žabnica, Železniki, Žiri
- Konjeniki: Hraše, Reteče, Riders club, Sovodenj, Sorško Polje z okolico, Stara Loka, Tržič in Naklo, Visoko pri Kranju, Žiri
- Glasbena šola Škofja Loka, Otroci ritma, Združeni otroški pasijonski pevski zbor, Komorni pevski zbor Aeternum, Škofjeloški oktet, Pevski zbor Gimnazije Škofja Loka, Pevski zbor Oton Zupančič Sora
- Pihalne godbe: Škofja Loka, Medvode, Žiri
- Muzejsko (historično) društvo Škofja Loka
- Loški muzej Škofja Loka
- Posamezniki: Metod Benedik, Romana Bohinc, Mojca Šifrer, Bulovec, Marija Demšar, Igor Draksler, Jože Faganel, Mojca Ferle, Alojzij Pavel Florjančič, Borut Gartner, Marjan Kokalj, France Križnar, Vanja Krmelj, Marko Marin, Andreja Megušar, Jure Miklavc, Andrej Misson, Henrik Neubauer, Tomaž Paulus, Tone Potočnik, Nada Slatnar, Jure Svoljšak, Klemen Štibelj, Peter Pokorn...

(iii) Kako so znanje in veščine povezani z dediščino, ki se prenaša danes?

V tehnični ekipi sodelujejo obrtniki in artisti, ki obvladajo tradicionalne veščine, ki so potrebne za izvedbo. Večina njih je sodelovala v prejšnjih uprizoritvah, v vmesnem času pa skrbimo za ohranjanje »pasijonske kondicije« z različnimi delavnicami. V pasijonski pisarni je ustanovljen Center domače in umetnostne obrti, kjer se usposablja ljudje s starimi ročnostmi in obrtni: kolarstvo, rezbarstvo, svečarstvo, izdelovanje butar, jaslic, polstenje, tkanje, pletilstvo, kvačkanje, šivanje srednjeveških in baročnih oblek in kostumov, izdelovanje papirja ...

Posamezne skupine, kot na primer pasijonska konjenica, ima v velikonočnem času defile po pasijonskih prizoriščih.

Pevske skupine imajo številne nastope s pasijonsko glasbo, vključno s *koralno (koralnim petjem)*.

Vsako leto izdamo posebno revijo Pasijonski doneski, v kateri objavljamo izvorna besedila pasijonskih iger, druge pasijonske vsebine in sledimo pasijonskim dogodkom po Sloveniji.

Aktivno sodelujemo v Europassionu.

(iv) Kakšne družbene in kulturne funkcije ter pomene ima dediščina za skupnost danes?

Škofjeloški pasijon je izrazita ljudska in prostovoljna dejavnost. Združuje in duhovno bogati razširjeno medobčinsko populacijo, mestno in podeželsko in žarči njihovo duhovno kvaliteto širše v slovenski in evropski prostor. Združuje tudi slovensko etnično skupnost v sosesčini, Italiji, Avstriji, Hrvaški in v Argentini. Ohranja in spodbuja k ohranjanju bogate narečnosti slovenskega jezika doma in v zamejstvu.

Pasijonski romarji prenašajo humano sporočilo tako v katoliške škofije, kakor tudi evangeličanom, pravoslavcem, muslimanom in drugim družbenim skupnostim.

Dediščina je izrazito medgeneracijska, saj združuje najbolj aktivno odraslo populacijo, mlade, otroke in starejše. Nekateri vloge se prenašajo v posameznih družinah, kjer igrajo vse tri generacije. Posamezni elementi pasijona, kot so pevski zbori, posamezni solisti, so prenašalci govorjene in glasbene kulture, ki sodelujejo na različnih koncertih in akademijah doma in po svetu.

(v) Ali obstaja del dediščine, ki ni v skladu z obstoječimi instrumenti za človekove pravice, z ...

Takih indicij v našem primeru ni bilo opaziti.

2. Prispevanje k zagotavljanju opaznosti in zavedanju ter spodbujanju dialoga

(i) Kako lahko vpis Lokalni, državni in mednarodni ravni.

Škofjeloški pasijon deluje s svojim množičnim sodelovanjem v igri v kraju, med občinami in številnimi obiskovalci od drugod kot močan komunikacijski center. Z multilingvizmom (s slovenskim, nemškim in latinskim jezikom) prenaša model na več nacionalno in več jezično družbo, kot je na primer EU ali UN. Po več stoletjih je priča trajnostnega razvoja, ki ga ohranja, spodbuja in nadaljuje, saj ni le arhivalija, temveč predvsem živa in dejavna kulturna dobrina, skratka pomembna kulturna dediščina.

(ii) Kako lahko vpis spodbudi dialog med skupnostmi, skupinami in posamezniki.

Vse našete kvalitete se z obiskovalci od drugod širijo in spodbujajo dialog med ljudmi še zlasti na polju prostovoljstva, socializira in povezuje ljudi doma in širše. Z vključitvijo v Europassion se to poslanstvo še dodatno utrjuje tudi v celi Evropi in širše.

(iii) Kako lahko vpis spodbuja kulturne raznolikosti in človeške ustvarjalnosti?

Spoznavanje do sedaj neznanih vsebin v Škofjeloškem pasijonu odpira in pospeši zanimanje za manj poznan del kulturne krajine med Alpami in Jadranom, kar posledično spodbuja človeško ustvarjalnost. Med aktivne udeležence vključujemo tudi strokovnjake in igralce iz cele Evrope.

3. Varovalni ukrepi (Ministrstvo)

4. Udeležba skupnosti in soglasje za vložitev predloga (Ministrstvo)

5. Vključitev dediščine na seznam (Ministrstvo)

6. Dokumentacija (pripravljamo)

Viri:

Anton Koblar

Pasijonske igre na Kranjskem, /pasijonske igre (ali sprevedi)... v Škofji Loki/, *Izvestje muzejskega društva za Kranjsko*, Ljubljana 1892

Josip Mantuani

Pasijonska procesija v Loki, *Carniola*, Ljubljana 1916, 1917

Tine Debeljak

Škofjeloška pasijonska procesija..., *Škofja Loka in njen okraj*, Škofja Loka 1936

France Koblar

Oče Romuald – Lovrenc Marušič: Škofjeloški Pasijon, Ljubljana 1972

Oče Romuald – Lovrenc Marušič, Škofjeloški pasijon, ur. Aleš Berger, *Knjižnica Kondor*, zvezek 238, Ljubljana 1987

Marjan Kokalj

Škofjeloški pasijon 1721-1999, Na kratko o pasijonu, *Slovenski gledališki list*, Škofja Loka 2000

Tadeja Primožič

Razglasitev Škofjeloškega pasijona za spomenik državnega pomena, Potujoča razstava ŠP, *Škofjeloški pasijon 2006*, str.108, Škofja Loka 2006

Alojzij Pavel Florjančič

Processio Locopolitana, signum temporis , a. MMVI, *Škofjeloški pasijon 2006*, Škofja Loka 2006

Romana Bohinc, Jure Svoljšak

Prijavnica za vpis v register žive dediščine, Škofjeloški pasijon – *Processio Locopolitana*, 29. avgust 2008

Metod Benedik

Škofjeloški pasijon 1713 – 1715 – 1721 – 1999 – 2000, *Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Ane Škofja Loka*, Celje, Škofja Loka 2008

Matija Ogrin

Oče Romuald, Škofjeloški pasijon, Znanstveno kritična izdaja, Ljubljana 2009

Borut Gartner

Romualdov Škofjeloški pasijon (Ljudsko Ljubiteljsko Pasijonsko Gledališče) in Pasijonu na rob, *Pasijonski doneski 2010/5*, str. 93 – 151, Škofja Loka 2010

Škofja Loka, 24. december 2012

Pripravi: Alojzij Pavel Florjančič, recenzent: dr. Metod Benedik

Center Združenih narodov, kjer je poteklo 11. zasedanje UNESCOvega Medvladnega odbora za ohranjanje nesnovne kulturne dediščine, Adis Abeba, Etiopija. Foto: Jože Štukl

V razpravni dvorani med predstavitvijo Škofjeloškega pasijona. Foto: Jože Štukl.

Glavna razpravna dvorana centra Združenih narodov, Adis Abeba, Etiopija. Foto: Jože Štukl

Jože Štukl

ŠKOFJELOŠKI PASIJON OD SLOVENSKEGA REGISTRA DO UNESCA

Škofjeloški pasijon je spokorna procesija Velikega petka, ki se je prirejala v Škofji Loki. Besedilo te spokorne procesije je v Loškem kapucinskem samostanu napisal pater Romuald (Lovrenc) Marušič (1676–1748), ko je v letih 1715–1727 deloval v Škofji Loki kot pridigar in magister processionis – voditelj procesije. Škofjeloški pasijon velja za najstarejše ohranjeno dramsko besedilo v slovenskem jeziku in je kot izjemna nesnovna dediščina ne le lokalnega, ampak tudi državnega in od konca leta 2016 celo svetovnega pomena.

SKRB ZA ZAŠČITO NESNOVNE DEDIŠČINE ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA NA LOKALNI IN NACIONALNI RAVNI

Z namenom zaščite in ohranjanja nesnovne dediščine Škofjeloškega pasijona so bili že v preteklem obdobju narejeni nekateri pomembni koraki. Tako je Občinski svet Občine Škofja Loka 15. novembra 2007 sprejel **Odlok o gledaliških uprizoritvah Škofjeloškega pasijona**, s katerim je bilo zagotovljeno njegovo uprizarjanje v procesijski obliki v postno velikonočnem času v izvirnem okolju znotraj starega srednjeveškega mestnega jedra Škofje Loke, ki je bilo leta 1988 razglašeno za kulturni spomenik. Leta 2003 je bila sprejeta UNESCOva Konvencija o varovanju nesnovne kulturne dediščine, ki je povzročila velike premike pri varovanju nesnovne kulturne dediščine tako na mednarodni kot tudi na nacionalni ravni. Slovenija je Konvencijo ratificirala leta 2008 in nesovno kulturno dediščino, poimenovano živa kulturna dediščina,¹ vključila v novi Zakon o varstvu kulturne dediščine (2008), ki je pred tem vključeval le nepremično in premično kulturno dediščino. V skladu z določili UNESCOve Konvencije in Zakona o varstvu kulturne dediščine je bil tudi v Sloveniji vzpostavljen **Register žive kulturne dediščine**, Škofjeloški pasijon pa je bil še istega leta vanj vpisan kot prva dediščinska enota. Naslednji korak pri varovanju nesnovne dediščine Škofjeloškega pasijona je bil storjen štiri leta kasneje, ko je Vlada Republike Slovenije na seji 19. julija 2012 sprejela **Odlok**

¹ Unescova konvencija uporablja poimenovanje »nesovna kulturna dediščina«, medtem ko je bil pri nas v skladu z novim Zakonom o varstvu kulturne dediščine iz leta 2008 uporabljan termin »živa kulturna dediščina«. Poimenovanje se je iz »živa« spremenilo v »nesovna« v skladu s 1. členom Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o varstvu kulturne dediščine – ZVKD-1D z dne 6. maja 2016.

o razglasitvi Škofjeloškega pasijona za živo mojstrovino državnega pomena.

S tem je enota dediščine dobila najvišjo možno zaščito na ravni države – status kulturnega spomenika državnega pomena. Tako so bili sprejeti vsi možni ukrepi s področja ohranjanja nesnovne kulturne dediščine, predvideni v skladu s slovensko zakonodajo. S tem je država enoti dediščine potrdila izjemen strokovni in širše družbeni pomen in sprejela varstvene ukrepe, ki Škofjeloškemu pasijonu zagotavljajo njegovo ohranjanje, javno dostopnost ter prenašanje iz roda v rod. Vse navedene aktivnosti so pripomogle k še večji prepoznavnosti Škofjeloškega pasijona v lokalnem in nacionalnem okolju.

PRVI KORAKI DO UNESCA

Ko je bilo vse to doseženo, je na pobudo loškega župana Miha Ješeta sledil naslednji logični korak, in sicer začetek aktivnosti za vpis Škofjeloškega pasijona na Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine pri UNESCO. V zvezi s temi aktivnostmi je bil 6. novembra 2012 na Občini Škofja Loka sklican prvi informativni sestanek za začetek priprave nominacije za uvrstitev Škofjeloškega pasijona na Reprezentativni seznam. Na sestanku so bili poleg župana Občine Škofja Loka Miha Ješeta prisotni še Špela Spanžel kot predstavnica Ministrstva za kulturo Republike Slovenije, Metod Benedik, kapucin, Aleksander Igličar, predsednik Muzejskega društva Škofja Loka, Andreja Megušar iz Občine Škofja Loka, Alojzij Pavel Florjančič, urednik Pasijonskih doneskov in Jože Štukl, predstavnik Loškega muzeja Škofja Loka.

Župan Miha Ješe je v uvodnem nagovoru pozdravil vse prisotne in se hkrati zahvalil za udeležbo in pripravljenost na sodelovanje pri zahtevnem projektu. Nato nam je Špela Spanžel z Ministrstva za kulturo Republike Slovenije predstavila celoten postopek in vse zahteve na poti do priprave končne nominacije. Ob tem je poudarila, da sta prvi oviri že bili uspešno premagani, saj je Škofjeloški pasijon uspešno vpisan v register žive kulturne dediščine in razglašen za živo mojstrovino državnega pomena. Tako nas čaka še zadnji zahteven korak za prepoznavo na mednarodni ravni - priprava nominacije. Najprej nas je seznanila z osnovnim nominacijskim obrazcem ICH-02, ki je dostopen na spletni stran UNESCO v angleškem (<http://www.unesco.org/culture/ich/en/forms>) ali francoskem jeziku in ga je potrebno natančno in skrbno izpolniti, pri tem pa upoštevati točno določeno število besed v posamezni rubriki, ki jih uporabimo pri pojasnjevanju v odgovoru. Še pomembnejša so vsebinska izhodišča, zlasti upoštevanje poudarkov Konvencije. Vseh določil in priporočil UNESCO se je potrebno strogo držati, saj v nasprotnem primeru ocenjevalna skupina vlogo zavrne zgolj zaradi enega nezadostno, nepopolno, oziroma nepravilno formuliranega odgovora. Besedilo nominacije sme vsebovati zgolj tekstualne odgovore, brez dodanih ilustracij ali fotografij.

Nominacijskemu obrazcu je potrebno na ustreznem nosilcu priložiti 10 novejših fotografij v digitalni obliki, ustrezni resoluciji in enem od predpisanih formatov. Seznam vseh priloženih fotografij mora biti naveden na obrazcu ICH-07-photo, pri čemer morajo biti fotografije proste vseh avtorskih pravic. Poleg fotografij je potrebno nominaciji priložiti tudi video posnetek v dolžini od 5 do 10 minut, ki je lahko posnet v angleščini, francoščini ali v maternem jeziku in podnaslovljen angleško ali francosko. Pri pripravi videa je priporočljivo pred tretjeosebim pripovedovanjem dati prednost skupnostim, skupinam ali posameznikom nosilcem dediščine, ki jo edini lahko prikažejo v vsej pristnosti. Prav tako je potrebno tudi video oddati v ustrezni kakovosti in v enem izmed predpisanih formatov. Za popis video priloga je potrebno uporabiti poseben obrazec in sicer ICH-07-video, ki mora biti tako kot fotografski material prost vseh avtorskih pravic. Ob vsem tem je potrebno priložiti čim več podpisanih in žigosanih izjav o podpori nominaciji s strani posameznikov, skupin, skupnosti, društev, kulturnih ustanov, skratka vseh vpletenih v ohranjanje pasijonske dediščine, ki naj bodo čimbolj raznolike. Vse te izjave morajo biti pripravljene v izvirnem jeziku in prevedene v angleščino ali francoščino zaradi lažje razumljivosti v mednarodnem prostoru. Končna oblika besedila nominacije na predpisanem obrazcu mora biti oddana na Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije do konca januarja. V februarju bodo potekala še zadnja usklajevanja, dopolnitve in popravki. Marca pa mora biti izvedena še formalna potrditev na vladi. Nominacijo skupaj z vsemi prilogi bo potrebno do 31. marca 2013 dostaviti na sedež UNESCO v Parizu. Poudarila je tudi, da bo potrebno oblikovati delovno skupino, katere člani zastopajo posamezne strokovne institucije in so koordinatorji za posamezno področje.

PRIPRAVA NOMINACIJSKEGA OBRAZCA

Delovna skupina za pripravo nominacije Škofjeloškega pasijona za vpis na Reprezentativni seznam nesnovne dediščine pri UNESCO je bila s strani župana Miha Ješeta uradno imenovana 12. decembra 2012, sestavljalo pa jo je že občutno manj članov kot se jih je udeležilo prvega sestanka. Tako so ostali Tine Radinja, podžupan Občine Škofja Loka, Metod Benedik, kapucin, Alojzij Pavel Florjančič, urednik Pasijonskih doneskov, Jože Štukl, Loški muzej Škofja Loka, Andreja Megušar, Občina Škofja Loka, Marta Gartner, knjižničarka Kapucinske knjižnice, Špela Spanžel, Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije in Adela Pukl iz Slovenskega etnografskega muzeja. Člani delovne skupine smo si medsebojno razdelili posamezna delovna področja in se odločili, da bomo nominacijski obrazec izpolnjevali v slovenskem jeziku in ga na koncu prevedli v angleščino. Sprejet je bil tudi terminski plan za pripravo nominacije po posameznih segmentih. Andreja Megušar je kot predstavnica Občine Škofja Loka prevzela tehnično koordinacijo

priprave nominacije. Vse je kazalo, da bo delo potekalo hitro, usklajeno in v timskem duhu. Toda v naslednjih tednih so člani delovne skupine postajali vedno manj odzivni. Ker pa čas ni bil naš zaveznik in se je s pripravo nominacije vedno bolj mudilo, so me župan Miha Ješe, Špela Spanžel in Andreja Megušar pozvali, če bi bil pripravljen prevzeti strokovno koordinacijo delovne skupine oziroma kar avtorstvo nominacije v celoti, pri čemer bi na koncu preostali člani delovne skupine le še pregledali pripravljeno gradivo in »dodali ali odvzeli kakšno vejico,« kot se je slikovito izrazil Alojzij Pavel Florjančič. Po tehtnem premisleku sem sklenil, da bom vseeno sprejel odgovorno in zahtevno nalogo priprave celotnega besedila nominacijskega obrazca. Tako sem se intenzivno lotil pregledovanja sorodnih že sprejetih nominacij, dostopnih na UNESCOvi spletni strani in študiranja vseh mogočih knjižnih objav, kjer je bilo mogoče dobiti uporabne informacije na temo Škofjeloškega pasijona. Ob pomoči pridobljenega znanja sem oblikoval končno besedilo. V sodelovanju s preostalimi člani delovne skupine: županom Miho Ješetom, Andrejo Megušar, Adelo Pukl in predvsem Špelo Spanžel, smo pripravljene tekste v slovenskem jeziku na nekaterih mestih še izboljšali in jim dodali določene vsebinske poudarke. Pripravo besedila nominacije v slovenščini smo zaključili do 25. februarja 2013, ko smo ga oddali v prevajanje v angleški jezik. To delo je hitro in profesionalno opravila gospa Nika Marenk. Prevedeno besedilo je bilo sedaj potrebno na nekaterih mestih skrajšati, drugod pa mu še kaj dodati, da je ustrezalo predpisanim zahtevam o številu besed pri posameznem geslu, predvsem pa ga izpiliti, poenotiti in uporabiti najprimernejše izrazoslovje v skladu z zahtevami in pričakovanji UNESCO. Za dokončanje naloge so bili tako potrebni še nekateri delovni sestanki, ki sem se jih udeležil na Ministrstvu za kulturo. Svoje so h končni redakciji s pregledom in konstruktivnimi pripombami prispevali še nekateri uslužbenci Ministrstva za kulturo Republike Slovenije: Ksenija Kovačec Naglič, Ciril Baškovič, Gojko Zupan in Silvester Gabršček. Andreja Megušar je v tem času zbrala izjave o podpori nominaciji s strani posameznikov, skupin, skupnosti, društev, kulturnih ustanov, skratka vseh vpletenih v ohranjanje pasijonske dediščine, ki so segale od uradnih pisem institucij, na roko napisanih prispevkov aktivnih udeležencev pasijona, do otroških risbic. Skupaj sva pripravila scenarij za predstavitveni film in naredila izbor fotografskega materiala. Tako sva v dogovorjenem roku, 18. marca 2013, dostavila vse zbrano gradivo na Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, kjer so poskrbeli za nadaljnje korake. Nominacija za vpis Škofjeloškega pasijona na Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine je bila tako skupaj z vsemi prilogami in s podpisom veleposlanice v Parizu gospe Veronike Stabej uspešno oddana na sekretariatu za nesnovno dediščino UNESCO v Parizu, dne 28. marca 2013. Sedaj nam je preostalo le še čakanje do novembra 2014, do zasedanja Medvladnega odbora, ki je odločal o vpisu.

ODLOČITEV OCENJEVALNE SKUPINE MEDVLADNEGA ODBORA

Konec oktobra 2014, štiri tedne pred zasedanjem 9. Medvladnega odbora za ohranjanje nesnovne kulturne dediščine pri UNESCO, so bili objavljeni rezultati ocenjevanja nominacij ocenjevalne skupine in na podlagi teh priporočil predlagane odločitve Medvladnega odbora. Ker je bilo ocenjevalno telo mnenja, da vloga za vpis Škofjeloškega pasijona na Reprezentativni seznam ne izpolnjuje vseh kriterijev, sta se Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije in Občina Škofja Loka odločila, da se predlog nominacije za Škofjeloški pasijon umakne še pred zasedanjem Medvladnega odbora, ki je potekalo v Parizu od 25. do 28. novembra 2014. V tem primeru je bila namreč dopuščena možnost, da lahko države, ki so to storile, svoj ustrezno dopolnjen in utemeljen predlog vložijo takoj v naslednjem ciklusu do konca marca 2015, v nasprotnem primeru, če bi Medvladni odbor potrdil predlog ocenjevalne skupine, da se Škofjeloški pasijon ne vpiše, pa ponovna vložitev nominacije ne bi bila več mogoča. Poročilo ocenjevalne skupine o oceni nominacije Škofjeloškega pasijona s konca oktobra 2014 je dostopno na spletni strani UNESCO (<http://www.unesco.org/culture/ich/en/10-representative-list-00748>), spodaj pa ga objavljamo v celoti:

DRAFT DECISION 9.COM 10.41

The Committee

1. *Takes note that Slovenia has nominated **Škofja Loka Passion play** (No. 01014) for inscription on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity:*

The Škofja Loka Passion play combines an early Mediterranean penitential procession with the Passion drama of Central Europe. Performed once every six years, the play depicts the suffering and death of Jesus Christ in twenty scenes, turning the entire town into a stage. The play is performed during Lent and Easter along the streets of Škofja Loka on foot, horses, carts and portable stages and at fixed locations, with different groups of actors performing each scene. The play draws on the knowledge and skills of groups of brotherhoods and guilds, all of which contribute to the colourful event. The Passion play inspires and unites the local municipal and rural population. The Municipality of Škofja Loka, the bearer of the play, ensures the continuity of its staging and the active participation of communities, individuals, and formal and informal groups. Workshops are organized at the Centre of Arts and Crafts to ensure that the traditional knowledge, crafts and skills are transmitted among masters, apprentices and volunteers. At the time of performances, visitors flood the town, drawn by the religious message of the play as well as the hospitality of the residents.

2. *Decides that, from the information included in the file, the nomination satis-*

ifies the following criteria for inscription on the Representative List:

- R.1: *The Škofja Loka Passion is a dramatic performance with a spiritual and religious dimension that aims at strengthening integration between social classes and groups and has become emblematic of its community;*
- R.4: *Community members have participated in the preparation of the nomination and their free, prior and informed consent was demonstrated;*
- R.5: *The element was included in the National Register of Living Cultural Heritage of Slovenia maintained by the Ministry of Culture in 2008; the Register is publicly accessible on the Ministry's website.*
3. *Further decides that, from the information included in the file, the nomination does not satisfy the following criteria for inscription on the Representative List:*
- R.2: *The nomination does not describe how inscription of the element on the Representative List would ensure visibility of the intangible cultural heritage more generally or raise awareness of its significance;*
- R.3: *While some past promotional activities carried out by local authorities and the State are described, the interruption of the performance from 1939 to 1999 is not adequately addressed; the file does not describe safeguarding measures to ensure the viability of the element as understood by the Convention and instead takes a conservationist approach, neglecting to describe measures to address possible negative effects of increased tourism;*
4. *Decides not to inscribe **Škofja Loka Passion play** on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity;*
5. *Recalls the importance of using vocabulary appropriate to the spirit of the Convention and avoiding expressions such as 'authenticity', 'magnificence', 'masterpieces' and 'uniqueness'.*

Ocenjevalna skupina je nominacijo ocenjevala v petih vsebinskih kriterijih R1–R5. Pri kriterijih R1, R4 in R5 ni imela zadržkov, medtem ko so se zadržki pojavili pri kriteriju R2, pri katerem v nominaciji ni bilo v zadostni meri pojasnjeno: »kako bi vpis na Reprezentativni seznam prispeval k splošni prepoznavnosti nesnovne kulturne dediščine Škofjeloškega pasijona oziroma k večji ozaveščenosti o njenem pomenu.« Ustavili so se še pri kriteriju R3, kjer so pričakovali natančnejše pojasnilo: »zakaj med leti 1939 in 1999 ni bilo uprizoritev Škofjeloškega pasijona« ter da v predlogu nominacije »niso predstavljeni varovalni ukrepi za zagotavljanje dolgoročnega obstoja Škofjeloškega pasijona in možnih negativnih vplivov naraščajočega turizma, ki bi jih lahko prinesel vpis elementa na Reprezentativni seznam.«

Ob tem jih je zmotila tudi uporaba nekaterih izrazov kot so: *avtentičnost, veličastnost, mojstrovina, unikatnost*, ki niso v popolni sinergiji z UNESCOvo Konvencijo.

Iz vseh navedenih razlogov se je ocenjevalna skupina odločila, da se Škofjeloški pasijon ne vpiše na UNESCOv Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva.

Čeprav se z mnenjem ocenjevalne skupine nismo v celoti strinjali in smo pričakovali drugačen izid ocenjevanja, smo tudi zaradi pomanjkanja izkušenj z nominacijami, odsotnosti boljših stikov z državami članicami medvladnega odbora, predvsem pa iz spoštovanja do strokovne ocene odbora, nominacijo umaknili pred zasedanjem v upanju, da bomo z dodatnimi pojasnili uspešno utemeljili vpis v prihodnjem ocenjevalnem obdobju.

PRIPRAVA IN VLOŽITEV PONOVNE KANDIDATURE

Decembra 2014 so stekli pogovori med Ministrstvom za kulturo, Slovenskim Etnografskim muzejem kot nacionalnim Koordinatorjem varstva nesnovne kulturne dediščine in Občino Škofja Loka o začetku aktivnosti za pripravo in vložitev ponovne kandidature Škofjeloškega pasijona za vpis na Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva pri UNESCO. Tako je 14. januarja 2015 župan Občine Škofja Loka Miha Ješe sklical prvi sestanek za oblikovanje delovne skupine, ki bo do 31. marca 2015 pripravila dopolnitev predloga za vložitev ponovne kandidature za vpis Škofjeloškega pasijona na Reprezentativni seznam. K sodelovanju smo bili kot člani ožje delovne skupine povabljeni: Silvester Gabršček z Ministrstva za kulturo, Nena Židov in Anja Jerin iz Slovenskega etnografskega muzeja, Aleksander Igličar, predsednik Muzejskega društva Škofja Loka, Alojzij Pavel Florjančič, urednik Pasijonskih doneskov, Metod Benedik, kapucin, Jernej Tavčar z Občine Škofja Loka in Jože Štukl iz Loškega muzeja Škofja Loka. Na sestanku sem bil s strani župana Miha Ješeta imenovan za strokovnega koordinatorja delovne skupine in hkrati zadolžen za pripravo in dokončno oblikovanje nominacije. Jernej Tavčar je prevzel nalogo tehničnega koordinatorja, ki bo poskrbel za organiziranje sestankov, spremembe in dopolnitev predstavitvenega filma, izbiro foto materiala in ostale dokumentacije ter izjav o podpori nominaciji s strani posameznikov, skupin, skupnosti, društev, kulturnih ustanov, skratka vseh vpletenih v ohranjanje pasijonske dediščine. Dogovorili smo se tudi, da bo vsak od članov delovne skupine pripravil dopolnitve besedila nominacije do naslednjega skupnega sestanka 30. januarja 2015. Ker pa časa za dopolnitev vloge ni bilo veliko in glede na pretekle izkušnje o počasni odzivnosti članstva delovne skupine, sem se odločil, da sam pripravim predlog nove prijave, ki jo bomo potem posredovali vsem članom delovne skupine v pregled in dopolnitev. Pri tem mi je priskočil na

pomoč Aleksander Igličar, ki se je skupaj z Anjo Jerin in Neno Židov iz Etnografskega muzeja v Ljubljani udeležil zasedanja Medvladnega odbora v Parizu med 25. in 28. novembrom 2014 in je lahko iz prve roke postregel z nekaterimi uporabnimi informacijami in zahtevami UNESCO pri dopolnitvi naše nominacije. Takoj, ko sva se lotila dela, je postalo jasno, da se ne bo mogoče zadovoljiti samo z dopolnitvami besedila, ampak bo potrebno precej gesel temeljito preoblikovati in uskladiti z novimi zahtevami in pričakovanji UNESCO, nekatere pa celo napisati povsem na novo, če želimo biti v naslednjem ocenjevalnem ciklusu uspešni. Začrtala sva nekatere glavne smernice, potem pa sem se v naslednjih tednih lotil ustreznega dopolnjevanja in ponovnega pisanja gesel nominacijskega obrazca. Delo mi je šlo precej lažje od rok kot pred dvema letoma, saj sem v tem času poleg obilice dodatnega strokovnega znanja pridobil tudi precej izkušenj z izpolnjevanjem nominacijskih obrazcev in se dodobra spoznal z željami in pričakovanji UNESCO. Ob tem se je potrebno zavedati dejstva, da je Škofjeloški pasijon predstavljal prvo nominacijo Republike Slovenije na Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine. Zato nihče od vpletenih v projekt v začetku ni imel potrebnih izkušenj s tega področja. Vse kar smo imeli na voljo so bile že sprejete nominacije dostopne na UNESCOvi spletni strani, navodila za izpolnjevanje in možnost učenja na lastnih napakah. Nominacijo sem dopolnil tudi v skladu s pripombami in z dopolnili, ki so jih prispevali posamezni člani delovne skupine, s katerimi smo se dobili na dveh delovnih sestankih v sejni sobi Občine Škofje Loka 30. januarja in 20. februarja 2015 in na številnih srečanjih v Slovenskem etnografskem muzeju in Ministrstvu za kulturo. Zadnje popravke in dopolnitve smo naredili z Anjo Jerin, Neno Židov in Silvestrom Gabrščkom na sestanku v Slovenskem Etnografskem muzeju, dne 26. februarja, kjer smo natančno pregledali ustreznost uporabljene terminologije, dodali nekatere vsebinske poudarke in skušali upoštevati UNESCOve vrednote, ki naj bi se odražale v nominaciji (vloga lokalne skupnosti pri pripravi nominacije in oblikovanju ukrepov varovanja, poudarek na vlogi žensk, otrok in mladine pri izvedbi pasijona, pomen prenašanja pasijonske dediščine iz roda v rod, medsebojno spoštovanje in dialog z drugimi skupnostmi, ki prav tako uprizarjajo pasijon, kot tudi do skupnosti z drugačnimi verskimi nazori; primeren in spoštljiv odnos do živali, trajnostni razvoj, ipd.). Dopolnjeno nominacijo smo tako 27. februarja poslali gospe Niki Marenk v prevajanje v angleški jezik, nato pa je Jernej Tavčar poskrbel, da smo jo v predpisanem roku z vsemi prilogami oddali na Ministrstvu za kulturo. Nena Židov in Anja Jerin sta si pred oddajo ogledali še predstavitveni film in ugotovili, da so v njem prizori, ki niso v sinergiji z UNESCOvimi priporočili, po katerih film ne sme vsebovati nasilja, zato so dan pred oddajo nominacije z Jernejem Tavčarjem in montažerjem filma Marjanom Cerarjem posnetek še nekoliko premontirali. Nato je sledila le še dostava gradiva

na sekretariat za nesnovno dediščino UNESCO v Pariz, za kar so v predpisanem roku do konca marca 2015 poskrbeli sodelavci Ministrstva za kulturo Republike Slovenije.

MEDNARODNA PROMOCIJA ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA

V vmesnem času, ko smo čakali na odločitev glede nominacije Škofjeloškega pasijona, sem aktivno skrbel za njegovo mednarodno promocijo. Prvega junija 2015 me je župan Miha Ješe imenoval za Uradnega predstavnika Občine Škofja Loka v združenju Europassion.

Tako sem se od 5. do 7. septembra 2015 udeležil uradnega obiska v Tegelenu na Nizozemskem z ogledom njihove pasijonske igre. Obisk sem v največji možni meri izkoristil za promocijo Škofjeloškega pasijona in Škofje Loke tudi z razdeljevanjem propagandnega gradiva.

Od 31. marca do 4. aprila 2016 sem se udeležil 32. letnega kongresa Europassiona v Cieszynu na Poljskem, kjer sem zbranim delegatom in ostalim udeležencem zasedanja iz vse Evrope predstavil Loški pasijon v obliki kratkega predavanja in sedemminutnega filma. Ob tem sem predstavil tudi Pasijonske doneske, za katere se bomo v prihodnje trudili, da postanejo mednarodna publikacija, v kateri bodo lahko objavljali svoje prispevke pasijonska mesta in kraji iz vseh držav članic združenja Europassion.

Najpomembnejša pa je bila udeležba na mednarodni konferenci v Krakovu na Poljskem, ki je potekala v prostorih Zgodovinskega muzeja od 30. maja do 3. junija 2016. Na konferenci, katere osrednja tema je bilo varovanje in ohranjanje nesnovne kulturne dediščine v mestih, smo se zbrali strokovnjaki s področja muzejske stroke iz vse Evrope. Zbranemu avditoriju sem predstavil Škofjeloški pasijon v obliki strokovnega predavanja in naše skupne napore, ki so bili v zadnjih letih vloženi v pripravo nominacije za vpis Škofjeloškega pasijona na Reprezentativni seznam. Za zbornik konference sem napisal obsežen strokovni prispevek o Škofjeloškem pasijonu, ki je v PDF različici dostopen na spletu in sicer v poljskem (<http://www.mhk.pl/niematerialne-dziedzictwo-miasta>) in angleškem jeziku (<http://www.mhk.pl/intangible-heritage-of-the-city>).

ODLOČITEV OCENJEVALNE SKUPINE MEDVLADNEGA ODBORA

Konec oktobra 2016 smo bili pred zasedanjem 11. Medvladnega odbora za ohranjanje nesnovne kulturne dediščine pri UNESCO znova seznanjeni s priporočilom ocenjevalne skupine, ki je bila mnenja, da Škofjeloški pasijon izpolnjuje vse vsebinske kriterije R1-R4 za vpis na Reprezentativni seznam. Edini zadržek, ki ga je navedla, je bil pri formalnem kriteriju R5, da iz vloge ni razvidno, da se Slovenski register nesnovne dediščine redno posodablja. Zato je ocenjevalna sku-

pina v predlogu odločitve Medvladnemu odboru predlagala, da se vloga dopolni in ponovno vloži v naslednjem ocenjevalnem obdobju (<http://www.unesco.org/culture/ich/en/decisions/11.COM/10.B.29>).

Ker smo bili mnenja, da zadržek nima realne osnove in da je k takšnemu zaključku pripomogla tudi tehnična težava (nedelujoča povezava v nominaciji, ki se je v vmesnem času od oddaje spremenila), smo se odločili za aktivno vlogo pri pojasnjevanju zapleta članicam Medvladnega odbora pred zasedanjem in tekom zasedanja v Etiopiji. Pod vodstvom Ministrstva za kulturo, v sodelovanju s Slovenskim etnografskim muzejem in predvsem dragocenim posredovanjem veleposlanstva v Parizu, so bila v naslednjih dneh pripravljena ustrezna vsebinska pojasnila in posredovana na UNESCO po ministrskih in diplomatskih poteh. Z avstrijskimi predstavniki je bil usklajen amandma, pripravljeno je bilo tudi besedilo pojasnila za predstavnike na zasedanju v Etiopiji. Navedene aktivnosti, v katerih so sodelovali mnogi sodelavci po strokovni in formalni plati, je koordinirala Špela Spanžel na Ministrstvu za kulturo.

KONČNA ODLOČITEV IN VPIS NA REPREZENTATIVNI SEZNAM

Zadnje dejanje naših prizadevanj je pomenila udeležba na 11. zasedanju UNESCOvega Medvladnega odbora za ohranjanje nesnovne kulturne dediščine, ki je potekalo v Adis Abebi v Etiopiji od 28. novembra do 2. decembra 2016. Zasedanja se je udeležila 4 članska slovenska delegacija (Jože Štukl iz Loškega muzeja, Jernej Tavčar iz Občine Škofja Loka, Aleksander Igljučar, predsednik Muzejskega društva Škofja Loka) na čelu z gospo Magdaleno Tovornik. S skupnimi močmi smo ob spretni diplomaciji gospe Tovornikove pojasnili zadržke pri spornem kriteriju R5 in v četrtek 1. decembra 2016 ob 18.45 uri po lokalnem času dosegli zgodovinski uspeh za Republiko Slovenijo in Škofjo Loko, saj smo uspeli vpisati Škofjeloški pasijon na Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine pri UNESCO. Celotna uspešna nominacija je dostopna na spletnem naslovu (<http://www.unesco.org/culture/ich/en/RL/skofja-loka-passion-play-01203>), objavljamo pa jo tudi v prilogi.

Jože Štukl

mag. arheologije, muzejski svetovalec

Uradni predstavnik Občine Škofja Loka v združenju Europassion

Loški muzej Škofja Loka

Grajska pot 13, 4220 Škofja Loka

Tel.: 04-51-70-407

e-mail: joze.stukl@loski-muzej.si

www.loski-muzej.si

Aleksander Igljučar, Jože Štukl in Jernej Tavčar v družbi nekaterih delegatov 11. zasedanja UNESCOvega Medvladnega odbora za ohranjanje nesnovne kulturne dediščine, Adis Abeba, Etiopija. Foto arhiv: Jože Štukl

Pred cerkvijo sv. Jurija, Lalibela, Etiopija. Cerkev je izklesana v kamnino v enem kosu. Foto arhiv: Jože Štukl

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Intangible
Cultural
Heritage

Representative List

Original: English

**CONVENTION FOR THE SAFEGUARDING
OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE**

**INTERGOVERNMENTAL COMMITTEE FOR THE
SAFEGUARDING OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE**

**Eleventh session
Addis-Ababa, Ethiopia
28 November to 2 December 2016**

**Nomination file no. 01203
for inscription in 2016 on the Representative List
of the Intangible Cultural Heritage of Humanity**

A. State(s) Party(ies)

For multi-national nominations, States Parties should be listed in the order on which they have mutually agreed.

Slovenia

B. Name of the element

B.1. Name of the element in English or French

Indicate the official name of the element that will appear in published material. Not to exceed 200 characters

Škofja Loka passion play

B.2. Name of the element in the language and script of the community concerned, if applicable

Indicate the official name of the element in the vernacular language corresponding to the official name in English or French (point B.1). Not to exceed 200 characters

Škofjeloški pasijon

B.3. Other name(s) of the element, if any

In addition to the official name(s) of the element (point B.1) mention alternate name(s), if any, by which the element is known.

Processio Locopolitana in Die Parasceves
Processio Locopolitana

RL 2016 – No. 01203 – page 1

Loška procesija na Veliki petek
Škofjeloška pasijonska procesija

C. Name of the communities, groups or, if applicable, individuals concerned

Identify clearly one or several communities, groups or, if applicable, individuals concerned with the nominated element. Not to exceed 150 words

There are several communities, groups and individuals concerned with the Škofja Loka Passion Play:

- individuals and families keep its heritage and transmit it to future generations
- local communities and groups: village communities with their theatre groups and parishes
- groups of musicians: local bands, singing choirs, brass band, soloists
- societies: a museum society, education society, historical society, local culture centres, scouting and tourist associations, firefighters, horse-riding and photography clubs; societies of pilgrims
- schools: primary and secondary schools, the region's music school
- institutions: Škofja Loka Municipality, Institute for Culture Škofja Loka, Group for Passion, Capuchin Monastery, Ivan Tavčar Library, Loka Museum, St. George Parish of Stara Loka, DUO Centre of Arts and Crafts.

D. Geographical location and range of the element

Provide information on the distribution of the element within the territory(ies) of the submitting State(s), indicating if possible the location(s) in which it is centred. Nominations should concentrate on the situation of the element within the territories of the submitting States, while acknowledging the existence of same or similar elements outside their territories, and submitting States should not refer to the viability of such intangible cultural heritage outside their territories or characterize the safeguarding efforts of other States. Not to exceed 150 words

The Škofja Loka Passion Play takes place in the streets and squares of the Medieval town centre of Škofja Loka, situated in the central part of the Republic of Slovenia. Individual scenes of Passion Play are prepared and performed by the groups of residents coming from Škofja Loka and the nearby villages: Reteče, Gorenja vas, Bitnje, Gosteče, Pungert, Hosta, Godešič, Lipica, Zminec, Bodovlje, Dorfarje, Crngrob, Sveti Duh, Pevno, Moškrin, Stari Dvor, Virmaše, Trnje, Vešter, Suha, Trata, Binkelj, Fara, Puštal and Vincarje. All of these villages were once part of the Freising Bishops' Loka (Feudal) Estate (973 - 1803) with Škofja Loka as its administrative centre and were involved in staging the Passion Play as early as 1713.

Passion plays are performed in some other places in Slovenia, as well as in Europe and beyond.

E. Contact person for correspondence

E.1. Designated contact person

Provide the name, address and other contact information of a single person responsible for all correspondence concerning the nomination. For multi-national nominations provide complete contact information for one person designated by the States Parties as the main contact person for all correspondence relating to the nomination.

Title (Ms/Mr, etc.): Mr.

Family name: GABERŠČEK

Given name: SILVESTER

Institution/position: REPUBLIC OF SLOVENIA, MINISTRY OF CULTURE, DIRECTORATE FOR CULTURAL HERITAGE

RL 2016 – No. 01203 – page 2

Address: MAISTROVA ULICA 10, 1000 LJUBLJANA
 Telephone number: 00386 (0)1 36 95 900
 E-mail address: gp.mk@gov.si

E.2. Other contact persons (for multi-national files only)

Provide below complete contact information for one person in each submitting State, other than the primary contact person identified above.

1. Identification and definition of the element

For **Criterion R.1**, the States shall demonstrate that 'the element constitutes intangible cultural heritage as defined in Article 2 of the Convention'.

Tick one or more boxes to identify the domain(s) of intangible cultural heritage manifested by the element, which might include one or more of the domains identified in Article 2.2 of the Convention. If you tick 'other(s)', specify the domain(s) in brackets.

- oral traditions and expressions, including language as a vehicle of the intangible cultural heritage
- performing arts
- social practices, rituals and festive events
- knowledge and practices concerning nature and the universe
- traditional craftsmanship
- other(s) ()

This section should address all the significant features of the element as it exists at present.

The Committee should receive sufficient information to determine:

- that the element is among the 'practices, representations, expressions, knowledge, skills — as well as the instruments, objects, artefacts and cultural spaces associated therewith —';
- 'that communities, groups and, in some cases, individuals recognize [it] as part of their cultural heritage';
- that it is being 'transmitted from generation to generation, [and] is constantly recreated by communities and groups in response to their environment, their interaction with nature and their history';
- that it provides communities and groups involved with 'a sense of identity and continuity'; and
- that it is not incompatible with 'existing international human rights instruments as well as with the requirements of mutual respect among communities, groups and individuals, and of sustainable development'.

Overly technical descriptions should be avoided and submitting States should keep in mind that this section must explain the element to readers who have no prior knowledge or direct experience of it. Nomination files need not address in detail the history of the element, or its origin or antiquity.

- (i) Provide a brief summary description of the element that can introduce it to readers who have never seen or experienced it.

Not fewer than 150 or more than 250 words

The Škofja Loka Passion Play is a form of folk's theatre and a penitential religious procession in 20 scenes demonstrating Christ's stations of the cross, along with other biblical scenes from the Old and New Testaments (Eden, Death, King David, Samson, Hieronim, the Ark of the Covenant). The play is ardently performed by local volunteers/amateur actors during Lent and Easter time at four locations lining the streets and squares of the old town centre.

The staging involves around 900 performers and 400 other participants, among them are 75 spoken roles, 150 emphasized roles, 65 horsemen, 100 Adam's children, 160 platform carriers. Spoken texts are accompanied by music and singing and there are parades featuring horsemen, cross-bearers, flagellants, Adam's children, and a procession of Fraternities and Guilds,

musicians and singers. Due to the complexity of its staging, the Passion Play is only performed every six years.

The performance is based on a dramatic text in a local dialect, written down in 1721 by the Capuchin monk Romuald, on the basis of prior stagings. The manuscript, which is kept in the Capuchin Monastery in Škofja Loka, is considered the oldest preserved dramatic book in Slovenian (and according to available data in Europe as well).

The Škofja Loka Passion Play is strongly cohesive for everyone involved in its staging, safeguarding and transfer to younger generations. It has a huge impact on the visibility of Škofja Loka and its surrounding areas and is an important factor of local identity.

- (ii) Who are the bearers and practitioners of the element? Are there any specific roles or categories of persons with special responsibilities for the practice and transmission of the element? If yes, who are they and what are their responsibilities?

Not fewer than 150 or more than 250 words

The bearers and practitioners of the Passion Play are residents of Škofja Loka and the nearby villages who are safeguarding the passion heritage as individuals, families, local communities, associations, groups, schools and cultural institutions.

The most important role is played by heads of amateur theatrical groups in local communities. During preparations, they cooperate closely with the Passion director, while during the time between performances they maintain a permanent connection between the actors and other participants in a particular community.

A very important role in connecting all the participants at staging has Škofja Loka Municipality, which provides also a formal, legal and financial framework. Before staging, the Municipality establishes a technical committee whose responsibility is to choose the director and project manager and to monitor the preparations for staging. The main guardians of safeguarding Passion heritage between stagings are the Institute for Culture and Group for Passion, which, in collaboration with others, organize several meetings and events to maintain "Passion vitality" and accordingly, the vitality of the messages in the Škofja Loka Passion Play.

Women and children have a special role in the Passion Play. Women both appear in the performance and participate in rehearsals (scenes, theatrical masks and maintenance of costumes and other props). Children and youth are most commonly involved in singing choirs. Through participation, young people absorb a sense of identity and learn how to volunteer and contribute to the benefit of the community, all of which raises their awareness about the importance of community life.

- (iii) How are the knowledge and skills related to the element transmitted today?

Not fewer than 150 or more than 250 words

The values, knowledge and skills connected to the Škofja Loka Passion Play are transmitted from generation to generation within families and local communities. In some families, Passion roles are passed from older to younger members, but several generations can be involved at once.

Primary, secondary and music schools are involved in safeguarding this heritage by including the Passion in their curricula. In non-Passion years, the Group for Passion organizes Passion Days in Škofja Loka and the surrounding villages involved in the play. On such occasions, they organize thematic exhibitions, concerts, lectures, interviews etc.; also, the Passion cavalry presents itself in a festive parade.

The periodical publication Passion Contributions (Pasijonski doneski) annually publishes papers on passion plays, personal testimonies and other contents and information on passion events in Slovenia as well as in Europe.

In the technical team, there are a number of local craftsmen who are great experts in crafts which are indispensable for staging the play. They transmit the knowledge of Guilds and, through various workshops and classes, convey their knowledge to younger generations (the skills of a

blacksmith, a carver, a candle maker; people are taught how to weave, felt, make a Medieval or a Baroque dress or a costume, how to make paper). Thus local craftsmanship is not only being safeguarded, but even given greater visibility and spreading among the wider public.

(iv) *What social functions and cultural meanings does the element have today for its community?*

Not fewer than 150 or more than 250 words

Staging the Škofja Loka Passion Play is of tremendous social and cultural importance for the people of Škofja Loka and nearby villages. If this were not the case, it would not have been preserved unto the present. Preparations for the play and its staging connect local residents, who participate voluntarily. In this way, through years of performing together, special bonds are formed among them. They socialize more and their sense of identification with local communities increases. Through performing in the Passion play, their self-esteem is raised and they feel useful, contributing to the common good. The Škofja Loka Passion Play unites men and women of all generations within families, cities, and rural communities. It is an important factor of local identity and the residents are aware of the need for the safeguarding of the play as the most important element of their cultural heritage, which also has an enormous impact on the visibility of Škofja Loka and its surroundings in both Slovenia and the rest of Europe.

(v) *Is there any part of the element that is not compatible with existing international human rights instruments or with the requirement of mutual respect among communities, groups and individuals, or with sustainable development?*

Not fewer than 150 or more than 250 words

There is not a single part or element of the Škofja Loka Passion Play that is incompatible with existing human rights instruments or with the requirements of mutual respect among communities, groups and individuals, or with sustainable development.

The Škofja Loka Passion Play encourages mutual respect and sustainable development, due to its openness and creative approach, by safeguarding old craftsmanship and customs and by encouraging voluntary participation and active engagement of individuals and groups of different ages, genders, professions and backgrounds.

Preparations for staging and staging itself closely connect all the participants. Their values of tolerance, co-existence and spirituality connect believers and non-believers and are conveyed unto the audience.

"Passion pilgrims" travel on foot from Škofja Loka to Catholic dioceses and also to other religious and social communities in Slovenia and abroad to transmit the Passion message, which contributes to both, creating a better and socially juster world and returning of its lost values.

2. Contribution to ensuring visibility and awareness and to encouraging dialogue

For Criterion R.2, the States shall demonstrate that 'Inscription of the element will contribute to ensuring visibility and awareness of the significance of the intangible cultural heritage and to encouraging dialogue, thus reflecting cultural diversity worldwide and testifying to human creativity'. This criterion will only be considered to be satisfied if the nomination demonstrates how the possible inscription will contribute to ensuring visibility and awareness of the significance of the intangible cultural heritage in general, and not only of the inscribed element itself, and to encouraging dialogue which respects cultural diversity.

(i) *How can inscription of the element on the Representative List contribute to the visibility of the intangible cultural heritage in general and raise awareness of its importance at the local, national and international levels?*

Not fewer than 100 or more than 150 words

The inscription on the Representative List will contribute, on national and international levels, to raising awareness of the significance of the Škofja Loka Passion Play. It will increase its bearers' awareness about the importance of endeavours connected with the staging of the Passion Play

to locals. At the same time it will encourage other communities and younger generations to safeguard their heritage. Since 1990, the Škofja Loka Passion Play has already encouraged other passion plays to be performed in several places in Slovenia, even among Slovenian minorities in Italy and Austria. Moreover, inscription on the Representative List will have a positive effect on safeguarding this kind of heritage in other European places and wider, thus contributing to the promotion of UNESCO Convention (2003). By attracting the attention of the media, the Škofja Loka Passion Play will reach an even broader range of people.

(ii) *How can inscription encourage dialogue among communities, groups and individuals?*

Not fewer than 100 or more than 150 words

Inscription on the Representative List will additionally enhance the interconnection of its bearers, who are involved in the performance of the Passion Play, both on the level of local communities and on the level of the entire region. The network of all participating individuals and societies, singing choirs, theatrical and music groups, will be further consolidated. Inscription will attract the attention of the youth who will consequently become more receptive to the transfer of local skills and customs, handed down from older generations. Inscription will encourage bearers of the element to cooperate even better with the researchers of the Passion Play, who study the subject from a range of perspectives and points of view, thus bringing it even closer to diverse audiences.

(iii) *How can inscription promote respect for cultural diversity and human creativity?*

Not fewer than 100 or more than 150 words

By inscription, one of many versions of passion plays will be presented, which will increase its visibility and promote the interest in other forms of passions in Slovenia and abroad. The Škofja Loka Passion Play has inspired many artists in various fields (drama: M. Mahnič, Trieste, 1965, M. Hočevar, Ljubljana, 2000; radio play: A. Jan, Radio Slovenia, 1992; music: A. Misson, T. Potočnik, 1999; A. Srebotnjak, 2000; painting: B. Kobe, 1967), and is thus a promotor of cultural diversity and human creativity. As a consequence of the inscription of the Škofja Loka Passion Play on the Representative List, such creativity will flourish even more, both in Slovenia and abroad, and will contribute to raising awareness about common cultural and passion elements and their variants within Europe and beyond.

3. Safeguarding measures

For Criterion R.3, the States shall demonstrate that 'safeguarding measures are elaborated that may protect and promote the element'.

3.a. Past and current efforts to safeguard the element

(i) *How is the viability of the element being ensured by the concerned communities, groups or, if applicable, individuals? What past and current initiatives have they taken in this regard?*

Not fewer than 150 or more than 250 words

Before WWII, the Škofja Loka Passion Play was last staged in 1936. Further performances due to pre-war and wartime conditions were not possible. The political regime after WWII did not allow for a comprehensive staging, so it was staged only in reduced forms:

1973: The celebration of thousand years of the town and Loka Feudal Estate

1981: The entire text was performed in the Capuchin Monastery in Škofja Loka

1992: The Škofja Loka Museum Society prepared "Škofja Loka Passion Play Evening"

1992: The entire text accompanied by music was recorded by Radio Slovenia, issued on audio cassettes

The comprehensive Škofja Loka Passion Play was staged again in 1999, 2000, 2009 and in

2015. In its performance, the greatest responsibility lies with the director and the project manager. One year before staging, the "passion office" starts operating by organizing several accompanying events.

There are numerous associations, societies and individuals who are concerned with the safeguarding of Škofja Loka Passion Play heritage during "non-Passion" years. They prepare activities, important for the safeguarding of Passion heritage (Škofja Loka Passion Play Days, a periodical publication Passion Contributions, photographic exhibitions, evenings and concerts with Passion music).

In the Capuchin Monastery there is a permanent exhibition and free access to the original manuscript. In 2006, Škofja Loka Museum Society and Museum Škofja Loka prepared two exhibitions.

In 2009, an extensive scientific edition of Škofja Loka Passion Play was published by Slovenian Academy of Sciences and Arts.

In 2014, a photomonograph was published.

Tick one or more boxes to identify the safeguarding measures that have been and are currently being taken by the communities, groups or individuals concerned:

- transmission, particularly through formal and non-formal education
- identification, documentation, research
- preservation, protection
- promotion, enhancement
- revitalization

(ii) *How have the concerned States Parties safeguarded the element? Specify external or internal constraints, such as limited resources. What are its past and current efforts in this regard?*

Not fewer than 150 or more than 250 words

In 2007, Škofja Loka Municipality adopted a Decree on Staging the Škofja Loka Passion Play, ensuring its permanent staging in a procession form, within the town centre of Škofja Loka, which was proclaimed a cultural monument in 1988. In 2014, a thorough renovation of the town's center was launched. In 2009, the Municipality created the Institute for Culture, responsible for the safeguarding and performing of the Škofja Loka Passion Play.

All measures provided by the Slovenian legislation regarding the safeguarding of intangible cultural heritage, have been taken. In 2008, Passion Play was inscribed in the Register of Intangible Cultural Heritage of the Republic of Slovenia. In 2012, The Government of the Republic of Slovenia declared it Intangible Cultural Heritage of National Importance, which is regarded the highest legal status of intangible heritage in Slovenia. Thus the state confirmed a special professional and social significance of this heritage element and implemented measures to ensure its safeguarding, public availability and transmission from generation to generation.

The national Coordinator for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage is actively involved in the efforts to safeguard this heritage. As a public service, it provides identification, documentation, research, evaluation and interpretation of intangible cultural heritage. It also offers professional support to its bearers.

All these activities have contributed to the increased visibility of the Škofja Loka Passion Play, both locally and nationwide.

Tick one or more boxes to identify the safeguarding measures that have been and are currently being taken by the State(s) Party(ies) with regard to the element:

- transmission, particularly through formal and non-formal education
- identification, documentation, research
- preservation, protection
- promotion, enhancement
- revitalization

3.b. Safeguarding measures proposed

This section should identify and describe safeguarding measures that will be implemented, especially those intended to protect and promote the element. The safeguarding measures should be described in terms of concrete engagements of the States Parties and communities and not only in terms of possibilities and potentialities.

(i) *What measures are proposed to help to ensure that the element's viability is not jeopardized in the future, especially as an unintended result of inscription and the resulting visibility and public attention?*

Not fewer than 500 or more than 750 words

The Škofja Loka Municipality will continue to provide funds for the staging of Passion Play in the town centre, for the storage of all the necessary tools, costumes and props, for the issuing of the periodical publication Passion Contributions and for publishing a photomonograph after each performance.

The Škofja Loka Municipality, the Institute for Culture, and the Group for Passion will continue to maintain a wide network of individuals, societies and groups associated with the production of Passion. They are aware of the fact that the human factor is of even greater importance for the safeguarding of the Passion Play than the material one. It cannot be "forced", but can only flourish through creating appropriate relationships and mutual respect among all the participants.

Within its capabilities, the Municipality will encourage and co-fund academic research into various aspects of the Passion Play, as well as comparative international research. In this context, co-operation with the Europassion network is extremely important (more than 80 European cities included, Slovenia joined in 2008). Škofja Loka has in recent years developed close relationships with several passion cities: Oberammergau (Germany), St. Margareten (Austria), Horice na Šumave (The Czech Republic), Cantiano (Italy). On the occasion of the 300th anniversary of the recording of the Škofja Loka Passion Play, the town will host the general annual meeting of Europassion in 2021.

The municipality will encourage integration of universities and research institutes so that they study the Passion Play in terms of its language, music, history, theatre, cultural heritage and the like.

In order to safeguard the Passion heritage, a much greater emphasis will be placed on youth. Young people who are truly aware of its importance will ultimately ensure that this heritage is transmitted from generation to generation. To this end, schools in Škofja Loka and in nearby villages will participate through special Passion programs as part of the curriculum, so pupils and students get acquainted with Passion heritage.

Cvetko Golar Primary School, Poljane Primary School and Škofja Loka Grammar School are members of UNESCO Associated Schools Project Network. Within national and international Student Exchange Project, Škofja Loka Grammar School will continue to deal with the subject of Škofja Loka Passion Play through music, literary, painting and drama classes and workshops.

Special attention will continue to be paid to raising awareness about the importance of the Passion Play for general audiences. To this end, the Group for Passion will still be annually organizing Days of Škofja Loka Passion Play with concerts, exhibitions and other events, going on not only in Škofja Loka but also in other places (Stara Loka, Poljane, Železniki, Žiri). During Lent and Easter time, the town and the castle will continue to be illuminated in the red light of Lent and Passion flags will fly, thus reminding the local residents and visitors of the Passion Play. The Museum Society, in collaboration with the Lonka Association, will continue to issue the periodical publication Passion Contributions, which has become a central passion publication in Slovenia.

It would be practically impossible to have an increased number of visitors that might occur as an unintended result of the inscription, due to the limited spatial conditions of the old town centre. The town has 12,500 inhabitants and the town centre is very small, with narrow streets and just slightly larger Town and Lower Squares, where there can be a maximum of 5,000 spectators (3,000 seats and 2,000 standing places) at all four venues, which is also the total of tickets issued for one performance. The number of tickets will remain unchanged. All those people who, due to this limitation, are unable to attend the performance will be provided with video recordings, available on the website <http://www.pasijon.si/> and on non commercial DVD media.

Another factor that prevents a too large influx of spectators is the fact that the Passion Play is

performed exclusively during Lent and Easter time, thus preventing its commercialization. In the year of staging, the performance is repeated eight times, one show being intended for school children and students.

Special attention will continue to be paid to collecting different kind of materials associated with the staging of the Passion and the personal experience of the Passion Play by participants and visitors.

The attention will also be paid to guarantee the accessibility to vulnerable groups.

All of the above will contribute to the safeguarding and increased visibility of the Škofja Loka Passion Play, recognized as one of the significant elements of Slovenian intangible cultural heritage.

(ii) How will the States Parties concerned support the implementation of the proposed safeguarding measures?

Not fewer than 150 or more than 250 words

The State will continue to support the safeguarding of intangible cultural heritage by providing public services.

Among the objectives of the National Programme for Culture there is also encouraging the bearers of intangible cultural heritage and increasing the awareness, visibility and sustainable development of this kind of heritage. In accordance with the Cultural Heritage Protection Act, mechanisms are in place to provide financial support for programmes and projects, carried out by individuals, groups and communities. Slovenia has included measures for the safeguarding of intangible cultural heritage in the framework of development strategy up to 2020 as a priority. Just as before, Passion Play will be given priority again.

Aiming to safeguard the heritage of Škofja Loka Passion Play, the Ministry of Culture financially supported Škofja Loka Passion Play in 2014 and 2015.

On the basis of the painting entitled Škofja Loka Passion Play by Boris Kobe, kept in the Slovenian National Theatre Institute, a tactile scale model of Škofja Loka Passion Play has been made.

The Coordinator for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage will, besides offering professional and research support, continue to pay close attention to the promotion and awareness raising about the importance of Passion and include it in educational and promotional programmes.

The Slovenian National Commission for UNESCO will continue to focus on the implementation of the Convention of 2003, in particular through its Committee for Heritage as well as through the institutions that are its members.

(iii) How have communities, groups or individuals been involved in planning the proposed safeguarding measures and how will they be involved in their implementation?

Not fewer than 150 or more than 250 words

Participation of institutions, societies, communities, groups and individuals, in planning and implementing the proposed safeguarding measures is coordinated by Institute of Culture and Group for Passion. During preparations and rehearsals, the director and organizational manager, who are employed by Institute of Culture, establish close contacts with all the participants in the project: groups of actors, horsemen, technical personnel, firefighters, security guards. Following the common desire for Passion not to be just an "excellent performance" but also a deep spiritual inspiration for all involved, prior Joseph was chosen as spiritual guide in 2015. As a guardian of Capuchin Monastery he is practically the successor of father Romuald, who wrote down the text of Škofja Loka Passion Play. Municipality is formally, organizationally and financially responsible for the safeguarding of Passion heritage.

Group for Passion is responsible for maintaining "Passion vitality" during the years when there is no staging. They keep permanent contacts with all societies, groups and individuals, associated with Passion Play. Each individual group can implement their initiatives and projects through Group for Passion, which is the umbrella non-governmental association of "passion makers".

Group for Passion is also responsible for the maintenance of costumes, props, stage and other

theatrical elements, for safekeeping of documentation, including audio-visual media etc.

At both documentary and professional levels, the Museum Society records all the events and points of interest to do with Passion by publishing passion texts, scientific and professional articles and reports. Museum Society has been issuing annual periodical publication Passion Contributions since 2006.

3.c. Competent body(ies) involved in safeguarding

Provide the name, address and other contact information of the competent body(ies), and if applicable, the name and title of the contact person(s), with responsibility for the local management and safeguarding of the element.

Name of the body: OBČINA ŠKOFJA LOKA (MUNICIPALITY OF ŠKOFJA LOKA)

Name and title of the contact person: MIHA JEŠE, MA, MAYOR

Address: MESTNI TRG 15, 4220 ŠKOFJA LOKA

Telephone number: 00386 (0)4 51 12 317

E-mail address: miha.jese@skofjaloka.si

Name of the body: KAPUCINSKI SAMOSTAN ŠKOFJA LOKA (CAPUCHIN MONASTERY ŠKOFJA LOKA)

Name and title of the contact person: JOŽE SMUKAVEC, MONASTERY PRIOR

Address: KAPUCINSKI TRG 1, 4220 ŠKOFJA LOKA

Telephone number: 00386 (0)4 50 63 000

E-mail address: kapucini.loka@rkc.si

Name of the body: REPUBLIKA SLOVENIJA, MINISTRSTVO ZA KULTURO, DIREKTORAT ZA KULTURNO DEDIŠČINO (REPUBLIC OF SLOVENIA, MINISTRY OF CULTURE, DIRECTORATE FOR CULTURAL HERITAGE)

Name and title of the contact person: SILVESTER GABERŠČEK

Address: MAISTROVA ULICA 10, 1000 LJUBLJANA

Telephone number: 00386 (0)1 36 95 900

E-mail address: gp.mk@gov.si

Name of the body: SLOVENSKI ETNOGRAFSKI MUZEJ - KOORDINATOR VARSTVA ŽIVE KULTURNE DEDIŠČINE (SLOVENE ETNOGRAPHIC MUSEUM - COORDINATOR FOR THE SAFEGUARDING OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE)

Name and title of the contact person: BOJANA ROGELJ ŠKAFAR, PhD, DIRECTOR

Address: METELKOVA ULICA 2, 1000 LJUBLJANA

Telephone number: 00386 (0)1 30 08 700

E-mail address: bojana.rogelj-skafar@etno-muzej.si

Name of the body: ZAVOD ZA KULTURO ŠKOFJA LOKA (INSTITUTE FOR CULTURE ŠKOFJA LOKA)

Name and title of the contact person: HERMINA KRAJNC, ACTING DIRECTOR

Address: MESTNI TRG 26, 4220 ŠKOFJA LOKA

Telephone number: 00386 (0)4 51 12 331

E-mail address: hermina.krajnc@skofjaloka.si

4. Community participation and consent in the nomination process

For **Criterion R.4**, the States shall demonstrate that 'the element has been nominated following the widest possible participation of the community, group or, if applicable, individuals concerned and with their free, prior and informed consent'.

4.a. Participation of communities, groups and individuals concerned in the nomination process

Describe how the community, group or, if applicable, individuals concerned have participated actively in preparing and elaborating the nomination at all stages.

States Parties are encouraged to prepare nominations with the participation of a wide variety of all concerned parties, including where appropriate local and regional governments, communities, NGOs, research institutes, centres of expertise and others. States Parties are reminded that the communities, groups and, in some cases, individuals whose intangible cultural heritage is concerned are essential participants throughout the conception and elaboration of nominations, proposals and requests, as well as the planning and implementation of safeguarding measures, and are invited to devise creative measures to ensure that their widest possible participation is built in at every stage, as required by Article 15 of the Convention.

Not fewer than 300 or more than 500 words

A lot of knowledge and endeavors have been invested in preparing and elaborating the nomination of Škofja Loka Passion Play for inscription on the Representative List. This type of project is one of the first not only for the town of Škofja Loka and the surrounding villages, but for the entire Republic of Slovenia, which is why we approached it in a very serious, comprehensive and inclusive way, at both local and national levels. After more than 300 years, the spontaneous unifying power of Passion still connects people from different places and ways of life.

Preparing the nomination coincided with the last phase of preparations for the 2015 Škofja Loka Passion Play, with the first performance on 21 March. All the participants were eager for the performance to start again. Each of them accomplished, through their dedication and heartiness, their own mission, leaving part of themselves on the stage in front of numerous crowds. Photographs and films record many of these events as well as the emotions and sensations that are running among participants while rehearsing and performing.

When collecting confirmations of participation and consents, we paid many visits to various associations, schools, village communities, groups, families and individuals who all were on that occasion thoroughly acquainted with the proposed safeguarding measures and were invited to devise their own, where necessary. Also, many personal stories and confessions were told, not only by the Passion participants but also by the individuals from the audiences, which touched us deeply.

An important step was taken on the initiative of the Mayor of the Škofja Loka, Mr. Miha Ješe, MA, by establishing a working group, which consisted of the experts from Škofja Loka Museum, Capuchin Monastery, Museum Society, Slovenian Ethnographic Museum and the Directorate for Cultural Heritage at the Ministry of Culture. They have met in a number of meetings, weighting and forming different proposals, discussed them with actors, singers, horsemen and other participants involved in the performance of the Škofja Loka Passion Play. Members of the working group listened carefully to the suggestions, wishes and opinions of the bearers and tried as much as possible to include their ideas in the nomination form.

4.b. Free, prior and informed consent to the nomination

The free, prior and informed consent to the nomination of the element from the community, group or, if applicable, individuals concerned may be demonstrated through written or recorded concurrence, or through other means, according to the legal regimens of the State Party and the infinite variety of communities and groups concerned. The Committee will welcome a broad range of demonstrations or attestations of community consent in preference to standard or uniform declarations. Evidence of free, prior and informed consent shall be provided in one of the working languages of the Committee (English or French), as well as the language of the community concerned if its members use languages other than English or French

Attach to the nomination form information showing such consent and indicate below what documents you are providing, how they were obtained and what form they take.

Not fewer than 150 or more than 250 words

Nomination of the Škofja Loka Passion Play has been supported by all professional institutions both in the Škofja Loka region and in Slovenia, non-governmental organisations, different associations, communities, groups and especially individuals who as the volunteers participated in Passion performances and want to continue so, as well as all those individuals who actively support the safeguarding of this heritage.

The teachers and pupils/students from all Škofja Loka Primary Schools and Škofja Loka Grammar School and Music School as active participants in individual scenes have expressed their support. Special heartfelt support came also from the Mayor of Škofja Loka, president of the Technical Committee and from the Group for Passion. Nomination was endorsed by the official letter signed by the Minister of Culture of the Republic of Slovenia; we received further letters of support from the Slovenian Academy of Sciences and Arts, Slovenian Ethnographic Museum, Slovenian Theatre Institute, Archives of the Republic of Slovenia, and Slovenian Capuchin Provinces.

We have also obtained signed expressions of support for the nomination from the following institutions: Museum Society Škofja Loka and Škofja Loka Museum, Group for Passion, Capuchin Monastery in Škofja Loka, Library Ivan Tavčar Škofja Loka and Development Agency Škofja Loka - SORA.

4.c. Respect for customary practices governing access to the element

Access to certain specific aspects of intangible cultural heritage or to information about it is sometimes restricted by customary practices enacted and conducted by the communities in order, for example, to maintain the secrecy of certain knowledge. If such practices exist, demonstrate that inscription of the element and implementation of the safeguarding measures would fully respect such customary practices governing access to specific aspects of such heritage (cf. Article 13 of the Convention). Describe any specific measures that might need to be taken to ensure such respect.

If no such practices exist, please provide a clear statement that there are no customary practices governing access to the element in at least 50 words

Not fewer than 50 or more than 250 words

In the Škofja Loka Passion Play there are no customary practices that would in any possible way hamper its staging or restrict the access to the elements of intangible cultural heritage. Neither are there any secrets or other restrictions in terms of copyrights or other substantive rights. Societies, associations, communities, groups and individuals participate in the event solely on voluntary basis.

4.d. Concerned community organization(s) or representative(s)

Provide detailed contact information for each community organization or representative, or other non-governmental organization, that is concerned with the element such as associations, organizations, clubs, guilds, steering committees, etc.:

- Name of the entity
- Name and title of the contact person
- Address
- Telephone number
- E-mail
- Other relevant information

- Prosvetno društvo Sotočje Škofja Loka (Cultural Society Sotočje Škofja Loka)
- Hiacinta Klemenčič, President
- Mestni trg 26, 4220 Škofja Loka
- 00386 (0)4 5122744
-
- Cultural Society Sotočje participates with its numerous members in the passion play performance in various acted passion play scenes, they cooperate in the preparation and implementation of the passion play.
- Muzejsko društvo Škofja Loka (Škofja Loka Museum Association)
- Aleksander Igličar, MA, President

- c. Grajska pot 13, 4220 Škofja Loka
 d. 00386 (0)4 517 04 00
 e. info@mdloka.si
 f. Museum Association has been researching and examining the historical facts that are linked to passion play performances for years, and it has been spreading the knowledge about it also by issuing a special annual publication Pasijonski doneski (Passion Play Contributions).
- a. Območna obrtno-podjetniška zbornica Škofja Loka (Regional Chambers of Craft and Small Business Škofja Loka)
 b. Jože Misson, President
 c. Spodnji trg 2, 4220 Škofja Loka
 d. 00386 (0)4 50 60 200
 e. ooz.sk.loka@siol.net
 f. Regional Chamber of Craft and Small Business, under the auspices of which numerous craft sections and craft masters are gathered, continues the tradition of former guilds, which have been component parts and bearers of the passion play tradition ever since its beginnings.
- a. Gimnazija Škofja Loka (Škofja Loka Grammar School)
 b. Jože Bogataj, Headmaster
 c. Podlubnik 1b, 4220 Škofja Loka
 d. 00386 (0)4 51 83 330
 e.e. info@gimnazija-skofjaloka.si
 f. Grammar School, especially its singing and music assemblies continuously provide for a lively and youthful singing contribution to the Passion Play performance.
- a. Rokodelski center DUO Škofja Loka (DUO Arts and Crafts Centre Škofja Loka)
 b. Katarina Sekirnik, Chief
 c. Mestni trg 34, 4220 Škofja Loka
 d. 00386 (0)4 511 24 60
 e. rokodelskicenter@skofja-loka.si
 f. DUO Arts and Crafts Centre provides for the transfer of the most distinguished traditional handicraft and artisanal knowledge and skills, which present the material basis (clothing, footwear, scenes) of the passion play.
- a. Društvo Mestni pihalni orkester Škofja Loka (Škofja Loka Town Wind Orchestra)
 b. Andreja Štrekelj, President
 c. Partizanska cesta 1, 4220 Škofja Loka
 d. 00386 (0)31 624 138
 e. andreja.strekelj@ozs.si
 f. Town Wind Orchestra gives a peculiar music colouring to the performance of the passion play.
- a. Društvo Lonka Stara Loka (Lonka Society Stara Loka)
 b. Klemen Karlin, President
 c. Stara Loka 26, 4220 Škofja Loka
 d. 00386 (0)31 360 369
 e. lonka.staraloka@gmail.com
 f. Lonka Society with its numerous members performs several acted scenes in the performance of the Škofja Loka Passion Play, it cooperates in the preparation and organization, and together with the Museum Association, it issues the publication Pasijonski doneski (Passion Play Contributions).
- a. Glasbena šola Škofja Loka (Škofja Loka Music School)
 b. Peter Kopač, Headmaster
 c. Puštal 21, 4220 Škofja Loka
 d. 00386 (0)4 51 55 371
 e. peter.kopac@guest.arnes.si
 f. The Music School with its numerous music assemblies, choirs and soloists, who come from several local communities in the region, continuously provide for a fresh and youthful musical expression of the passion play.
- a. Osnovna šola Škofja Loka – Mesto (Elementary School Škofja Loka – City)
 b. Doris Kužel, Headmistress

- c. Šolska ulica 1, 4220 Škofja Loka
 d. 00386 (0)4 506 00 11
 e. os.sl-mesto@guest.arnes.si
 f. Pupils and teachers of all the listed elementary schools in Škofja Loka actively participate in the performances of the Škofja Loka Passion Play.
- a. Osnovna šola Cvetka Golarja (Elementary School Cvetko Golar)
 b. Karla Krajnik, MA, Headmistress
 c. Frankovo naselje 51, 4220 Škofja Loka
 d. 00386 (0)(04) 51 30 400
 e. info.c-golar@guest.arnes.si
 f. Pupils and teachers of all the listed elementary schools in Škofja Loka actively participate in the performances of the Škofja Loka Passion Play.
- a. Osnovna šola Jela Janežiča (Elementary School Jelo Janežič)
 b. Marjeta Šmid, MA, Headmistress
 c. Podlubnik 1, 4220 Škofja Loka
 d. 00386 (0)4 506 14 11
 e. jela.janezica@os-jela-janezica.si
 f. Pupils and teachers of all the listed elementary schools in Škofja Loka actively participate in the performances of the Škofja Loka Passion Play.
- a. Osnovna šola Ivana Groharja Škofja Loka (Elementary School Ivan Grohar)
 b. Marko Primožič, Headmaster
 c. Podlubnik 1, 4220 Škofja Loka
 d. 00386 (0)4 506 11 13
 e. os.ivanagroharja@guest.arnes.si
 f. Pupils and teachers of all the listed elementary schools in Škofja Loka actively participate in the performances of the Škofja Loka Passion Play.
- a. Kulturno društvo Loški oder (Theatre Association Loški oder)
 b. Matej Čujovič, MA, President
 c. Spodnji trg 14, 4220 Škofja Loka
 d. 00386 (0)4 51 20 850
 e. gledalisce@kd-loskioder.si
 f. Members of the Theatre Association Loški oder participate in acted scenes of the passion play.
- a. Kulturno društvo dr. Janez Evangelist Krek Selca (Cultural Society dr. Janez Evangelist Krek Selca)
 b. Jure Thaler, President
 c. Selca 88, 4227 Selca
 d. -
 e. kd.dr.janez.ev.krek.selca@gmail.com
 f. Members of the Cultural Society dr. Janez Evangelist Krek from Selca always like to participate in acted scenes and they cooperate in the preparation and implementation of the passion play. One of the directors of the passion play also comes from this society.
- a. Kulturno društvo Bukovica – Bukovščica (Cultural Society Bukovica – Bukovščica)
 b. Bojan Dolenc, President
 c. Bukovica 42, 4227 Selca
 d. -
 e. -
 f. Members of the Cultural Society Bukovica – Bukovščica participate in acted scenes and cooperate in the preparation and implementation of the passion play.
- a. Kulturno društvo SCENA (Cultural Society SCENA)
 b. Matej Šubic, President
 c. Trnje 39, 4228 Železniki
 d. -
 e. -
 f. Members of the Cultural Society SCENA from Železniki participate in acted scenes and cooperate in the preparation and implementation of the passion play.

- a. Kulturno umetniško društvo Grudnove Šmikle (Cultural Society Grudnove Šmikle)
 b. Alenka Šifrar, president
 c. Dašnica 104, 4228 Železniki
 d. 00386 (0)+386 40 87 48 48
 e. -
 f. Members of currently the best choir in the region and one of the best in the state – Girls' Choir Grudnove Šmikle, embellish the singing side of the passion play with their singing.
- a. Kulturno društvo Pevski zbor Lubnik (Cultural Society Lubnik Choir)
 b. Marija Bergant, President
 c. -
 d. -
 e. -
 f. Lubnik Choir with its repertoire forms the central core of the passion play singing.
- a. Kulturno društvo dr. Ivan Tavčar, Poljane (Cultural Society dr. Ivan Tavčar, Poljane)
 b. Izidor Jesenko, President
 c. Poljane, 4223 Poljane
 d. -
 e. -
 f. Members of the Cultural Society dr. Ivan Tavčar from Poljane participate in two acted passion play scenes and they cooperate in the preparation and implementation of the passion play.
- a. Foto klub Anton Ažbe, Škofja Loka (Photo Club Anton Ažbe Škofja Loka)
 b. Izidor Jesenko, President
 c. p.p. 75, 4220 Škofja Loka
 d. -
 e. info@fkaa-klub.si
 f. Members of the Photo Club Anton Ažbe from Škofja Loka record interesting moments of this passion play procession. They have held several resounding photo exhibitions in Slovenia and abroad on the topic of the Škofja Loka Passion Play.
- a. Pasijonski doneski (Passion Play Contributions)
 b. Alojzij Pavel Florjančič, Editor
 c. -
 d. -
 f. Alojzij Pavel Florjančič is the editor of journal Pasijonski doneski (Passion Play Contributions), which is published once a year and spreads and deepens the knowledge of the Škofja Loka Passion Play and its meaning.
- a. Društvo šmarničnih romarjev ŠMAR (Society of May Devotions Pilgrims ŠMAR)
 b. Ciril Vidmar, President
 c. Jobstova ulica 34, 4220 Žiri
 d. -
 e. -
 f. Society of May Devotions Pilgrims ŠMAR from Žiri unites pilgrims from everywhere, and they spread the message and the spirit of the Škofja Loka Passion Play on their pilgrimage routes (over Slovenia and abroad).
- a. Kapucinski samostan Škofja Loka (Capuchin Monastery Škofja Loka)
 b. Jože Smukavec, Prior
 c. Kapucinski trg 1, 4220 Škofja Loka
 d. 00386 (0)4 506 3000
 e. kapucini.loka@rc.si
 f. Capuchin Monastery Škofja Loka, guardians and custodians of the script.
- a. Knjižnica Ivana Tavčarja Škofja Loka (Ivan Tavčar Library Škofja Loka)
 b. Matjaž Eržen, MA, Director
 c. Šolska ulica 1, 4220 Škofja Loka
 d. 00386 (0)4 511 25 00
 e. sik.it@guest.arnes.si
 f. Ivan Tavčar Library Škofja Loka organizes a series of lectures and exhibitions on the

- topic of the Škofja Loka Passion Play
- a. Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki (Ljubljana Historical Archive, Škofja Loka Unit)
 b. Mitja Sadek, MA, Acting Director
 c. Partizanska cesta 1c
 d. 00386 (0)4 506 0700
 e. -
 f. Ljubljana Historical Archive, Škofja Loka Unit, keeps archive material, which belongs to the time of the origin of the passion play, and defines its time and place.
- a. Loški muzej Škofja Loka (Škofja Loka Museum)
 b. Jana Mlakar, Director
 c. Grajska pot 13, 4220 Škofja Loka
 d. 00386 (0)4 51 704 12
 e. info@loski-muzej.si
 f. Škofja Loka Museum, organizes a series of lectures and exhibitions, and it also issues publications connected to the topic of the Škofja Loka Passion Play. Individual museum collections put us in the time, the place and the cultural and spiritual context of the origin of the passion play.
- a. Razvojnna agencija Sora, PE Turizem Škofja Loka (Development Agency Sora)
 b. Andreja Križnar, Head of BU
 c. Kidričeva cesta 1a, 4220 Škofja Loka
 d. 00386 (0)4 50 60 220
 e. -
 f. Development Agency Sora has recognized the Škofja Loka Passion Play as the fundamental identity and the connecting point of the entire Škofja Loka area.
- a. Zavod za kulturo Škofja Loka (Institute for Culture Škofja Loka)
 b. Hermina Kranjc, Acting Director
 c. Mestni trg 26, 4220 Škofja Loka
 d. 00386 (0)4 51 12 331
 e. hermina.krajnc@skofjaloka.si
 f. Institute for Culture Škofja Loka is the umbrella organisation for the activities of the Škofja Loka Passion Play.
- a. Občina Medvode (Municipality of Medvode)
 b. Nejc Smole, Mayor
 c. Cesta komandanta Staneta 12, 1215 Medvode
 d. 00386 (0)1 3619 550
 e. obcina@medvode.si
 f. Individuals and groups from the Municipality of Medvode cooperate in the preparation and performance of the passion play.
- a. Občina Žiri (Municipality of Žiri)
 b. Janez Žakelj, MA, Mayor
 c. Loška cesta 1, 4226 Žiri
 d. 00386 (0)4 50 50 700
 e. obcina.ziri@ziri.si
 f. Individuals and groups from the Municipality of Žiri cooperate in the preparation and performance of the passion play. The Škofja Loka Passion Play is a part of the identity and tradition of this common area.
- a. Občina Železniki (Municipality of Železniki)
 b. Anton Luznar, MA, Mayor
 c. Češnjica 48, 4228 Železniki
 d. 00386 (0)4 500 00 00
 e. uprava@obcina.zelezniki.si
 f. Individuals and groups from the Municipality of Železniki cooperate in the preparation and performance of the passion play. The Škofja Loka Passion Play is a part of the identity and tradition of this common area.
- a. Občina Gorenja vas – Pojane (Municipality of Gorenja vas – Pojane)

- b. Milan Čadež, Mayor
 c. Poljanska cesta 87, 4224 Gorenja vas
 d. 00386 (0)4 518 31 00
 e. info@obcina-gvp.si
 f. Individuals and groups from the Municipality of Gorenja vas – Poljane cooperate in the preparation and performance of the passion play. The Škofja Loka Passion Play is a part of the identity and tradition of this common area.
- a. Občina Škofja Loka (Municipality of Škofja Loka)
 b. Miha Ješe, MA, Mayor
 c. Mestni trg 15, 4220 Škofja Loka
 d. 00386 (0)4 511 23 00
 e. obcina@skofjaloka.si
 f. Municipality of Škofja Loka is the town where the Škofja Loka Passion Play is performed, and it is one of its fundamental identity points. It watches over the organization and performance of the Škofja Loka Passion Play. The largest portion of participants come right from the town and its immediate surroundings.
- a. Gasilsko poveljstvo Občine Škofja Loka (Fire-fighting Command of the Municipality of Škofja Loka)
 b. Andrej Štremfelj, Commander of Fire-fighting Command
 c. Kidričeva cesta 51 a, 4220 Škofja Loka
 d. 00386 (0)+386 51 642 106
 e. gpo.skofjaloka@gzveza
 f. Fire-fighting Command of the Municipality of Škofja Loka unites operative firefighters from 8 voluntary fire brigades in the Municipality of Škofja Loka, who voluntarily cooperate in the preparation and performance of the Škofja Loka Passion Play.
- a. Gasilska zveza Škofja Loka (Fire-fighting Association Škofja Loka)
 b. Andrej Ambrožič, Commander
 c. Kidričeva cesta 51 a, 4220 Škofja Loka
 d. 00386 (0)4 513 17 13
 e. info@gzveza-skofjaloka.si
 f. Fire-fighting Association Škofja Loka unites 27 voluntary fire brigades from the wider Škofja Loka area, who voluntarily cooperate in the preparation and performance of the Škofja Loka Passion Play.
- a. Konjeniški klub Škofja Loka (Škofja Loka Equestrian Club)
 b. Andrej Štremfelj, President
 c. Groharjevo naselje 10, 4220 Škofja Loka
 d. -
 e. -
 f. Škofja Loka Equestrian Club comprises the core of the passion play cavalry, which is an indispensable part of the passion play procession.
- a. Pasijonska konjenica – konjeniki škofjeloškega pasijona
 b. -
 c. -
 d. -
 e. -
 f. United passion play cavalry is composed of the members of nearby larger-scale equestrian clubs and individuals with their horses.
- a. Člani pasijonskega prizora "Gospodova večerja" (A group of individuals - play scene "The Lord's Supper")
 b. Alojz Bogataj, Group Leader
 c. Gabrška gora 11 a, 4220 Škofja Loka
 d. -
 e. -
 f. Performing group composed of individuals who come from village Log and other places in Poljanska valley, and who participate in the passion play scene named "The Lord's Supper".
- a. Kulturno prosvetno društvo Tone Šifrer, Žabnica (Cultural Society Tone Šifrer, Žabnica)

- b. Matjaž Eržen, MA, President
 c. -
 d. -
 e. -
 f. Members of the Cultural Society Tone Šifrer, who come from villages Žabnica in Šutna, participate as actors and horsemen.

5. Inclusion of the element in an inventory

For Criterion R.5, the States shall demonstrate that 'the element is included in an inventory of the intangible cultural heritage present in the territory(ies) of the submitting State(s) Party(ies), as defined in Articles 11 and 12 of the Convention'.

a. Indicate below:

- when the element has been included in the inventory, which should be prior to the submission of the nomination to the Secretariat (31 March),
- its reference,
- the inventory in which the element has been included,
- the office, agency, organization or body responsible for maintaining that inventory,
- how the inventory has been drawn up 'with the participation of communities, groups and relevant non-governmental organizations' (Article 11(b) of the Convention),
- how the inventory is regularly updated (Article 12 of the Convention).

b. Documentary evidence shall also be provided in an annex demonstrating that the nominated element is included in an inventory of the intangible cultural heritage present in the territory(ies) of the submitting State(s) Party(ies), as defined in Articles 11 and 12 of the Convention; such evidence shall include a relevant extract of the inventory(ies) in English or in French, as well as in the original language if different. The extract should be, for example, the inventory record or file for the nominated element, including its description, location, community(ies), viability, and so on. It may be complemented by a reference below to a functioning hyperlink through which such an inventory may be accessed, but the hyperlink alone is not sufficient.

The nominated element's inclusion in an inventory should not in any way imply or require that the inventory(ies) should have been completed prior to nomination. Rather, a submitting State Party may be in the process of completing or updating one or more inventories, but has already duly included the nominated element on an inventory-in-progress.

Not fewer than 150 or more than 250 words

The Convention was formally transferred into Slovenian legislation in 2008 by the Cultural Heritage Protection Act. In conformity with this act, Slovenia keeps the inventory of the intangible heritage present in its territory in the Register of Intangible Heritage, maintained by the Ministry of Culture. Inclusion in the Register is granted only after an expert evaluation of the intangible cultural heritage. Due to awareness of the importance of involving communities, groups and relevant non-governmental organizations in drawing up the inventory, special attention is paid in the presentation of an element of intangible heritage also to the presentation of its bearers. The Register is publicly available:

http://www.mk.gov.si/si/storitve/razvidi_evidence_in_registri/register_zive_kulturne_dediscine/seznam_registriranih_enot_zive_kulturne_dediscine/

The Cultural Heritage Protection Act establishes also a mechanism for proclaiming an element to be intangible heritage of special national or local importance. This means official confirmation of the expert evaluation and the recognition of its social importance, representing a distinctive achievement of human creativity, or a valuable contribution to cultural diversity.

The bearers that create, maintain and transmit that heritage actively participate in the process of inclusion in the Register and proclamation of the intangible heritage of special importance. The Coordinator provides the technical basis and implements measures, defined in Articles 13 and 14 of the Convention.

The Škofja Loka Passion Play is included in the Register of the Intangible Heritage with reference EID 02-00001 and is declared by Ordinance proclaiming the Škofja Loka Passion Play an Intangible Heritage of National Importance (Official Gazette, volume 56, 2012).

6. Documentation

6.a. Appended documentation (mandatory)

The documentation listed below is mandatory and will be used in the process of evaluating and examining the nomination. The photographs and the video will also be helpful for visibility activities if the element is inscribed. Tick the following boxes to confirm that related items are included with the nomination and that they follow the instructions. Additional materials other than those specified below cannot be accepted and will not be returned.

- documentary evidence of the consent of communities, along with a translation into English or French if the language of concerned community is other than English or French
- documentary evidence demonstrating that the nominated element is included in an inventory of the intangible cultural heritage present in the territory(ies) of the submitting State(s) Party(ies), as defined in Articles 11 and 12 of the Convention; such evidence shall include a relevant extract of the inventory(ies) in English or in French, as well as in the original language if different
- 10 recent photographs in high definition
- cession(s) of rights corresponding to the photos (Form ICH-07-photo)
- edited video (from 5 to 10 minutes), subtitled in one of the languages of the Committee (English or French) if the language utilized is other than English or French
- cession(s) of rights corresponding to the video recording (Form ICH-07-video)

6.b. Principal published references (optional)

Submitting States may wish to list, using a standard bibliographic format, principal published references providing supplementary information on the element, such as books, articles, audio-visual materials or websites. Such published works should not be sent along with the nomination.

Not to exceed one standard page.

- BENEDIK, Metod, 1995: "La Pasione" primo testo drammatico della lingua slovena. In: Il teatro e la Bibbia. Roma: Garamond. 192-201.
- BENEDIK, Metod, 2000: Passionspiele von Škofja Loka. Wiener Provinzbote der Kapuziner, 57. Klagenfurt: Provinzialat der Kapuziner. 154-158.
- BENEDIK, Metod, 2008: Škofjeloški pasijon 1713 – 1715 – 1721 – 1999 – 2000. In: Liturgia Theologia prima: Zbornik ob 80-letnici profesorja Marijana Smolika. Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba, Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, Založba Družina. 416-429.
- COSTA, Henrik, 1857: Ein Passions- Schauspiel in Krain. MHVK, 69-70.
- DEBELJAK, Tine, 1936: Škofjeloška pasijonska procesija in razvoj pasijonskih iger sploh. In: Škofja Loka in njen okraj v luči gospodarskih in kulturnih prizadevanj. Škofja Loka: Odbor za 1. obrtno-industrijsko razstavo. 53-58.
- FAGANEL, Katarina in Jože, 1999: Poskus slovarja Škofjeloškega pasijona, Loški razgledi 46. Škofja Loka: Muzejsko društvo Škofja Loka. 47-78.
- KOBLAR, Anton, 1892: Pasijonske igre na Kranjskem. Izvestja muzejskega društva za Kranjsko 2. Ljubljana: Muzejsko društvo za Kranjsko. 110-125.
- KODEKS Škofjeloškega pasijona 1721, Arhiv kapucinskega samostana Škofja Loka, <http://www.dlib.si/rokopisi/pasijon/pasijon.html>.
- KOKALJ, Marjan, 1999: Režija Škofjeloškega pasijona v širšem smislu (Seznam igralcev). Loški razgledi 46. Škofja Loka: Muzejsko društvo Škofja Loka. 115-165.
- KRIŽNAR, Franc, 2010: Genealogija glasbene dramaturgije Škofjeloškega pasijona. Škofja Loka, Puštal: Zasebna knjižnica Antolin-Oman.
- MANTUANI, Josip, 1916-1917: Pasijonska procesija v Loki. Carniola 7-8. 222-232, 15-44.
- MARIN, Marko, 2006: Evropske pasijonske igre med Čedadom in Škofjo Loko: Škofjeloški

pasijon 2006: Katalog Potujoče razstave Škofjeloški pasijon. Škofja Loka: Muzejsko društvo Škofja Loka. 37-43.

- MARUŠIČ, Lovrenc - Oče Romuald, 1987 (1999): Škofjeloški pasijon: Preprosta fonetična transkripcija s prevodom neslovenskih delov besedila. Ljubljana: Mladinska knjiga.

- MARUŠIČ, Lovrenc - oče Romuald 2009: Škofjeloški pasijon: Znanstveno kritična izdaja. Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba; Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti: Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU.

- ŠKOFJELOŠKI pasijon 2006 : zbornik prispevkov ob uprizoritvi Škofjeloške pasijonske procesije v letu 2006. - Škofja Loka : Muzejsko društvo, 2006.

- ŠKOFJELOŠKI pasijon 2007 : zbornik prispevkov ob uprizoritvi Škofjeloške pasijonske procesije v letu 2007. - Škofja Loka : Muzejsko društvo, 2007.

- ŠKOFJELOŠKI pasijon 2008. - Škofja Loka : Muzejsko društvo ; Stara Loka : Župnijski zavod Sv. Jurija, 2008.

- ŠKOFJELOŠKI pasijon 2009 : zbornik prispevkov ob uprizoritvi Škofjeloške pasijonske procesije v letu 2009. - Škofja Loka : Muzejsko društvo, 2009.

- Pasijonski doneski... (Alojzij Pavel Florjančič) Škofja Loka: Muzejsko društvo, 2010- . ISSN 2232-2434

http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Razvidi/RKD_Ziva/Rkd-08-629-001-p.pdf

http://www.mk.gov.si/si/storitve/razvidi_evidence_in_registri/register_zive_kulturne_dediscine/seznam_registriranih_enot_zive_kulturne_dediscine/

<http://www.uradni-list.si/1/content?id=109456>

7. Signature(s) on behalf of the State(s) Party(ies)

The nomination should conclude with the signature of the official empowered to sign it on behalf of the State Party, together with his or her name, title and the date of submission.

In the case of multi-national nominations, the document should contain the name, title and signature of an official of each State Party submitting the nomination.

Name: H. E. MRS VERONIKA STABEJ

Title: Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Republic of Slovenia to France, Permanent Delegate of the Republic of Slovenia to UNESCO

Date: 30 March 2015

Signature: <signed>

Name(s), title(s) and signature(s) of other official(s) (For multi-national nominations only)

Slovenska uradna delegacija (Jože Štukl, Magdalena Tovornik, Aleksander Igličar in Jernej Tavčar) ob uspešnem vpisu Škofjeloškega pasijona na UNESCOv Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva, Adis Abeba, Etiopija. Foto arhiv: Jože Štukl

Aleksander Igličar

VPIS ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA NA UNESCOV REPREZENTATIVNI SEZNAM NESNOVNE KULTURNE DEDIŠČINE ČLOVEŠTVA

Generalna skupščina UNESCA, Organizacije Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo, je 17. oktobra 2003 sprejela Konvencijo o varovanju nesnovne kulturne dediščine, ki je 18. decembra 2008 začela veljati tudi v Sloveniji. Konvencija zagotavlja varovanje in spoštovanje nesnovne kulturne dediščine skupnosti, skupin in posameznikov, večje zavedanje o pomembnosti tovrstne dediščine na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni ter medsebojno spoštovanje, mednarodno sodelovanje in pomoč.

Od 28. novembra do 2. decembra 2016 je bilo v Adis Abebi, glavnem mestu Etiopije, 11. zasedanje Medvladnega odbora UNESCA za varovanje nesnovne kulturne dediščine (v nadaljevanju Medvladni odbor), na katerem se je med drugim odločalo tudi o vpisu Škofjeloškega pasijona (v nadaljevanju ŠP) na UNESCOv Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva (v nadaljevanju UNESCOv Reprezentativni seznam). Zasedanja se je udeležilo več kot 700 udeležencev iz 121 držav.

V ponedeljek, 31. oktobra 2016, je bilo objavljeno poročilo 12-članske ocenjevalne skupine, ki je strokovno ocenila vseh 37 predlogov za vpis na UNESCOv Reprezentativni seznam. ŠP je imel oznako 10.b.29. Ocenjevalna skupina je podala mnenje, da glede na informacije, ki so bile zapisane v vlogi, ŠP izpolnjuje vse vsebinske kriterije za vpis. Imela pa je zadržek, da iz vloge ni razvidno, kako se posodablja slovenski register nesnovne dediščine. Zaradi tega je ocenjevalna skupina predlagala, da se vloga dopolni in ponovno vloži v naslednjem ocenjevalnem obdobju. Celotno poročilo ocenjevalne skupine je dosegljivo na uradni spletni strani 11. zasedanja Medvladnega odbora, pod točko 10.b dnevnega reda (<http://www.unesco.org/culture/ich/en/11com>).

Vsi, ki smo bili vključeni v pripravo predloga za vpis ŠP na UNESCOv Reprezentativni seznam, smo bili zelo veseli, da ocenjevalna skupina ni imela vsebinskih zadržkov, saj je to ključen pogoj za vpis. Hkrati smo bili zaskrbljeni, ali bomo uspeli pojasniti »proceduralni« zadržek, ki je deloma nastal tudi zaradi sprememb

slovenskega Zakona o varstvu kulturne dediščine, ki so bile sprejete maja 2016. Zakon je namreč do tedaj uporabljen pojem „živa kulturna dediščina“ nadomestil s pojmom „nesnovna kulturna dediščina“. V vlogi za vpis ŠP na UNESCOv Reprezentativni seznam je bila zapisana spletna povezava do slovenskega registra nesnovne dediščine, ki je seveda v spletnem naslovu vključevala izraz „živa kulturna dediščina«. Ker je bil po spremembi zakona izraz in posledično spletni naslov registra spremenjen, spletni naslov, naveden v vlogi, ni bil več dostopen, kar je verjetno otežilo delo ocenjevalni skupini in jo vodilo v njeno mnenje.

Špela Spanžel in mag. Ksenija Kovačec Naglič z Ministrstva za kulturo (v nadaljevanju MK), dr. Nena Židov in mag. Anja Jerin iz Slovenskega etnografskega muzeja (v nadaljevanju SEM), ki je strokovni koordinator varstva nesnovne kulturne dediščine, so nemudoma pripravile uradno pojasnilo glede izpolnjevanja kriterijev za vpis, ki ga je podpisal minister za kulturo Anton Peršak. Pojasnilno pismo je bilo poslano MK 24 držav, ki sestavljajo Medvladni odbor ter na zasedanju odločajo o vpisu na UNESCOv Reprezentativni seznam. S sodelovanjem slovenskega veleposlaništva v Parizu, veleposlanikom Andrejem Slapničarjem, ki je hkrati tudi stalni predstavnik Republike Slovenije pri UNESCO, in pooblaščenico ministrico Miriam Možgan, rojakinjo iz Železnikov, pa je bilo pismo s podpisom veleposlanika Andreja Slapničarja poslano tudi predstavništvom omenjenih držav v Parizu in na sedežu UNESCA. Gospa Miriam Možgan je s sodelavci osebno obiskala večino predstavništev. Podobno se je na nacionalne komisije za UNESCO s pojasnilom in prošnjo za podporo obrnila tudi Slovenska nacionalna komisija, sodelavci MzK in SEM-a pa so se neformalno obrnili tudi na svoje kolege, ki so praviloma sestavljali delegacije držav na zasedanju (pismi sta med dokumenti na koncu prispevka).

Države so se vzpodbudno odzvale na pojasnilno pismo in sporočale, da je pojasnilo ustrezno in da bodo podprle vpis ŠP na UNESCOv Reprezentativni seznam. Z Avstrijo, ki je ena od 24 držav, ki sestavljajo Medvladni odbor, se je MzK uskladilo, da je že pred zasedanjem v Adis Abebi vložila uraden amandma s predlogom, da se ŠP vpiše na UNESCOv Reprezentativni seznam (amandma, ki so ga pripravile sodelavke slovenskega in avstrijskega ministrstva ter avstrijske nacionalne komisije za UNESCO, je med dokumenti na koncu prispevka). Celotne aktivnosti na MzK je koordinirala Špela Spanžel.

Zaradi vseh navedenih aktivnosti smo v nedeljo, 27. novembra 2016, predstavniki Škofje Loke Jože Štukl, Jernej Tavčar in Aleksander Igličar z dobrimi občutki preko Frankfurta poleteli v Adis Abebo, ki nas je v ponedeljkovem jutru, 28. novembra, pričakala zavita v oblake. Po dokaj dolgotrajnem urejanju dokumentov za vstop na zasedanje, ki je potekalo v konferenčnih prostorih gospodarske komisije Združenih narodov za Afriko (UNESCA), smo se srečali z gospo Magdaleno

Tovornik, uradno vodjo slovenske delegacije. Gospa Tovornik je bila od 2002 do 2006 veleposlanica Republike Slovenije v Franciji in veleposlanica pri UNESCO v Parizu. V zadnjih letih se je kot predstavnica mednarodnega združenja folklornih skupin (CIOFF) pri UNESCO redno udeleževala zasedanj Medvladnega odbora. Posledično se dobro pozna s predstavniki večine držav, ki sodelujejo na zasedanju, kar je bilo seveda zelo pomembno, da ne rečem ključno, pri pojasnjevanju situacije s ŠP in pridobivanjem podpor za vpis na UNESCOv Reprezentativni seznam. Z gospo Tovornik sem se spoznal na zasedanju Medvladnega odbora v Parizu novembra 2014, kar je seveda še olajšalo našo misijo v Adis Abebi.

Iz dnevnega reda zasedanja Medvladnega odbora smo sklepali, da bo odločanje o vpisu ŠP na vrsti v sredo, 30. novembra, ali v četrtek, 1. decembra. Ker je delo zasedanja potekalo dokaj počasi, smo »bili na vrsti« v četrtek. Praznično oblečeni smo v četrtek zjutraj, 1. decembra 2016, polni dobrih pričakovanj zasedli mesto za tablico z napisom Slovenia v veliki razpravni dvorani, ki sprejme 800 udeležencev. Naša dobra pričakovanja so temeljila na izkušnjah prejšnjih dni, ko so bili predlogi drugih držav, pri katerih so bili podobni zadržki kot pri našem, vpisani na UNESCOv Reprezentativni seznam. Sprva smo računali, da bodo naš predlog obravnavali že dopoldan, a se to ni zgodilo. Pred začetkom popoldanskega dela zasedanja smo v pričakovanju vpisa po stolih razgrnili pasijonske zastave in s tem označili, da bomo kmalu na vrsti. A glej ga zlomka, nekaj predlogov pred nami se je sprejemanje zapletlo, v nas se je naselil dvom in zastave smo hitro pospravili, da si s tem seveda ne bi nehote priklicali kaj slabega.

Zaplet je nastal pri predlogu Romunije, da se na UNESCOv Reprezentativni seznam vpiše versko praznovanje, povezano z madžarsko manjšino. Zadržek ocenjevalne skupine je bil podoben kot pri našem, zaradi tega je bil naš strah še večji. Romunija se je odločila, da predlog umakne, Madžarska, kot ena od članic 24 držav, pa je zahtevala njegov vpis. Nastala je nenavadna situacija, k besedi se je prijavila večina držav članic 24-članskega Medvladnega odbora. Predsedujoči je zaradi različnih mnenj prekinil zasedanje in naš dvom se je povečal: »Kaj pa, če bodo od sedaj naprej sprejemali drugačne odločitve? Kaj to pomeni za vpis Škofjeloškega pasijona?« V nadaljevanju zasedanja je predsedujoči sporočil, da če Romunija, kot država predlagateljica, predlog umika, ga države članice Medvladnega odbora ne morejo zahtevati.

Pred nami so bili na vrsti še Čehi in Slovaki s skupnim predlogom za vpis izdelovanja lesenih lutk, kjer je ocenjevalna skupina imela enak zadržek kot pri našem. Po pojasnilu predstavnikov Češke je bil predlog vpisan, kar nas je seveda zelo pomirilo. Končno smo bili na vrsti mi, ura je bila okrog pol sedmih zvečer po lokalnem času.

Uvodoma je gospod Elvind Falk iz Norveške, podpredsednik ocenjevalne skupine, podal njihovo poročilo s predlogom, da se Škofjeloški pasijon ne vpiše na UNESCOv Reprezentativni seznam in da se vloga dopolni v naslednjem obdobju. Besedo je nato prevzela gospa Anna Steiner iz Avstrije in predstavila njihov amandma, v katerem predlaga vpis in prosi predstavnike Slovenije za pojasnilo. Ob koncu pa je dodala, da želi, da ustreznost slovenskega pojasnila oceni in o njem poda mnenje gospod Falk. »Kaj pa sedaj to pomeni? Nov zaplet? Ali je to mogoče?«, je brez besed izhajalo iz naših zbeganih in prestrašenih pogledov. Ne glede na notranje počutje je gospa Magdalena Tovornik s prepričljivim glasom prebrala naše pojasnilo, ki so ga pripravili na MK, gospa Tovornik pa ga je dopolnila tekom zasedanja (pojasnilo je med dokumenti na koncu prispevka).

Z nestrpnostjo in s strahom smo pričakovali mnenje gospoda Falka, ki je pričel »na dolgo in na široko«, sprva brez kakšne opredelitve, a proti koncu njegovih besed se je le počasi zaznavalo, da nam je naklonjen. Njegove zadnje besede: »Ocenjujem, da je pojasnilo predstavnikov Slovenije ustrezno in predlagam, da se Škofjeloški pasijon vpiše na UNESCOv Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva« so nas seveda neskončno razveselile, še posebej zaradi predhodnih dvomov in strahu. Ta 'zaplet', ki se je zgodil samo pri Sloveniji, je nazadnje za nas izpadel pozitivno, saj pomeni, da je predstavnik ocenjevalne skupine po naši obrazložitvi spremenil svoje prvotno negativno mnenje v pozitivno.

Besedo je prevzel predsedujoči gospod Yonas Desta Tsegaye, predstavnik Etiopije, ki je dal na glasovanje predlog za vpis Škofjeloškega pasijona na UNESCOv Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva. Ker nobena država ni bila proti, je udaril s predsedniškim kladivcem in izgovoril težko pričakovano besedo ADOPTED (SPREJETO). Ura je bila 18.50 po lokalnem času oziroma 16.50 po slovenskem. Naša misija je bila uspešna!!! Škofjeloški pasijon je vpisan v duhovno dediščino človeštva, škofjeloška kultura, ljudje in pasijonci smo vpisani v eminentno družino 366 elementov nesnovne kulturne dediščine človeštva. (Besedilo vpisa je med dokumenti na koncu prispevka.)

Nepozabni občutki sreče in veselja so preplavili naše telo, srce in misli. Po prvem stisku rok in objemu veselja, ki smo si jih podelili med sabo, je predsedujoči k besedi povabil gospo Tovornik, ki se je zahvalila v imenu Republike Slovenije. Besedo je predala še meni, da sem se zahvalil v imenu Občine Škofja Loka, župana Miha Ješeta in vseh pasijoncev (obe zahvali sta med dokumenti na koncu prispevka).

K nam so pristopili predstavniki mnogih držav in nam čestitali (predstavniki Avstrije, Češke, Etiopije, Hrvaške, Indije, Kenije, Norveške, Palestine, Španije, Tadžikistana, Turčije in mnogi drugi). Jernej je veselo novico takoj sporočil loškemu županu, ki je svoje veselje s kozarcem penine delil z loškimi svetniki na začetku

Jože Štukl, Magdalena Tovornik in Jernej Tavčar v razpravni dvorani za napisom Slovenija. Foto: Aleksander Igličar.

Jernej Tavčar, Martin Šimša (Češka), Mirela Hrovatin (Hrvaška), Magdalena Tovornik in Aleksander Igličar (z leve) po vpisu ŠP na UNESCO-v seznam. Foto: Jože Štukl.

seje občinskega sveta, ki je potekala v četrtek zvečer. Veselo novico smo preko spletnih strani in medijev sporočili tudi vsej Sloveniji. Po elektronski pošti in po SMS sporočili so od vsepovsod pričele »deževati« čestitke in izrazi veselja. V mislih smo se spomnili in se povezali z vsemi pasijonci in se zahvalili vsem, ki so na kakršenkoli način skozi dolga leta sodelovali pri pripravi vloge.

Na zasedanju so bili poleg ŠP na seznam med drugim vpisani etiopski družbeni sistem Gada, indijska joga, kubanski ples rumba z vsemi pripadajočimi običaji, tradicionalno varjenje piva v Belgiji, festival ognja v španski Valenciji, karneval v francoskem mestu Granville, izdelava lesenih lutk na Češkem in Slovaškem in drugi (celotni seznam je na spletnem naslovu: <http://www.unesco.org/culture/ich/en/lists>).

V konferenčnih prostorih smo zvečer svoje veselje delili z udeleženci iz drugih držav na sprejemu, ki ga je pripravila Turčija. V večernih urah pa smo člani slovenske delegacije v baru hotela Jupiter na ulici Maršala Tita radostna občutja podelili še med seboj. Gospe Magdaleni Tovornik, ki je z izjemnim diplomatskim, a hkrati osebnim pristopom, večje nagovarjala udeležence zasedanja, smo se zahvalili s podaritvijo Pasijonskih doneskov 11/2016, v katerih je med drugim objavljen gledališki list uprizoritve ŠP 2015.

Loški člani »etiopske misije« smo se naslednje jutro v znak zahvale podali na romanje v Lalibelo, največje etiopsko romarsko središče koptskih pravoslavcev, ki je 600 km severno od Adis Abebe. V Lalibeli je 11 cerkva, v celoti vklesanih v vulkansko kamnino (t.i. monolitne cerkve), iz sredine 12. stoletja, ki še danes služijo bogoslužju. Zaradi puščavskega vetra se je naše bivanje v Lalibeli nepričakovano podaljšalo za en dan in na letališče Brnik smo preko Frankfurta prileteli v ponedeljek, 4. decembra, ob pol dvanajstih. Na letališču smo ob čakanju na prtljago srečali Jureta Seška in druge sodelavce Radia Ognjišče, ki so se preko Münchna prav tako vrnili iz Etiopije, kjer so bili v istem tednu kot mi. Naši domači so nas pričakali z gorenjskimi nageljni z roženkravtom, zavitim s trakom slovenske zastave. Tudi ob tem smo v sebi začutili pomembnost dogodkov, ki smo jih doživeli. Z letališča smo takoj pohiteli na Občino, kjer smo svoje veselje in spomine podelili z županom Mihom Ješetom.

V četrtek, 8. decembra 2016, je bila ob 11. uri v Sokolskem domu v Škofji Loki tiskovna konferenca, ki so se je udeležili: župan mag. Miha Ješe, gospa Magdalena Tovornik, gospa Damjana Pečnik, državna sekretarka na MK, mag. Ksenija Kovarčec Naglič, generalna direktorica direktorata za kulturno dediščino na MK, sodelavki SEM-a dr. Nena Židov in mag. Anja Jerin ter »etiopski principi« Jernej, Jože in Sandi. Nagovori udeležencev tiskovne konference so objavljeni med dokumenti na koncu prispevka, misli, vtisi in zahvale »etiopskih princev« pa so zapisane v objavljenih prispevkih.

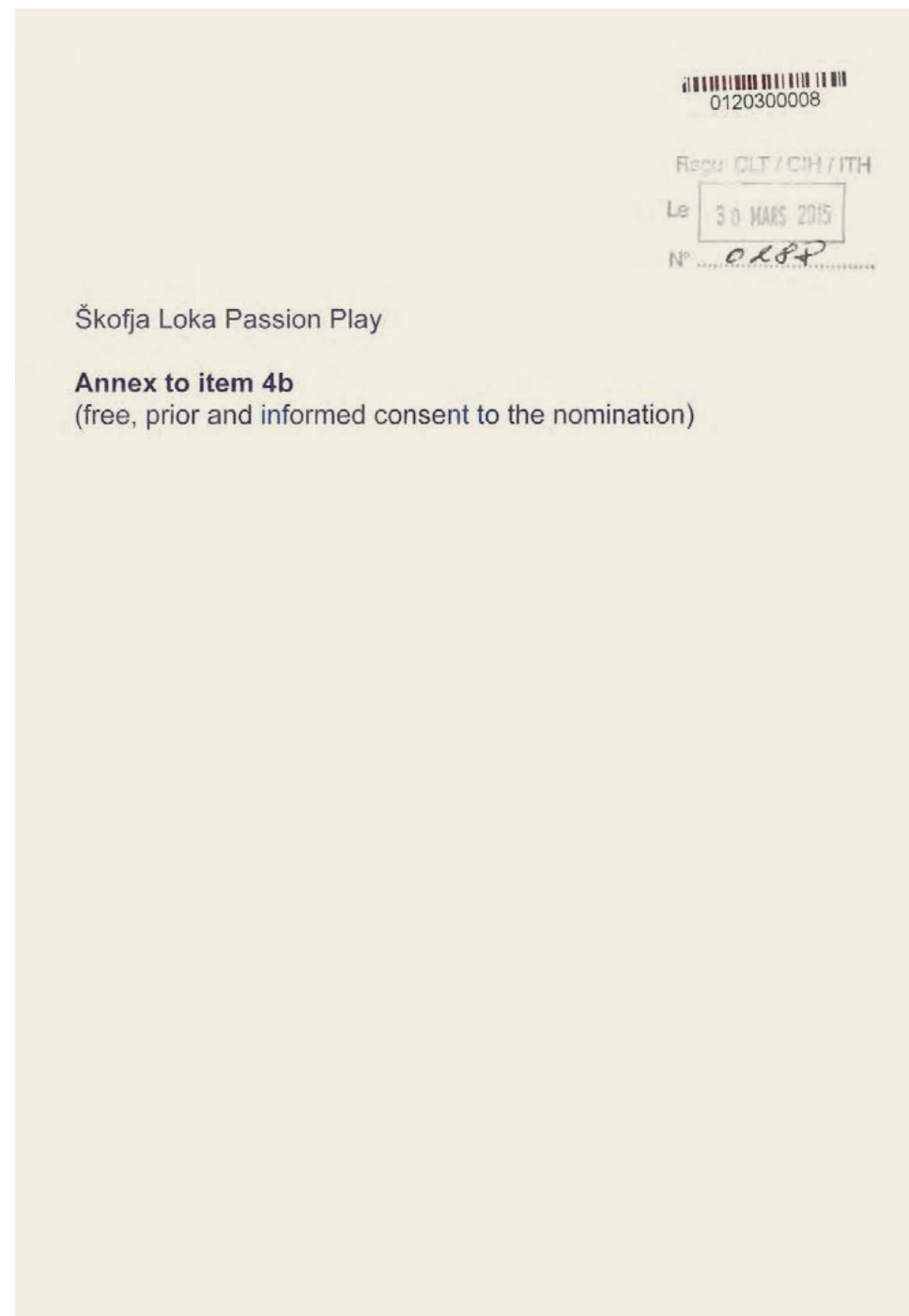
V soboto, 18. decembra 2016, ob 16.30 uri je bila v cerkvi sv. Ane kapucinskega samostana v Škofji Loki zahvalna sveta maša za vpis ŠP na UNESCOv Reprezentativni seznam. Somaševanje je vodil br. Jožko Smukavec, gvardijan loških kapucinov in duhovni vodja uprizoritve ŠP 2015, somaševali pa so Marjan Kokalj, DJ, režiser ŠP 1999 in 2000, Matej Nastran, župnik župnije sv. Jakoba v Škofji Loki, Branko Potočnik, župnik župnije Reteče, in p. Janez Sraka, Exodus TV. Orglal je organist Tone Potočnik, avtor mnogih pasijonskih skladb iz uprizoritev ŠP, ki je navzoče že z vstopnim pasijonskim preludijem preselil v duhovno pasijonsko počutje. Med pridigo so navzoče pasijonce nagovorili vsi trije režiserji uprizoritev Škofjeloškega pasijona v sodobnem času: Marjan Kokalj (1999 in 2000), Borut Gartner (2009) in Milan Golob (2015). Berilo je prebral Alojzij Pavel Florjančič, urednik Pasijonskih doneskov, prošnje pa povedali pasijonci Hiacinta Klemenčič, Kitka Koprivnikar, mag. Andreja Ravnihar Megušar, Mija Stopar, Alojz Bogataj in Rok Klemenčič. Udeležencem maše so doživetja iz zasedanja UNESCA v Adis Abebi predstavili Jože, Jernej in Sandi. Na koncu svete maše je Aleksander Igljčar br. Jožku Smukavcu v spomin na vpis ŠP na UNESCOv Reprezentativni seznam izročil srebrn procesijski križ iz Lalibele, ki je bil na leseni palici iz pasijonskega prizora Človek glej uprizoritve Škofjeloškega pasijona 1999, prve uprizoritve v novjšem času. Nagovori režiserjev, prošnje pasijoncev, Sandijeve besede ob izročitvi procesijskega križa in zahvalne besede ter blagoslov brata Jožka so podani med dokumenti na koncu prispevka.

Zahvalna sveta maša ob vpisu ŠP na UNESCOv Reprezentativni seznam, sobota, 18. december 2016, v cerkvi sv. Ane kapucinskega samostana v Škofji Loki. Foto: Aleksander Igljčar

Priloge:

1. Priloga vlogi za vpis na UNESCOv seznam nesnovne kulturne dediščine. – seznam organizacij, ki sodelujejo pri Škofjeloškem pasijonu
2. Dogovor o sodelovanju Muzejskega društva Škofja Loka in Kulturno-zgodovinskega društva Lonka Stara Loka pri izdajanju Pasijonskih doneskov
3. Pojasnilno pismo Ministra za kulturo
4. Pojasnilno pismo veleposlanika Andreja Slapničarja
5. Amandma Republike Avstrije
6. Pojasnilo slovenske delegacije na zasedanju v Adis Abebi
7. Besedilo vpisa Škofjeloškega pasijona na UNESCOv seznam
8. Zahvala gospe Magdalene Tovornik v imenu Republike Slovenije na zasedanju v Adis Abebi
9. Zahvala mag. Aleksandra Igličarja v imenu Občine Škofja Loka na zasedanju v Adis Abebi
10. Nagovor župana Občine Škofja Loka mag. Miha Ješeta na tiskovni konferenci
11. Nagovor gospe Magdalene Tovornik na tiskovni konferenci
12. Nagovor gospe Damjane Pečnik, Mzk, na tiskovni konferenci
13. Nagovor mag. Ksenije Kovačec Naglič, Mzk, na tiskovni konferenci
14. Nagovor dr. Nene Židov, SEM, na tiskovni konferenci
15. Nagovor mag. Anje Jerin; SEM, na tiskovni konferenci
16. Nagovor režiserja Marjana Kokalja pri zahvalni maši
17. Nagovor režiserja Boruta Gartnerja pri zahvalni maši
18. Nagovor režiserja Milana Goloba pri zahvalni maši
19. Prošnje pasijoncev pri zahvalni maši
20. Nagovor Aleksandra Igličarja ob izročitvi procesijskega križa pri zahvalni maši
21. Zahvala in blagoslov br. kapucina Jožka Smukavca pri zahvalni maši

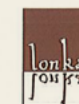

1. Prosvetno društvo Sotočje Škofja Loka (Cultural Society Sotočje Škofja Loka)
2. Muzejsko društvo Škofja Loka (Škofja Loka Museum Association)
3. Kulturno društvo Loški oder (Theatre Association Loški oder)
4. Kulturno društvo dr. Janez Evangelist Krek Selca (Cultural Society dr. Janez Evangelist Krek Selca)
5. Kulturno društvo Bukovica – Bukovščica (Cultural Society Bukovica – Bukovščica)
6. Kulturno društvo SCENA (Cultural Society SCENA)
7. Kulturno umetniško društvo Grudnove Šmikle (Cultural Society Grudnove Šmikle)
8. Kulturno društvo Pevski zbor Lubnik (Cultural Society Lubnik Choir)
9. Kulturno društvo dr. Ivan Tavčar, Poljane (Cultural Society dr. Ivan Tavčar, Poljane)
10. Kulturno prosvetno društvo Tone Šifrer, Žabnica (Cultural Society Tone Šifrer, Žabnica)
11. Foto klub Anton Ažbe, Škofja Loka (Photo Club Anton Ažbe Škofja Loka)
12. Pasijonski doneski (Passion Play Contributions)
13. Društvo šmarničnih romarjev ŠMAR (Society of May Devotions Pilgrims ŠMAR)
14. Društvo Mestni pihalni orkester Škofja Loka (Škofja Loka Town Wind Orchestra)
15. Društvo Lonka Stara Loka (Lonka Society Stara Loka)
16. Kapucinski samostan Škofja Loka (Capuchin Monastery Škofja Loka)
17. Slovenska kapucinska provinca (Slovenian Capuchin Province)
18. Osnovna šola Škofja Loka – Mesto (Elementary School Škofja Loka – City)
19. Osnovna šola Cvetka Golarja (Elementary School Cvetko Golar)
20. Osnovna šola Jela Janežiča (Elementary School Jelo Janežič)
21. Osnovna šola Ivana Groharja Škofja Loka (Elementary School Ivan Grohar)
22. Gimnazija Škofja Loka (Škofja Loka Grammar School)
23. Glasbena šola Škofja Loka (Škofja Loka Music School)
24. Knjižnica Ivana Tavčarja Škofja Loka (Ivan Tavčar Library Škofja Loka)
25. Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki (Ljubljana Historical Archive, Škofja Loka Unit)
26. Zgodovinski arhiv na Ptuj (Ptuj Historical Archive)
27. Loški muzej Škofja Loka (Škofja Loka Museum)
28. Zavod za kulturo Škofja Loka (Institute for Culture Škofja Loka)
29. Razvojna agencija Sora, PE Turizem Škofja Loka (Development Agency Sora)
30. Območna obrtno-podjetniška zbornica Škofja Loka (Regional Chambers of Craft and)
31. Rokodelski center DUO Škofja Loka (DUO Arts and Crafts Centre Škofja Loka)
32. Gasilsko poveljstvo Občine Škofja Loka (Fire-fighting Command of the Municipality of Škofja Loka)
33. Gasilska zveza Škofja Loka (Fire-fighting Association Škofja Loka)
34. Konjeniški klub Škofja Loka (Škofja Loka Equestrian Club)
35. Pasijonska konjenica – konjeniki škofjeloškega pasijona (United Passion Play Cavalry)
36. Člani pasijonskega prizora "Gospodova večerja" (A group of individuals - play scene "The Lord's Supper")

MUZEJSKO DRUŠTVO ŠKOFJA LOKA

Grajska pot 13
4220 Škofja Loka
T 04 517 04 00
E info@mdlloka.si
www.mdlloka.si

Kulturno-zgodovinsko društvo
LONKA Stara Loka
www.staraloka.si

Stara Loka 26
4220 Škofja Loka
M 031 360 369
E lonka@staraloka.si

Škofja Loka, Stara Loka, 11. 3. 2016

Izvršni odbor Muzejskega društva Škofja Loka, na svoji 10. seji dne 29. 2. 2016,
in izvršni odbor Kulturno-zgodovinskega društva Lonka Stara Loka, na svoji 21. seji dne 9. 3. 2016,
sta soglasno potrdila

DOGOVOR O SODELOVANJU
MUZEJSKEGA DRUŠTVA ŠKOFJA LOKA IN KULTURNO-ZGODOVINSKEGA DRUŠTVA LONKA STARA LOKA
PRI IZDAJANJU PASIJONSKIH DONESKOV

1. *Pasijonski doneski* kot prva slovenska serijska publikacija z izključno pasijonsko vsebino so referenčna edicija, ki pomembno prispeva k znanstvenokritični obravnavi Škofjeloškega pasijona in se posveča njegovi najširši percepciji ter odmevom v lokalnem in evropskem prostoru, hkrati pa se ukvarja s pasijonsko tematiko nasploh. Nastali in razvili so se na pobudo in ob dolgoletnem uredniškem delu Alojzija Pavla Florjančiča. Imajo nosilno vlogo pri ohranjanju žive pasijonske zavesti v času od ene do druge uprizoritve Škofjeloškega pasijona, nanje pa se je oprla tudi nominacija za vpis Škofjeloškega pasijona na UNESCO-v Reprezentativni seznam nesovne kulturne dediščine človeštva.
2. *Pasijonski doneski* izhajajo od leta 2006 dalje (tedaj še pod imenom *Škofjeloški pasijon 2006*) v zbirki *Doneski Loških razgledov* (izdajatelj Muzejsko društvo Škofja Loka), leta 2008 pa so prvič sočasno izšli tudi v zbirki *Memorabilia Locopolitana* (tedaj izdajatelj Župnijski zavod sv. Jurija Stara Loka). Od leta 2010 dalje izhajajo kot skupna publikacija zbirk *Doneski Loških razgledov* in *Memorabilia Locopolitana* (izdajatelj slednje Lonka, od leta 2014 dalje Kulturno-zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka).
3. Izhajajoč iz navedenih dejstev si Muzejsko društvo Škofja Loka in Kulturno-zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka, v duhu medsebojnega sodelovanja in skrbi za Škofjeloški pasijon kot skupno loško dediščino, vzajemno priznavata enakopravno vlogo pri izdajanju *Pasijonskih doneskov* kot soizdajatelja. Njihov založnik je Občina Škofja Loka.

Klemen Karlin, mag. art.
predsednik
Kulturno-zgodovinskega društva Lonka Stara Loka

mag. Aleksander Iglčičar
predsednik
Muzejskega društva Škofja Loka

REPUBLIC OF SLOVENIA
MINISTRY OF CULTURE
MINISTER

Maistrca ulica 10, 1000 Ljubljana

T: +386 1 369 5915, +386 1 300 5806
F: +386 1 369 5904, +386 1 369 5901
E: anton.persak@gov.si
www.mk.gov.si

To whom it may concern

Number: 511-13/2015
Date: November 17, 2016

Subject: Nomination of the Škofja Loka Passion Play for the inscription on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity

Dear Madame / Sir,

the Republic of Slovenia submitted a nomination of the **Škofja Loka Passion Play** for the inscription on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity. After examination of the nomination in this evaluation cycle, the Evaluation Body in its report stated that from the information included in the file the nomination **satisfies the criteria R.1, R.2, R.3 and R.4**. However, the Evaluation Body decided that the information included in the file is not sufficient to allow to determine whether the **criterion R.5** (regular updating of the national Register) is satisfying and is thus recommending to the Committee **to refer** the nomination to the submitting State and invite the State to resubmit the nomination to the Committee for examination during the following cycle (Draft decision 11.COM 10.b.29).

The Republic of Slovenia commends the Evaluation Body for its extensive and expert work as reflected in their report with an overview of the 2016 nomination files and its working methods (presented in the Document ITH/16/11.COM/10), as well as the recommendations for the Committee's consideration (ITH/16/11.COM/10.b). The Republic of Slovenia would like to kindly inform the distinguished Members of the Committee of a **misfortunate technical error** that occurred in the file at the time of its submission and consequently affected the result of the evaluation of the criterion R.5. Your attention shall be please drawn to the fact that Slovenia fully respects the Conventions' provisions on the national register of intangible cultural heritage and therefore **fully satisfies all the criteria, including criterion R.5**.

A more detailed explanation is as follows:

The UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage was formally transferred into Slovene legislation by the Cultural Heritage Protection Act of 2008. Since that year, in conformity with this act, Slovenia has kept an inventory of the intangible cultural heritage on its territory in the Register of the Intangible Cultural Heritage regularly updated by the Ministry of Culture. Initiatives for inclusion in the Register are submitted to the Coordinator for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage by heritage bearers. The bearers that create, maintain and transmit heritage actively participate in the process of inclusion in the Register. If they require help in preparing their proposal, they receive assistance from the Coordinator, regional museums and other experts in the field. The Coordinator's Working Group, made up of experts in intangible cultural heritage, evaluate proposals three times a year

and decide on their suitability for the Register. The entry, which consists of a description of the unit and its bearers, representative photographs and in some cases a film, is prepared by the bearers in collaboration with the Coordinator. Due to awareness of the importance of involving communities, groups and relevant non-governmental organizations in drawing up the inventory, the presentation of an element of intangible heritage also incorporates a presentation of its bearers.

At the end of May 2016, changes were made to the terminology in the Cultural Heritage Protection Act relating to intangible cultural heritage and this led to changes to access to the Register published on the website of the Ministry of Culture. Unfortunately, the link that was a part of the nomination description ceased to apply. The Register is now publicly available at: http://www.mk.gov.si/si/storitve/razvidi_evidence_in_registri/register_nesnovne_kulturne_dediscine/seznam_registriranih_enot_nesnovne_kulturne_dediscine/.

All the units included in the Register, with brief English descriptions, photographs and films are also accessible on the Coordinator's website at: <http://www.nesnovnadediscina.si/en/register>.

The Ministry of Culture in cooperation with the Coordinator provides the technical know-how and implements measures according to the Convention.

Representatives of the Coordinator regularly report on the status of the Register at annual regional UNESCO meetings of experts in intangible cultural heritage and at other professional gatherings, where the Slovene Register is often praised because of the dynamic way in which bearers are inventoried. The possibility of changing and revising the Register is built into the system itself. The Republic of Slovenia also reported on the status of the Register in the first periodic report on the implementation of the Convention in Slovenia that was submitted to UNESCO in December 2014.

In 2008, following an initiative of the bearers, the Škofja Loka Passion Play was the first element included in the Register, under the reference code EID 02-00001. Since the year of the submission of the nomination of the Škofja Loka Passion Play to be inscribed on the Representative List (2015), 19 elements were added to the Register and two descriptions changed. Currently, the Register contains 56 units of intangible cultural heritage. All the above indicates that the Republic of Slovenia regularly updates the Register of Intangible Cultural Heritage and in so doing fully complies with the Convention.

May I take this opportunity to thank you for your support of our activities for the implementation of the Convention.

Yours sincerely,

Anton Persak

UNESCO
DÉLÉGATION PERMANENTE
DE LA RÉPUBLIQUE DE SLOVÉNIE

UNESCO
PERMANENT DELEGATION
OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA

Subject: **Nomination of the Škofja Loka Passion Play to Representative List of Intangible Cultural Heritage of Humanity**

Dear Madame/Sir,

the Republic of Slovenia submitted a nomination of **the Škofja Loka Passion Play** for the inscription on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity. After examination of the nomination in this evaluation cycle, the Evaluation Body in its report stated that from the information included in the file **the nomination satisfies the criteria R.1, R.2, R.3 and R.4**. However, the Evaluation Body decided that the information included in the file is not sufficient to allow to determine whether **the criterion R.5** (regular updating of the national Register) is satisfying and is thus recommending to the Committee to refer the nomination to the submitting State and invite the State to resubmit the nomination to the Committee for examination during the following cycle (Draft decision 11.COM 10.b.29).

The Republic of Slovenia commends the Evaluation Body for its extensive and expert work as reflected in their report with an overview of the 2016 nomination files and its working methods (presented in the Document ITH/16/11.COM/10), as well as the recommendations for the Committee's consideration (ITH/16/11.COM/10.b). The Republic of Slovenia would like to kindly inform the distinguished Members of the Committee of a misfortunate technical error that occurred in the file at the time of its submission and consequently affected the result of the evaluation of the criterion R.5. We would like to draw your attention to the fact that **Slovenia fully respects the Conventions' provisions on the national register of intangible cultural heritage and therefore fully satisfies all the criteria, including criterion R.5**.

A more detailed explanation is as follows:

The UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage was formally transferred into Slovene legislation by the Cultural Heritage Protection Act of 2008. Since that year, in conformity with this act, Slovenia has kept an inventory of the intangible cultural heritage on its territory in the Register of the Intangible Cultural Heritage regularly updated by the Ministry of Culture. Initiatives for inclusion in the Register are submitted to the Coordinator for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage by heritage bearers. The bearers that create, maintain and transmit heritage actively participate in the process of inclusion in the Register. If they require help in preparing their proposal, they receive assistance from the Coordinator, regional museums and other experts in the field. The Coordinator's Working Group, made up of experts in intangible cultural heritage, evaluate proposals three times a year and decide on their suitability for the Register. The entry, which consists of a description of the unit and its bearers, representative photographs and in some cases a film, is prepared by the bearers in collaboration with the Coordinator. Due to awareness of the importance of involving communities, groups and relevant non-

28, RUE BOIS LE VENT - 75016 PARIS - TEL. (33) 01 44 96 50 71 - FAX (33) 01 45 24 67 05
dl.slovenie@unesco.org

UNESCO
DÉLÉGATION PERMANENTE
DE LA RÉPUBLIQUE DE SLOVÉNIE

UNESCO
PERMANENT DELEGATION
OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA

governmental organizations in drawing up the inventory, the presentation of an element of intangible heritage also incorporates a presentation of its bearers.

At the end of May 2016, changes were made to the terminology in the Cultural Heritage Protection Act relating to intangible cultural heritage and this led to changes to access to the Register published on the website of the Ministry of Culture. Unfortunately, the link that was a part of the nomination description ceased to apply. The Register is now publicly available at:

http://www.mk.gov.si/si/storitve/razvidi_evidence_in_registri/register_nesnovne_kulturne_discipline/seznam_registriranih_enot_nesnovne_kulturne_dediscine/

All the units included in the Register, with brief English descriptions, photographs and films are also accessible on the Coordinator's website at:
<http://www.nesnovnadediscina.si/en/register>

The Ministry of Culture in cooperation with the Coordinator provides the technical know-how and implements measures according to the Convention.

Representatives of the Coordinator regularly report on the status of the Register at annual regional UNESCO meetings of experts in intangible cultural heritage and at other professional gatherings, where the Slovene Register is often praised because of the dynamic way in which bearers are inventoried. The possibility of changing and revising the Register is built into the system itself. The Republic of Slovenia also reported on the status of the Register in the first periodic report on the implementation of the Convention in Slovenia that was submitted to UNESCO in December 2014.

In 2008, following an initiative of the bearers, the Škofja Loka Passion Play was the first element included in the Register, under the reference code EID 02-00001. Since the year of the submission of the nomination of the Škofja Loka Passion Play to be included on the UNESCO Representative List (2015), 19 elements were added to the Register and two descriptions changed. Currently, the Register contains 56 units of intangible cultural heritage. All the above indicates that the Republic of Slovenia regularly updates the Register of Intangible Cultural Heritage and in so doing fully complies with the Convention.

Yours sincerely,

Andrej Slapničar
Andrej Slapničar
Permanent Representative of the Republic of Slovenia to UNESCO

Paris, 15. November 2016

28, RUE BOIS LE VENT - 75016 PARIS - TEL. (33) 01 44 96 50 71 - FAX (33) 01 45 24 67 05
dl.slovenie@unesco.org

 United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization	 Intangible Cultural Heritage	INTERGOVERNMENTAL COMMITTEE FOR THE SAFEGUARDING OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE Eleventh session Addis Ababa 28 November to 2 December 2016
---	---	---

1DRAFT AMENDMENT

Please e-mail to: ich-amendments@unesco.org

Amendment to Draft Decisions:	11.COM 10.b29
Submitted by (State):	Austria
Date:	25 November 2016
Text of the amendment:	<p>The Committee</p> <p>1. Takes note that Slovenia has nominated Škofja Loka passion play (No. 01203) for inscription on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity:</p> <p>In Škofja Loka, Slovenia, a traditional play performed as a procession takes place in the streets of the town's medieval centre during Lent and Easter involving more than 900 local performers. The Škofja Loka passion play, based on the ancient works of a Capuchin monk, demonstrates 20 scenes of the stations of the cross and others from the Old Testament and New Testament. Performed in the dialect of the time it was written, the play takes place at a series of locations. In addition to the actors, 400 other volunteers from the community participate in the play's production. Due to the complexity involved, the Škofja Loka passion play is only performed every six years. While it is considered to be an important part of local identity, the play also contributes to social cohesion giving residents involved an opportunity to connect with one another and feel like they are contributing to their community. Knowledge and skills associated with the practice are transmitted from older to younger generations by families who participate, and craftspeople assisting in the play's production who host classes passing on know-how to others. The play is also included in the curricula of local schools.</p> <p>2. Decides that, from the information included in the file, the nomination satisfies the following criteria:</p> <p>R.1: The file defines the element as a form of traditional theatre, enacting biblical scenes performed by large numbers of local people during Lent and Easter. The bearers and practitioners, their roles and responsibilities – including that of women and children – are well described. The file also outlines the social and cultural functions of the element in respect to common activities, enhancing self-esteem and visibility and connectivity amongst communities and across generations. The element provides a sense of cultural identity and common heritage. The submitting State confirms that the element is compatible with human rights instruments and the requirement of mutual respect, highlighting inclusive participation across ages, gender, professional and religious backgrounds and underlining values of tolerance and co-existence. Knowledge and skills related to the element are transmitted to new generations within families and local communities, music schools, and craft workshops;</p> <p>R.2: The file describes how inscription of the element would enhance awareness and visibility of heritage in other parts of the country and Europe. The element has already encouraged other 'passion plays' to be performed in Slovenia and beyond, suggesting that inscription may have a further positive effect on</p>

safeguarding similar cultural heritage elsewhere. This may in turn enhance respect within the regional, national and international community of passion plays and enhance dialogue, cultural diversity and human creativity in respect to multiple forms of presentations using drama, radio, music and art across generations of performers and experts;

R.3: After a period in which it was almost impossible to perform the element in its entirety (1936-1999), its viability returned with State support and thanks to the efforts of the local people, groups and associations. The proposed safeguarding measures focus on strengthening transmission, promotion and education. Attention is given to transmission of the element to young people. The measures are consistent and aim to prevent the negative effects of tourism and over-commercialization, though this is also moderated because of spatial limits. Local people, groups and communities have been actively involved in planning and implementing these measures. The submitting State outlines its proposed support by providing a legal instrument, including the element in the national development framework, financing and supporting education;

R.4: The nomination of the element was prepared with the active participation and support of professional institutions in the Škofja Loka region and elsewhere in Slovenia, as well as different associations, communities, groups and individuals concerned with the play. The attached evidence of consent is fully representative of these diverse communities and groups. The submitting State confirms that there are no restrictions or customary practices governing access to the element that need to be observed.

R.5: The element was included in 2008 in the National Register of Intangible Cultural Heritage of Slovenia maintained and updated by the Ministry of Culture. The bearers that create, maintain and transmit the element actively participated in the process of its inclusion on the register.

3. **Inscribes Škofja Loka passion play on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity.**

4. **Recommends** the submitting State to provide inclusive information on the updating of the National Intangible Heritage list of Slovenia in the designated section of the nomination file not only on the website.

**Text of the amendment is highlighted*

Pojasnilo slovenske delegacije na zasedanju v Adis Abebi

10.b Examination of nominations for inscription on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity

Thank you Mr. Chairman and special thanks to the delegation of Austria for giving us the opportunity to clarify the criterion R.5 which the distinguished members of Evaluation Body in their Report did not find sufficient enough and thus recommended the Committee to refer the nomination of Škofja Loka Passion Play. We would like to assure you that our national Register is regularly updated.

Unfortunately a technical change occurred exactly at the time of its submission to the examination of the file and consequently affected the result of the evaluation of the criterion R.5. Slovenia officially informed the distinguished Members of the Committee about this fact.

Here is the explanation:

The 2003 UNESCO Convention was formally transferred into Slovene legislation by the Cultural Heritage Protection Act of 2008. Since that year, in conformity with this act, Slovenia has kept an inventory of ICH on its territory in the Register of the Intangible Cultural Heritage regularly updated by the Ministry of Culture. At the end of May 2016, changes were made to the terminology in the Cultural Heritage Protection Act relating to Intangible cultural heritage and this led to changes to access to the Register published on the website of the Ministry of Culture.

Unfortunately, the link that was a part of the nomination description ceased to apply. Of course we gave the correct address of the new official website, furthermore, all the elements included in the Register, are accessible on the website of the Coordinator's for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage.

In 2008, following an initiative of the bearers, the Škofja Loka Passion Play was the first element included in the Register. When a nomination was submitted in 2015 for the Škofja Loka Passion Play to be included on the UNESCO Representative List, 19

elements have been added to the Register and two descriptions have been changed. Currently, the Register contains 56 units of intangible cultural heritage.

Representatives of the Coordinator regularly report on the status of the Register at annual regional UNESCO meetings of ICH experts and at other professional gatherings, where the Slovene Register is often praised because of the dynamic way in which bearers are inventoried. The possibility of changing and revising the Register is built into the system itself. The Republic of Slovenia also reported on the status of the Register in the first periodic report on the implementation of the Convention in Slovenia that was submitted to UNESCO in December 2014.

All the above indicates that the Republic of Slovenia regularly updates the Register of Intangible Cultural Heritage and fully satisfies the criterion R.5 and complies with the Convention. We thank the distinguished Committee Members for its consideration and support.

I the name of Slovenia
mrs. Magdalena Tovornik

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Intangible
Cultural
Heritage

11 COM

ITH/16/11.COM/Decisions
Addis Ababa, 5 December 2016
Original: English/French

**CONVENTION FOR THE SAFEGUARDING OF THE
INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE**

**INTERGOVERNMENTAL COMMITTEE FOR THE
SAFEGUARDING OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE**

**Eleventh session
Addis Ababa, Ethiopia
28 November to 2 December 2016**

DECISIONS

DECISION 11.COM 10.b.29

The Committee

1. Takes note that Slovenia has nominated **Škofja Loka passion play** (No. 01203) for inscription on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity:

In Škofja Loka, Slovenia, a traditional play performed as a procession takes place in the streets of the town's medieval centre during Lent and Easter involving more than 900 local performers. The Škofja Loka passion play, based on the ancient works of a Capuchin monk, demonstrates 20 scenes of the stations of the cross and others from the Old Testament and New Testament. Performed in the dialect of the time it was written, the play takes place at a series of locations. In addition to the actors, 400 other volunteers from the community participate in the play's production. Due to the complexity involved, the Škofja Loka passion play is only performed every six years. While it is considered to be an important part of local identity, the play also contributes to social cohesion giving residents involved an opportunity to connect with one another and feel like they are contributing to their community. Knowledge and skills associated with the practice are transmitted from older to younger generations by families who participate, and craftspeople assisting in the play's production who host classes passing on know-how to others. The play is also included in the curricula of local schools.

2. Decides that, from the information included in the file, the nomination satisfies the following criteria:

R.1: The file defines the element as a form of traditional theatre, enacting biblical scenes performed by large numbers of local people during Lent and Easter. The bearers and practitioners, their roles and responsibilities – including that of women and children – are well described. The file also outlines the social and cultural functions of the element in respect to common activities, enhancing self-esteem and visibility and connectivity amongst communities and across generations. The element provides a sense of cultural identity and common heritage. The submitting State confirms that the element is compatible with human rights instruments and the requirement of mutual respect, highlighting inclusive participation across ages, gender, professional and religious backgrounds and underlining values of tolerance and co-existence. Knowledge and skills related to the element are transmitted to new generations within families and local communities, music schools, and craft workshops;

R.2: The file describes how inscription of the element would enhance awareness and visibility of heritage in other parts of the country and Europe. The element has already encouraged other 'passion plays' to be performed in Slovenia and beyond, suggesting that inscription may have a further positive effect on safeguarding similar cultural heritage elsewhere. This may in turn enhance respect within the regional, national and international community of passion plays and enhance dialogue, cultural diversity and human creativity in respect to multiple forms of presentations using drama, radio, music and art across generations of performers and experts;

R.3: After a period in which it was almost impossible to perform the element in its entirety (1936-1999), its viability returned with State support and thanks to the efforts of the local people, groups and associations. The proposed safeguarding measures focus on strengthening transmission, promotion and education. Attention is given to transmission of the element to young people. The measures are consistent and aim to prevent the negative effects of tourism and over-commercialization, though this is also moderated because of spatial limits. Local people, groups and communities have been actively involved in planning and implementing these measures. The submitting State outlines its proposed support by providing a legal instrument, including the element in the national development framework, financing and supporting education;

R.4: The nomination of the element was prepared with the active participation and support of professional institutions in the Škofja Loka region and elsewhere in Slovenia, as well as different associations, communities, groups and individuals concerned with the play.

ITH/16/11.COM/Decisions – page 3

The attached evidence of consent is fully representative of these diverse communities and groups. The submitting State confirms that there are no restrictions or customary practices governing access to the element that need to be observed;

R.5: The element was included in 2008 on the National Register of Living Cultural Heritage of Slovenia maintained and updated by the Ministry of Culture. The bearers that create, maintain and transmit the element actively participated in the process of its inclusion on the register.

3. Inscribes **Škofja Loka passion play** on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity;
4. Thanks the delegation of Slovenia for the clarifications provided to the Committee on the information included in the file concerning criterion R.5.

Subject to linguistic revision

Zahvala gospe Magdalene Tovornik v imenu Republike Slovenije na zasedanju v Adis Abebi

Mr. Chairman, distinguished members of this Committee, distinguished members of the Evaluation Body,

In the name of Slovenia I would like to thank all of you and particularly the delegation of Austria for your support of the inscription of Škofja Loka Passion Play on the Representative List of UNESCO Intangible Cultural Heritage. I would also like to thank our host from Ethiopia who really did everything to provide us the best conditions for work and made our stay secure and very friendly.

Since Škofja Loka Passion Play is our first inscription on the UNESCO Representative List you can understand our pride, satisfaction and gratitude. The process of the preparation of this inscription was long and is the result of excellent experts' work but it could never happen without the passion and long years work of hundreds of people of the Community of Škofja Loka where the Passion Play is performed. The whole Community is living with this tradition for nearly 300 years and they are strongly convinced that it's their duty to share it as a part of the World's intangible cultural heritage and to keep it alive for next generations.

Three Representatives of the Community are here with me and I'd like to give them the floor to express their feelings at this very special moment here in Adis Abeba.

Magdalena Tovornik med branjem pojasnila. Foto: Jože Štukl.

Zavala mag. Aleksandra Igličaja v imenu Občine Škofja Loka na zasedanju v Adis Abebi

Yes indeed I would like in the name of Municipality Škofja Loka, its major Miha Ješe and in the name of many generations of Škofja Loka citizens and volunteers who were and are involved in the performing of Škofja Loka Passion Play say thank you and deeply gratitude to members of the committee for inscription of Škofja Loka Passion Play on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity.

The values of Škofja Loka Passion Play are: strenghtening the community bonds, re-create the community itself and respect the past.

Škofja Loka Passion Play is acted by people to people as more than 900 actors perform the proccesion. Its message is strongly present still today. The Škofja Loka Passion Play reopens the eternal question about essence of human existence because nowadays, when we scramble for wealth and are always in hurry, we forget to take care of other people and to calm down ourselves.

The inscription will give to local community and people recognition of their efforts and additional energy for future performances of Škofja Loka Passion Play. I invite all of you to come to Škofja Loka in Slovenia in 2021 when we will remark 300 years since the first script of Škofja Loka Passion Play was written record. Thank you.

Adis Abeba, 1. 12. 2016 ob 18. 50 po lokalnem času (16.50 po slovenskem)

*Aleksander Igličar,
član delegacije Občine Škofja Loka*

Tiskovna konferenca, Škofja Loka, 8. 12. 2016

Uspeh in izziv

Po več letih prizadevanj je Škofjeloški pasijon vpisan na UNESCOv seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva. S tem je Slovenija dobila svoj prvi vpis na ta reprezentativni seznam, kar je za našo državo velik uspeh, enako tudi za Škofjo Loko. Gre za kolektivni uspeh, pri katerem ima zasluge vrsta ustanov in posameznikov. To so strokovnjaki, ki so pripravljali zahtevno nominacijo za odločanje na medvladnem odboru za varovanje kulturne dediščine pri Unescu: slovenski etnografski muzej, direktorat za kulturno dediščino, ministrstvo za kulturo. To so diplomati, ki so s svojo dejavnostjo odpirali prava vrata: slovensko veleposlaništvo v Parizu v vlogi stalnega predstavništva pri UNESCO, slovenska nacionalna komisija za UNESCO, ministrstvo za zunanje zadeve, predvsem pa nekdanja veleposlanica Magdalena Tovornik, ki je vodila slovensko delegacijo na zasedanju medvladnega odbora UNESCA v Addis Abebi in je s svojo diplomatsko spretnostjo učinkovito sodelovala pri razreševanju zapletov tik pred končno odločitvijo. Poleg nje so v delegaciji sodelovali predstavniki iz Škofje Loke Jože Štukl (Loški muzej), Aleksander Igličar (Muzejsko društvo Škofja Loka) in Jernej Tavčar (Občina Škofja Loka). Poleg stroke in politike pa je za uspeh zaslužna vrsta društev iz Škofje Loke, tukajšnja pasijonska skupina in pa predvsem okoli tisoč prostovoljcev, ki v našem mestu vsakih šest let uprizarjajo Škofjeloški pasijon.

Ko me v dneh po tem uspehu, primerljivem z lanskim odprtjem škofjeloške obvoznice v Poljansko dolino, vprašujete po osebnih občutkih, bi dejal, da so seveda ugodni, a gre predvsem za skupno navdušenje nad tem velikim dosežkom. Če nam letos pri UNESCO ne bi uspelo, bi sicer znova poskušali in spet tri leta delali za ta cilj. Tako pa nam je in to za nas poleg zanosu in ponosu prinaša tudi izziv. Gre namreč za našo obveznost, da skrbimo za ta del škofjeloške kulturne dediščine in ga ohranjamo naprej, a pri tem smo stopili v večje škornje. Ko bo leta 2021 ob tristoletnici nastanka Škofjeloški pasijon znova uprizorjen, želimo, da je še veličastnejši, kot je bil, da je z UNESCOvo znamko še prepoznavnejši tudi v tujini in da bo UNESCOv duh zavel tudi v združenju evropskih pasijonskih mest Europassion, katerega članica je Škofja Loka.

*mag. Miha Ješe,
župan Občine Škofja Loka*

*Besedilo je bilo objavljeno tudi v časopisu Loški glas decembra 2016

Tiskovna konferenca, Škofja Loka, 8. 12. 2016**A. Stanje pred zasedanjem UNESCOvega Odbora Konvencije za varovanje in zaščito nesnovne kulturne dediščine, je bilo naslednje:**

1. Evaluacijska (ocenjevalna) skupina zavrača nominacijo Škofjeloškega pasijona in njegovo uvrstitev na UNESCOv Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva, ker ni izpolnjen kriterij R.5 (to je zagotovilo, da se nacionalni Register nesnovne kulturne dediščine stalno posodablja).

2. Ker je bila Slovenija s tem seznanjena 4 tedne pred zasedanjem Odbora, je v tem času potekala akcija po 4 linijah :

- Stalno predstavništvo RS pri UNESCO v Parizu

- Ministrstvo za kulturo RS

- Slovenska Nacionalna komisija za UNESCO

- Slovenski etnografski muzej kot Koordinator varstva nesnovne kulturne dediščine.

Namen te akcije je bil razložiti 24 državam - članicam Odbora, da je šlo za tehnično spremembo, ki se je zgodila ravno v času, ko je Ocenjevalna skupina pregledovala in ocenjevala slovensko nominacijo – povezava (link) na slovenski nacionalni Register ni več obstajal, ker je bil zamenjan z novim, le-ta pa še tudi ni deloval. Pri točki R.5 pa pripravljavci gradiva niso zapisali stavka, "da je slovenski nacionalni Register stalno posodabljan", kar bi zadoščalo, da bi Ocenjevalna skupina predlagala Odboru uvrstitev Škofjeloškega pasijona na UNESCOv Reprezentativni seznam.

3. Z Avstrijo je bil dosežen dogovor, da v uradnem roku vloži Amandma, iz katerega bo razvidno, da je slovenski nacionalni Register stalno posodabljan (s tem je kriterij R.5 izpolnjen) in Odboru predlaga sprejetje Škofjeloškega pasijona na Reprezentativni seznam. Avstrija je to tudi storila in tako omogočila slovenski delegaciji, da je lahko v dvominutnem nagovoru pojasnila točko R.5, saj sicer država predlagateljica ne more javno nastopiti z dodatnimi pojasnili. V teh okoliščinah sem imela 3 naloge:

1. Na samem zasedanju Medvladnega odbora pri vsakem izmed prisotnih vodij delegacij iz 24 držav preveriti ali so seznanjeni z našim "problemom", jim ga razložiti in prositi za njihovo podporo (oz. podporo avstrijskemu amandmaju). To je bilo potrebno storiti zato, ker osebe, ki so prejele pismo slovenskega veleposlanika pri UNESCO, ministra za kulturo RS ali pa so bile obveščene preko slovenske Nacionalne komisije za UNESCO, niso nujno tiste osebe, ki so prisotne na sami seji in dejansko odločajo o "naši" usodi.

2. Potem, ko avstrijska delegacija na sami seji prebere amandma in zaprosi Slovenijo za dodatno pojasnilo, to pojasnilo tudi ustno posredovati v 2 minutah – na način, ki bi prepričal članice Medvladnega odbora, da je z našim nacionalnim Registrom vse v redu in torej ni ovire za nominacijo Škofjeloškega pasijona kljub zavrnitvi Ocenjevalne skupine.

Obe nalogi sta bili izpolnjeni in Škofjeloški pasijon je bil z aplavzom uvrščen na UNESCOv reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva.

Ker pa je bila ta odločitev sprejeta na drugačen način kot vse ostale nominacije, ki so bile prav tako zavrnjene s strani Ocenjevalne skupine, jo na kratko opišem :

Tik preden je avstrijska delegacija prebrala svoj Amandma, je k njej pristopil poročevalec Ocenjevalne skupine, ki je v uvodu k naši nominaciji poročal o zavrnitvi Škofjeloškega pasijona, in avstrijski poročevalki narekoval dodatno besedilo ob koncu Amandmana, ki je glasilo: "potem, ko bo Slovenija podala obrazložitev, bo svoje mnenje o nominaciji ponovno podal poročevalec Ocenjevalne skupine, ... kar je pomenilo, da je končna odločitev v "njegovih" rokah in ne v odločitvi Odbora kot je bila to praksa pri vseh ostalih nominacijah na tej seji.

Ker s tem predhodno nismo bili seznanjeni, smo ta "dodatek" sprejeli s presenečenjem in veliko negotovostjo o končnem izidu ... naš strah je bil premagan šele, ko je poročevalec Ocenjevalne komisije sporočil, da je "v duhu te seje in na osnovi našega dodatnega pojasnila", nominacija uspešna - **Škofjeloški pasijon pa z odločitvijo Ocenjevalnega odbora uvrščen na UNESCOv Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva**. Glasovanje Medvladnega odbora Konvencije torej sploh ni bilo potrebno.

To je bila edina nominacija, ki je bila vpisana na ta – torej normalen – način (post festum)!!!

3. Ob koncu nominacijskega postopka podati zahvalo - glede na to, da je izjemno pomemben delež pri nominaciji opravila lokalna skupnost Škofja Loka in njeni prebivalci ter še posebej izvajalci Škofjeloškega pasijona, sem besedo zahvale delila oz. v veliki meri prepustila enemu od treh predstavnikov Škofje Loke g. Aleksandru Igljčarju, ki je to delo odlično opravil.

B. Moja priporočila za pripravo novih nominacij so naslednja:

1. Vsaka nominacija mora biti posredovana Ocenjevalni skupini s popolno vsebino, vsi kriteriji morajo biti izpolnjeni – glede na to, da pri pripravi gradiva sodeluje več ekspertov, mora biti določena ena odgovorna oseba, ki pred predajo gradiva jamči za kakovost in popolnost gradiva.

2. Oseba, ki je nosilka (torej odgovorna) za pripravo nominacije, mora redno prisostvovati vsakoletnim sejam Medvladnega odbora Konvencije. Samo tako bodo nominacije iz Slovenije lahko uspešne – prva priložnost bo že zadnji teden v novembru 2017 v Seulu.

Tako bi se izognili ugotavljanju odgovornosti za storjene napake, ki terjajo dodatne diplomatske aktivnosti naše misije pri UNESCO in pojasnjevanja ter lobiranja pristojnih institucij v Sloveniji – vse to je namreč popolnoma nezanesljivo, vloženo delo in trud pri pripravi nominacije pa brezplodno!

Magdalena Tovornik, vodja delegacije RS na seji UNESCOvega Medvladnega odbora Konvencije za varovanje in zaščito nesnovne kulturne dediščine

Foto: Katja Štucin

Tiskovna konferenca 8. decembra 2016 v Škofji Loki: (z leve): mag. Aleksander Igličar, mag. Anja Jerin, dr. Nena Židov, Magdalena Tovornik, mag. Miha Ješe, Damjana Pečnik, mag. Ksenija Kovačec Naglič, mag. Jože Štukelj, Jernej Tavčar

Tiskovna konferenca, Škofja Loka, 8. 12. 2016

Vsak pasijon ima dolgo in trnovo pot. Škofjeloški pasijon je moral svojo izjemnost potrjevati v Parizu in daljni Adis Abebi, kjer je Medvladni odbor za varovanje nesnovne kulturne dediščine 1. decembra 2016 prepoznal njegovo izjemnost in sprejel odločitev o njegovem vpisu na UNESCOv Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva.

Na tej poti so pomagali številni entuziasti, ki ohranjajo in v živo upodabljajo besedo patra Romualda iz 18. stoletja. Pasijon je del zgodovinske in likovne identitete tega prostora srednjeveške Freisinške nadškofije že več kot 1000 let, od Brižinskih spomenikov do vpisa na UNESCOv seznam.

Aktivnosti za pripravo nominacije za vpis Škofjeloškega pasijona na Reprezentativni seznam segajo v leto 2012. Po prvi nominaciji, ki ni prejela pozitivnega mnenja Ocenjevalne skupine, je Republika Slovenija leta 2015 vložila novo. V njej je natančno utemeljila vse vsebinske kriterije za vpis.

Priprava projekta nominacije je bila zelo zahtevna in je vključevala veliko posameznikov, društev in zavodov, ki so vsak prispevali svoj dragoceni delček, da je bila celota uravnotežena in prepričljiva.

Pri pripravi so odlično sodelovali predstavniki Škofje Loke – tako sodelavci Občine Škofja Loka, ki jih je ves čas z neznansko energijo vodil župan mag. Miha Ješe, kot posamezni strokovnjaki in predstavniki kulturnih institucij v mestu: Kapucinskega samostana, Skupine za pasijon, Muzejskega društva Škofja Loka in Loškega muzeja. Posebej dragoceni so bili izrazi podpore vseh, ki s pasijonom živijo, v njegovih uprizoritvah sodelujejo in ga s tem ohranjajo živega za prihodnje generacije.

Strokovno vsebinsko podporo so prispevali strokovnjaki Slovenskega etnografskega muzeja kot Koordinatorja varstva nesnovne kulturne dediščine in Direktorata za kulturno dediščino našega ministrstva, brez katerih nominacija ne bi mogla uspeti.

Za mednarodno koordinacijo v času do vpisa, ki se je zgodila predvsem v zadnjem mesecu dni, so zglede skrbeli na veleposlaništvu Republike Slovenije v Parizu v vlogi stalnega predstavništva pri UNESCO s sodelovanjem Slovenske nacionalne komisije za UNESCO in Ministrstva za zunanje zadeve.

Na zasedanju Medvladnega odbora v Etiopiji pa je naša delegacija z odličnim zastopanjem in pojasnili nominacije zagotovila še zadnji prispevek k uspehu.

Vsem in vsakemu od njih se za njihov prispevek k nominaciji v imenu Ministrstva za kulturo lepo zahvaljujem.

*Damjana Pečnik,
državna sekretarka Ministrstva za kulturo*

Tiskovna konferenca, Škofja Loka, 8. 12. 2016

V imenu Direktorata za kulturno dediščino bi se rada iskreno zahvalila vsem, ki ste s svojim delom in zavzetostjo prispevali, da se nam je uspelo uvrstiti na UNESCOv Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva.

Reprezentativni seznam je poleg Seznama nesnovne dediščine, ki jo je nujno nemudoma zavarovati in Registra dobrih praks najvidnejši izraz varovanja nesnovne kulturne dediščine v mednarodnem okolju na osnovi Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine iz leta 2003. Po tej Konvenciji med nesnovno dediščino štejejo prakse, predstavitve, izraze, znanja, veščine in z njimi povezana orodja, predmete, izdelke in kulturne prostore, ki jih skupnosti, skupine in tudi posamezniki prepoznavajo kot del svoje kulturne dediščine.

Slovenija je Konvencijo ratificirala leta 2008 in jo je istega leta prenesla v svoj pravni red z Zakonom o varstvu kulturne dediščine. Nesnovna dediščina je najmlajša kategorija na področju kulturne dediščine in sistem njenega varstva smo morali izpeljati povsem od začetka.

V okviru tega sistema smo vzpostavili javno službo varstva nesnovne dediščine, ki jo opravlja Slovenski etnografski muzej kot Koordinator varstva nesnovne dediščine.

Zasnovan in tekoče vzdrževan je register nesnovne dediščine, v katerega je trenutno vpisanih 56 enot in 157 nosilcev. Škofjeloški pasijon je bil prva enota, ki smo jo vanj vpisali leta 2008.

Vzpostavljen je tudi sistem razglašanja nesnovne dediščine za kulturni spomenik. Škofjeloški pasijon je Vlada Republike Slovenije leta 2012 kot prvega razglasila za nesnovno dediščino državnega pomena.

Z vpisom Škofjeloškega pasijona na UNESCOv Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva smo se ponosno vrisali tudi na mednarodni zemljevid nesnovne kulturne dediščine, ki trenutno vsebuje 366 elementov (letos vpisanih 33).

Verjamemo, da to ni naš zadnji vpis, saj je trenutno v postopku evalvacije nominacija Obhodov kurentov, o kateri bo Medvladni odbor za varovanje nesnovne kulturne dediščine odločal novembra 2017 na zasedanju v Seulu.

Ministrstvo za kulturo v imenu Republike Slovenije načrtuje oddajo treh nominacij za vpis na Reprezentativni seznam, in sicer za

- Klekljanje čipk v Sloveniji,

- Suhozidno gradnjo (večnacionalna nominacija, ki jo skupaj pripravlja devet držav: Bolgarija, Ciper, Francija, Grčija, Hrvaška, Italija, Slovenija, Španija in Švica) in
- Tradicionalno rejo in vzrejo Lipincev (večnacionalna nominacija, trenutno potekajo dogovori z Avstrijo, načrtovano je še sodelovanje s Hrvaško, Madžarsko in Slovaško).

Še naprej se bomo trudili, da se bo Škofjeloškemu pasijonu na prestižnem seznamu pridružila tudi druga slovenska nesnovna kulturna dediščina.

*mag. Ksenija Kovačec Naglič,
v.d. generalne direktorice Direktorata za kulturno dediščino*

V družbi pasijoncev po tiskovni konferenci v Vahtnici.

Od leve: mag. Jože Štukl, Jernej Tavčar, mag. Ksenija Kovačec Naglič, Damjana Pečnik, Alojzij Pavel Florjančič, mag. Aleksander Igljčar, Magdalena Tovornik, dr. Nena Židov, mag. Anja Jerin in dr. Bojana Rogelj Škafar. Fotoarhiv: Aleksander Igljčar

Tiskovna konferenca, Škofja Loka, 8. 12. 2016

Vodila, ki jih je bilo potrebno upoštevati pri (pre)oblikovanju nominacije

S kolegico mag. Anjo Jerin sva skrbno prebrali besedilo nominacije, ki so ga pripravili v Škofji Loki, in ga nekoliko preuredili in spremenili oziroma dodali nekatere poudarke, pri čemer sva upoštevali UNESCOva navodila za pripravo nominacij (*Aide-memoire for completing a nomination to the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity*) ter ugotovitve in priporočila Ocenjevalne skupine v zvezi s prijavi, ki so jih obravnavali v letu 2014. Seveda pa sva pregledali tudi nekaj nominacij, ki so bile po oceni Ocenjevalne skupine zgledno pripravljene, ter nekatere starejše prijave, ki so bile po vsebini primerljive s Škofjeloškim pasijonom. Upoštevati pa je bilo potrebno tudi razloge, zaradi katerih je bila nominacija ob prvi oddaji leta 2013 zavrnjena.

Glede na to, da je bila med razlogi za zavrnitev nominacije iz leta 2013 neustrezna terminologija, sva popazili, da v dopoljeni nominaciji ni bilo terminov kot so npr. avtentičnost, enkratnost, originalnost, živa mojstrovina, »posebna vrednost«, tradicija razumljena kot nekaj »zamrznjenega«, ki za UNESCO niso sprejemljivi. Pri urejanju nominacije sva skušali upoštevati UNESCOve vrednote, ki naj bi se kazale v nominaciji (npr. odnos do žensk, otrok in mladih, medsebojno spoštovanje in dialog z »drugimi« skupnosti, odnos do živali, trajnostni razvoj). Poudarili sva sodelovanje lokalne skupnosti pri pripravi nominacije in oblikovanju ukrepov varovanja, saj UNESCO zelo poudarja sistem »od spodaj navzgor«. Posebno pozornost posveča tudi vlogi žensk, otrok in mladine, zato jih je bilo potrebno v nominaciji nekoliko bolj izpostaviti in predstaviti njihove vloge pri izvedbi pasijona. Poudarjen pa je bil tudi pomen otrok in mladih pri ohranjanju pasijonske dediščine, saj je prenos znanj na mlajše generacije zelo pomemben za ohranjanje nesnovne dediščine. Seveda je morala nominacija izkazovati tudi priznavanje in spoštovanje do drugih skupnosti, tako tistih, ki prav tako uprizarjajo pasijon kot tudi do skupnost z drugačnimi verskimi nazori.

Tik pred oddajo nominacije sva si ogledali še film, ki je obvezni sestavni del nominacije in ugotovili, da so v njem prizori, ki niso v soglasju z UNESCOvimi napotki, po katerih film ne sme vsebovati nasilja, zato smo dan pred oddajo nominacije z montažerjem filma v Škofji Loki film še nekoliko »premontirali«.

Priprava nominacije, ki je temeljila na medsebojnem zaupanju, je potekala v tesnem sodelovanju s predstavniki Škofje Loke in Ministrstva za kulturo. Sprva zaskrbljujoča ugotovitev Ocenjevalne skupine, da iz nominacije ni razvidno, da Slovenija redno dopolnjuje nacionalni register, pa je povezala vse, ki smo lahko kakor koli prispevali k skupnemu cilju – vpisu Škofjeloškega pasijona na UNESCO-v Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva. V Slovenskem etnografskem muzeju smo ves čas spremljali zasedanje v Adis Abebi in spodbujali našo delegacijo. Ob potrjenem vpisu pa smo se veselili z vsemi, vpletenimi v pripravo, podporo in dopolnitev nominacije, še posebej pa z vsemi tistimi, ki so neposredno povezani z uprizarjanjem Škofjeloškega pasijona. Ker gre za prvi element iz Slovenije na UNESCOvem Reprezentativnem seznamu, pa je bil vpis pomemben tudi za Republiko Slovenijo.

dr. Nena Židov,
Slovenski etnografski muzej

Tiskovna konferenca, Škofja Loka, 8. 12. 2016

Lep pozdrav vsem skupaj tudi z moje strani in najlepša hvala za povabilo na današnjo tiskovno konferenco. Iskrene čestitke ob vpisu Škofjeloškega pasijona na UNESCOv Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva tudi v imenu Slovenskega etnografskega muzeja, Koordinatorja varstva nesnovne kulturne dediščine.

Za pripravo nominacije, ki jo je Republika Slovenija konec marca 2015 leta oddala na sekretariat UNESCO v Parizu, je bila zelo pomembna naša udeležba na 9. zasedanju UNESCO-vega Medvladnega odbora za varovanje nesnovne kulturne dediščine, ki je potekalo konec novembra 2014 leta v Parizu. Zasedanja smo se udeležili mag. Aleksander Igljčar kot predstavnik Škofje Loke ter dr. Nena Židov in jaz, kot predstavnici Slovenskega etnografskega muzeja, ki od leta 2011 opravlja naloge in obveznosti nacionalnega Koordinatorja varstva nesnovne kulturne dediščine.

Z znanjem, ki smo si ga pridobili ob spremljanju tedanjih obravnav nominacij in s pomočjo vseh UNESCOvih dokumentov, povezanih s pripravo nominacij smo se v začetku leta 2015 intenzivno lotili priprave nominacije za vpis Škofjeloškega pasijona na UNESCOv Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva, ki jo je bilo potrebno oddati do konca marca 2015.

Takrat je bila oblikovana delovna skupina, ki se je srečevala tako v Škofji Loki kot na Ministrstvu za kulturo. Seveda so največji del vsebine nominacije prispevali nosilci sami, s kolegico dr. Neno Židov pa sva kot predstavnici Slovenskega etnografskega muzeja, Koordinatorja varstva nesnovne kulturne dediščine, takrat prevzeli nalogo, da posredovane podatke nekoliko preoblikujemo v vsebine, ki naj bi ustrezale UNESCOvim pričakovanjem in vrednotam.

Verjamem, da sva bili morda včasih že kar malo sitni, ko sva od Škofjeločanov želeli imeti še kake dodatne, podrobnejše podatke. Ker pa je sama priprava nominacije potekala v duhu medsebojnega zaupanja, je delo potekalo gladko. Seveda pa sva morali nosilec že na samem začetku priznati, da kljub vloženemu trudu ne moreva zagotoviti vpisa Škofjeloškega pasijona, saj do takrat še nismo imeli konkretnih izkušenj s pripravo nominacij za vpis na UNESCOv Reprezentativni seznam.

mag. Anja Jerin,
Slovenski etnografski muzej / Koordinator varstva nesnovne kulturne dediščine

Nagovor režiserja p. Marjana Kokalja pri zahvalni sveti maši

Najprej moram izraziti veliko veselje nad tem, kar se je zadnji čas zgodilo s pasijonom. Vidim, da sem nanj čustveno še vedno navezan, čeprav se je počasi osvobajam, kakor svetujejo tudi naši redovni napotki; osvoboditi se navezanosti, da bi stvari videli jasneje. V zvezi s tem dogodkom sem torej vesel, najbolj pa treh stvari: Prva je ta, da je del svetovne nesnovne kulturne dediščine postal lokalni dogodek (Škofja Loka je le manjše mesto). To je krasno dokazilo, kako so lahko majhne stvari v resnici velike. Druga stvar, zaradi katere sem zelo vesel, je ta, da je prav pripoved o Kristusovem trpljenju dobila svetovno priznanje. Tretja pa je ta, da Kristusovo trpljenje ostaja aktualno oz. živo preko različnih časov zgodovine, vse do našega časa.

Če odgovorim na vprašanje, kaj me je navdihovalo, kako me je Kristus nagovarjal pri pasijonu, moram reči, da me je navdihovala povezanost z zgodbo vsakega človeka, ki trpi. Med pripravo sem zelo močno doživljal, kako je vse, kar delamo, vključeno v Kristusovo trpljenje, lokalno in globalno. Vedno bolj sem odkrival univerzalnost pasijona. Bolj, ko sem se poglobljal vanj, bolj se mi je zdelo, da mu ne pridem do dna, da gre nekako v neskončnost, da objema in zajema čisto vse.

Alojz Bogataj. Foto: Aleksander Igličar

Rok Klemenčič. Foto: Aleksander Igličar

V pasijonu sem doživel navdih, svobodo, ljubezen, čistost Kristusovega trpljenja, in mislim, da je prav ta čistost povezovala ljudi in spodbujala ustvarjalnost. Sam sem bil večkrat zelo presenečen nad tem, kako se je med ljudmi sprožala neka ustvarjalnost, samoiniciativnost in v tem vidim delo Kristusovega Duha, Svetega Duha. Ta osebna izkušnja se mi je tudi pomagala odločiti za duhovniški poklic, v katerem sem zdaj, zato jo vidim kot velik dar zame.

Tudi ko od daleč spremljam, kaj se še naprej dogaja s pasijonom, vidim, da to ni katera koli igra, ampak da je nekaj posebnega; okrog nje se dogajajo lepe in globoke stvari. Hvaležen sem Bogu za možnost sodelovanja ter za vse čudovite ljudi, ki sem jih srečal ob teh uprizoritvah.

Nagovor režiserja Boruta Gartnerja pri zahvalni sveti maši

Najprej hvala lepa bratom kapucinom za to lepo vabilo na zahvalno mašo, na katerega sem se z veseljem odzval. Ne vem, kakšne besede mi bo položil On v usta, toda brez vsakega oklevanja si štejem v čast, da se me je On dotaknil na tak, recimo temu gledališki način. Ko sem se lahko z rokami dotikal tega znamenitega originala, sem bil prevzet. Zavedal sem se, da je pred menoj izjemna naloga. Režirati besedilo, ki ga je po Božjem navdihu zapisal pater Romuald, odigrali pa so ga izjemni Škofjeločani, pa ne samo Škofjeločani ampak tudi igralci iz Poljanske in Selške doline oziroma iz celotnega Škofjeloškega gospostva. Ta Borut, ki stoji zdajle pred vami, je samo droben možic, ki se še kako zaveda, da sam nikoli ne bi zmožl tega, kar se je v letu 2009 realiziralo.

Nujno se moramo ozreti v preteklost, najprej v leto 1995, ko je Jure Svolfšak v mislih že živel ŠP in ne smemo spregledati bivšega župana Igorja Drakslerja, pa vsem „pionirjem“ ŠP, ki so ga v letu 1999 v živo uprizorili. Ne morem tudi mimo kapucina Metoda Benedika in pa vseh tistih pomembnih ljudi na občini. Vedno znova pa so zapostavljeni, vedno nekje v ozadju, vodje pasijonskih skupin. Njih ne vidite skoraj nikjer. Pa vendar. Če teh vodij pasijonskih skupin ne bi bilo, namreč oni so hodili od hiše do hiše, prosili, nagovarjali, vabili ljudi k uprizoritvi. Oni so glavni temelj pasijona in brez njih ne bi mogli zaživeti ostali umetniki, niti režiserji ne bi mogli ničesar postoriti. Rokopis je vabljev in zanimiv; je skromna knjižica, iz katere pa s skupno močjo in z Božjo previdnostjo

prihaja živa tisočglava velikonočna procesija v veliki simbiozi z ogromnim številom konj. Šele ob Marjanu kot prvemu režiserju sem sploh začel spoznavati, kaj je ŠP. Do takrat ga nisem poznal. Ko se je Marjan tega besedila loteval in nas povabil zraven, sem tudi sam pristopil in pomagal po svojih močeh. Šele takrat sem počasi spoznaval zgodbo, ki ni samo Kristusovo življenje / trpljenje ampak je ŠP nekakšen smerokaz in opomnik celotnemu človeštvu, kako naj se slehernik izogiba slabemu, da bi čim bolj dober dočakal zemeljsko smrt in odhod v večnost.

Ko režiser Marjan ni več zmožgal nadaljevati režiserske poti oziroma so mu bile načrtane že nove, sem se zbal za ŠP. Strah pred „uničenjem“ oziroma odgovornost in spoštovanje do izjemnega dela predhodnega režiserja me je poslalo do mesta, ko sem bil izbran, jaz težko rečem za režiserja, saj ne gre v tem primeru za klasično šolanega režiserja, ampak za človeka, ki mora v sebi združevati mnogo več, kot pa ponuja klasična režiserska izobrazba. Nimam nobenih gledaliških šol, prihajam iz ljudstva in zato tudi to priznanje, da je ŠP uvrščen na UNESCOvo svetovno nesnovno kulturno dediščino, razumem kot svojevrstno duhovno zmago, katere se veselita Bog in Jezus, obenem pa veliko priznanje ljudskemu ljubiteljskemu gledališču! Dvomim, da je kdaj slovenski ljudski igralec dobil takšno priznanje. Potem pa, ko sem videl to igro, me je seveda prevzel lik Jezusa Kristusa in sem ga začel proučevati. Po horoskopu sem devica in po-

Andreja Ravnihar Megušar. Foto: Aleksander Igličar

Kitka Koprivnikar. Foto: Aleksander Igličar

tem veste, kakšen sem. Siciral sem ga, iskal knjige, doma se je nabralo mnogo, mnogo knjig, tako da je moja glava postajala skozi bolj zmešana. Jezus je bil enkrat blizu mene, pa drugič daleč stran. In vem, ko sem bil v bistvu že popolnoma zbežan, je bila pred mano ena knjiga in gor je pisalo: »Blagor tistim, ki me niso videli in so verovali«. In sem vse skupaj zaprl in šel naprej.

Torej, zgodba je veliko. Rad bi se zahvalil za to milost, da mi je bilo res dano ta ŠP delati s tako izjemnimi ljudmi. Zelo dobro sem se počutil v vašem samostanu, brat Jožko, med brati kapucini. Prvo, kar sem prosil Metoda je bilo, da sem se lahko z rokami dotikal originala, na ta način sem hotel, skušal zaznati duh očeta Romualda. Nisem znal latinščine, nemščine, stare slovenščine, v katerih je besedilo napisano. Ampak to je bil ta oče Romuald, ki je to napisal. Na ta način se je najprej prikradel vame Romuald, nato ŠP. Potem sem želel to doživljati skupaj z vami. Kar se mi zdi danes še pomembno povedati. Ni toliko pomembno, vsaj zame, da je uvrščen na UNESCOv Reprezentativni seznam, mislim, da je bolj pomembno, da danes živimo v svobodni demokratični Sloveniji, kjer lahko brez psiholoških ali kakršnihkoli drugih pritiskov uprizarjamo ŠP. Ko poslušam o dogodkih po drugi svetovni vojni, kakšne grozote. In samo želim si, da bi znali ohraniti ta pasijon tako lep in čist, da ne bi nekoč postal neka pustna povorka, ampak da bi nas to besedilo vedno znova bogatilo, da bomo pravični in dobri. Namreč vedno sem in bom zagovarjal tezo, da ŠP nikdar ne sme prineesti dobička, če pa ga, mora biti dobiček usmerjen ljudem v stiski. Tisti, ki ste sodelovali v ŠP 2009, veste, da smo s posebnim darom pomagali Pedru Opeki oziroma lačnim otrokom na Madagaskarju. Ko sem danes Petra poprosil za kakšno misel, ko bom takole nemočen stal pred vami, mi je takole odpisal:

»Dragi Borut!

Danes se podajam na pot na sosedni otok La Reunion prosit pomoč za naše tisočev otrok in njihovih družin! Tebi želim veliko inspiracijo, ko boš govoril o tvojem izkustvu kot režiser Škofjeloškega pasijona. Imam popolno zaupanje v tvojo duhovno moč in da boš imel besede, ki bodo segle do srca tistim, ki te bodo poslušali. Ko človek govori zaradi ljubezni in resnice, ima vedno v srcu besede, ki jih potrebuje. To je navdih in pomoč Svetega Duha, ki jo daje vsem tistim, ki sejejo Jezusovo ljubezen, bratstvo, resnico in upanje deliti darove in bogastvo, ki ga nam je dal Stvarnik vsem in za vse! Če hočemo biti pravi ljudje moramo znati deliti z tistimi, ki nimajo skoraj nič. To je naravna etika. Če to dojamemo s srcem in z dušo, potem postane že milost, dar božji, ki je vir veselja za vsakega, ki se trudi ustvariti bratski in pravičnejši svet.

Vsem tistim, ki so darovali za naše revno ljudstvo iz smetišča, pa iskrena zahvala. Vsaka pomoč, ki je dana z ljubeznijo in spoštovanjem je zapisana v večnosti.

Dobrota in znati deliti je vrh spoznanja, da je Bog ljubezen. Vsi pa vemo, da so vsi otroci na svetu Jezusu najboj priljubljeni. Hvala vsem dobrim ljudem, ki se ne naveličajo pomagati, ker za njih ni to navada, ampak glavni del naše vere v Boga Ljubezni. Ne moremo ljubiti Boga, če ne ljubimo svojega bližnjega!

Dragi Borut, ti želim že v naprej Vesel Božič. Jezus vsako leto prenavlja naše srce in našo dušo, da se borimo naprej za resnico, ki nas bo edina osvobodila.

Enako vse dobro v novem letu 2017 in želim veliko zdravja in še posebno Božjega blagoslova!

Pedro Opeka

NB/ Prijatelji se tikajo. Hvala ti!

In za konec. Škofjeloški pasijon ne sme postati tržna znamka ali predmet trgovanja, ampak mora ostati Slovenska krščanska duhovna mana ali če hočete neke vrste gledališka molitev, preko katere bomo našli komunikacijo z Njim!

Še enkrat hvala vsem, s katerimi sem lahko sodeloval, hvala vodjem projektov in vsem podpornikom in samo upam lahko, da sem častno in vredno opravil svoje delo. Hvala!

Nagovor režiserja Milana Goloba pri zahvalni sveti maši

Moja predhodnika sta povedala vse najbistvenejše, a hkrati bodo vedno obstajale pasijonske zgodbe, ki morajo biti še povedane. Zdi se, da je ŠP z vpisom na UNESCOv reprezentativni seznam postal tudi globalni fenomen. Včeraj, ko sem še enkrat vabil na današnjo mašo, sem bil v stiku tudi z argentinskim Slovencem Markosom Finkom, pevcem, ki je v uprizoritvi ŠP 2015 pel vlogo kralja Davida. Še enkrat sem se mu zahvalil, da je bil pasijonec in ob tem omenil njegovo razpetost med Argentino in Evropo. S tem, ko potuje po svetu, na nek simbolni način z njim potuje tudi pasijon. Tako kot potuje košček pasijona z vsakim izmed nas, ki smo ga intenzivno doživeli in ustvarjali. Prav res, Škofjeloški pasijon je šel po svetu, še preden je bil vpisan na UNESCOv reprezentativni seznam.

Seveda je pasijon tudi institucionalna zgodba. Ob vsakokratni uprizoritvi je potrebno zagnati veljake na Občini, pa tiste na državni ravni, potrebno je poklicati in organizirati vodje pasijonskih skupin, konjenike, društva in nenazadnje ogromno posameznikov – pasijoncev. Ampak nikoli ne smemo pozabiti, da je pasijon predvsem osebna zgodba vsakega posameznika. Pasijonska zgodba je

miriada zgodb. Vsakdo prinese v pasijon svojo zgodbo, ki jo v pasijonu oplemeniti, in ki jo pasijon oplemeniti.

Kdor je sodeloval pri pasijonu, je prisostvoval pri nečem velikem. Čas naših življenj je zelo kratko odmerjen in če sem se kaj naučil pri pasijonu, je predvsem to, da nas presega. Zgodba, ki jo pripoveduje, je zgodba odrešenja, zgodba odpuščanja, zgodba človekovega vzdigovanja. To so te osebne zgodbe, ki bivajo v vsakem izmed nas in katere skozi vsak pasijon posebej, na novo odkrivamo in rafiniramo v sebi.

Dano nam je, da lahko živimo to čudovito stvar, ki je del naše tradicije, naše kulture, našega zavedanja. Vam, prebivalcem Loškega gospostva, nemara še toliko bolj, saj vam je bil Škofjeloški pasijon položen že v zibelko. Še enkrat se vam moram zahvaliti, ker ste me kot nekoga, ki ni iz teh krajev, tako lepo sprejeli in predvsem, da ste mi omogočili, da smo skupaj delili zgodbo Kristusovega vstajenja in jo posredovali bližnjim ter daljnim.

Verjamem, da ste tudi vi hvaležni, da ste lahko prisostvovali na pasijonu ali na pasijonih, ker mnogi izmed vas ste pasijonski povratniki. Upam, da boste še naprej ustvarjali pasijon, vsakdo po svojih močeh: v mislih, besedah in dejanjih. Kajti samo če bomo v sebi ohranjali živ pasijonski plamen, bomo pasijonsko zgodbo prenašali naprej. Sporočilo pasijona pa je čisto, je nekaj, kar moramo ohraniti. Hvala lepa.

Hiacinta Klemenčič. Foto: Aleksander Igljčar

Mija Stopar. Foto: Aleksander Igljčar

Prošnje pasijoncev pri zahvalni sveti maši**Alojz Bogataj** (vloga Kristusa v prizoru Gospodova večerja):

Gospod Jezus Kristus, obračam se na ta pravega Nazarečana, z veliko hvaležnostjo v srcu se spominjam vseh preteklih uprizoritev ŠP, ko smo se vsi nastopajoči in ostali sodelujoči, pa tudi navdušeni gledalci, družili, delali, igrali in gradili med seboj lepe odnose. Na Jezusa pa se obračam z eno veliko prošnjo, da bi ta pasijonski duh lahko še dolgo ostajal med nami in v prihodnjih naših rodovih. To te prosim Gospod.

Rok Klemenčič (vloga Kristusa v prizoru Krvavi pot):

Gospod, zbrali smo se na sotočju obeh Sor, iz bližnje in daljne okolice Škofje Loke, da bi obudili večstoletni ŠP. Bili smo si različni, a z istim ciljem. Daj, da bi tudi v prihodnje znali in zmogli z žarom, pa čeprav različni, stopiti skupaj v širšem slovenskem prostoru, za skupno dobro in tudi tebi v čast in ponos.

Andreja Megušar (sodelovala pri pripravi besedila za vpis ŠP na UNESCOv Reprezentativni seznam 2013):

Gospod, naš edini Bog, v pasijonu smo s tabo prehodili pot od sodne palače do gore Kalvarije. Na tej poti vedno znova preiščujemo svojo življenjsko pot, na kateri se tudi mi srečujemo s Simonom, Veroniko; se pravi s tiskami, žalostjo, veseljem in tudi nemočjo. Vedno znova nam kažeš, da moramo svojo življenjsko pot sprejemati v zaupanju. Prosim te, daj nam poguma, da bomo v našem vsakdanjem življenju rekli: »Zgodí se tvoja volja«.

Kitka Koprivnikar (sodelavka v pasijonski pisarni 2015):

Jezus, šel si na križ in postal za nas vir večnega življenja. Odpri naša srca, nas medsebojno poveži in nam podari moč, da bomo z zaupanjem nosili svoj križ, kot ti po tvoji poti.

Hiacinta Klemenčič (vloga angela v prizoru Krvavi pot):

Gospod, daj nam pogum, da bomo premagali vse svoje strahove in ti še naprej z veseljem sledili.

Mija Stopar (vloga pogubljene duše v prizoru Pekel):

Dobri Gospod, toliko čudovitih darov si nam namenil. Prosim te za našo kapucinsko cerkev in za naše brate kapucine; skozi stoletja so ohranjali tvoj dar po očetu Romualdu. Prosim te, pomagaj bratom kapucinom, da bodo zmogli svoje darove tudi v prihodnjih uprizoritvah ŠP razdajati v popolni nesebičnosti in ljubezni.

Nagovor Aleksandra Igličarja pri zahvalni sveti maši

Drage pasijonke in pasijonci. Najprej želim podati odmev na Borutove besede, v katerih je omenil Pedra Opeko. Na zasedanju Medvladnega odbora v Adis Abebi smo srečali gospoda iz Madagaskarja in ga seveda vprašali, če pozna Pedra Opeko. Na naše presenečenje ga je poznal in dal sem mu podobico loške kapucinske cerkve, ki sem jo imel s seboj in je bila pripravljena ob zlati maši patra Roberta Podgorška, in ga prosil, naj jo izroči Pedru Opeki.

Režiser Milan je v svojem nagovoru omenil Markosa Finka, argentinskega Slovenca, svetovno znanega opernega pevcu, ki je v uprizoritvi ŠP 2015 pel vlogo Davida. Naj ob tem dodam, da je v Buenos Airesu 8. decembra 2016 v časopisu Zedinjena Slovenija izšla novica, da je ŠP vpisan na UNESCOv Reprezentativni seznam. Neverjetno je, kako se te stvari povezujejo in prepletajo.

Jernej je že omenil, da smo ob koncu naše misije v Etiopiji, v petek in soboto, poromali v Lalibelo. Lalibela je največje etiopsko romarsko središče. Toliko kot nam pomenijo Brezje, Etiopcem pomeni Lalibela. Večina Etiopcev je ortodoksnih kristjanov, pripadnikov starodavne koptske cerkve. V zahvalo za vpis in za spomin smo iz Lalibele prinesli posvetilni križ, ki je simbol kralja Lalibele, po katerem se imenuje ta romarski kraj. Na vrhu križa je na vsaki strani po šest manjših konic, simbol dvanajstih apostolov. Na vrhu je trostrani križ kot znamenje svete trojice. Znotraj je veliki latinski križ, simbol vere, ki ga podpirajo glave štirih labodov, kot simboli kraljeve oblasti. Procesijski križ je prijatelj Jože Štalc nasadil na leseno palico Poncija Pilata iz uprizoritve ŠP leta 1999. Pilat namreč v prizoru Glej človek prelomi palico in s tem simbolno izreče sodbo nad Kristusom. Leta 1999 sem bil nosač tega prizora, ki so ga pripravili Retečani, in sem vprašal, če se palica lahko pobere. Dejali so, kar poberi, saj bo tako ali tako šlo stran. Po prihodu iz Etiopije se mi je porodila misel, da posvetilni križ iz Lalibele povežem s prvo uprizoritvijo ŠP v sodobnem času. Izročam ga patru Jožkotu, gvardijanu loških kapucinov, v zahvalo za njihovo duhovno dediščino in tristoletno skrb za Škofjeloški pasijon ter spodbudo za naprej. Za njihov muzej izročam tudi uradno publikacijo zasedanja UNESCA v Adis Abebi.

In hvala tudi vsem vam, dragi pasijonci. Veliko je bilo danes že povedanega o pomenu vpisa ŠP Vpis na UNESCOvo nesnovno kulturno dediščino. Želim pa poudariti, da je pri vpisu velik poudarek namenjen široki vključenosti množice pasijoncev in vseh tistih, ki stojijo v ozadju. Vloga za ŠP je podprlo 38 različnih društev in organizacij, od gasilskih društev, občin, konjenikov, pevskih društev, osnovnih šol ... Pri prvi vlogi teh podpor ni bilo tako veliko, pri drugi vlogi pa so pričali o dejanski vpetosti ŠP v naš kraj. Mnogi so danes že izrekli svojo prošnjo, da bomo, da boste tradicijo in vrednote Škofjeloškega pasijona prenašali naslednjim rodovom. Hvala lepa vsem vam tudi za molitve. Pred našim odhodom v Etiopijo sem brata Jožka prosil, naj vas tukaj v kapucinski cerkvi povabi k molitvi in dobrim mislim. Bili smo uslišani. Hvala lepa.

Zahvala in blagoslov br. Jožka Smukavca pri zahvalni sveti maši

Tako, predragi pasijonci, počasi stvari zorijo, vidite tudi vpis Škofjeloškega pasijona je zorel kar nekaj časa. Tudi mi počasi zorimo, da bi se zgodilo to, da bi si res pustili doživeti to Božjo zgodbo. In v zahvalo, da smo jo in da jo lahko živimo, tako zares, bomo sedaj skupaj zapeli našo drago zahvalno pesem Bogu.

Na koncu zahvalne svete maše bomo prejeli še blagoslov. Podelil ga bom s procesijskim križem iz Lalibele. Po blagoslovu pa res vabim prav vse pasijonce in vse, ki smo tukaj zbrani, da pridete v jedilnico našega samostana. Dobri ljudje so skuhalo malo čaja, pa kuhančka, pa kaj za v usta, da se bomo naužili prostorov, v katerih je pater Romuald zapisal pasijon. Tako kot je rekel Borut, dotaknimo se ga, da res zaživimo to živo zgodbo Jezusa, ki tako čudovito prihaja k nam in tako čudovito živi v nas in za nas. Pa izrekli si bomo tudi želje, da bomo lepo praznovali Božič in pričakali našega brata Jezusa.

Blagoslovi, vodi in varuje naj vas, vse pasijonce, vse, ki so nastopali, vse, ki so nas podprli. Bog blagoslovi tudi našo Občino in vse, ki na njej delajo. Bog blagoslovi vsakega krajana in krajanko. Bog blagoslovi vsakega zemljana in zemljanko. Pridi Bog s svojim blagoslovom. Bog oče in Sin in Sveti duh. Amen.

Foto: Aleksander Igljčar

Jernej Tavčar**ETIOPSKA ZGODBA**

»Jernej, poslušaj. Ali imaš konec novembra in v začetku decembra kaj časa?«, se je iz mobilnega telefona zaslišal glas škofjeloškega župana, mojega neposredno predpostavljene. Zdelo se mi je, da je govoril iz avta.

»Se oproščam, sem ravno na enem predavanju«, sem nekoliko presenečeno potihoma odgovarjal v telefon.

»Bi šel v Etiopijo, na zasedanje UNESCA?«.

»Ja, bi ...«, sem malček oklevajoče pritrdil.

»Ok, se domenimo kasneje, lep pozdrav.«

Afrika, Etiopija, UNESCO, Škofjeloški pasijon ...

Da boste bolje razumeli vso tole pojmovno zmedo, kako, zakaj Etiopija? V etiopski prestolnici Adis Abebi je namreč med 28. novembrom in 2. decembrom 2016 potekalo 11. zasedanje UNESCOvega medvladnega odbora za varovanje nesnovne kulturne dediščine. Škofjeloškemu pasijonu pa je na poti vpisa na ta prestižni Seznam nesnovne kulturne dediščine UNESCa stal le še nekakšen tehnični oziroma »proceduralni« zadržek. Čutili smo, da smo zdaj že zelo blizu cilju in da moramo tokrat odigrati do konca. To je okno priložnosti, ki ga moramo izkoristiti. Zdaj ali nikoli.

Sploh, ker so tokrat tudi vse pristojne službe na državni ravni odreagirale odločno, pravočasno, strokovno in koordinirano.

Napočil je čas za etiopsko misijo. In tu se vrnemo na sam začetek našega sestavka, kjer je župan Miha Ješe skupaj s pristojnimi službami Ministrstva za kulturo sestavljal moštvo za to afriško misijo.

Ekipo, ki bo držala skupaj in delala za stvar. In tudi opravila nalogo. Slednjega nismo mogli obljubiti, za vse ostalo smo prisegli, da gremo do konca. Toliko smo se že (s)poznali.

Mag. Jože Štukl je spisal glavnik vsebinskega dela nominacije že pri prvi prijavi, v drugo je bil že povsem suveren. Zadnji dve leti si je uspešno nabiral tudi mednarodno europassionsko kilometrino. Mag. Aleksander Igljčar je konstantno ohranjal in krepil pasijonsko kondicijo. Na lastne oči je videl pasijone v Oberammergau, St. Margaretnu in Hořicah na Šumavě. Udeležil se je že 9. Medvladnega odbora UNESCA leta 2014 v Parizu in je začutil posebno atmosfero in energijo takšnega velikega mednarodnega dogodka. Sam sem pripravil in skoordinal for-

malni del prijave. Aja, in tudi nastopal sem v prvih dveh uprizoritvah Marjanovega pasijona.

No, uradna vodja slovenske delegacije je bila gospa Magdalena Tovornik. Gospa Tovornik je bila nekdanja županja Maribora v prelomnih časih osamosvajanja. V letih 2002 do 2006 je bila veleposlanica Republike Slovenije v Franciji in veleposlanica pri UNESCO v Parizu. V zadnjih letih se je kot predstavnica mednarodnega združenja folklornih skupin (CIOFF) pri UNESCO redno udeleževala zasedanj Medvladnega odbora. Z eno besedo, gospa Magdalena je prekaljena diplomatka, ki jo poleg obvladovanja profesionalnih diplomatskih veščin in manir krasijo tudi izjemna energija, temperamentna komunikativnost in izbrušena intuicija.

Pravzaprav dobra kombinacija. Naša skupna naloga je bila, da na zasedanju UNESCOvega medvladnega odbora v etiopski prestolnici zagotovimo vpis Škofjeloškega pasijona na tako zeleni UNESCOv seznam. Kot prvi slovenski vpis. Pika.

Čeravno naj bi po opozorilih našega zunanjega ministrstva v tej deželi zaradi nedavnih socialnih nemirov vladale izredne, domala vojne razmere ...

TAKO DALEČ ...

Etiopija torej. Kaj sem vedel o tej veliki afriški državi? Ne prav dosti. V moji mentalni podobi je to velika rjavo obarvana vzhodnoafriška država tik nad ekvatorjem s starega *Interevropinoga* stenskega zemljevida v domači dnevni sobi. Od tistih časov se je od nje v krvavi državljanski vojni odcepila Eritreja. Spominjam se strašne lakote sredi 80-tih let, ki je leta 1985 sprožila veliki humanitarni koncert Live Aid, spomnim se jugoslovanske prodaje orožja tej obubožani afriški državi in naslovnice Mladine na kateri so oficirji Jugoslovanske armade skupaj z etiopskimi brati v orožju streljali afriške živali...

V spominu mi je ostala ena od epizod stripa Corta Malteseja »Etiopci«, Patti Smith pa je sredi sedemdesetih izdala ploščo Radio Ethiopia.

Očarale so me fascinantne podobe starih cerkva, vsekanih v živo skalo in žareče očesce žive magme vulkana Erta Ale sredi danakilske puščave...

11. zasedanje UNESCOvega Medvladnega odbora za ohranjanje nesovne kulturne dediščine, Center Združenih narodov, Adis Abeba, Etiopija. Foto: Jože Štukl

Spomnil sem se fašistične okupacije Etiopije, pogumnega upora Etiopcev in slovenskih primorskih fantov, ki jih je kot italijanske vojake potegnilo v ta nori prolog druge svetovne vojne. Spomnil sem se lika in dela velikega cesarja Haile Selassija - »Cara Afrike i Azije«, kot je prepevala sarajevska skupina Zabranjeno pušenje, Rastafarijancev. In Etiopije kot domovine vrhunske marihuane in prave kave.

Spomnil sem se tudi Legatovega Tončka, ki je v opravi afriškega carja epsko potegnil Bohinjce. In nekaj viž etiopskega jazza, ki sem ga nazadnje slišal v enem od Jarmuschovih filmov.

Kaj ima torej takšna država lahko skupnega s Škofjeloškim pasijonom? Ja, pasijon vendar!

TAKO BLIZU ...

Kak dan pred našim odhodom me je poklicala Hiacinta iz Sotočja. Rekel sem ji, da gremo že naslednji dan v Afriko, v Etiopijo...

»A v Etiopijo greš? A greš s Seškom in Radiom Ognjišče?« Hiacinta je ravno poslušala radio, na katerem so poslušalcem povedali, da gre njihova radijska ekipa le kak dan pred nami na humanitarni obisk v nek etiopski misijon, ki ga vodi slovenski misijonar. Kako zaboga od 200 držav na svetu najdejo ravno etiopski misijon? Seveda smo se nato v dneh naše poti prelevili v sila pozorne poslušalce Radia Ognjišče.

Po priporočilu gospe Magdalene smo si v Adis Abebi tudi rezervirali hotel. Hotel Jupiter se je nahajal v mestnem predelu Cazanchise, Marshal Tito Road. Na Ulici Maršala Tita!

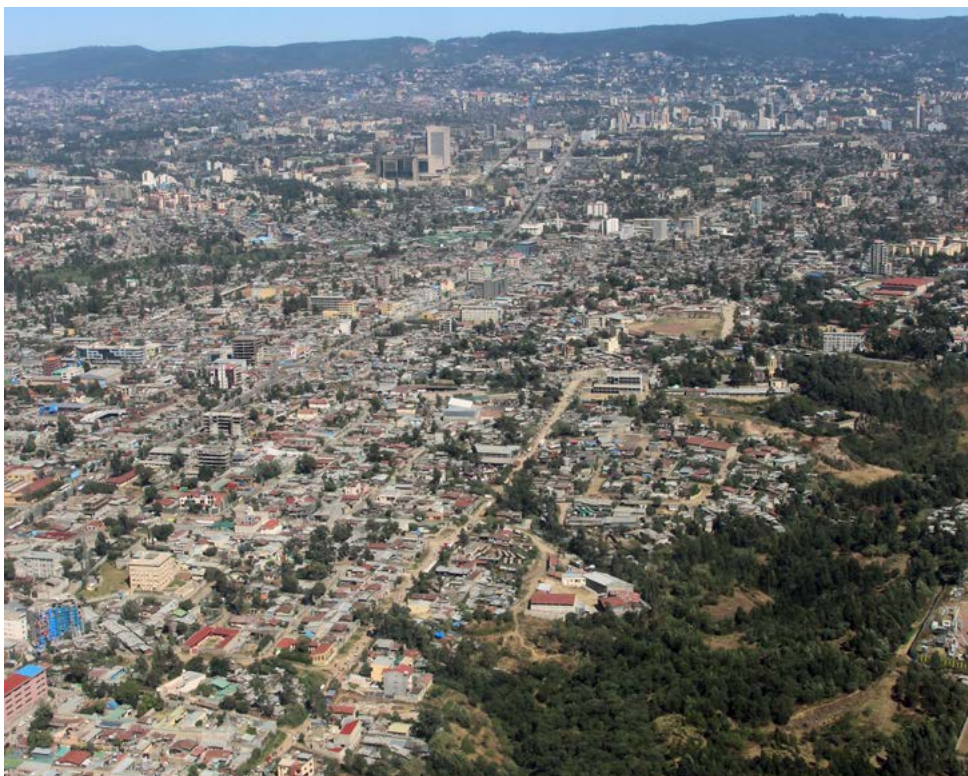
Kako daleč, kako blizu...

Tri pisane pojave, polne iskrenega optimizma, smo z letom v Frankfurt začeli svojo afriško avanturo. To smo zares začutili, ko smo se na velikanskem frankfurtskem letališču vkrcali v velik trup letala Ethiopian Airlines in tiho zapluli na nočni let v Afriko ...

Ko sem se prebudil iz dremeža, je na ekranu, kjer smo spremljali trajektorij leta, kazalo le še dobre pol ure do pristanka v Adis Abebi. V Afriki. Vznemirjenje se je znova povečalo...

NA AFRIŠKIH TLEH

smo pristali nadvse gladko, tamkajšnje letališče je bila velika generična funkcionalistična zgradba, ki bi lahko stala praktično kjerkoli. A najprej smo morali dobiti vstopne vize. Hitro smo doumeli že pozabljeno resnico, da je striktno spoštovanje birokratske procedure mati uspeha, da je potrpljenje Božja mast in si naravnal uro na afriški čas, ki kaže dve uri pred našim, a teče nekoliko počasneje...

Adis Abeba, Etiopija. Foto: Jože Štukl

Skozi okna hotelskega kombija se nam je odstiral pogled na običajen dan v življenju ene od vrvečih prestolnic tretjega sveta. Pretresel me je rahel kulturni šok ...

Veseli smo bili srečanja z gospo Magdaleno, ki nam je brž obnovila svojo noro popotniško avanturo, ki jo je sprožil štrajk zaposlenih v Lufthansi.

Po kratkem dremežu smo si uredili akreditacije in obnovili lekcijo, da čas v Afriki res teče počasneje. Jože pa je brž dobil še dodatno, ki zapoveduje, da so oborožena »vojna lica« izjemno pomembni faktorji, sploh če varujejo objekte posebnega pomena in če se nekoliko nerodno motaš naokoli z velikim fotoaparatom. Ugotovili smo tudi, da bodo v dneh konference različna varnostna preverjanja naša stalnica ...

Akreditacijo nam je odpirala pot na območje kompleksa Gospodarske komisije Združenih narodov za Afriko (ECACC), v katerem je potekalo zasedanje medvladnega odbora UNESCO.

Kontrast s svetom izza visoke ograje ne bi mogel biti večji. To je bilo lepo urejeno, strogo varovano območje, kjer so poslovne stavbe rasle sredi skrbno negovanih zelenic. Tudi osrednja konferenčna dvorana je bila nekakšna pomanjšana dvojčica one na East Riverju v New Yorku.

Na poti med hotelom in konferenčnim centrom smo se neposredno soočili z realnim življenjem tam zunaj. Očitne socialne razlike so se nam prvi dan zdele še posebej ostre in boleče. Pregarjal sem nelagodne pomisleke, ki so me obdajali zavljo očitne segregacije in se prepustil čarom poteka formalne procedure, ki me je privlačila in odbijala obenem ...

Magdalena in Sandi sta mi odstirala skrivnosti multilateralne konferenčne dinamike, sam pa sem si s precejšnjim zanimanjem ogledoval vso pestrost provinenc posameznih delegacij. Sedeli smo med delegacijo Singapurja in Španije. Punce pa so bile prijazne in urejene od glave do vrtoglavih pet. Kot one v Almodovarjevih filmih ...

Drugi dan konference so posamezne države nadaljevale s predstavljanjem nominiranih predlogov. Stvari so se odvijale rutinirano, povsem po planu, zato smo naše zastopstvo prepustili Magdaleni, sami pa smo se odpravili na ekskurzijo v etiopski nacionalni arhiv in knjižnico.

Občudovali smo veliko stensko fresko, ki je krasila steno čitalnice in je prikazovala italijansko okupacijo Etiopije. S Sandijem sva na knjižnih policah nato izbrskala biografijo Haile Selassija. Ker so naju uslužbenci knjižnice nekoliko mrko gledali, sva jim brž pokazala fotografije, na katerih naš veliki (de)beli JBT in njihov mali suhi črni HS na Bledu skupaj prijateljsko srkata pijačo in kadita fine (Fidelove) cigare ...

»Kaj težite, mar ne vidite zadovoljnih tovarišev. Mar ne razumete, da smo si (bili) skoraj (kot) bratje.« Iz enega višjih nadstropij nacionalne knjižnice sem uzrl obelisk, na vrhu katerega je v opoldanskem afriškem soncu žarela rdeča zvezda. Nostalgiji kar ni bilo videti konca, zato sem Jožeta prosil, da me je fotografiral pred poprsjem ljubljene cesarja.

Vrnili smo se v konferenčno središče. Gospa Magdalena je povedala, da se medtem ni zgodilo nič dramatičnega, da pa vztrajno lobira pri državah članicah Medvladnega odbora. Nekaj časa smo še prisostvovali zasedanju, potem pa smo se poslovili in se vrnili v hotel, kjer smo bili domenjeni z Lizo.

Liza je Slovenka, doktorica socialne antropologije, ki tu v Adis Abebi živi že vrsto let in sedaj dela za neko mednarodno podjetje, ki se ukvarja z zagotavljanjem oskrbe s pitno vodo. Takoj smo se prepoznali, Liza je svetlo, visokoraslo dekle, ki pa ima v sebi že precej afriškega, razume in govori etiopsko, tako da tudi domačini hitro vedo, da z njo ni šale. Zlezli smo v njen veliki terenec, ki je tiste vrste kot ga uporabljajo sile OZN na nevarnih misijah. Pogledala nas je, in ker smo se ji gotovo zdeli nekoliko zbegani, je rekla, alo fantje, a ste kaj lačni. Peljala vas bom v mojo omiljeno restavracijo, ki pa ni etiopska, pač pa jemenska. Zapeljali smo se v neko odročno mestno četrt, kamor bi nas bilo same strah vstopiti. Liza je suvereno

pozdravila personal in nas povprašala, kako lačni in izbirčni smo. Delali smo se pogumne in se ji popolnoma prepustili.

Začeli smo z juho, v katero smo vlivali čili in limonin sok. Sledile so predjedi iz jajčevcev in čičerike, za glavno jed smo z ostrimi in vročimi piščančjimi in govejimi omakami polnili okusne lepinje. Ti Jemenci so mi postregli z morda najboljšim sadnim sokom, ki sem ga kdaj pil v življenju – pekoči energetski napitek iz limone in ingverja.

Siti kot puške smo pomahali Jemencem v slovo in se odpravili na pivo v glasbeni klub. Žive glasbe ta dan ni bilo, smo se pa prav fino pohecali. Liza nas je bodrila in vztrajno razbijala naše strahove in predsodke o Afriki. Odprtih ust smo poslušali njene dogodivščine, ki niso bile vselej prijetne. Pripovedovala je o njenem preteklem antropološkem terenu, sedanjem delu, pa tudi o terorističnem napadu, ki ga je k sreči in po sreči preživela v Burkini Faso.

Odkrivala nam je specifične Etiopije – afriške Švice - povedala, da je bil včerajšnji dež precej nenavaden za ta letni čas. Mi smo jo prepričevali, da je bil to blagoslov ob našem prihodu. Njeno dolgoživo in intenzivno ljubezensko razmerje s Črnim kontinentom je zakrivila pisateljica Sonja Porle in njena knjiga »Črni angel varuh moj«. Pisateljica sedaj živi v Loki.

Vprašali smo jo za pot v Lalibelo in naredili še krog po nočni prestolnici, ki nam je postajala vse manj tuja. Peljali smo se mimo mestnega predela, poimenovanega Jugo, in že smo bili spet na našem planetu, pardon, pri našem hotelu Jupiter. Lizi smo se zahvalili za čudovit večer in se poslovili.

Po krepčilnem zajtrku smo se po Ulici Maršala Tita odpravili v hotel Hilton, kjer smo v predstavništvu Ethiopian Airlines kupili letalske karte za Lalibelo. Veselo novico o skorajšnji odpravi v Lalibelo smo zaupali Magdaleni in vsem okoli nas, ki so nas bili voljni poslušati. Magdalena je povedala, da stvari potekajo gladko, po predvideni časovnici, in da bomo najverjetneje na vrsti v četrtek.

Juhu, smo si rekli in pohiteli v kombi, ki nas je odpeljal do etiopskega nacionalnega muzeja, kjer smo si ogledali njihovo bogato paleontološko zbirko s fosili različnih živali iz pradavnine. Videli smo rekonstrukcijo ohranjenih kosti skeleta Lucy (*Australopithecus afarensis*), ki so ga leta 1974 našli pri vasi Hadar. Ogledali smo si tudi etnološko zbirko, ki je predstavljala izjemno raznolikost etnološkega bogastva Etiopije, velike afriške dežele, (nekdaj) razpete med Rdečim morjem, Etiopskim višavjem in robovi puščavskega sveta...

Na ekskurziji smo se srečali z dvema nadvse prijetnima dekletoma iz sosednje Hrvaške. Tamara Nikolić Đerić je kustosinja iz rovinjskega ekomuzeja »Batana«, Mirela Hrovatin pa je strokovna svetovalka iz hrvaškega Ministrstva za kulturo. Punci obvladata svoj posel, zato nas ne sme čuditi, da imajo Hrvati na reprezentativnem seznamu nesnovne kulturne dediščine pri UNESCO vpisanih že kar 13

Aleksander Igličar, Jože Štukl in Jernej Tavčar pred vhomom v Narodni muzej, Adis Abeba, Etiopija. Foto arhiv: Jože Štukl

enot. Spoznali smo, da se naši sosedje resnično profesionalno lotevajo tovrstnih zadev.

Nato smo obiskali univerzo v Adis Abebi, kjer hranijo izjemno etnološko zbirko, ogledali pa smo si tudi rezidenco Haile Selassija. V eni od razkošnih kraljevih soban sem zapazil tudi modelček ladjice, ki jo je etiopskemu cesarju poklonil naš maršal Josip Broz Tito. Tudi razkošje, ki sta mu prijatelja tako rada podlegala, je bilo nadvse primerljivo. Pogledal sem skozi okno, bilo je skoraj kot na Brionih. Le tropa zeber nisem videl nikjer.

Ko smo se vračali v konferenčno središče, je bilo povsod okrog cerkva v prestolnici in na bližnjih ulicah čutiti slovesno vzdušje, ljudje so slavili pomemben etiopski cerkveni praznik.

Vrnili smo se v konferenčno dvorano in Magdalena nam je medtem že odpravila sleherno upanje, da bi naš

predlog obravnavali še danes. Jutri zjutraj, v četrtek, pa bomo zagotovo na vrsti med prvimi ...

Odšli smo na pozno kosilo in si privoščili svojo prvo indžero. S hotelskega vrta nas je v notranjost hotela pregnal hlad, ki je po sončnem zahodu zavel iz okoliškega višavja ...

ETIOPSKI PASIJON

Četrtek. Četrtek, 1. decembra 2017, to bi moral biti naš dan D, naš dan zmage. Skrbno smo se ocedili in si naredili praznjo opravo. Celozavestno sem oblekel srajco in suknjič. Bili smo videti fini, prav gosposki. Menim, da smo se pri zajtrku dopadli tudi Magdaleni, ki je bila ta dan še bolj doterana.

Opremili smo se s pasijonskimi praporji. S seboj smo vzeli tudi pasijonska darila in zakorakali na slavnostni defile proti konferenčnemu centru. Suvereno smo zavzeli svoje pozicije za omizjem in naši sosedje so brž razumeli, da bo danes šlo zares. Z Magdaleno smo mirno pilili taktiko in se pripravili na ustaljeno proceduro. Na omizje smo razvili pasijonske zastave.

Sprva so stvari potekale povsem gladko, domala rutinsko. Navdušeno smo ploskali sprejetim nominacijam, z očmi smo nekoliko zavijali le pri predolghih govorancah, čestitkah in utemeljitvah ...

Potem pa je udarilo. Sprva nismo niti dobro dojeli situacije. Na vrsti je bila obravnava predloga romunskih velikonočnih procesij. Presneto blizu pasijona. Še huje je bilo, da je bil zadržek ocenjevalne skupine podoben kot pri našem. Poprejšnji optimizem je vse bolj prekrival strah.

Negotovost je narasla do plafona. Vse skupaj je bilo kot vožnja na vlakcu smrti. In naš pasijonski rolerkouster je bil na poti v pekel. Sam sem se že videl, kako vnovič, že tretjič zapored, mukotrpno sestavljamo pasijonsko nominacijo. Že sem nas videl, kako se vsi trije potolčeni vračamo v Loko pred župana in mu raportiramo, »Sori, zaj... smo«.

Videl sem ministrske službe, kako zmajujejo z glavo in pravijo, pustimo post, čas je za pust in ptujske Korante, kako si ob divjem norenju in zvonjenju nadevajo UNESCOvo nacionalno prvenstvo ...

Za trenutek je podvomila tudi Magdalena, Jože pa je že začel pospravljati pasijonske zastave. Sam sem s fotoaparatom kot uročen snemal celoten potek sprejemanja predloga. Nekajkrat so se mi zavoljo silne vznemirjenosti zatresle roke.

Morda še najbolj tisti trenutek, ko je predsedujoči predstavnik Etiopije naposled končno udaril s predsedniškim kladivcem in izgovoril težko pričakovano besedo ADOPTED!

Značilna pokrajina, Lalibela, Etiopija. Foto: Jože Štukl

Sledilo je nepopisno olajšanje in v nadaljevanju je kamera v mojih rokah beležila nepozabne občutke sreče in veselja, prve stiske rok, čestitke, objeme in poljube, besede zahvale gospe Magdalene Tovornik in Aleksandra Iglčarja. Čestitali in trepljali so nas predstavniki številnih držav, nacij in ras, veselju kar ni bilo videti konca.

Moral sem odložiti kamero, da sem veselo novico lahko sporočil našemu županu. Veselo sporočilo je zletelo kot natančno namerjena podaja, saj ga je novica vzradostila ravno na poti na sejo občinskega sveta. Tam jo je brž oznanil mestu in svetu in skupaj z loškimi svetniki so nazdravili zgodovinskemu dosežku. Praznično slavlje se je tako začelo že pred Miklavževim večerom. Vročico smo poslali tudi novinarjem slovenskih medijev, ki so svetu nemudoma začeli razširjati veselo oznanilo.

Bili smo veseli in utrujeni hkrati, pravzaprav veselo utrujeni, saj poznate tisti radostni občutek zmagoslavja po težki tekmi. Počasi se je v nas začela naseljevati zavest, da smo dobro sklenili našo misijo. Da, opravili smo nekaj dobrega. Z Magdaleno smo se lahko samo strinjali, da je bilo to mogoče le zato, ker smo zaupano nam nalogo oddelali skupaj, profesionalno, pogumno in pozitivno.

LA LA LALIBELA

A zjutraj je bil že nov dan. Hitro smo pospravili sobe, spakirali prtljago, oblekli ležerno terensko opravo in si oprtali le osebno prtljago. Po krepkem zajtrku smo se poslovili od naše Magdalene. Hvala, gospa Magdalena, hvala vam za vse, bili smo zares dobra in zanimiva ekipa. Zaželela nam je vse dobro. Na našem nadaljnjem popotovanju in tudi sicer v življenju...

Juhu Lalibela, zdaj naj bi se naša prava afriška avantura šele začela.

Lalibela je pomemben romarski kraj v pokrajini Amhara v severni Etiopiji. Tam se na goratem območju, na nadmorski višini okrog 2.500 m nahaja skupina monolitnih (v skalo vrezanih) romarskih cerkva etiopske pravoslavne cerkve. Cerkev datirajo v 12. in 13. stoletje, ko je po muslimanskem zavzetju Jeruzalema leta 1187 tedanji etiopski kralj Gebre Mesqel Lalibela dal zgraditi Novi Jeruzalem. Novo Sveto deželo, sveti kraj etiopskih kristjanov.¹

Po dobri uri smo pristali na majhnem puščavskem letališču. Sredi ničesar. Zadržali smo moč afriškega sonca. Na parkirišču nas je že čakal naš vodič Mulugueta z voznikom, ki sta nas skupaj s še dvema francoskima turistoma naložila v kombi za Lalibelo. Kombi je mlel navkreber po nekakšni prašni polpuščavski ovinkasti sestri ceste, ki pelje na Sorico. Prišli smo na planotast svet, tu gori je bila Lalibela in naš afriški motel.

¹ <https://en.wikipedia.org/wiki/Lalibela>

Etiopski vodič Mulugueta Fetaw v hotelski sobi v Lalibeli zapisuje besedilo pesmi *Sora, Sora*. Foto: Jože Štukl

Mulugueta nam je razložil, da moramo počakati do treh, ko romarsko središče odpro tudi za turiste. Pred tem je namenjen izključno obredom, molitvi in meditaciji romarjev.

Med sproščenim pomenkovanjem je Sandi prosil Mulugueto, naj nam zapoje kakšno značilno etiopsko pesem. Mulugueta mu je ustregel in začel peti pesem z naslovom in refrenom *Sora, Sora*, ki govori o lepi, idilični pokrajini tam daleč za gorami. *Sora, Sora*, to je to, smo mu vneto pritrjevali tudi mi. To je vendar naša prelepa dežela za devetimi gorami in vodami, s tem imenom! Napev nas je dobesedno uročil, tako da smo si ga nezavedno popevali še vse ostale dni ... *Sora, Sora!*

Mulugueta je nato poklical tuk-tuk, ki nas je odpeljal do vhoda na sveti kraj.

Vstopili smo v prvo od cerkva. Nato je sledila druga in naslednja ... Tamkajšnja pokrajina in svetišča, vklesana v rdeče-rjavo vulkansko kamnino, nekoliko spominjajo na jordansko Petro ali skalnato trdnjavo Sigiriya na Šri Lanki. Vendar je Lalibela za razliko od Petre, ki je dandanes le še - sicer fascinatno - zapuščeno mesto duhov, prepuščeno množicam turistov, kraj živega duha, poln čuječih romarjev, ki molijo in meditirajo. Milostni kraj pristnega obredja sredi v skale vrezanih tekstur, reliefov in svetih podob, kadila, sveč, igre svetlobe, ki s sončnimi žarki sije skozi majhne okenske line. Pred sleherno cerkvijo se sezuješ in bosonog vstopiš v skrivnosti temni prostor.

Zgodba Lalibele je zgodba (Novega) Jeruzalema. Pasijon Velikega petka in vstajenske Aleluje. A to je tudi sublimni kraj za slehernega iskalca. Slehernika in dvomljivca. Lepo, prvinsko, mi(s)tično.

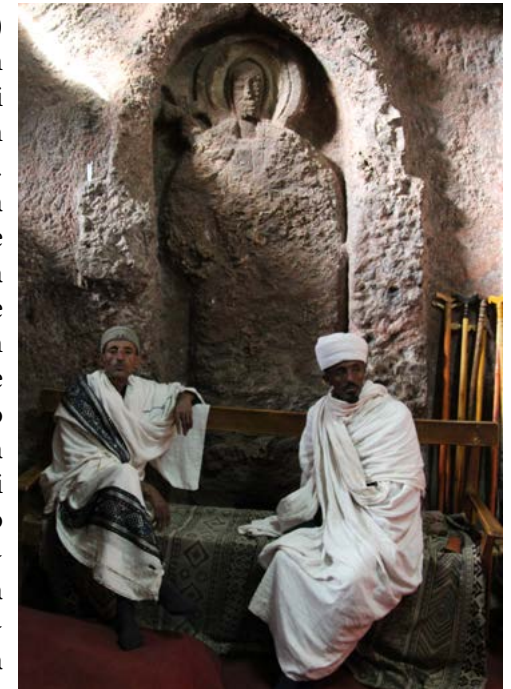
Mene je najbolj prevzela cerkev na visoki prepadni steni, v katero smo se povzpeli čez mostovž, pot do nje pa vodi skozi dolg teman hodnik, kjer se me je polotil že kar klavstrofobičen strah. Zaupajte in odprlo se vam bo, je klical naš vodnik. Jaz nisem najbolj, zato sem se z eno roko oprijemal Jožetovega suknjiča, z drugo pa veskozi tipal nizki kamniti strop... Sledil je vzpon na goro Tabor, od koder se odpre krasen razgled na okoliško pokrajino in romarska svetišča. Temni stožčasti vrh, mogočna starodavna drevesa in prav posebna svetloba so v nas budili občutke pristne, prvinske Afrike. Ali pa je (bil) tak zgolj naš stereotipni pogled na Afriko, ki me je spomnil na uvodni prizor žrtvovanja v Schraderjevem filmu *Ljudje mačke*. Kakor koli, bilo je zelo lepo.

In za konec - cerkev sv. Jurija. Cerkev sv. Jurija je najimenitnejša med vsemi, je mati vseh lalibelskih cerkva...

Ta cerkev je v resnici fascinanta: v celoti - iz enega kosa - je izdobljena iz skale. Od zgoraj - za Božji pogled in ta pogled je res za Bogove - je videti le (kot) starodavni grški križ. Svetloba zahajajočega sonca je njen vrh (o)barvala v nenavadne barve. Tudi romarski vrvež ji je dodajal posebno duhovno atmosfero. Bilo je čarobno in nikamor se nam ni mudilo.

Dokler nas ni Mulugueta spet spomnil, da si velja pravi afriški sončni zahod vendarle ogledati pri Škotski gospe. Ne, ne to ni ime nobene cerkve. Je pa imenitno kozmično razgledišče in svojevrstno (panteistično?) svetišče, kjer romarji vseh barv in nominacij občudujejo večno lepoto lalibelskih sončnih zahodov.

Z vrhnje razgledne ploščadi te nenavadne retro-futuristične opazovalnice, ki je spominjala na psihadelični dražgoški spomenik, smo zamaknjeno opazovali mogočni zahod afriškega sonca. Težke, goste in intenzivne barve so vedno bolj temnele v vijoličastem monokromnem mraku in naposled izginile v temni barvi noči. Očarani - kot v kozmičnem transu - smo zrl v nebo. Uživali smo v (p)

V skalni cerkvi, Lalibela, Etiopija. Foto: Jože Štukl

ogledu. Afriška noč je nekaj posebnega, prvinsko temna je in polna svetlo žarečih zvezd in vseh drugih nebesnih teles. Počasi smo medleli. Dovolj je bilo za tisti dan. In kakšen dan je bil to!

Zjutraj smo bili spet domenjani z Mulugueto. Nismo smeli zamuditi letala za Adis. Mulugueta je predlagal, da si doli v vasi sproti na hitro ogledamo sobotni sejem. Že vse jutro se je na velik tržni prostor pod vasjo zgrinjala množica ljudi, drobnice in osličkov, otovorjenih kot mule. Pogled na živahen semenj je bil res impresiven, kako tretjino izdelkov je predstavljal živobarvni ceneni azijski kič, ostalo so bili raznovrstni lokalni produkti.

Voznik je avto nekajkrat ustavil, da smo si lahko ogledali in fotografirali kak zanimiv motiv. V dolini se je prikazalo letališče, veter je lahko pihljal, cesta je bila nekoliko prašna.

Med rutinskim pregledom pred vkrcanjem so nas obvestili, da je boarding že končan in da bo letalo zdaj, zdaj vzletelo. Jasno, brez nas.

Postalo nam je vroče. Mi imamo nocoj polet iz Adis Abebe v Evropo in MORAMO priti na naslednji let za Adis. »Počasi, počakajte fantje, bomo videli, kaj lahko naredimo z vami.«

»Hej, pridite vi trije, našli smo nekaj za vas, doplačali boste predpisani kazenski pribitek in opravili letališke formalnosti.« Z rahlo zamudo smo se vkrcali na letalo in sam sem zasedel prosto mesto pri oknu v repu letala. Super.

Potem pa se je oglasil pilot in nas obvestil, da zaradi vetra nad puščavo letalo ne more vzleteti, zato naj letalo zapustimo in se vrnemo v letališko poslopje. Sedeli smo pred veliko stekleno steno letališkega terminala in opazovali sunke puščavskega vetra, ki so upogibali vse pred seboj in naokoli nosili puščavski pesek. Veter se ni umirjal in vse bolj nam je postajalo jasno, da bomo zamudili let v Frankfurt. To spoznanje me je sprva kar stisnilo. Po drugi strani pa nismo mogli storiti ničesar. Bili smo ujeti sredi puščave. OK, na letališču sredi puščave!

Nenadoma me je po rami potrepil uglajeni črnski gospod s čepico na glavi. V rokah je držal letak Škofjeloškega pasijona, ki ga je našel nekje na letališču. Obzirno me je povprašal, če je le-ta naš. Z zanimanjem si je ogledoval zemljevid: »Čakaj, če je tule Avstrija, potem je nekje prav blizu tudi Češka. Ja, tule je naša Slovenija, potem je Avstrija, nato pa je Češka, ki pa je ni več na zemljevidu.« »Veš, študiral sem na Češkem.« »A res«, sem rekel. »Tamle je prijatelj, ki spodobno in rad govori češko, počakaj, da ga najdeva. Kaj pa ste študirali na Češkem, gospod?« me je zanimalo. »Sociologijo.« »Hja, potem sva pa kolega,« sem segel v nahrbtnik po zajetnejši prospekt Škofje Loke. »Vidiš, od tod smo, precej zeleno je tam okoli, imamo hrib in na njem lep grad, prav podobno kot na Češkem. In v grbu imamo črnega zamorca s krono. Res smo nekoliko posebni.«

Utrip tržnice, Lalibela, Etiopija. Foto: Jože Štukl

Medtem se je iz letališkega razglasa razleglo obvestilo o dokončni odpovedi leta. Obvestilo smo dočakali dokaj ravnodušno. Sprijaznjeno. V tistem trenutku pa se je izkazalo, da je moj novi afriški kolega pravzaprav vodič nemško govoreče skupine turistov, ki je tod (ob)tičala skupaj z nami. Mož je od letališkega osebja odločno zahteval, da letalska družba ustrezno poskrbi za njegovo skupino.

Povedal sem mu, da tudi mi trije zamujamo na taisto letalo in da smo v istem zosu, kot oni. »OK, razumem fantje, bomo poskrbeli tudi za vas...«

Rezultati so bili presenetljivo hitri. Uslužbenci letališča so nam prišli povedat, da nas zunaj že čakajo avtobusi, ki nas bodo za nocoj odpeljali v hotel v Lalibelo, nato pa zjutraj zarana na letalo, ki bo poletelo v Gondar.

Zdaj smo se v Lalibelo vračali po že dobro poznani poti, povsem pomirjeno smo občudoval veličastne konture obzorja, ki jih je risalo zahajajoče sonce. Že samo zavoljo njih je bilo vredno zamuditi letalo ...

Tik pred mrakom smo prispeli v precej spodoben hotel, kjer smo mirno po-večerjali in se hitro odpravili spat. K zajtrku ni bilo treba priganjati nikogar. Tudi avtobus ni prav dolgo čakal prazen. Nekoliko s strahom smo gledali visoko travo in krošnje osamelih dreves, a veter je bil videti krotak.

Hitro smo napolnili letalo, ki je zagnalo propelerje in se dvignilo nad puščavo. Skalna puščavska pokrajina je bila mogočna in slikovita. Večji del potnikov smo izkrcali na letališču v Gondarju, nato smo poleteli proti Adisu. Leteli smo nad jezerom Tana. Pojezerska pokrajina je bila intenzivno obdelana, zelena in pisana. Iz letala je bilo videti izvir in slapove Modrega Nila. Reka je počasi tekla skozi puščavo, v katero je vrezovala globok kanjon.

Prav prekmalu smo spet pristali v Adis Abebi. Zdaj smo spet postajali nestrpni, morali smo si urediti letalske karte za polet domov. Stvari so se odvijale počasi, toda v pravo smer. V rokah smo imeli karte, za čas do poleta letala so nam zagotovili tudi hotel.

Tam smo se poslovili od nemške ekipe in našega etiopskega prijatelja. Črni Angel varuh moj! Kombi nas je odpeljal na letališče, ki je bilo ob tej nočni uri zelo živo in se počasi vkricali na letalo, ki nas je peljalo domov. Skozi okno sem opazoval kaotično svetlobno podobo afriškega velemesta. Potem se ni videlo ničesar več, le posamezne luči nekje daleč v sudanski pustinji...

Žareče luči Frankfurta so me spominjale na orjaško božično drevesce. Takrat me je tudi prešinilo, vraga, saj tule je vendar že advent in veseli december!

Le še let stran smo bili od Brnika in od doma. Lepo je potovati. In lepo je tudi priti domov. In glej, na letališču smo zagledali etiopsko odpravo Radia Ognjišče – Jurij Šešek & Co. Ves teden smo jih bili lovili in končno nam jih je uspelo ujeti. Jasno, da je padla skupna fotka vseh Etiopijcev!

Nato smo res prišli domov. V Loko. Županu smo prišli oznanit uspešno dokončanje naše etiopske misije. V Loki je bil mraz. Pa saj, bil je 5. december, dan pred Miklavžem.

Ura je bila 13.00, ko smo potrkali na vrata županove pisarne. Trije Boltežarji. Županu Mihi smo prinašali veselo oznanilo in darilo: Škofjeloški pasijon je bil kot prvi v Sloveniji vpisan na seznam nesnovne kulturne dediščine pri UNESCO.

Župan, ki je vsled avtomobilskega atentata še vedno nosil opornico, se nas je resnično razveselil. Nisem ga videl prav velikokrat tako srečnega. Skupaj smo nazdravili uspešnemu zaključku naše afriške avanture. Naša afriška misija je bila s tem končana.

Zvečer sem hotel skupaj s sestrinima mulcema - Alešem in Blažem iti na Miklavževanje na Faro. Vesel sem bil, ko je rekla, da jih tokrat ne bo v Loko. Zaspal sem kot pokošen.

EPILOG

Sredi decembra smo z Muzejskim društvom imeli tradicionalno prednovoletno druženje na Fari pri Starmanu. Hvaležnemu občinstvu smo vsi trije navdušeno predstavljali svojo etiopsko avanturo. Skoraj nas ni bilo moč zaustaviti ...

Potem pa se je oglašil muzejski kolega Blaž Karlin. Rekel je: »Poblize sem si ogledal papeške grbe, predvsem tistega prejšnjega papeža Benedikta. Saj veste, na njegovem grbu je zamorc s krono. Saj veste – tisti naš freisinško-škofjeloški zamorc s krono.« »Jasno, da vemo, saj je bil kardinal Ratzinger vendar nekdanji Münchensko-freisinški škof.« »Toda ali veste, da je ta podoba zamorca – kralja, pravzaprav obličje Etiopijca.« Naš loški kraljevi zamorc je torej Etiopijec.

Škofjeloški zamorc in Škofjeloški pasijon. Takrat so se stvari postavile na svoje mesto. Dobili smo odgovor, zakaj smo iz naše Loke morali poromati v daljno Etiopijo! Spoznali smo, da je bila vseskozi na delu Previdnost. In Nujnost. Priromali smo domov. Na sam (pra)vir.

Skrivnostna so pota Gospodova!

Jernej Tavčar, Jure Sešek, Aleksander Igljčar in Jože Štukl na letališču Jožeta Pučnika ob povratku iz Etiopije. Foto arhiv: Aleksander Igljčar

